

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

YAŞLILARIN TURİZM DENEYİMLERİ VE MEKÂNSAL TERCİHLERİ

**Necibe Nur ALAYDIN
1740223012**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN**

ISPARTA- 2021

DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Yaşlıların Turizm Deneyimleri ve Mekansal Tercihleri” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Necibe Nur ALAYDIN
30/12/2021

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORIJİNALLIK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Necibe Nur ALAYDIN
Öğrenci Numarası	1740223012
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı
Programı	Coğrafya
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN
Tez Başlığı	Yaşlıların Turizm Deneyimleri ve Mekansal Tercihleri
Turnitin Ödev Numarası	1736231430

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 175 sayfalık kısmına ilişkin olarak, **29/12/2021** tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönergesininin 14 üncü maddesinde yer alan filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

Kaynakçalar hariç, alıntılar dahil, 10 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç;

% 6 'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımcı yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

30/12/2021

Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN

ÖZET

Bu çalışma, ülkemizde yaşayan yaşlı bireylerin seyahatleriyle ilgili deneyimlerini ve mekânsal tercihlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ölçüt ve maksimum çeşitlilik örnekleme tekniklerine uygun biçimde verilerin toplandığı araştırmanın Balçova ayağında 12, Çeşme’de ise 18 kişi olmak üzere toplamda 30 katılımcıyla görüşülmüştür. Nitel içerik analizine tabi tutulan metinlerden kodlama yoluyla elde edilen kavramlar, birbirleriyle ilişkili belli tema ve alt temalar altında sınıflandırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre yaşlıların en önemli seyahat motivasyonları, “yeni yerler görmek ve yeni şeyler öğrenmek”, “günlük rutinden kaçmak” ve “genç yaşlanmak” isteğidir. Ayrıca “sosyalleşmek”, “sağlıklı hissetmek”, “kötü düşüncelerden uzaklaşmak”, “aile ve eş dostla vakit geçirmek”, “yaşam standardını korumak” amacıyla da seyahat ettikleri görülmüştür. Yaşlıların seyahat sıklığı “eşlerden birinin vefatı”, “değişen ekonomik koşullar” ve “kadın olma” durumundan etkilenmektedir. Yaşlılar seyahat ederken genellikle turları daha güvenli bulduklarını dile getirmiştir. Yaşlılar seyahatleriyle ilgili karşılarına çıkan engellerin ise “sağlık sorunları”, “yeterli zamanlarının olmaması”, “maddiyat”, “ulaşımla ilgili sıkıntılar” ve “eşler arasındaki uyumsuzluklar” dan kaynaklandığından söz etmişlerdir. Yaşlıların önceki seyahat deneyimleri mekân seçimlerini etkilemektedir. Yaşlılar seyahatleriyle ilgili yer seçimi yaparken ön araştırma yapmakta ve genellikle tavsiye edilen yerlere gitmektedirler. Seyahat ettikleri yerlerde rahatlık arayışına girdikleri, çoğunlukla yakın mesafeli, ekonomik, güvenli ve iklim bakımından uygun yerleri tercih ettikleri görülmektedir. Yaşlılar yerin imajından etkilendiklerinden ve yerin mekânsal anlamda engeller barındırmamasını önemsediklerinden bahsetmektedirler. Bu bakımdan özel ilgi beklentisi içerisine girdiklerini ifade etmektedirler. Çalışmanın bulgularının yaşlılarla ilgili politika yapıcılara, turizm sektörü paydaşlarına ve yaşlılık konusunda çalışan araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılar, Seyahat Deneyimleri, Mekânsal Tercihleri.

ABSTRACT

The aim of this study was to reveal the spatial preferences of elderly individuals living in our country for travelling. A total of 30 participants were interviewed, 12 in Balçova and 18 in Çeşme, where data were collected in line with criteria and maximum diversity sampling techniques. According to the findings of the study, the most important travel motivations of the elderly are the desire to “see new places and learn new things”, “escape from the daily routine” and “grow old young”. In addition, it has been seen that they travel to “socialize”, “feel healthy”, “get away from bad thoughts”, “spend time with family and friends”, and “maintain their standard of living”. The travel frequency of the elderly is affected by “the death of one of the spouses”, being affected by “changing economic conditions”, and “being a woman”. The elderly stated that they generally find tours safer when traveling. The elderly people mentioned that the obstacles they encounter regarding their travels are due to “health problems”, “lack of sufficient time”, “financial problems”, “transportation problems” and “incompatibility between spouses”. The previous travel experiences of the elderly affect their choice of place. The elderly make preliminary research when choosing a place to travel and usually go to recommended places. It is noted that they seek comfort in the places they travel to, and mostly prefer locations that are at a close distance, economical, safe and suitable in terms of climate.

Keywords: Seniors, Travel Experiences, Spatial Preferences.

İÇİNDEKİLER

DOKTORA TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLOLAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii
ÖNSÖZ.....	xiii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN GENEL ÇERÇEVESİ

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ.....	6
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	13

2. BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

1. YAŞLI KİMDİR? YAŞLANMA VE YAŞLILIK NE İFADE ETMEKTEDİR?	15
2. SUBJEKTİF YAŞ: “65 YAŞINDAKİ BİR İNSAN KAÇ YAŞINDADIR?”	18
3. NÜFUSUN YAŞLANMASI: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER	19
4. YAŞLANMAYLA MÜCADELE GİRİŞİMİ: AKTİF YAŞLANMA.....	28
5. YAŞLILIKTA SERBEST ZAMAN ETKİNLİKLERİ.....	31
6. ÜÇÜNCÜ YAŞ TURİZMİ.....	34
7. COĞRAFİ GERONTOLOJİ: YAŞLILARIN HAREKETLİLİK PATERNLERİ VE MOTİVASYONLARI.....	37
8. YAŞLANMA KURAMLARI	39
8.1. Aktivite (Etkinlik) Kuramı.....	41
8.2. Süreklilik Kuramı	43
8.3. Yaşam Seyri Kuramı.....	44
9. MEKÂN VE YER KAVRAMLARI ÜZERİNE	45
10. KONUYLA İLGİLİ LİTERATÜRÜN İNCELENMESİ	48

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ	63
2. ÇALIŞMA GRUBU	65
3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	73
4. PİLOT ÇALIŞMA.....	78
5. VERİLERİN ANALİZİ	78
6. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK.....	82

4. BÖLÜM

YAŞLILARIN TURİZM DENEYİMLERİ VE MEKÂNSAL TERCİHLERİ

1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK VE SOSYOEKONOMİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER	85
2. YAŞLILARIN SEYAHAT MOTİVASYONLARI.....	90
2.1. Yeni Yerler Görmek ve Yeni Şeyler Öğrenmek.....	91
2.2. Alışkanlıkları Devam Ettirme ve Yaşam Standartlarını Koruma	93
2.3. Yenilenme ve Rahatlama	94
2.4. Deneyimleri Paylaşma	95
2.5. Anı Biriktirme.....	96
2.6. Aile ve Eş Dostla Vakit Geçirme.....	97
2.8. Değişiklik ve Günlük Rutinden Kaçmak	99
2.9. Akılda Kalanlar ve Merak Edilenler	100
2.10. Sosyalleşme İsteği.....	101
2.11. Sağlıklı Hissetme: “Seyahat Et, Sıhhat Bul”	102
2.12. Kötü Düşüncelerden Uzaklaşma İsteği.....	103
2.13. Değişen Seyahat Motivasyonları ve Yeni Yönelimler	104
3. YAŞLILARIN SEYAHAT SIKLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ...	104
3.1. Eşin Vefatı	106
3.2. Evin Rahatlığını Arama	107
3.3. Değişen Ekonomik Koşullardan Etkilenme.....	107
3.4. Kadın Olmak.....	108
4. YAŞLILARIN SEYAHATLERİNE KİMLER EŞLİK EDİYOR?	110
4.1. Seyahatlerinde Turları Tercih Edenler.....	111
4.2. Eşi, Çocukları ve Arkadaşlarıyla Seyahat Edenler	112
5. YAŞLI TURİSTLERİN MEKÂN/YER SEÇİMLERİ	113
5.1. Ön Araştırmalar ve Tavsiye Üzerine Gidilen Mekânlar	114
5.2. Önceki Deneyimler	115
5.3. Konfor ve Rahatlık Arayışı.....	115
5.4. Yakın Mesafeli Yerler	116

5.5. Yerin İmajı.....	117
5.6. Nostalji: Özel Anıların Olduğu Yerler.....	118
5.7. Özel İlgi Beklentisi	119
5.8. Güvenli Mekân Arayışı.....	120
5.9. Sessiz/Sakin Mekânlar	121
5.10. Canlı/Hareketli Mekânlar	122
5.11. Engelsiz Mekân Arayışı.....	122
5.12. Ekonomik Mekânlar	123
5.13. Uygun İklim Koşulları	124
6. YAŞLI TURİSTLERİN KONAKLAMA TERCİHLERİ	125
6.1. “Akrabalarımda Kalmak İstemem”	125
6.2. “Otelde De, Çok Samimi Akrabamda Da Kalmayı Tercih Ederim”	126
6.3. Yaşlıların Otel Seçimleri ve Aradıkları Kriterler	127
6.4. Yaşlıların Değişen Konaklama Tercihleri	129
7. YAŞLILARIN SEYAHATLERİYLE İLGİLİ KARŞILARINA	
ÇIKAN ENGELLER.....	130
7.1. Sağlık Sorunları	132
7.2. Zaman Bulamama	133
7.3. Yabancı Dil Bilmeme	134
7.4. Hizmet Verenlerin Olumsuz Tavırları	134
7.5. Ekonomik Kısıtlayıcılar	135
7.6. Belediyelerin Desteğini Görememe	136
7.7. Ulaşım Engeli	137
7.8. İlerleyen Yaş ve Aktivitenin Azalması.....	138
7.9. Eşler Arasındaki Uyumsuzluklar	139
7.10. Vize Sorunu	140
7.11. Yemek Alışkanlıkları.....	140
7.12. Gidilen Yerde Rahatsızlanma Korkusu	141
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	142
KAYNAKÇA	155
EKLER.....	180
ÖZGEÇMİŞ.....	186

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
Çev.	: Çeviren(ler)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
Ed.	: Editör(ler)
F.	: Frekans
İZBAN	: İzmir Banliyö Sistemi
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
K	: Katılımcı
Öğr.	: Öğretim
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: Birleşmiş Milletler
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
Vs.	: Vesaire
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yurtdışına Çıkan 65 Yaş Üstü Vatandaşların Sayısı (2012-2018).....	8
Tablo 2. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İle Türkiye’de Yaşlanma Hızı *	23
Tablo 3. Türkiye’de Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Oransal Dağılımı	26
Tablo 4. Veri Toplama Zaman Çizelgesi	77
Tablo 5. Katılımcıların Yaş Dağılımları.....	86
Tablo 6. Katılımcıların Medeni Durumları	88
Tablo 7. Katılımcıların Aylık Gelirleri.....	90

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiye’deki 65 Yaş ve Üstü Nüfusun Yurt İçindeki Geceleme Sayıları (2011-2020)	8
Şekil 2. Araştırmanın Etkileşimli Tasarım Haritası	11
Şekil 3. Dünya Yaşlı Nüfus Haritası (2000, 2015, 2050)	21
Şekil 4. Yaşlı Nüfus Oranlarına Göre Türkiye Haritası (2019)	24
Şekil 5. Türkiye’nin 1960-2019 Yılları Arasındaki Doğurganlık Oranı.....	25
Şekil 6. Türkiye’de Yaşa Göre Beklenen Yaşam Süresi	27
Şekil 7. Araştırma Sürecinin Aşamaları	64
Şekil 8. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları	69
Şekil 9. Katılımcıların Konakladıkları Otellerin Dağılımı	71
Şekil 10. İzmir’e Gelen Yaşlı Turistlerin İllere Göre Dağılımı	72
Şekil 11. Veri Toplama Süreci.....	75
Şekil 12. Nitel Veri Analizi Süreci	80
Şekil 13. Maxqda Pencere Görüntüsü.....	82
Şekil 14. Yaşlıların Seyahat Motivasyonlarına İlişkin Kelime Haritası	91
Şekil 15. Yaşlıların Seyahat Sıklığını Etkileyen Faktörler	105
Şekil 16. Yaşlıların Seyahatlerini Deneyimleme Biçimleri	110
Şekil 17. Yaşlıların Seyahatleriyle İlgili Mekân/Yer Tercihleri	114
Şekil 18. Yaşlıların Otel Seçimlerinde Aradıkları Kriterler	128
Şekil 19. Yaşlıların Seyahatleriyle İlgili Karşılarına Çıkan Engeller	131
Şekil 20. Katılımcıların Seyahat Deneyimlerine İlişkin Kelime Haritası.....	146

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. İstanbul Maratonuna Katılan 65 Yaş Ve Üzeri 355 Kişiden Biri.....	30
Foto 2. 2018 Yılıının En İyi Seyahat Fotoğrafı: Havuzda Satranç Oynayan Yaşlılar	35
Foto 3. Çeşme'deki alan çalışmasından bir görüntü.....	74
Foto 4. Balçova'daki saha çalışmasından bir kare.....	76

ÖNSÖZ

“Çok gezen mi, çok okuyan mı bilir diye sorarsan bana, ben çok gezen derim. Gezmek gerekiyor, yeni yerler görmek gerekiyor...” Bundan yedi yıl önce, okula gittiğim sırada vapurda karşılaştığım 72 yaşındaki bir amcanın söyledikleriydi bunlar. Kendisi yıllarca uzun yol şoförlüğü yapmış, mesleği icabı yurt içinde ve yurt dışında çok fazla yer gezmiş biriydi. Şimdi de, çocukları ve torunlarıyla birlikte seyahat etmekten ve bu süreçte yeni şeyler öğrenmekten keyif aldığını söylüyordu. Gezme konusunda Avrupa’daki yaşlı ile yarışamazdı belki, ama imkânları el verdiği ölçüde bu motivasyonunu gerçekleştiriyor olması, yüzüne yansıyan mutluluğun nedenlerinden biri olmalı diye düşünmüştüm. O an aklımdan geçen soru şuydu: Madem, kimi yaşlılar için seyahat etmek belli anlamlar taşıyor, mutluluk veriyor, öyleyse onların bu motivasyonlarına yönelik bir şeyler yapmak gerekmez mi? Üstelik geriden gelen daha entelektüel, bilinçli ve aktif yaşlıların sayısının giderek arttığını düşündüğümüzde... Bu yüzden bu çalışma, içindeki seyahat tutkusu hiç bitmeyen ve bu konuda planları olan yaşlılar adına yapılmıştır.

Yaşlanma alanında çalışmaya karar verdikten sonra yaşlılarla kurulan güçlü diyaloglar onlarla ilgili empati yeteneğimin gelişmesine yardımcı olmuştu. Bir yandan onların yaşlılıktan beklentilerinin neler olduğunu sorgularken, diğer yandan bu beklentilerinin karşılanıp karşılanamadığı konusunda meraklarım vardı. Bu çalışma da, bu merakın ve ardı ardına gelen soruların cevaplarının aranması motivasyonu ile ortaya çıkmıştır.

Öncelikle çalışma sırasında her zaman desteğini hissettiğim, her koşulda elimden tutan çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Kadir TEMURÇİN’e, tez izleme komitesinde yer alan ve tezin tamamlanması sürecinde önemli katkılarda ve tavsiyelerde bulunan Prof. Dr. Salih CEYLAN’a, yine tez komitesi üyesi olan ve her zaman yapıcı eleştirileri ve tavsiyeleriyle tezin tamamlanmasında büyük katkısı olan Prof. Dr. Mustafa YAKAR’a teşekkür ederim. Ayrıca Süleyman Demirel Üniversitesi Coğrafya Bölümü’nün tüm hocalarına anlayışları ve destekleri için teşekkür ederim. Arş. Gör. Adile Gül EROĞLU, Arş. Gör. Mahinur KILIÇ, Arş. Gör.

Mustafa DOĞAN ve Arş. Gör. Yolcu ALDIRMAZ’a da gerek tez yazım aşamasında gerekse hayatımın birçok alanında bana destekleri ve yardımları için çok teşekkür ederim. Annem, babam, kardeşlerim ve dedem Mustafa ALAYDIN’a her zaman yanımda oldukları için teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak görüşmeler sırasında seyahat deneyimlerini paylaşarak tezin gelişimine büyük katkı sunan, birçoğuyla hala görüşmeye devam ettiğim ve onlardan çok şey öğrendiğim tüm katılımcılara bir kez daha teşekkür ederim.

Necibe Nur ALAYDIN
ISPARTA, 2021

GİRİŞ

“Yaşlanmak, kişinin hayatta kalmak için yaptığı bir icattır.” François Villa’nın (2018) “Yaşlılığın Gücü” adlı eserinde bu şekilde tanımladığı yaşlanma, yirmi birinci yüzyılın en büyük başarı öykülerinden biri olarak kabul edilmektedir (UN, 2015). Yaşlanma, artık küresel olarak deneyimlenmekte ve ülkemizin de içinde bulunduğu dünyanın birçok yerinde yaşadığımız yüzyılın yaşlılar yüzyılı olacağı konusu gündeme gelmektedir (Kalkan, 2008). Nitekim bugünkü nüfus verileri, ülkemizde de 65 yaş ve üzeri nüfusun diğer yaş grubundaki nüfusa göre daha yüksek hızda bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Şentürk, 2018:253). Gerek dünyada gerekse ülkemizde yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranında meydana gelen artışlar ile ortalama yaşam süresinin gitgide uzaması, yaşlıların mevcut durumları ve sorunlarıyla ilgili çeşitli çözüm mekanizmalarının üretilmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan plan ve programlar aracılığıyla yaşlanma konusunda farkındalık yaratılmaktadır¹.

Şu anda dünyada her dokuz kişiden biri 65 yaş ve üstünü oluşturmaktayken, 2050’ye kadar her beş kişiden birinin bu yaşta olacağı beklenmektedir. 10 yıl öncesine kadar yalnızca 19 ülkede doğumdaki hayat beklentisi 80’i aşmışken, günümüzde bu sayı 35’i bulmuştur. Bugün sadece Japonya’da nüfusun % 30’u yaşlı

¹Bilindiği gibi yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya tarihinde ilk kez bütünüyle insanlar yaşlanmaya başlamışlardır (Tümertekin ve Özgüç, 2017:269). Dünyada yaşlılara yönelik ilk politika çalışmaları da 1948 yılında BM tarafından başlatılmış, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yaşlıların sağlık ve yaşama haklarına yönelik ibarelere yer verilmiştir (Kalınkara, 2016). Yine 1982 yılında Viyana’da düzenlenen I. Dünya Yaşlanma Asamblesi’nde Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı (UN, 1983) ve 2002’de Madrid’de düzenlenen asamblede ikinci Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı hazırlanmıştır (UN, 2008). İlk toplantıyla özellikle gelişmiş ülkelerde, ikincisiyle de gelişmekte olan ülkeler arasında yaşlılık konusunda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Fakat yaşlanma ve yaşlılık konusunda yapılan tüm uyarılara rağmen hükümetlerin yaşlılara yönelik çalışmalarının beklenen düzeye ulaşmadığı görülmüştür. 1998 yılında dünya genelinde ilk defa yaşlı bireylerin oranının çocuklarınkini geçmesi (TGD, 2013; Hazer ve Aslan, 2009) ise durumun ciddiyetini ortaya koymuştur. Bu tarihten itibaren her ülkeden dört yılda bir “Ülke Yaşlılık Raporu” yayını istenmeye başlanmıştır. Yaşlanma konusuna daha fazla dikkat çekmek amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından 1999 yılı Yaşlılar Yılı olarak ilan edilmiştir. 2001 yılı sonrasında BM tarafından ayrıntılı olarak “Dünya Yaşlılık İstatistikleri” yayınlanmaya başlanmıştır (Dülger, 2012:42). Bugün demografik dönüşümün dördüncü aşamasında yer alan (Yakar, 2012:130) ve yaşlanma süreci oldukça hızlı ilerleyen (Çuhadar ve Lordoğlu, 2016) Türkiye’de ise ilk defa 2007 yılında geniş çaplı olarak hazırlanan “Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı” raporunda ülkemizdeki yaşlıların mevcut durumu analiz edilmiş ve yaşlanmayla ilgili eylem planları belirlenmiştir. 2013 yılında aynı başlıkta bir eylem planı daha hazırlanmıştır. Ayrıca Türkiye’de Onuncu Kalkınma Planı kapsamında ilk kez “Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu” oluşturulması, ülkemizde yaşlanma ve yaşlılık konusunun dikkat çekmeye başladığının bir göstergesidir.

olmakla birlikte, 2050'ye kadar 64 ülkenin yaşlı nüfusunun bu orana ulaşacağı beklenmektedir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun 2012 yılında "21. Yüzyılda Yaşlanmak: Kutlama ve Meydan Okuma/Mücadele" konulu yayımladığı rapor, dünyadaki yaşlı nüfusun kararlı bir şekilde arttığını belirtmektedir. Rapora göre, "1950 yılında 60 yaş ve üzerinde 205 milyon kişi vardı. Bu sayı 2012 yılında 810 milyona yükseldi. En az 10 yıl içinde bu sayının 1 milyara çıkması, 2050'ye kadar ise 2 milyara çıkması öngörülüyor" denilmektedir. Birleşmiş Milletler'in öngörüsüne göre 2050 yılında 100 yaş üzerindeki kişilerin sayısının da 3,2 milyona ulaşması beklenmektedir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, "Yaşlanan nüfus, göz ardı edilemeyecek bir durumdadır. Yaşlılar, normal nüfusa göre daha hızlı artmaktadır" diyerek konunun önemine vurgu yapmaktadır (UNFPA, 2012).

Yakın bir gelecekte Türkiye'nin de ciddi bir yaşlı nüfusla karşı karşıya kalacağı (Arun, 2008) beklenmektedir. Şu anda toplumsal yaşlanma hızı azalan Batılı ülkelerin aksine, en genç ülkelerin en hızlı yaşlanan ülkeler olduğu gerçeğinden hareketle (Yazıcı, 2014:36), Türkiye'nin de genç nüfus oranının nispeten daha yüksek olması, 21. yüzyılı kapatmadan ülkemizde her beş kişiden birinin 60 yaşını aşmış insanlardan oluşan bir topluma dönüşeceğini ortaya koymaktadır (Tufan, 2014:45)². Buna rağmen, hala genç bir toplum olduğumuz söylentileri (Arun, 2013), dünyanın en hızlı yaşlanan ülkelerinden biri olduğumuz gerçeğini değiştirmemektedir.

Günümüzde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin de içinde yer aldığı birçok kurum, ülke ve bölgede yaşlılık en önemli küresel sorunlardan biri olarak görülmektedir. Türkiye'nin 1990 yılı sonrası kalkınma planlarının tamamında da yaşlanma bir sorun olarak ortaya konulmuştur (Arun, 2019a:78). Bununla birlikte, gelecekte yaşlı nüfusun sayısı ile toplam nüfus içindeki oranının artacağı düşünüldüğünde, yaşlıların aktif yaşamlarını destekleyecek çözümlerin üretilmesi giderek bir ihtiyaç halini almaktadır (Öney Doğanyigit, 2018:136). Dolayısıyla, yaşlanma ve yaşlılık araştırmalarında sorun odaklı bir yaklaşımdan uzaklaşılarak,

²Güncel nüfus verileri (TÜİK, 2020) ülkemizdeki 65-74 yaş arasındaki nüfusun sayısı ve toplam nüfus içindeki oranının yüksek olduğunu göstermektedir (5,4 milyon). Ayrıca 40-59 yaş arasındaki nüfusun da yirmi yıl sonra yaşlı nüfusa dahil olacağı düşünüldüğünde, yaşlanma ve yaşlılık konusunun Türkiye'nin yakın geleceğini fazlasıyla meşgul edeceği söylenebilir.

yaşlılığın güçlü yönlerini destekleyecek yaklaşımlara başvurulması gerekmektedir. Bu noktada, yaşlıların toplumla bütünleşmesi, işlevselliklerinin artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi gibi konuların gündeme taşınması her zamankinden daha fazla önem taşımaktadır.

Bugün insanlar, eskisine göre daha uzun bir yaşlılık dönemi yaşayabilmektedir. Bireyler genellikle yaşamlarının büyük kısmını orta yaş dönemi ve sonrasında geçirmektedir (Şener, 2019:2). Günümüzün bu uzun ömürlü yaşlıları, önceki nesillere göre farklı yaşam tarzlarıyla da dikkat çekmektedir. Artık yaşlı bireyler daha hareketli ve birçok alanda tecrübeli bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Rudinger, 2017). Bu durum, aynı zamanda geleceğin kır saçlı insanların hareketliliğe yönelik ihtiyaçlarının artacağına işaret etmektedir. Aslında gelişmiş ülkelerde yaşayan yaşlılar uzun zamandır seyahat, göç ve küresel turizm olanaklarının farkına varmışlardır (Phillipson, 2014:75). Ayrıca gelişmiş toplumların kendi yaşlıları için hareketli yaşamı destekledikleri, onlara serbest zamanlarını anlamlı uğraşlarla geçirebilecekleri gönüllü hizmet alanlarını yarattıkları ve çeşitli tatil olanakları sundukları görülmektedir (Tufan, 2018b:130).

Uluslararası literatürde daha sık duyduğumuz ve yeni yaşam stilleriyle dikkat çeken (seyahat, eğitim, kültürel etkinliklere katılmaya vs. özen gösteren) 65-74 yaşları arasındaki “genç yaşlılar” ın sayısı Türkiye’de de giderek artmaktadır. Şimdilerde daha sağlıklı ve bağımsız hareket edebilen, eğitim seviyesi yüksek ve bilinçli bir profil çizen yeni yaşlılar, tıpkı genç ve orta yaş grubundakiler gibi özel istek ve taleplerde bulunabilmektedir (Tufan, 2003). Her ne kadar ülkemizde de yaşlıların aktif yaşama katılımları konusunda eylem planları, raporlar vs. hazırlansa da doğrudan bir aktif yaşlanma politikamızın olmaması (Arun, 2018a), konunun henüz ciddiyle önemsenmediğini göstermektedir. Yine yaşlılarımızın “yaş yetmiş, iş bitmiş” sözü eşliğinde ayrımcılığa ve istismara uğramaları (Çayır, 2018:82), onların toplumsal ve aktif hayattan mahrum kalmalarına neden olabilmektedir. Ayrıca Türkiye’de yaşlanma konusunun genel olarak tıbbi yönüyle değerlendirildiği ve yaşlanma çalışmalarının sosyal yönüne daha az değinildiği görülmektedir (Arun, 2018b). Bu anlamda yaşlılığı, iyileştirilmesi veya bilimin çözüm bulması gereken bir hastalık olarak varsaymanın (Arun, 2015) ötesinde, onların toplumsal yaşama

katılımlarını sağlayacak, hayat kalitelerini arttıracak, kendilerini gerçekleştirmelerini kolaylaştıracak çalışmaların yapılması giderek daha fazla önemli hale gelmektedir.

Yaşlı nüfusun ülkemizde daha önce görülmemiş bir oranda artması, akla önemli bir soruyu getirmektedir: “Yaşamlarının son dönemlerine giren bu bireyler, serbest zamanlarını nasıl değerlendirmektedir?” Wilhem Schmid, “Sakin Olmak - Yaşlanırken Kazandıklarımız” (2015) adlı kitabında, *“Zamanım azaldıkça, aklıma daha fazla seyahat hedefi geliyor.”* diyor ve ekliyor: *“Ölmeden önce görmem gereken bin yere yetişemeyeceğimi görüyorum.”* Yazar burada, ölüme her geçen gün biraz daha yaklaştığını düşünen yaşlı bir bireyin, daha önce birçok nedenden ötürü seyahatleriyle ilgili gerçekleştiremediği planlarını artık hayata geçirme vaktinin gelip geçtiğinin sinyallerini vermektedir. Ülkemizin önde gelen geropsikiyatri (yaşlılık psikiyatrisi) uzmanlarından biri olan Özlem Erden Aki bir yazısında şunları söylüyor: *“Sadece gezmek isteyen yaşlı hastalarım da oluyor. Arkadaşlarıyla toplanıp günübirlik gezilere gideninden, parası ve sağlığı imkân verip uzak ülkelere yapılan seyahatlere katılanlara kadar envai çeşit yaşlı gezgin var.”* (Erden Aki, 2019). Bugün ülkemizde dünya turuna çıkan, yeni bir dil veya meslek öğrenmede istekli olan (Tufan, 2016) çok sayıda yaşlı bireyin varlığından söz etmek mümkün. Bu bakımdan, Türkiye’de özellikle şehirsiz alanlarda yaşayan ve üst orta sınıftan olan yaşlı bireyler arasında giderek serbest zaman etkinliklerine (seyahat etmek, spor klüplerine katılmak, farklı mekânları/yerleri ziyaret etmek vs.) katılımda bir artışın olduğu görülmektedir (Önder Erol, 2010).

Gerek ortalama yaşam süresinin uzaması gerekse yaşlı bireylerin toplam nüfus içindeki oranının gün geçtikçe yükselmesi, yaşlı nüfusu odağına alan çalışmalara gereksinimi artırmaktadır. Bu bakımdan, özellikle yaşlılığı anlamlandırma noktasında, akademik çalışmalara gereksinim duyulmaktadır (Bacanlı ve Terzi, 2016). İlgili alanyazında yaşlılık ve yaşlanmanın çok yönlü yapısı, farklı disiplinler tarafından çeşitli bakış açılarıyla ele alınmakta ve bu konuda disiplinlerarası ve çok disiplinli çalışmalar özendirilmektedir (Arun, 2014; Duben, 2018). Coğrafya disiplini de, 1970’li yıllardan beri gerontolojiye (yaşlanma ve

yaşlılığın bilimi) katkı sağlayan disiplinlerden biridir. Fakat ülkemizde coğrafi bakış açısıyla yaşlanma ve yaşlılık konusunu ele alan çalışmalar hala sınırlı sayıdadır³.

Dünya Turizm Örgütüne göre son 10 yılda 60 yaş üzerinde 593 milyon kişi uluslararası seyahatlere katılmakla beraber, bu sayının 2050 yılında 2 milyara ulaşması tahmin edilmektedir (Patterson, 2006). Uzun zamandır Batı'da ve son yıllarda özellikle Asya ülkelerindeki yaşlanma çalışmalarında, ülkelerin kendi yaşlı vatandaşlarının seyahat davranışlarıyla ilgili araştırma konularını ele aldıkları bilinmektedir. Bu çalışmayla da, ülkemizde yaşayan yaşlı vatandaşların seyahatleriyle ilgili motivasyonları, seyahat sıklığını etkileyen faktörler, seyahatlerini kimlerle ve nasıl deneyimledikleri, mekânsal tercihleri, seyahat kısıtlayıcılarının neler olduğu konularına yer verilmektedir. Çalışmayla literatüre mütevazı bir katkı yapılması amaçlanmaktadır.

Tezin birinci bölümünde; araştırmanın ortaya çıkış nedeni, araştırma problemi, amacı ve önemi, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları ele alınarak araştırmanın genel çerçevesi hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde; araştırmanın kavramsal ve kuramsal temelleri üzerinde durulmaktadır. Burada ilk olarak yaşlı, yaşlanma, yaşlılık ve subjektif yaş kavramları üzerinden bir tartışma başlatılmakta, ardından yaşlı nüfusun dünyada ve Türkiye'deki demografik göstergelerine ilişkin bilgilere yer verilmektedir. Bölümün ilerleyen kısımlarında, ilgili literatürden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde; araştırmanın metodolojisi, deseni, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, pilot çalışma, verilerin toplanması ve analiz süreci ile araştırmanın geçerlik ve güvenirlik kriterlerinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölüm, araştırma bulgularıyla ilgili kavramsallaştırmaları içeren tematik başlıklardan oluşmaktadır. Son olarak sonuç ve öneriler kısmında araştırmanın bulguları tartışmaya açılmakta ve bazı kurumlara, sektörlerle ve konuyla ilgilenen araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

³ Ülkemizdeki coğrafyacıların yaşlanma konusuna ilgisi nispeten yakın tarihlidir. İlk olarak Emiroğlu (1988) tarafından konuya dikkat çekilse de, aradan yaklaşık 30 yıl geçmesine rağmen konuyla ilgili kayda değer sayıda

çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Son zamanlarda ise Özgür (1999, 2010, 2013, 2018, 2019) ve Yakar'ın (2012, 2014, 2015, 2017, 2018) yaşlanma konusunda yaptıkları çalışmalar, literatürdeki boşluğu doldurmak adına önem arz etmektedir.

1. BÖLÜM

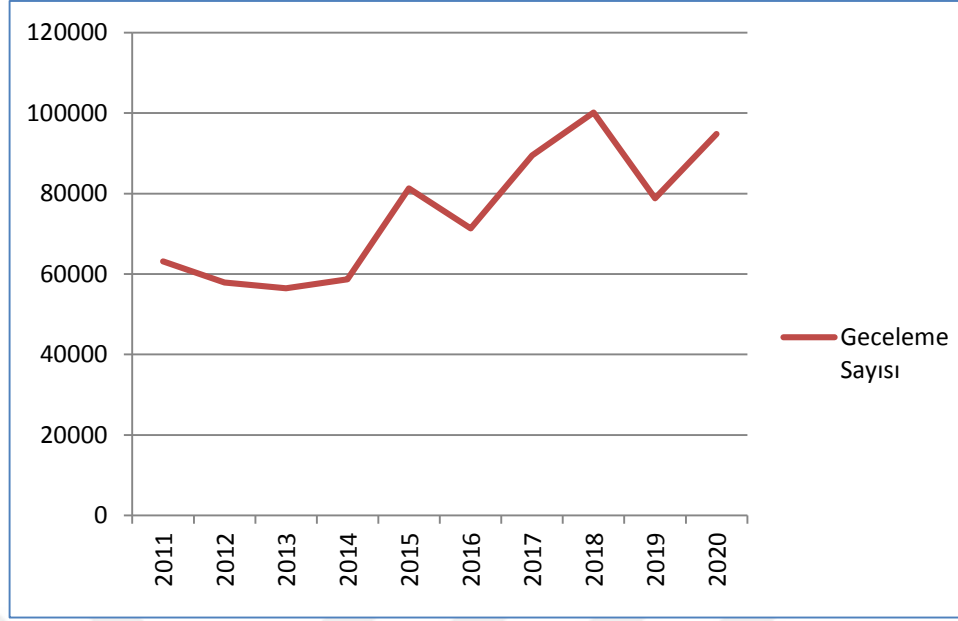
ARAŞTIRMANIN GENEL ÇERÇEVESİ

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Günümüzde yaşlı insanların topluma pozitif katılımlarını sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Yurt dışında bu katılımın en mükemmel şekilde gerçekleşmesini sağlayan uygulamalardan biri de, yaşlıların seyahat olanaklarından yararlanmalarını kolaylaştırmaktır (Özdipçiner, 2004). Bu bağlamda, birçok ülkede yaşlı bireylere yönelik farklı uygulamaların yürütüldüğü görülmektedir. Mesela; İspanya’da “Aktif Yaşlılık Programı” stratejisi uygulanarak hem yaşlıların aktif olarak sosyal hayata katılmaları, hem de ölü sezonda turizmin canlandırılması amaçlanmıştır. Yaşlı nüfusun çok hızlı arttığı ülkelerden biri olan Brezilya’da da 2007’den beri “En Güzel Yaşında Daha Çok Seyahat Et” adlı programla, 60 yaş üstü emekli ve yaşlı bireylerin toplumdan soyutlanmamaları hedeflenmiştir. Bu sayede bir yandan emekliler ve yaşlıların seyahat alışkanlıklarının güçlendirilmesi ve toplum içinde yer almaları sağlanırken, diğer yandan ölü sezonda seyahat etmeleri teşvik edilmiştir. Yine Şili’de “Üçüncü Yaş Turizmi İçin Tatil Programı” kapsamında, ölü sezonda tur paketlerinin fiyatlarının indirilmesiyle, yaşlı bireyler seyahatleri konusunda desteklenmiştir. Ülkelerin yaşlılara yönelik bu tür çalışmaları genellikle sosyal devlet anlayışıyla yürütülmektedir. Bu sayede, kendi içlerinde dezavantajlı bir grup teşkil eden yaşlı vatandaşların seyahat etkinliklerini kolaylaştırmaları (Aydemir ve Kılıç, 2017) sağlanmıştır. Ülkemizde de Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) kapsamında hazırlanan Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nun “Aktif Yaşlanma” ile ilgili hedefinin 7. Eylem maddesinde “Hem toplumsal hayata katılımının sağlanması hem de aktif yaşlanma açısından yaşlıların daha kolay ve daha sık seyahat edebilmeleri için indirim vb. uygulamaların desteklenerek yaşlı turizminin geliştirilmesi” ibaresine yer verilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014:49). Bu eylem maddesinin esas amacı, hem yaşlı bireylerin toplumla bütünleşmelerini ve aktif yaşlanmalarını sağlamak hem de iç turizmin canlandırılmasını teşvik etmektir.

İstatistikler, Türkiye’deki 65 yaş ve üstü nüfusun yurt içindeki geceleme sayılarında yıllar içinde bir artışın olduğunu göstermektedir (Şekil 1). Ayrıca yurt dışına çıkan yaşlı vatandaşların sayısında da bir artış söz konusudur (Tablo 1). TÜİK (2020a) verileri 65 yaş ve üzerindeki yerli turistlerin 2011 yılındaki geceleme sayılarının 63.112 olduğunu, 2012 yılında bu sayının 57.909’a düştüğünü ortaya koymaktadır. 2013 yılında 56.434’e düşen geceleme sayısı 2015 yılında 81.307’ye yükselmiştir. 2015- 2016 krizinden turizmin de etkilenmesiyle bu yıllarda sayıların düştüğü görülmektedir. Bu kriz hem iç hem de dış turizmi olumsuz olarak etkilemiştir. Özellikle 2016 yılında yaşanan darbenin turizm verilerine yansıdığı ve geceleme sayılarının (71.306) düştüğü tespit edilmiştir. 2017 yılında geceleme sayılarının yükselişe geçtiği (89.474) ve 2018 yılında sayının 100 binlere kadar ulaştığı görülmüştür. 2019 yılı genelinde seyahat sayılarındaki düşme nedeniyle geceleme sayılarında da bir azalma söz konusudur. 2019 yılının sonlarına doğru patlak veren Covid-19’a rağmen, 65 yaş ve üzerine de yurt içinde seyahat etme imkânı verildiği için, geceleme sayılarında büyük bir düşüş yaşanmamıştır. Nitekim 2020 yılında bir önceki yıla göre geceleme sayısının (94.787) arttığı gözlenmiştir.

Ayrıca veriler (TÜİK, 2018a), yurt dışına çıkan 65 yaş üstü kişilerin sayısında 2012 yılına göre (209.132), 2013 yılında (414.097) önemli bir artışın olduğunu, yıllar içinde bu artışın bazı iniş çıkışlarla birlikte devam ettiğini göstermektedir. 2014 (386.251) ve 2015 (385.823) yıllarında yaşlıların yurt dışı seyahatlerinde 2013 yılına göre bir düşüş gözlenmişken, 2016 yılında (376.051) yaşanan darbe krizinin etkisiyle bu sayı daha da düşmüştür. Seyahat amaçlarına göre tüm yıllar içinde akraba ve arkadaş ziyaretinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Dünyadaki istatistikler de incelendiğinde yaşlıların yurt dışı seyahatlerinde genellikle akraba ve eş dostu ziyaret etmeyi amaçladıklarından bahsedilmektedir. Seyahat amaçları arasında ikinci sırada gezme, eğlenme, sportif ve kültürel aktivitelerde bulunma yer almaktadır. Yaşlıların ayrıca hac ibadetini yerine getirmek için dini amaçla da seyahat ettikleri görülmektedir. Covid-19 sebebiyle 2020 yılı itibariyle bu yurtdışı ziyaretlerin sekteye uğradığı bilinmektedir.

Şekil 1. Türkiye’deki 65 Yaş ve Üstü Nüfusun Yurt İçindeki Geceleme Sayıları (2011-2020)

Kaynak: TÜİK, (2020a). Hanehalkı Yurtiçi Turizm Verileri 2011-2020. Ankara.

Tablo 1. Yurtdışına Çıkan 65 Yaş Üstü Vatandaşların Sayısı (2012-2018)

Yıllar	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Akraba ve arkadaş ziyareti	92.415	119.883	138.294	135.398	139.958	138.884	132.224
Alışveriş	1029	1948	857	-	722	882	2204
Dini/Hac	24.306	119.253	100.904	99.172	90.703	101.638	96.812
Gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler	65.335	153.060	117.870	137.176	133.273	158.209	111.119
Sağlık ve tıbbi nedenler	2199	3027	1226	634	1501	1775	3712
İş amaçlı, eğitim, toplantı vb.	15.044	14.229	25.202	11.140	9894	6907	15.955
Diğer	8804	2697	1798	2303	-	1402	3654
Toplam	209.132	414.097	386.151	385.823	376.051	409.697	365.680

Kaynak: TÜİK, (2018a). 65+ Yaş Yurtdışı Turizm Verileri 2012-2018, Ankara.

Ülkemizdeki yaşlı bireylerin gerek ulusal gerekse uluslararası seyahat hareketlerine katılımlarının yıllar içindeki artışı, “Yaşlı vatandaşlarımızın seyahatlerinde niçin bir yükselme söz konusu?” sorusunu ilk olarak aklımıza getirmektedir. Bu durumu, özellikle kişilerin sosyodemografik özelliklerinde meydana gelen değişikliklere ve bunun seyahat davranışlarını etkilemesine bağlayabiliriz. Romsa ve Blenman’a (1989) göre yaş, bireylerin seyahate ilişkin davranışlarını etkileyen önemli bir değişkendir. Ülkemizdeki vatandaşların yaşlarına göre seyahatleriyle ilgili istatistikler incelendiğinde (TÜİK, 2020a), altmış beş yaşını aşanların seyahate katılma oranında bir yükselme eğiliminin olduğu görülmektedir. Bu durum, ülkemizde yaşayan yaşlı bireylerin ortaya çıkardığı gözle görülür bir yaşlı turist potansiyeline de işaret etmektedir.

Modern toplumlarda, seyahat etmek temel ihtiyaçlardan biri olarak görülmektedir (Urry, 2009). Şimdilerde eğitim seviyesi yüksek ve bilinçli bir profil çizen yeni nesil yaşlı nüfus, çeşitli seyahat paternleriyle karşımıza çıkmaktadır (Haustein ve Siren, 2015). Araştırmanın amacına uygun olarak katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları esas olarak iki önemli husus üzerinde tasarlanmıştır. Söz konusu iki husus katılımcıların deneyimleri ve mekânsal tercihlerini anlamaya yöneliktir. Dolayısıyla şu iki temel sorunun cevabı aranmaktadır:

- Yaşlı bireylerin seyahat etmedeki motivasyonları/amaçları nelerdir? Neden?
- Seyahatlerine yönelik mekân/yer seçimlerini etkileyen faktörler nelerdir? Neden?

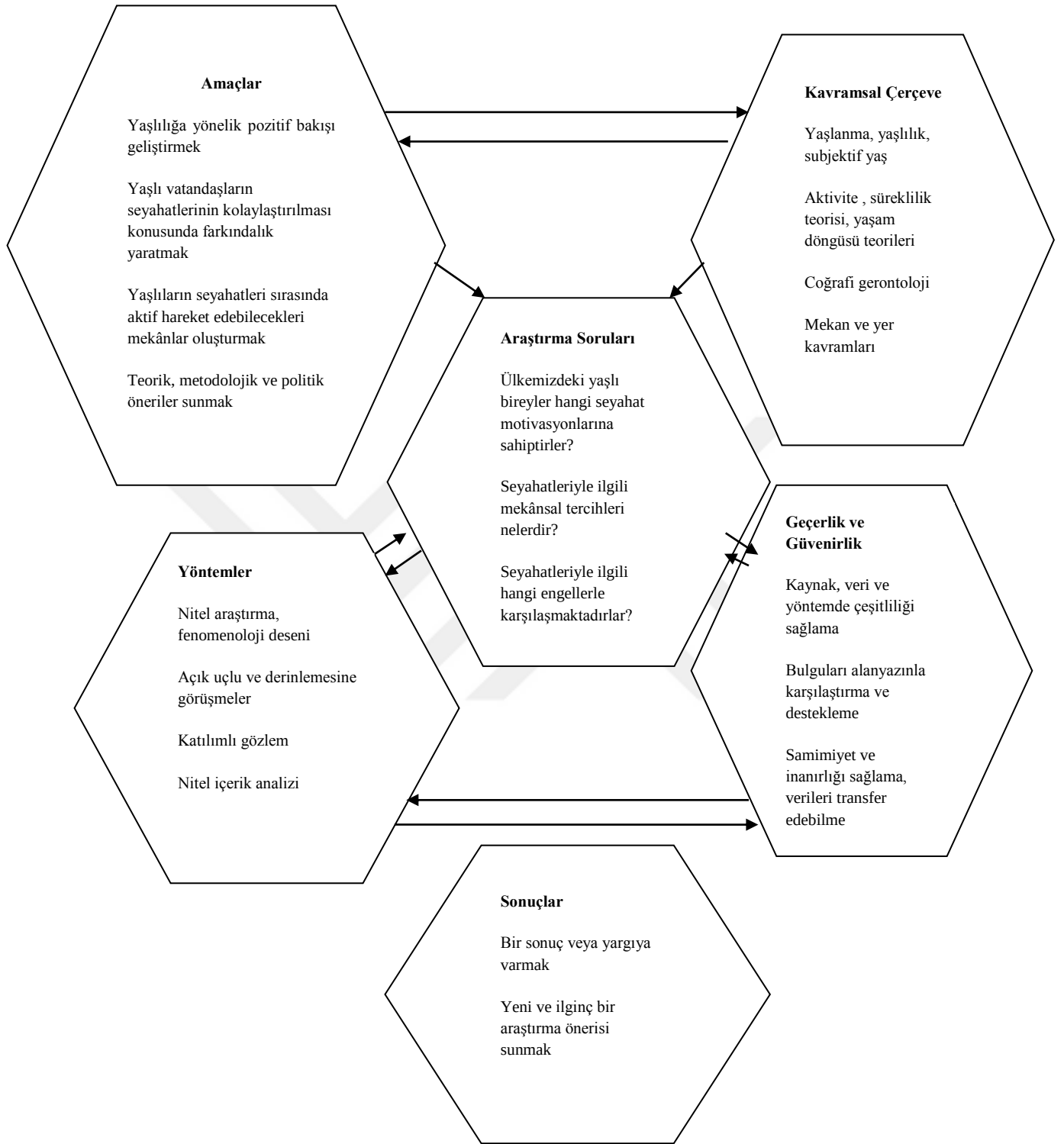
Ayrıca çalışmanın alt problemleriyle ilişkili olarak aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmaktadır:

- Yaşlıların seyahat sıklığı ve süresini hangi faktörler etkilemektedir?
- Yaşlıların seyahatlerine kimler eşlik etmektedir?
- Yaşlıların seyahatleriyle ilgili konaklama tercihleri nelerdir?
- Yaşlılar seyahatleriyle ilgili en çok hangi engellerle karşılaşmaktadırlar?

Şekil 2’de araştırmayla ilgili etkileşimli bir tasarım modelinden bahsedilmektedir. Bu nitel tasarım modelinin öğeleri arasında karşılıklı bir ilişki ve bağlam söz konusudur. Tasarımın odağında, araştırmanın problemiyle ilgili temel sorular yer almaktadır. Bu sorulara araştırmanın hedefleri, kavramsal çerçevesi, yöntemi ve geçerliğiyle karşılıklı bir etkileşim içinde cevaplar aranmaktadır. Burada yer alan araştırma soruları, neleri bilmeyip anlamak istediğimizle ilgiliyken; hedefler, çalışmanın araştırılmaya neden değer görüldüğü ve hangi politika ve uygulamalara yönelik olduğuyla ilgilidir. Kavramsal çerçeve, araştırmayı hangi kavramlar, teoriler ve alanyazının yönlendirebileceğinin bilgisini içermektedir. Yöntem, veriyi toplama ve analiz sürecinde hangi metodoloji ve yaklaşımlardan yararlanacağımızla ilişkiliyken; geçerlikle, “elde edilen sonuçlara neden inanmalıyız?” sorusuna cevaplar aranmaktadır (Maxwell, 2018).

Her araştırmanın belli bir amacı vardır ve araştırma problemi bu amacı belirlemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:82). Yukarıdaki sorulara katılımcılar tarafından verilen cevaplar çerçevesinde araştırmanın hedeflerine ulaşılması beklenmektedir. Tezin amaçları arasında;

- Ülkemizdeki yaşlıların seyahat davranışlarını derinlemesine anlamak,
- Yaşlıların seyahatleriyle ilgili mekân/yer tercihlerini dile getirerek onlar için seyahatleri sırasında aktif hareket edebilecekleri mekânlar/yerler oluşturmak,
- Yaşlılığa yönelik pozitif bakışı geliştirmek,
- Çiçero’nun (2018) da bahsetmiş olduğu olumlu yaşlı insan profillerini ortaya çıkarmak,
- Ülkemizdeki yaşlı vatandaşların seyahatlerinin teşvik edilmesi konusunda farkındalık yaratmak,
- Literatüre katkıda bulunmak,
- Yaşlıların seyahatleriyle ilgili karşılaştıkları engelleri ortaya koyup bunlara yönelik çözümler üretmek,
- Konuyla ilgili çeşitli öneriler sunmak, yer almaktadır.

Şekil 2. Araştırmanın Etkileşimli Tasarım Haritası

Herkes yaşıllığı farklı renkte yaşar ve herkesin yaşıllık deneyimi biriciktir. Kimi bu dönemi fazladan yaşadığı yıllar olarak görürken, bazıları yaşanacak daha çok şeyin olduğunu düşünür. Yaşıllığın heterojen bir dönem olması, yaşlıları ele alan çalışmaların birey odaklı yapılmasını gerektirmektedir. Bu tez çalışmasında da, yaşlılarla ilgili önceden üretilmiş olan tüm kalıplaşmış ve tektipleştirilmiş yargılardan soyutlanarak katılımcılarla birebir etkileşime girilmektedir. Başka bir deyişle, çalışma keşfedici bir araştırma niteliği taşımaktadır. Bu yüzden nitel araştırmanın doğası gereği, çalışmanın ilerleyen süreçlerinde ortaya çıkan bulgular çerçevesinde araştırma probleminin kapsamı ve derinliğinin yeniden şekillenebilmesi beklenen bir durumdur.

Yaşlanma araştırmalarının gündeminde yaşlı turist davranışları konusuna çok az dikkat çekildiği görülmektedir (Sedgley vd., 2011). Her ne kadar uluslararası literatürde yaşlı bireylerin seyahat davranışlarını ele alan çalışmaların sayısı ve çeşitliliğinde yıllar içinde bir artış görülse de, ülkemizde bu konu henüz dikkate alınmamaktadır. Türkiye’de hala “korunmaya muhtaç yaşlı” anlayışının hâkim olması, daha çok ileri yaş grubuna (85 yaş üstü) hitap eden konulara (bakım, hastalık gibi) ağırlık verilmesi ve yaşıllığın genellikle yoksulluğu çağrıştırması vs. bu durumun nedenleri arasında sayılabilir.

Yakın gelecekte sayılarının ve toplum içindeki oranlarının daha fazla olacağı tahmin edilen yaşlı nüfusla ilgili bağımlılık sorunuyla karşılaşmamak adına, bugünlerde aktif yaşlanma konusuna özellikle vurgu yapılmaktadır. Yaşıllığın başlangıcı olarak kabul edilen 65 yaş sınırından, ileri yaş dönemi olarak kabul edilen ve genellikle bağımlılığın en üst düzeyde olduğu 85 yaş sınırına kadar olan süreçteki yaşamın aktif bir şekilde geçirilmesi çok önemlidir. Böylece bireylerin ileri yaşlarında daha az bağımlı olma şansına erişebileceği ve yaşıllığın toplumsal bir meseleye dönüşmesinin önüne bir nebze de olsa geçilebileceği düşünülmektedir⁴.

⁴Gelişmiş ülkelerde yaşlıların toplumsal hayata aktif katılımlarını teşvik etme konusunda gümüş ekonomi kapsamındaki uygulamalar gitgide önemsenmektedir. Bu bağlamda, “üretken yaşlı” tanımı benimsenmeye başlanmış ve ekonomik açıdan yaşlıların çalışma hayatına ve toplumsal yaşama aktif katılımları sağlanarak bağımlı birey algısını değiştirme konusunda önemli bir adım atılmıştır (Heinze vd., 2017). Ülkemizde de bu konuda, az da olsa, bazı uygulamalar söz konusudur (yaşlı dostu kentler uygulamaları, üçüncü yaş turizmini teşvik etme vs. gibi).

Yaşlanma ve yaşlılık olgusunun toplumdan topluma ve kültüre göre değiştiğine vurgu yapan araştırmacılar, yaşlanma araştırmalarının daima ilgili toplumda yapılmasının gerekli olduğunu söylemektedirler (Tufan, 2016:17). Bu bağlamda, emik yaklaşımın⁵ benimsenerek konuya içeriden bakılması gerekmektedir. Başka bir deyişle, etnografik araştırma yöntemini kullanarak, araştırmacının kendi toplumunda yaşayan bireyin yaşam tarzını, hikâyesini, deneyimlerini, herhangi bir olguya yüklediği anlamı vs. katılımlı gözlemler ve görüşmeler yoluyla ortaya koyması oldukça önemlidir (Spradley, 1980). Bugüne kadar yaşlı bireylerin hareketliliği ve seyahat motivasyonu konusunu ele alan birkaç çalışmada ağırlıklı olarak yabancı yaşlıların ve emeklilerin ülkemize olan göçlerinden veya turizm amaçlı seyahatlerinden bahsedilmiştir⁶. Bu çalışmada ise; ülkemizdeki sayıları her geçen gün artan yaşlı vatandaşların seyahatleriyle ilgili motivasyonları ve mekân/yer tercihleri tümevarımcı bakış açısıyla incelenmektedir. Çalışma, şimdiye kadar ülkemizde yapılan yaşlanma ve yaşlılık çalışmaları içinde gerek araştırma konusu ve problemi gerekse kullandığı metodoloji ve hedefleri bakımından bir özgünlüğe sahiptir.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Nitel araştırma geleneği içinde yer alan fenomenoloji deseninden yararlanarak tasarlanan bu araştırmada; yaşlı bireylerin hangi amaçlarla seyahat ettikleri, seyahatlerine yükledikleri anlamları, seyahatleri sırasındaki mekân/yer tercihleri ve seyahatleri sırasında karşılarına çıkan engellere dair görüşleri, önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşmeler arayıcılığıyla ortaya konulmaktadır. Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Bu çalışmada esas olarak ülkemizdeki yaşlı vatandaşların seyahatleri konusuna odaklanıldığı için, araştırmanın verileri sadece Türkiye’de yaşayan

⁵Emik yaklaşım, insan davranışlarını anlamlandırma noktasında, onların davranışlarını yaşadıkları kültürel/toplumsal yapı içinde üretilen kavramlarla açıklanması gerektiğini savunmaktadır. Bu durum, kültüre özgü ve “içeriden bakış” olarak nitelendirilmektedir (Erkenekli, 2012).

⁶Ülkemizde yaşlıların göçü ve turizm amaçlı seyahatleri konusunda yapılmış çalışmalar da nispeten azdır (Arun, 2018a). Konuyla ilgili birkaç çalışma ise, yurt dışından ülkemize gelen yabancı yaşlıları ve emeklileri ilgilendirmektedir (Cengiz ve Kantarcı, 2013; Gökdeniz, 1994; Özdiçiner, 2008; Südaş, 2009).

ve aktif olarak seyahat etkinliklerine katılan yaşı bireylerden (65 yaş ve üzeri) elde edilen görüşmelerle sınırlıdır.

- Araştırma, coğrafi açıdan da bir sınırlılık taşımaktadır. Çalışmada, araştırma alanı İzmir ilinin iki ayrı turistik destinasyonu (Balçova ve Çeşme) sınırlandırılmıştır. Böylece, hem kıyı hem de termal olmak üzere iki farklı mekân örüntülerine sahip alanda, farklı yaşı turist tipolojileriyle çalışma imkânı elde edilmiştir.
- Araştırmanın bulgularını desteklemek amacıyla, nitel araştırmalarda önemli bir veri toplama aracı olan katılımlı gözlemler ile enformel görüşmelerden de yararlanılmıştır.
- Görüşmeler, devamlı ikamet ettikleri yerden ayrılarak gelen ve en az bir gece konaklayan yaşı bireylerle gerçekleştirilmiştir.
- Çalışmada, katılımcıların yaklaşık olarak eşit cinsiyet dağılımının olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca veriler sadece araştırmaya gönüllü olarak katılan kişilerden elde edilmiştir.
- Çalışmada, çeşitli nedenlerden dolayı tamamlanamamış veya yeterli düzeyde cevaplar alınamamış görüşmelere yer verilmemiştir.
- Birden fazla yerde gerçekleşen bu fenomenoloji çalışmasının yürütülmesi sürecinde finansal ve zaman açısından çeşitli zorluklarla karşılaşmış, bu durum çalışmayı bazı yönlerden sınırlandırmıştır.
- Görüldüğü gibi çalışmadan elde edilen veriler belli zaman ve mekânlarla sınırlıdır. Dolayısıyla çalışmanın bulguları genellenme amacı gütmemektedir.

2. BÖLÜM

ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesine ilişkin bilgilere yer verilmektedir. İlk olarak karmaşık bir yapısı olan yaşlılık ve yaşlanma kelimelerinin ne anlama geldiği ve kime yaşlı denildiği üzerinde durulmakta, ardından subjektif yaş dediğimiz hissedilen yaşı ne ifade ettiği konusuna değinilmektedir. Ardından dünyada ve Türkiye’deki nüfusun yaşlanmasına dair demografik göstergelerden bahsedilmektedir. Sonraki kısımlarda aktif yaşlanma ve yaşlılıkta serbest zaman etkinlikleri konularına yer verilmektedir. Üçüncü yaş turizmi konusuna ayrı bir parantez açıldıktan sonra, yaşlıların mobilite paternleri ve motivasyonları coğrafi gerontoloji perspektifinden ele alınmaktadır. İlerleyen kısımlarda konuyla ilgili yaşlanma kuramları ve mekân/yer teorisi üzerinde durulmaktadır. Bölümün sonunda konuyla ilgili literatür incelenmektedir.

1. YAŞLI KİMDİR? YAŞLANMA VE YAŞLILIK NE İFADE ETMEKTEDİR?

“Yaşlılık, biraz da başka bir ülke gibidir. Gitmeden önce kendinizi hazırlamışsanız, tadını çıkarabilirsiniz.”

Skinner ve Vaughan, 1984.

Türkiye’de yaşlı nüfusun oranındaki belirgin artışlarla beraber, yaşlanma ve yaşlılık kavramları ülkemizde giderek daha fazla ele alınmaya başlanmıştır. Fakat “yaşlı kimdir?”, “yaşlılık ne zaman başlar?” sorularını tek bir tanımla cevaplamak doğru değildir. Öncelikle yaş oldukça belirsiz bir kavramdır ve bu yüzden yaşlıları ele alan çalışmalarda yaş kavramının karmaşık yapısı dikkate alınmalıdır (Tufan, 2014). Yaşlılık ve yaşlanma da birbirinden farklı iki kavramdır. Yaşlanma, biyolojik olarak doğumla başlayan (Özer, 2019:248) ve bireyin genetik yapısı ile çevresinden de etkilenen bir süreci ifade etmektedir (Akın, 2006:85). Yaşlılık ise, yaşlanma süreci içindeki bir döneme karşılık gelmektedir. Yaşlılık kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönleri olan bir olgudur ve bu nedenle yaşlılığın tanımı

birçok özelliğe dayanarak yapılabilmektedir (Canatan, 2008:13). Aynı zamanda dinamik bir olgu olan yaşlılık zamandan zamana, kültürden kültüre ve kişiden kişiye değişmektedir. Yaşlılığın dinamik olması, yaşlılara yönelik ileri sürülen görüşleri de dinamik yapmaktadır (Kaygusuz, 2008:215). Yani yaşlılarla ilgili söylenen genel ifadeler yalnızca belli bir zamanda ve belli bir kültürel yapı içinde olan yaşlılar için benzer özellikler göstermektedir.

Yaşlılığın tanımı, bir toplumdan diğerine de farklılık göstermektedir (Kalınkara, 2016:3). Mesela, 2010 yılında yayınlanan Avrupa Sosyal Anketi'ne göre “Sizce bir insan kaç yaşından sonra yaşlı sayılır?” sorusuna Yunanistan'da 68 cevabı verilmişken, Türkiye'de 55 denilmiştir (Başlevent, 2010). Eurobarometer tarafından 2012 yılında yapılan bir diğer çalışmaya göre, yaşlılığın başlama yaşı algısı Türkiye'de 58 iken, AB ülkelerinde 64'tür (Özmete, 2019:12). Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması'nda da, ülkemizde yaşlılığın ortalama olarak 59 yaşında başladığı ortaya konulmuştur (Özmete, 2016:190)⁷.

Tews'in yeni yaşlılık tanımlamalarından biri olan “yaşlılığın gençleşmesi” kavramı, kronolojik olarak yaşlı kabul edilen kişilerin kendilerini genç hissetme eğiliminde olma durumlarını ifade etmektedir (Tufan, 2003). Yeni yapılan kamuoyu araştırmalarında da 60-75 yaş aralığındaki insanların sadece üçte birinin kendisini yaşlı olarak kabul ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar 65 yaş, ülkemizde emeklilik döneminin başlangıcı olması nedeniyle yaşlılığın alt sınırı olarak kabul edilse de; konuyla ilgili yapılan çalışmaların bulgularından hareket edildiğinde bu yaş sınırının Türkiye'deki toplum algısında tam olarak karşılık bulmadığını göstermektedir.

Yaşlılığın ne zaman başladığı veya kime yaşlı denildiğiyle ilgili tartışmalar hala devam etmektedir (Arun, 2019b:54)⁸. Çünkü yaşlılık toplumdan topluma, aynı toplumun belli dönemlerine, hatta aynı toplum içinde yaşayan bireylerin eğitim düzeylerine, ekonomik koşullarına, cinsiyetlerine göre de farklılıklar göstermektedir

⁷Genellikle ortanca yaştan yüksek olduğu İskandinav ülkeleri, Kuzey Amerika, Avrupa ülkeleri ve özellikle Japonya'da bireylerin yaşlılık algıları ile henüz yaşlı nüfus oranının nispeten düşük olduğu ülkelerde yaşlılığa bakışın aynı olmadığı görülmektedir. Ayrıca, ortalama yaşam süresinin her geçen gün biraz daha uzadığı ülkelerde yaşlıya ve yaşlılığa bakışın değişmesi de giderek normal bir durum haline gelmektedir.

⁸Yaşlanma ve yaşlılığın, farklı disiplinler tarafından çeşitli şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Böylece yaşlılık, farklı bakış açılarından yeni anlamlar kazanmaktadır (Tufan vd., 2018a).

(Kalinkara, 2016:3). Farklı tanımlar ve yaş kriterleri bulunsa da, kronolojik yaş yaşlılık dönemin başlangıcıyla ilgili en çok kabul gören yaş kriteridir. Nitekim bugün birçok ülkede kronolojik ve emeklilik yaşına bağlı olarak 60 veya 65 yaş, yaşlılığın başlangıcı olarak kabul etmektedir (Kinsella ve Philips, 2005)⁹. Bilindiği gibi, yaşlılık dönemi ülkemizde de emeklilik yaşı olarak belirlenen 65 yaş sınırıyla başlamaktadır (Arpacı, 2005:116)¹⁰.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaşlılık, “çevreye uyum sağlayabilme yeteneğini kaybeden kişi” olarak tanımlanmaktadır. DSÖ, 1980’li yıllara kadar yaşlılığın alt sınırını 60 olarak kabul ederken, bugün bu sınır 65’e ulaşmıştır. Ayrıca DSÖ tarafından yaşlılık dönemiyle ilgili yaş gruplarına göre bir sınıflandırma yapılmış ve bu sınıflandırma geniş bir literatürde hala referans olarak kullanılmaktadır (Özmete, 2019:11). Bu sınıflamaya göre; 65-74 yaş arası genç yaşlı, 75-84 yaş arası orta yaşlı, 85 yaş üzeri ileri yaşlı olarak anılmaktadır (Erber, 2013:11).

Yaşlılık artık bireysel olarak deneyimlenen bir olgu olmanın ötesinde, giderek küreselleşen bir fenomene dönüşmektedir¹¹. Son yüzyılda yaşam süresi ortalama 40 yıldan 80 yıla ulaşmış ve yaşlılık döneminin başlangıç sınırı konusundaki görüşler yeniden düzenlenmiştir (Tufan, 2014). Günümüz modern dünyasında gerek yaşlılığa bakışta gerekse yaşlılığın tanımında veya yaşlılık sınırını belirleyen kıstaslarda çeşitli değişimlerin olduğu bilinmekte ve ömür uzadıkça yaş kavramı anlam değişikliğine uğrayabilmektedir (Kinsella ve Philips, 2005). Şimdilerde yaşlılık döneminin başlangıcı olarak kabul edilen 65 yaşın bundan yirmi yıl sonra taşıyacağı anlam aynı olmayacaktır.

⁹Yaşlılığın başlangıcıyla ilgili olarak gelişmiş ülkelere ilişkin istatistiklerde 65 yaş baz alınırken (Canatan, 2008:15), BM’nin yaşam beklentisinin daha düşük olduğu ülkelerdeki çalışmalarında 60 yaş eşik olarak kabul edilmektedir (Durak, 2004:8). Dolayısıyla dünyanın tüm ülkeleri için geçerli bir yaşlılık başlangıcı yaşı ortaya koymak mümkün değildir.

¹⁰Ülkemizdeki geniş aralıklı yaş yapısı incelemelerinde; 0-14 arası çocuk nüfus, 15-64 arası yetişkin nüfus ve 65 yaş üzeri yaşlı nüfus olarak belirlenmiştir (Avcı, 2014).

¹¹Bir yüzyıl öncesine kadar ortalama yaşam süresi 40 yıl civarındayken (Tufan, 2003) şimdilerde dünya ortalaması 72,6’ya ulaşmıştır (UN, 2019). Türkiye’de ise 1900’lü yılların başında ortalama ömür 50 yıl civarındayken (Özer, 2019:247), 2020 yılı itibarıyla bu ortalamanın 78,6’ya ulaştığı görülmektedir (TÜİK, 2020b).

2. SUBJEKTİF YAŞ: “65 YAŞINDAKİ BİR İNSAN KAÇ YAŞINDADIR?”

Takvim yaşı, yaşlılığı tanımlamak için yeterli değildir. Çünkü aynı yaş dilimindeki insanlar biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak birbirinden farklıdır (Ceylan, 2015a). Hatta yaşlılığın, insanların en çok farklılaştığı ve karmaşıklaştığı bir dönem olduğu düşünülmektedir (Nathan Bilig, 2000). Cicero’ya (2018) göre de yaşlılık karaktere bağlı olarak değişmektedir. Burada yaşlı heterojenliğine dikkat çeker. Ona göre bir insanın gençliğindeki karakteri nasılsa yaşlılığında da onu devam ettirir. Bu nedenle, yaşlılığı genel anlamda tanımlayan kriterlerin aksine, onu göreceli bir kavram olarak ele almak gerekir (Emiroğlu, 1995:16). Bu noktada yaşlıların kişisel, sosyal ve kültürel özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır (Durak, 2004).

Genel olarak ülkemizde yaşlıların hepsini belli düşünce kalıpları içine hapsedme gibi bir eğilim vardır (Erden Aki, 2019)¹² ve yaşlılık belli toplumsal tanımlamalara (Tufan, 2017a) sahiptir¹³. Fakat günümüzde yaşlı nüfus hem çok kalabalık, hem de yaşlanma süreçleri ile deneyimleri çok daha çeşitlidir (Danış ve Adanalı, 2019:7). Diğer yaş grupları nasıl heterojense, 60 veya 65 yaşın üzerindeki nüfus da heterojen bir yapıya sahiptir ve bireysel farklılıklar yaşlılıkta da çok fazladır (Arun, 2019a). Yaşlının heterojenliği göz önünde bulundurulduğunda, 65 yaşın dahi simgesel bir sayıdan başka bir şey ifade etmediği (Nathan Bilig, 2000) anlaşılmaktadır.

Tufan’a (2003) göre yaşlılık dönemi, sosyolojik ve psikolojik yönleriyle değerlendirilecek olursa, 30 yaşında da başlayabilir veya 80 yaşında hala başlamamış olabilir (Tufan, 2003:13). Çünkü psikolojik, sosyolojik veya biyolojik olarak yaşlılığın başlangıcını saptayan bir ölçüt yoktur (Köknel, 2016). Popüler görüş ise yaşlılığı şöyle tanımlar: “Bir kimse kendini kaç yaşında hissediyorsa o yaşıdır”

¹²Küreselleşmenin yaşlanma üzerindeki en önemli etkilerinden biri, yaşlanmanın anlamı ile ilgili geleneksel öyküleri bozmasıdır (Phillipson, 2014:75). Moderniteyle birlikte istenmeyen bir olguya dönüşen (Bektaş, 2017) ve tamamen problem olarak algılanmaya başlayan yaşlılık, akla bazı klasik resimleri getirmektedir: hasta, yoksul, bir ayağı çukurda (Tufan, 2016:2), üretemeyen, başkalarına bağımlı, değişime kapalı, mutsuz, sosyal ilişkileri zayıflamış bir birey (Durak, 2016:284). Yaşlı bireylere karşı ayrımcı ve ötekileştirici bu bakış değişmediği sürece, onların toplumdan izole olmaları ve sahip oldukları hakları kullanmaktan yoksun bırakılmaları kaçınılmaz bir durumdur.

¹³Toplumdaki yaşlılık imajının iyileştirilmesi konusuna, 10. Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda ayrıca dikkat çekilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014:46).

(Arpacı, 2005:15). Böylelikle “Hissettiğiniz kadar yaşlısınız” deyimini yaşlılığa karşı olumlu bir tutumu ifade etmektedir (Emiroğlu, 1995).

Zaman içinde yaşlılıkla ilgili yeni kavramlar ve söylemlerin de üretildiği görülmektedir. Mesela, “yeni yaşlılar” olarak bilinen bir kuşak var artık ve bu yaşlılar yeni yaşam tarzlarıyla giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Yeni yaşlılık, önce ABD’de ortaya çıkan ve daha sonra Avrupa’yı ve kapitalist sistem sayesinde birçok ülkeyi etkisi altına alan baby-boom kuşağı ile özdeşleşmiştir bir kavramdır (Şentürk, 2018).¹⁴ Aktif yaşlanmaya, seyahat, eğitim ve kültürel olanaklardan yararlanmaya özen gösteren bu yaşlıların sayısı ülkemizde de her geçen gün artmaktadır. Bunun nedenini, Türkiye’de eskisine göre daha sağlıklı, dinç ve bilinçli yetişen yeni bir yaşlı kuşağına bağlayabiliriz (Tufan, 2003). Tufan (2016), Türkiye’de sayıları giderek artan bu yeni yaşlı profilini “kafadarlar”, “asıl şimdiciiler”, “gençlik meraklısı” gibi belli başlıklar altında sınıflandırarak yaşlılığın dönüşen görünümü ve yaşlı heterojenliğine dikkat çekmektedir (Tufan, 2016).

Geleneksel toplumun yaşlılık anlayışının modern hayata geçişle birlikte değişim geçirdiği ve yaşlılığa yeni anlamların yüklendiği görülmektedir. İstatistiklerdeki yaşlı, günümüzdeki yaşlıyı ifade etmemektedir. Tews, günümüzün yaşlılığını; yaşlılığın gençleşmesi, kadınlaşması, bireyselleşmesi, ileri yaşlılık gibi kavramlarla ifade etmektedir (Tufan, 2003). Bugünün yaşlılarını anlama noktasında bu konseptlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3. NÜFUSUN YAŞLANMASI: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Doğurganlıktaki düşüşler ve ortalama yaşam süresinin uzamasıyla kendini gösteren nüfusun yaşlanması, 21. yüzyılın en önemli demografik yönelimlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Kontula ve Söderling, 2008)¹⁵. Gelecek yüzyılda da,

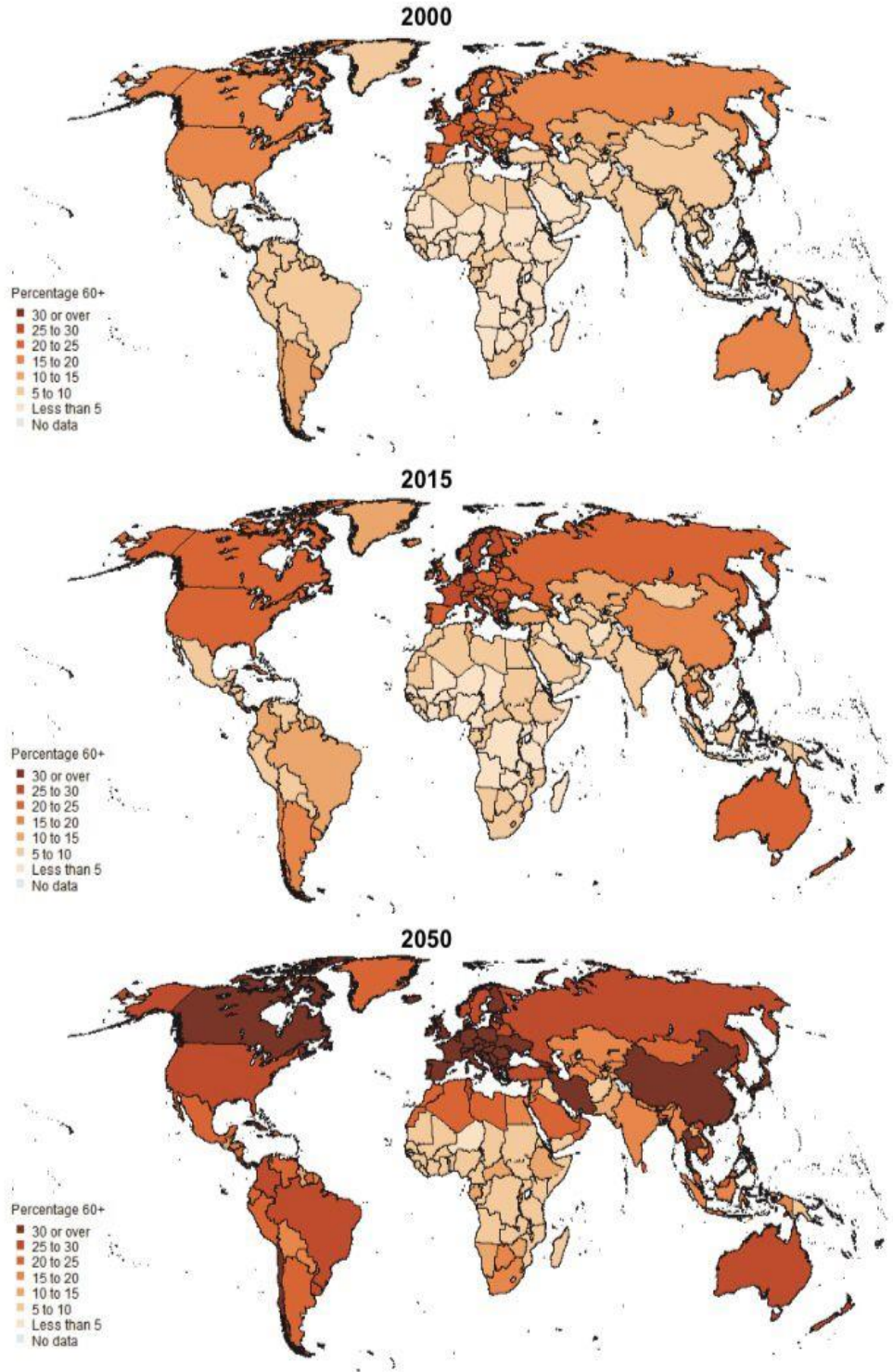
¹⁴1946-1964 yılları arasında doğan “baby-boom” olarak tanımlanan kuşak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başta ABD olmak üzere zamanla diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde de görülen refah düzeyinde artışın yaşandığı dönemde doğan ve günümüzde yaşları 65 ve üstüne karşılık gelen bireyleri tanımlamaktadır. Gençlerle birçok yönden benzerlikler gösteren bu kuşağın en belirgin özellikleri ise seyahat etmeyi seviyor olmaları ve bağımsız hareket etmeye önem vermeleridir.

¹⁵Nüfusun yaşlanması, bir nüfusun yaş yapısının değişerek, o nüfustaki çocukların ve gençlerin payının azalması ve yaşlı insanların payının göreceli olarak artmasıdır (DPT, 2007). Yaşlı nüfusunun toplam nüfus içindeki payı % 7-14 arasında ise “yaşlanan toplum”, % 14-21 arasında ise “yaşlı

tüm dünya genelinde nüfusun yaşlanacağı öngörülmektedir (Goldstein, 2009). Artık küresel olarak deneyimlenen demografik yaşlanma sürecine bakıldığında, nispeten yakın tarihli bir olgu olduğu görülmektedir. Projeksiyonlar yakın gelecekte nüfusun yaşlanma eğiliminin tüm dünyada artarak devam edeceğini göstermektedir. Nitekim 1950’de dünyanın hiçbir ülkesinde 65 yaş ve üzeri nüfusun oranı % 11’i geçmemişken, 2000’li yıllarda bu oran % 18’lere ulaşmış ve 2050’de % 38’lere kadar yükselmesi beklenmektedir (Rowland, 2009:37).

toplumlar” ve % 21’den fazla ise “aşırı yaşlı toplumlar” olarak sınıflandırılmaktadır (Gökçeoğlu Balcı, 2017).

Şekil 3. Dünya Yaşlı Nüfus Haritası (2000, 2015, 2050)

Kaynak: United Nations (2015b). World Population Prospects: The 2015 Revision.

Dünya genelinde yaşlanma sürecini ilk olarak gelişmiş Batılı ülkelerin yaşadığı bilinmektedir. Bu yüzden gelişmiş ülkelerde uzun yıllardır yaşlı nüfus diğer yaş gruplarına göre egemenliğini sürdürmektedir. Günümüzde en hızlı yaşlanan ülkelerin ise genellikle gelişmekte olan ülkelere toplandığı görülmektedir. Özellikle Doğu, Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ülkeleri yaşlanma sürecini oldukça hızlı deneyimlemektedirler. 1990 yılında bu ülkelerin yaşlı nüfus oranı % 6 civarında iken, 2019 yılında bu oran % 11'lere ulaşmıştır (UN, 2019). Yani son otuz yılda yaşlı nüfus oranı neredeyse 2 katına çıkmıştır. Ayrıca Batı Asya, Orta ve Güney Asya'da da yaşlı nüfus oranında önemli bir artışın olduğu gözlenmektedir (Şekil 3).

1950 yılından 2000 yılına kadar geçen sürede dünya nüfusunun hızla yaşlandığı görülmektedir. 1950 yılında 205 milyon olan yaşlı nüfus, 2000 yılında 606 milyona ulaşmıştır. Bu sayının 2050 yılında 2 milyara ulaşacağı beklenmektedir. Dünya nüfusunun son 100 yıl içinde (1950-2050) 4 kat artması ve yaşlı nüfusta ise bu artışın 10 kat olması tahmin edilmektedir (Kılıçlar vd., 2017:83). Şu anda Doğu ve Güneydoğu Asya dünyanın en yüksek yaşlı nüfus oranına sahipken (% 37), Avrupa ve Kuzey Amerika bu bakımdan ikinci sırada (% 28.5) yer almaktadır. Yaşlı nüfusun en az olduğu kıta ise % 5'lik nüfus oranıyla Afrika'dır. Günümüzde yaşlı nüfus en fazla Çin'de yaşamaktayken, yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu ülkeler arasında Japonya, Avrupa'da İtalya, İspanya, Slovenya, İsveç, Monako, Almanya yer almaktadır (Kinsella ve Wan: 2009). Orta ve Güney Asya 2019 yılında dünya yaşlı nüfusunun % 16.9'una ev sahipliği yapmakla birlikte, 2050 yılında bu oranın % 21'e yükselmesi beklenmektedir. Asya'da Kore, Singapur ve Tayvan'ın yaşlı nüfusun en çok arttığı ülkeler arasında yer alması beklenirken, Avrupa'da özellikle İspanya'nın yaşlı nüfusun oranında önemli bir yükselişin meydana geleceği öngörülmektedir (UN, 2019). Dünyada yaşlı nüfusun en fazla artış göstereceği ülkenin ise 2008- 2040 yılları arasında % 316 ile Singapur olacağı belirtilmektedir (UN, 2015b).

Tablo 2. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İle Türkiye’de Yaşlanma Hızı *

Ülkeler		%7 Oranına Ulaşılan Yıl	%14 Oranına Ulaşılan Yıl	Geçiş Süresi (Yıl)
Gelişmiş Ülkeler	Fransa	1865	1980	115
	İsveç	1890	1975	85
	Avustralya	1938	2012	73
	ABD	1944	2012	68
	Kanada	1944	2008	64
	İngiltere	1930	1975	45
Gelişmekte Olan Ülkeler	Şili	2000	2030	30
	Azerbaycan	2000	2028	28
	Çin	2000	2027	27
	Brezilya	2011	2036	25
	Tayland	2006	2027	21
	Türkiye**	2012	2039	27

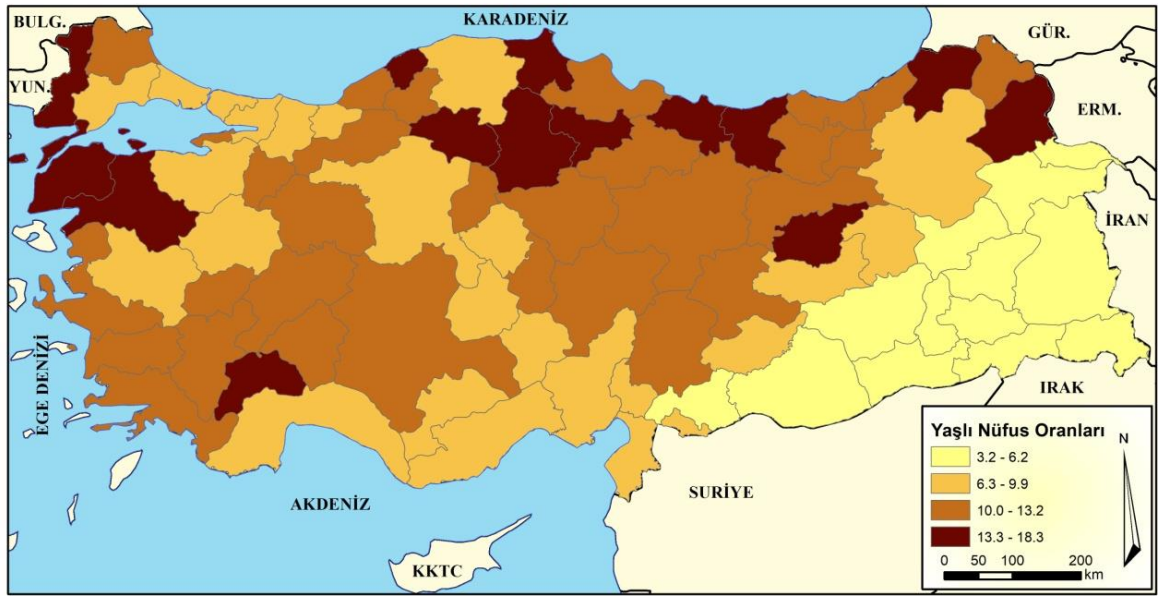
*65 yaş ve üstü nüfusun %7’den %14’e geçiş süresi.

** TÜİK (2018c) verilerinden hesaplanmıştır.

Kaynak: Kinsella K. ve Gist YJ. (1995). Older Workers, Retirement, and Pensions. A Comparative International Chartbook. Washington, DC: U.S. Government Printing Office; 1995. U.S. Census Bureau Report IPC/95-2RP.

Günümüzde yaşlı nüfus neredeyse gelişmekte olan ülkelerin tamamında en hızlı büyüyen nüfus grubunu oluşturmaktadır (Tomassini ve Lamura, 2009). 1950’li yıllarda gelişmekte olan ülkelereki yaşlı nüfus artış hızı % 2.2 iken, bu oran 2000’li yıllara gelindiğinde % 3.2’ye çıkmıştır (Tuna ve Tenlik, 2017). Yani yaşlı nüfusun gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan ülkelere çok daha hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Fransa 115, İsveç 85, Avusturalya 73, ABD 68, İngiltere ve İspanya 45 yılda yaşlanma sürecini tamamlarken; Şili 30, Azerbaycan 28, Çin 27, Brezilya 25, Tayland 21 yıl gibi daha kısa bir zaman diliminde yaşlanma süreçlerini tamamlamışlardır (Tablo 2). Ülkemiz de dünyadaki genel eğilimi takip ederek yaşlı bir toplum olma yolunda (Özsel ve Güler, 2016) hızla ilerlemektedir. Demografik dönüşüm sürecini önce yaşayan gelişmiş ülkeleri yakından takip eden ülkelere biri olan Türkiye (Yüceşahin, 2011:18), dünyadaki demografik gelişmelerle paralel bir yaşlanma sürecinden geçmektedir. Türkiye’nin yaşlanma sürecini 27 yılda tamamlayacağı tahmin edilmektedir. 2012 yılında Türkiye, % 7’lik yaşlı nüfus oranıyla yaşlanmaya başlayan bir ülke konumuna gelmiş ve 2020 yılı itibarıyla bu oran % 9,5’e yükselmiştir. 2039’da ise ülkemizin % 14’lük orana ulaşarak yaşlı toplumlar arasına girebileceği öngörülmektedir (TÜİK, 2020c). Bunun anlamı ise, ülkemizin giderek genç nüfusa sahip olma özelliğini kaybettiği ve yaşlı toplumlar arasında yer almaya başladığıdır.

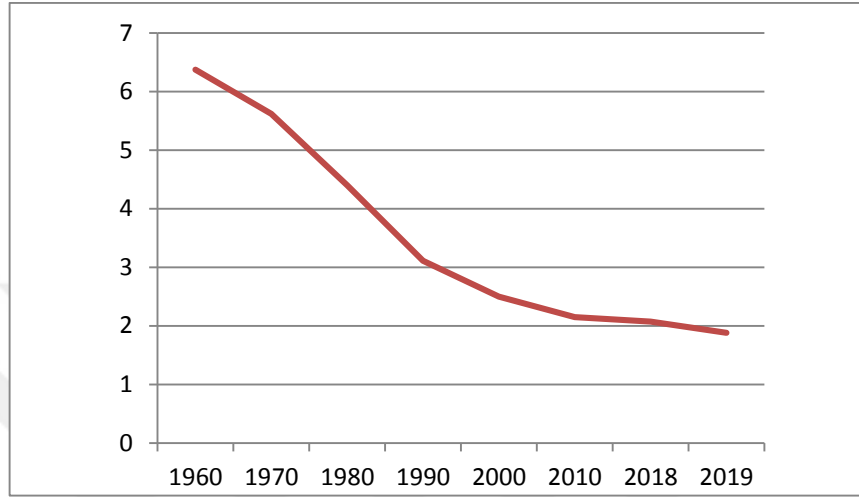
Yaşlı nüfusun ülkemizdeki mekânsal dağılımına bakıldığında, Türkiye'nin her yerine eşit olarak dağılmadığı görülmektedir. Şekil 4'te görüldüğü gibi yaşlı nüfus ağırlıklı olarak Batı ve Doğu Karadeniz bölgeleri ile Marmara'nın batısında toplanmıştır. Ege Bölgesi illerinin tamamında da yaşlı nüfus oranı % 10'u geçmektedir. Doğu ve Güneydoğu bölgeleri yaşlı nüfus oranının en az olduğu iki bölgeyken, ülkenin geriye kalan kısmı yaşlanan bir yapıdadır. Yaşlı nüfus oranının Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde daha düşük bir seviyede seyretmesi, bu bölgelerin ülkenin en yüksek doğurganlık oranına sahip olmalarıyla ilgilidir.

Şekil 4. Yaşlı Nüfus Oranlarına Göre Türkiye Haritası (2019)

Ülkemizdeki yaşlı nüfus oranlarının dağılışını göç faktörü de etkilemektedir. Genellikle göç veren şehirlerin (Kastamonu, Sinop, Giresun, Artvin gibi iller) yaşlı nüfus oranları oldukça yüksektir. Bu illerin yaşlı nüfus oranları % 15'i aşmıştır. Bu yerlerde dışarıya göçle birlikte doğurganlıkta bir düşüş görülmekte ve genel olarak ortalama yaşam süresinin de yüksek olması sebebiyle yaşlı nüfus oranlarında bir yükseliş yaşanmaktadır (Özgür, 2013). Yine Tunceli'deki yaşlı nüfus oranının % 14'lere yaklaşması bu ilin dışarıya göç vermesiyle ilgili bir durumdur. Bununla birlikte Çanakkale (% 14,7), Balıkesir (14,8), Burdur (14,3), Kırklareli (13,3), Giresun (15,5) gibi illerin yaşlı nüfus oranının yüksek olması ise emeklilik döneminde en fazla tercih edilen iller arasında yer almalarıyla ilgilidir (Kalınkara, 2016).

Nüfusun yaş yapısını doğum, ölüm ve göç faktörleri etkilemektedir. Nüfusun yaşlanmasıyla ilgili temel demografik değişkenler ise; doğurganlık ve ölüm oranlarında meydana gelen düşüşlerle birlikte, ortalama ömrün uzaması, ortanca yaşın yükselmesi, bağımlılık oranının artması ve potansiyel destek oranının düşmesidir (Mandıracıoğlu, 2010).

Şekil 5. Türkiye'nin 1960-2019 Yılları Arasındaki Doğurganlık Oranı

Kaynak: Dünya Bankası veri bankasından yararlanarak hazırlanmıştır (The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=TR>).

Doğurganlık oranı kadın başına düşen çocuk sayısını ifade etmektedir. Şekil 5'te görüldüğü gibi, ülkemizde 1960'larda kadın başına doğum oranı 6,4'ten 2010'da 2,08'e düşmüştür. Dolayısıyla nüfusun kendini yenileme oranı olan 2,10'un altına bir iniş söz konusudur. Türkiye nüfusu, pronatalist politikaların sonucu olarak, 1960'da iki katına çıkarak 27,8 milyona ulaşmıştır. Bu dönemde toplam doğurganlık hızı ortalama olarak altı çocuk civarındadır. Antinatalist nüfus politikalarının 1965 yılından itibaren uygulanmasıyla birlikte doğurganlık düşüşe geçmiş ve % 61'lik bir azalma gözlenmiştir (Samancı Tekin ve Kara, 2018). Doğum oranlarının 1960'tan sonra ilk başlarda dalgalanarak, sonrasında ise sürekli gerileme göstermesinin tek nedeni uygulanan nüfus politikaları değildir. Modernleşmenin etkilerini de bu bağlamda dikkate almak gereklidir (Tufan, 2003). Kırdan kente göçün 1950'lerde ivme kazanması ve son 30 yılda giderek artması, anne çocuk sağlığındaki gelişmeler, eğitim düzeyinde meydana gelen artışlar, kadının çalışma hayatında yer almaya başlaması ile özellikle 1980'lerden sonra doğurganlık hızlı bir şekilde düşüşe

geçmiştir (Samancı Tekin ve Kara, 2018:223). Türkiye’de ilk defa 1998 yılında 65 yaş ve üstü nüfus, çocuk nüfusunu geçmiştir (Amman, 2007:161). 2000 ve 2010 yıllarında da doğurganlık oranındaki azalma devam etmiştir. Bu oran 2014 yılında 2,18 seviyelerinde seyrederken, 2016’dan itibaren 2,10 seviyelerine inmiş, 2019 yılında da 1,88’e kadar düşmüştür (Şekil 5).

Medyan yaş değerleri de, nüfusun yaş yapısı hakkında fikir vermektedir. Araştırmalar Türkiye’de medyan yaşın giderek yükseldiğine ve ülkenin yaşlandığına dikkat çekmektedir (Yakar, 2014). 2000 yılında medyan yaş 26 iken, 2020 yılı itibariyle bu değer 32,7’ye ulaşmıştır (Tüik, 2020b).

Tablo 3. Türkiye’de Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Oransal Dağılımı

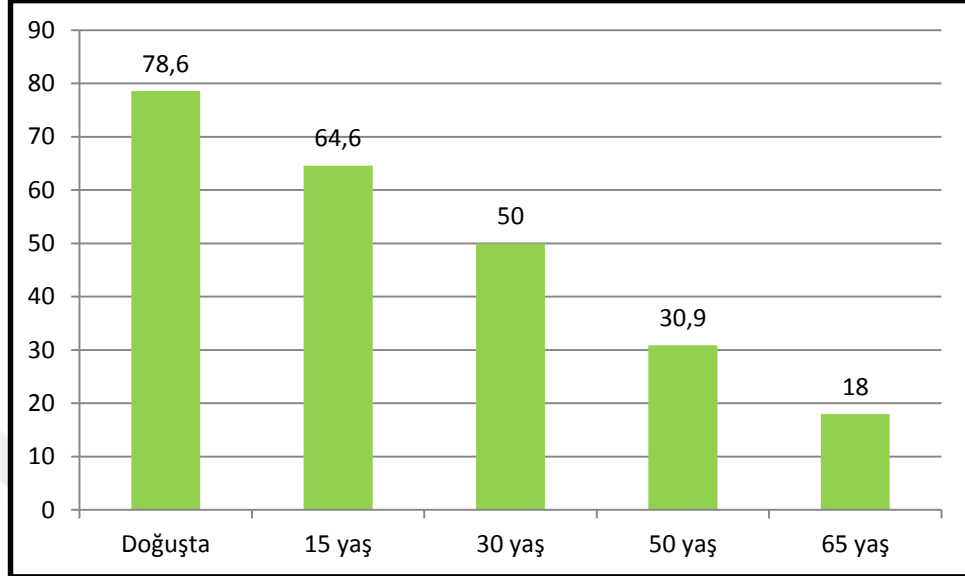
Yaş	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2018	2019	2020
0-14	41,2	41,8	39,1	35	29,8	25,6	23,4	23,1	22,8
15-64	55,2	53,8	55,9	60,7	64,5	67,2	67,8	67,8	67,7
65+	3,6	4,4	4,8	4,3	5,7	7,2	8,8	9,1	9,5

Kaynak: TÜİK, (2020b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2007-2020. Ankara.

Yaşlı nüfus ülkemizde diğer yaş gruplarına göre daha yüksek oranda artış göstermektedir. Tablo 3’te görüldüğü gibi, 1970’lerden itibaren 65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfus içindeki oranı artış göstermiştir. 1960’ta % 3,6 olan yaşlı nüfus oranı, 1970’te % 4,4’e, 2010’da 7,2’ye kadar yükselmiş, 2020’de ise % 10’lara (% 9,5) yaklaşmıştır. Görüldüğü gibi yıllar içinde çocuk nüfusunda düzenli bir azalış söz konusu iken, çalışma çağındaki nüfus ile yaşlı nüfus oranlarında sürekli bir artıştan bahsetmek mümkündür. Doğurganlığın azalmasının ve tıp ile teknolojiye ilerlemeler sayesinde ortalama yaşam süresinin uzamasının bu durumda etkili olduğu görülmektedir. Projeksiyonlar ilerleyen yıllarda da çocuk nüfusundaki düşüşün ve yaşlı nüfustaki artışın devam edeceğini, nüfus dengesinin yaşlı bireylerin lehine gelişeceğini ortaya koymaktadır.

Ortalama ömrün uzamasıyla birlikte insanlar artık uzun bir yaşlılık dönemi yaşayabilmektedir. Türkiye’de 1950 yılında 45 yıl civarında olan doğumda beklenen

yaşam süreci, son 70 yılda 33 yıllık bir artış göstererek, bugün 78,6'a yükselmiştir. Şu anda 30 yaşındaki birinin 50 yıl, 65 yaşındaki birinin ise 18 yıl daha yaşayabilmesi mümkündür (Şekil 6).

Şekil 6. Türkiye’de Yaşa Göre Beklenen Yaşam Süresi

Kaynak: TÜİK, (2020d). Hayat Tabloları 2017-2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-beklenen-yasam-suresi-78-6-yil/1976189>, (Son Erişim Tarihi: 17.08.2021).

Ülkemizdeki yaşlı nüfusun (65 yaş ve üzeri) toplam nüfus içindeki oranı (% 9,5) dünya ortalamasını (% 9,3) geçmektedir (TÜİK, 2021). Ülkemizdeki yaşlı sayısı 2020 yılı itibariyle 7 milyonu aşmıştır (7 milyon 953 bin 55 kişi). Ayrıca son 5 yılda yaşlı nüfus % 22,5 oranında artarken, aynı süre zarfında toplam nüfus içindeki oranının % 8,2’den % 9,5’e yükselmesi (TÜİK, 2020c), ülkemizin ne kadar hızlı yaşlandığına işaret etmektedir. 2020 yılında Türkiye’deki yaşlı nüfusun çoğunluğunu ise 65-74 yaş grubundaki genç yaşlılar oluştururken (% 63,8), % 27,9’u 75-84 yaş grubunda, % 8,4’ü de 85 yaş ve üstü yaş grubunda yer almaktadır (TÜİK, 2020c).

4. YAŞLANMAYLA MÜCADELE GİRİŞİMİ: AKTİF YAŞLANMA

“Yaşama yıllar ekledik, şimdi sıra yıllara yaşam eklemekte.”

WHO, 1994.

Bugün tıpkı Batı’daki gibi dünyanın birçok yerinde de yaşlı olmak artık istisnai bir durum oluşturmamaktadır (Auge, 2018:11). Yaşlı nüfusun daha önce benzeri görülmemiş bir hızla artması, aynı zamanda bu yüzyılın en büyük başarılarından biri olarak kabul edilmektedir (Kinsella ve Philips, 2005). Dünya ölçeğinde yaşlıların sayısında gözle görülür bir şekilde artışın yaşanması ise, ekonomik, politik ve toplumsal açıdan ciddi endişeleri beraberinde getirmektedir (Davies ve James, 2011). Özellikle sanayileşme sürecini tamamlamış ülkelerin daha önce görülmemiş bir yaşlanma kriziyle yüz yüze geleceği, hatta bugün % 30'lara yaklaşan yaşlı nüfus oranının Japonya'nın ekonomisini oldukça olumsuz etkileyebileceği öngörülmektedir. Yalnızca yaşlı nüfus oranının yüksek olduğu ülkelerde değil, Türkiye gibi zenginleşmeden yaşlanan ülkelerde de, yaşlanmayla mücadele girişimleri giderek artmaktadır. Bu bakımdan aktif yaşlanma, yaşlanmayla mücadelenin en etkili çözüm yollarından biri olarak görülmektedir.

Aktif yaşlanma kavramının kökleri gerontolojideki etkinlik kuramının geliştirildiği 1950- 1960'lı yıllara uzanmaktadır. 1960'lı yıllarda başarılı yaşlanma kavramının bir bileşeni olarak literatürde kullanılmaya başlanmış (Foster ve Walker, 2014), 1990 yılından itibaren aktivite ve sağlık arasındaki ilişkiye vurgu yapılmasıyla birlikte kavramın içeriği gelişmiştir (WHO, 1994). Kavram, ilk defa DSÖ tarafından 2002 yılında Madrid'de düzenlenen Dünya Nüfus Zirvesi'nde yaşlılara yönelik sağlık ve sosyal politikaların amacı olarak onaylanmıştır (Paul vd., 2012)¹⁶. DSÖ aktif yaşlanmayı, “Yaş ilerledikçe yaşam kalitesini yükseltmek için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını en iyi duruma getirme sürecidir” olarak tanımlamaktadır. Aktif yaşlanma sağlıkla ilgili konuları kapsamanın yanı sıra çok boyutlu ve katılımcı olmayı gerektiren bir yaklaşımdır (Walker, 2018; WHO, 2002). 2012 yılının Avrupa Nesiller Arası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Yılı olmasıyla bu

¹⁶ Küresel yaşlanma karşısında 1990'ların sonlarında DSÖ, yaşlılığa yönelik olumlu bir kavram oluşturulması gerektiğine işaret ederek aktif yaşlanmayı; “bireylerin yaşlanma süresinde yaşam kalitelerini yükseltmek için sağlık, topluma katılım ve güvenlik açısından sunulacak olanakların en uygun hale getirilmesi süreci” olarak tanımlanmıştır (Canatan, 2008:136; WHO, 2002).

alandaki çalışmalar ivme kazanmış (Danış ve Efe, 2016:266), böylece yaşlılar hareketli bir yaşama özendirilmiştir. Bunun Türkiye’deki bir yansıması olarak ise DPT tarafından 2007’de hazırlanan Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Özel Eylem Planı’nından bahsedilebilir.

“Aktif” kelimesi sadece yoğun bir iş veya çalışma hayatı içinde aktif olmayı değil, hayatın her alanında aktif olmayı ifade eder. Herhangi bir hobiyle uğraşma, sportif faaliyetlerde bulunma, yeni bir kursa yazılma, topluma katkıda bulunmaya devam etmeyle de birey aktif hayatın içinde yer alabilir. Mesela dünyada aktif yaşlanmaya yönelik birçok eğitim uygulaması mevcuttur. Bu bağlamda Fransa’da 1973 yılından itibaren Üçüncü Yaş programları sayesinde yaşlı vatandaşlara üniversitede eğitim görmeleri amacı doğrultusunda fakülteler açılmaya başlamıştır. Yine Japonya Parlamentosu’nun 1990 yılında kabul ettiği Yaşam Boyu Öğrenme Kanunu ile ülke genelinde yaşlı kolejlerinin sayısı hızla artmıştır. Ülkemizdeki Tazelenme Üniversitesi’nin çalışmaları da benzer amaçlar taşımaktadır. Ayrıca aktif yaşlılara yönelik eğitim programları kanunlar düzeyinde de ele alınmıştır. 1976 yılında Amerika’da Yaşam Boyu Öğrenme Kanunu yürürlüğe girmiştir (Danış ve Efe, 2016). Yine Japonya’da olduğu gibi bazı ülkelerin 65 yaşını dolduran ve emekliye ayrılan yaşlılarına emeklilikten sonra da yeniden çalışma hakkı sundukları görülmektedir. Böylelikle yaşlılar için daha dinamik ve aktif bir yaşlılık geçirmek mümkün olmaktadır.

Yaşlıların maraton koşusunda yer aldığını, 70 yaşından sonra hayata atıldığını, 100 yaşında dünya turuna çıktığını duyunca genellikle şaşırırız. Çünkü toplumda yaşlı denilince hala bakıma muhtaç, yürüme güçlükleri olan, değişime kapalı, mutsuz, yalnız ve sosyal ilişkileri zayıflamış bireyler akla gelmektedir. Tecrübe ve bilgelik gibi yaşlılığın olumlu yönleri göz ardı edilerek sürekli yaşlılık ile ilgili olumsuzluklara vurgu yapılması ise, aktif ve sağlıklı yaşlılık süreci geçiren çok sayıda yaşlı bireyin görmezden gelinmesine neden olmaktadır (DPT, 2007). Bu yüzden yaşlıların toplumla bütünleşmesi, işlevselliklerinin arttırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi için aktif yaşlanma konusunun gündeme taşınması gerekmektedir.

Yaşlılıkta sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek ve aktif yaşlanabilmek en önemli konulardandır. Aktif kalmak, yaşlılığın adeta sihirli bir formülü gibidir (Tufan, 2003). “Madem uzun yaşayacağız, o zaman aktif yaşlanacağız.” (Özer, 2019). Aktif yaşlanma kavramı, yaşlılık dönemi için farklı bir bakış açısı sunmakta (Özmete, 2019) ve yaşama yıllar katmış insanlığın yıllarına nasıl yaşam katacağı sorularının cevabını aramaktadır. Yaşlıların günlük yaşamlarında sosyal, ekonomik ve kültürel aktivitelere katılımlarını odağına alan (Üstün, 2018:127) kavram, Jonathan Swift’in “Herkes uzun yaşamak ister, ama kimse yaşlanmak istemez” sözünü de gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Genel olarak yaşlılar ve yaşlanmayla ilgili düşünceler olumsuzdur. Aktif yaşlanan insanlar ise bu olumsuz düşünceleri yok eden insanlardır. Birçoğu için yaşlılık, hayatın aktif bir dönemidir ve bu dönemde ekonomik, sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak istemektedirler (Andrews vd., 2009). Son yıllarda medya arayıcılığıyla aktif yaşlanmaya yönelik çalışmaların yapıldığı ve toplumdaki aktif yaşlı profillerine dikkat çekildiği görülmektedir. Her ne kadar yaşlılara yönelik tutum ve davranışlar tamamiyle değişmese de, toplumdaki farklı yaş gruplarının gösterilmesi ve izole bir hayat yerine aktif yaşayan yaşlıların medya sayesinde kitlelere sunulması yaşlılara yönelik pozitif bakışı geliştirmek için oldukça önemlidir (Foto 1).

Foto 1. İstanbul Maratonuna Katılan 65 Yaş Ve Üzeri 355 Kişiden Biri
(Kaynak: <https://www.facebook.com/hashtag/istanbulsenindurmakos/>. Son Erişim: 21.09.2021).

Bugün yaşlanma konusunu ele alan politika ve programlarda genellikle bireylerin yaşam kalitesini arttırma, üretken, başarılı ve bağımsız bir yaşlanma hedeflenmektedir (Taşçı, 2010). Ayrıca günümüz insanının dinç, sağlıklı ve aktif yaşlanmaya olan eğilimi (Dülger, 2012), yine az hareketli yaşam tarzının bunama vb. ile sonlanan hastalıklarının riskini arttırdığı gerçeği (Köknel, 2016) de aktif yaşlanma konusunu giderek popülerleştirmektedir. Her ne kadar aktif yaşlanma hedeflerimiz bulunsada uygulamada çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bunlardan biri bürokratik engellerdir. Öncelikle aktif yaşlanmayı bütüncül bir yaklaşımla ele almak gerekmektedir. Fakat ulusal ve yerel düzeyde hükümetler bu ihtiyaçlara karşılık verebilecek yeterliliğe sahip değildirler. Ayrıca aktif yaşlanmanın önünde toplumsal ve kültürel anlamda da engeller bulunmaktadır. Toplumdaki stereotipler yani yaşlılarla ilgili basmakalıp düşünceler yaşlıları etiketlemekte ve yaşlıların hayata aktif olarak katılmalarını engellemektedir. Bunun için öncelikle yapılması gerekenler aktif yaşlanma stratejisinin tüm bileşenlerini bir araya getirmektir. Yaşlıları aktif bir yaşam sürdürmeye teşvik eden çalışmalar başlatılmalıdır. Aktif yaşlılığın teşvik edilmesiyle yaşlı bireylerin hem topluma gönüllü katkılarını arttırmak, hem de pasif ve bağımlı yaşlı imajından kurtulmak mümkün olabilecektir.

5. YAŞLILIKTA SERBEST ZAMAN ETKİNLİKLERİ

Sağlıklı ve mutlu bireylerden oluşan bir toplumu meydana getirmenin en önemli yollarından biri, serbest zamanlarını çeşitli etkinlikler yaparak geçirmelerini sağlamaktır (İlgar, 2008). Bugünün toplum düzeni üç ana bölümden meydana gelmektedir. Bunlardan ilki eğitim ve öğrenim hayatı, ikincisi meslek veya çalışma yaşamı, üçüncüsü ise serbest zaman etkinlikleri veya emeklilikten oluşmaktadır (Tufan, 2003:96; Walker, 2018:17). Yıllarımızın büyük bir kısmını öğrenim ve çalışma hayatı kapsar, geriye kalan zaman ise çoğu kişinin emeklilik dönemine karşılık gelen ve serbest zaman etkinliklerine katılımın nispeten daha yüksek olduğu bir dönemdir.

Yetişkinlerin meslek yaşamında edindikleri bilgi, birikim ve deneyimler, onları yaşlılıklarında daha aktif bir yaşam sürmeye yöneltmektedir (Tufan vd., 2017b). Serbest zaman etkinlikleri, insanın kendini gerçekleştirme yollarından biridir (Ağaoğlu vd., 2006). Ayrıca serbest zaman etkinliği, kişiye ikincil bir rol de

kazandırmakta (Emiroğlu, 1995:62) ve uzun süre çalışmayan yaşlılar için bir kimlik duygusu yaratmaktadır (Şener, 2019). Bazı çalışmalar, yaşlı insanların aktif olarak serbest zaman aktivitelerine katılımı ile yaşlanma, bağımlılık, hareketsizlik ve sakatlık gibi yaşlanma yapılarına karşı mücadele arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır (Mansvelt, 1997). Serbest zaman aktivitelerine yüksek katılım gösteren yaşlılar, pozitif iyilik halinde olduklarını bildirmektedirler (Adams vd., 2010). Serbest zaman aktiviteleri ile yaşlı bireylerin sosyal ve fiziksel yetenekleri eski haline gelebilmekte ve stres seviyeleri azaltılabilmektedir (Bath ve Morgan, 1998). Özellikle başkalarıyla birlikte yapılan serbest zaman etkinlikleri, kişiye sosyal destek sağladığı gibi, kişide hayatın anlamının arttığı düşüncesini oluşturmakta ve mevcut kronik sorunlarla baş etmesini kolaylaştırmaktadır (Chan vd., 2014). Bu bakımdan günümüzün yaşlı bireyleri için yaşlılığa uyum ve sosyal katılımı sağlama açısından serbest zaman etkinliklerine önem verilmektedir.

Yaşlılıktaki serbest zaman faaliyetleri toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen özelliklere sahiptir (Amman, 2007). Ayrıca konuyla ilgili yapılan birçok çalışma bu faaliyetlerin yaş, sağlık durumu, eğitim, gelir düzeyi, medeni durum, çocuk sayısı, ikamet edilen alanlar gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Eğitim seviyesi yüksek, ekonomik yönden yeterli orta ve üst sınıf yaşlı vatandaşlar ile genellikle kozmopolit yaşam tarzına sahip olan yaşlılar serbest zaman faaliyetlerine daha fazla katılım gösterirken (Golant, 1984a; Mansvelt, 1997), daha düşük sosyo-ekonomik bir profile sahip yaşlı bireyler gün geçtikçe yaşlı alt kültürüne daha bağımlı bir yaşam tarzına mahkûm olmaktadır (Dunn ve Wilhite, 1997; Yakar, 2018:359).

Emeklilikle birlikte yaşlılar serbest zaman etkinliklerine daha fazla vakit ayırabilmektedirler. Yaşlılar serbest zamanlarını çoğunlukla televizyon izleyerek, aile ve arkadaş ziyaretlerinde bulunarak, çeşitli hobi ve aktivitelerle uğraşarak geçirebilmektedirler (Lee vd., 2014). Artık spor salonlarında sadece gençleri görmemekteyiz ya da farklı amaçlarla düzenlenen birçok kültürel etkinliklerin başrollerinde yaşlıların daha fazla yer almaya başladığını söyleyebiliriz. Seyahatler, dernek çalışmaları, yaşlı kulüpleri yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirdikleri diğer etkinlikler arasındadır. Serbest zaman etkinliklerine katılım ise, yaşlıları birçok yönden potizif anlamda etkileyebilmektedir. Toepoel (2013) çalışmasında serbest

zaman etkinliklerine katılımın yaşlıların sosyal ilişkilerinin gelişmesine önemli katkıda bulunduğundan bahsetmektedir. Gönüllü bir işte çalışma, kültürel aktiviteler, seyahat etme, sportif aktivitelerde bulunma sayesinde yaşlılar sosyal ilişkilerini geliştirebilmektedir. Bunlar da onların daha aktif kalmalarını sağlamaktadır. Serbest zaman etkinlikleri aynı zamanda yaşlıları yoğun düşüncelerden de uzaklaştırmaktadır. Bu faaliyetler sayesinde yaşlılar eşlerinin vefatından sonra yaşadıkları depresyon durumlarından, psikolojik travmalardan ve stresten kurtulabilmektedirler.

Serbest zaman faaliyetleri ile sağlık arasında bir ilişki söz konusudur. Hiçbir şeyle meşgul olmayan yaşlıların herhangi bir uğraşla meşgul olan yaşlılara göre psikolojik olarak daha fazla risk taşıdıkları görülmektedir. Hatta bu kişilerin zaman içinde can sıkıntısı nedeniyle zararlı alışkanlıklara yöneldiğinden bahsedilmektedir. Bu durum da onların fiziksel ve mental sağlıkları üzerinde olumsuz bir etkiye yol açmaktadır (Şener, 2019). Bu faaliyetler sadece yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetlerini arttırmamakta, aynı zamanda yaşlıların beşeri sermayelerinin daha iyi değerlendirilmesi yoluyla toplumsal kalkınmaya da katkı yapmaktadır (Amman, 2007). Mesela yaşlılar gönüllü hizmetlerde çalışarak hem toplumda ihtiyaç duyulan hizmetleri yerine getirmekte, hem de toplumla entegre olmaları kolaylaşmaktadır (Nathan Bilig, 2000).

Serbest zaman ayrıca bir tüketim faaliyetidir. Serbest zaman etkinliklerine katılma noktasında, giderek büyüyen bir yaşlı tüketici profili ile karşılaşmaktadır. Uluslararası literatürde sıklıkla bahsi geçen “gray market” (gri pazar) de bu büyük yaşlı tüketici grubunun oluşturduğu bir pazarı ifade etmektedir. Henüz 50’li yaşlarında emekli olup, yaşlılık döneminde de ekonomik ve sağlık durumu iyi olan kişiler serbest zaman pedagojisi alanı içinde çalışılmaktadır. Türkiye’de bu durumda olan yaşlıların sayısı da giderek artmakta ve bu kişiler son yıllarda özellikle üçüncü yaş turizmi bağlamında ülkemizde de önemslenmektedir (Kalınkara, 2016:18).

Yaşlıları önemseyen ve onlara saygılı davranan toplumlara bakıldığında genellikle onlarda yaşlılığın yoksullukla birlikte anlam bulmadığı görülmektedir. Bu toplumlar yaşlılar için serbest zamanlarını anlamlı uğraşlarla geçirebilmeleri konusunda gönüllü olarak hizmet alanları yaratmaktadırlar (Tufan, 2018b). Bu

sayede yaşlıların serbest zamanlarını tatil yaparak, dinlenerek, yararlı faaliyetlerde bulunarak geçirmeleri sağlanmaktadır. Ülkemizde de bu tarz uygulamaların yapılması yaşlıların serbest zamanlarından daha büyük keyif almalarını sağlayacak olması bakımından önemlidir.

6. ÜÇÜNCÜ YAŞ TURİZMİ

*“Yıllarca Avrupa’nın bastonuyla ağır aksak
yürüyerek seyahate gelen yaşlı insanların anlayamazdık.*

Ne işleri vardı bu yaşta dünyanın öbür ucunda?”

Özer, 2019.

Yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirme biçimlerinden biri de turizme katılımdır. Yaşlılığı aktif bir şekilde yaşamak mümkün değildir düşüncesine karşı olarak, dünyada turistik amaçla seyahat eden yaşlılar örnek verilebiliriz (Durak, 2004:18). Uluslararası literatürde yaşlı turistleri tanımlamak için daha çok “third age tourism” (üçüncü yaş turizmi), “mature tourism” (yetişkin/erişkin turizmi), “senior tourism” (yaşlı/kıdemli turizmi), “active aging tourism” (aktif yaşlanma turizmi), “elderly tourism” (ileri yaş turizmi), “grey tourism” (gri turizm), “silver tourism” (gümüş turizm) kavramlarının kullanıldığı görülmektedirken, ülkemizde yaşlı turistleri tanımlamak için daha çok “üçüncü yaş turizmi” kavramı tercih edilmektedir. Üçüncü yaş dönemindeki grubun giderek büyümesi, geleceğin turizm hareketlerini belirleyecek önemli bir etkidir (Usta, 2014:26)¹⁷. Belli bir yaştan üzerinde bulunan ve genellikle çalışma hayatını bitirmiş bireylerin ikamet ettikleri yerden ayrılarak serbest zamanlarını değerlendirmek amacıyla yurtiçinde ve yurtdışında yaptıkları seyahatler bu kapsamda ele alınmaktadır. Bu yaş grubundaki bireyler, seyahatleriyle ilgili özel talep ve tercihleri konusunda (Aydemir ve Kılıç, 2017; Gökdeniz, 1994; İçöz vd., 2007) dikkat çekmektedir (Foto 2).

¹⁷1980’li yıllarda Peter Laslett tarafından “üçüncü yaş” diye tanımlanan bir yaşlanma teorisi geliştirilmiştir. Bu teoride insan hayatı dört yaş dönemine ayrılmaktadır. Birinci yaş, bağımlılık, sosyalleşme, öğrenme dönemi; ikinci yaş, bağımsızlık, olgunluk ve çalışma dönemi; üçüncü yaş, emekli olduktan sonraki kişisel başarı ve tatminin sağlandığı bir dönem; dördüncü yaş, son bağımlılık dönemi ve ölüme işaret etmektedir (Laslett, 1987). Üçüncü yaş grubu, uzun bir çalışma hayatından sonra hala sağlıklı ve aktif yaşantısını devam ettiren bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Tinker, 1994). Üçüncü yaş teorisinin önemi ise, yaşlılık çalışmalarında bakış açısının genişlemesine katkı sağlamasıyla ilgilidir.

Yaşlı tanımı konusunda fikir birliği olmadığı gibi, yaşlı turist tanımında da farklı tanımlar ortaya çıkmaktadır. Üçüncü yaş turizminin yaş sınırı için genel kabul 50 veya 55 yaş olarak belirlense de, bu sürenin giderek uzadığı görülmektedir. Bu yüzden tanımlamada da bir değişiklik söz konusudur (Küçükaltan, 1991). Ayrıca üçüncü yaş turizmini tanımlamadan önce “yaşlılık ne zaman başlamaktadır?” sorusu üzerinde düşünmek gerekir. Özellikle genç yaşlı grubunda yer alan bireylerin (65-74 yaş aralığında olanlar) ileri yaş grubunda yer alanlara göre daha fazla seyahat ettikleri görülmektedir (Moddy, 2006:111)¹⁸. Bunun nedeniyse, genellikle 65 yaşına kadar bireylerin çalışma yükümlülüğünün daha fazla olması ve 80 yaş üzerindeki bireylerin de sağlık sorunlarının artmaya başlamasıyla ilgilidir (İnce, 2015).

Foto 2. 2018 Yılı'nın En İyi Seyahat Fotoğrafı: Havuzda Satranç Oynayan Yaşlılar

(Kaynak: <https://www.cnnturk.com/yasam/iste-2018in-en-iyi-seyahat-fotografлари>. Son Erişim: 21.09.2021)

Yaşlı ve genç grupların seyahat tarzları, deneyimleri ve tercihleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Anderson & Langmeyer, 1982). Birçok yaşlı turist gençlere göre seyahat etme konusunda çok daha hassas bir durumdadır. Özellikle konaklama ve destinasyon mesafesi konusunda yaşlılar gençlere göre daha seçici davranmaktadırlar (Reece, 2004). Güvenlik endişesi yaşlılarda gençlere göre daha fazladır (Hsu, 2001). Yaşlılar seyahatleri konusunda gençlere göre daha heterojendir

¹⁸Genç yaşlılar (65-74 yaş grubundakiler), yaşlılığın ilk evresinde bulunan ve henüz sağlık yönünden bir sıkıntı yaşamayan, toplumsal katılımlarında ileri yaştaki yaşlılara göre daha aktif olan bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır.

ve kendi arasında önemli alt gruplara ayrılmaktadırlar (Shoemaker, 1989). Bununla birlikte üçüncü yaş turizmi pazarını oluşturan bireylerin bazı yönlerden birbirine benzer özellikler gösterdiği bilinmektedir. Bu grup içinde yer alan turistler, kendilerinden önceki jenerasyona göre daha fazla seyahat etmektedirler. Yine kendilerinden önceki nesile göre daha sağlıklı, ekonomik açıdan daha özgür, daha iyi eğitilmiş ve bağımsızlıklarına düşkün bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Patterson, 2006).

Philip Kotler'e göre, yirmi birinci yüzyılda demografik yapıdaki değişim, yaşlı nüfusun tüketim gereksinimlerinin daha fazla önemsinmesine neden olacaktır (Kotler, 1997). Nitekim yaşlı bireylerin davranışlarını ele alan bazı çalışmalarda, yaşlıların özel bir tüketici grubunu oluşturduğuna vurgu yapılmaktadır (Marangoz, 2006). Yaşlılığın aynı zamanda çok karlı bir sektör (Yanardağ Kocabaş, 2019:86) olarak görülmesi, yaşlıların büyük bir tüketici grup olarak turizmdeki talepleri yönüyle de giderek daha fazla ele alınmasına neden olmaktadır (Heinze vd., 2017).

Dünyanın birçok yerinde üçüncü yaş turizmiyle ilgili çalışmaların genellikle sosyal turizm çalışmaları kapsamında ele alındığı görülmektedir. Böylelikle kendi içinde dezavantajlı olan bu gruptan daha fazla bireyin turizme katılımları sağlanabilmektedir. Türkiye'de ise üçüncü yaş turizmi sağlık turizminin alt bir segmenti içinde yer almaktadır. Üçüncü yaş turizmine yönelik uygulamalar da çoğunlukla termal turizm, medikal turizm, ileri yaş turizmindeki düzenlemeleri içermektedir.

Bir yandan nüfus projeksiyonları yaşlıların sayısının önümüzdeki yıllarda artacağını söylerken, diğer yandan geriden gelen bu yaşlı kuşağın giderek daha fazla gençleştiği, farklı deneyimler yaşamak istediği düşünüldüğünde üçüncü yaş turizm pazarının gelecekteki öneminin artacağı öngörülmektedir. Bu yüzden meydana gelen demografik değişimlerin turizm pazarında gözden kaçırılmaması gerekmektedir. İspanya, İtalya gibi ülkeler yaşlı turistleri kazanmak amacıyla yaklaşık otuz yıldır önemli bir çaba sarf etmektedirler. Tufan'a (2016) göre Türkiye ise henüz bu pazardan yeterince yararlanamamıştır. Hâlbuki uzun vadede bu pazarın önemli atılımlar yapacağı düşünülmektedir.

7. COĞRAFI GERONTOLOJİ: YAŞLILARIN HAREKETLİLİK PATERNLERİ VE MOTİVASYONLARI

Dünya nüfusunun giderek yaşlanması, sosyal, psikolojik ve ekonomik değişimlerin yoğun olarak yaşandığı yaşlılık döneminin disiplinlerarası bir yaklaşım ile incelenmesini gerekli kılmaktadır. Son zamanlarda yaşlanma araştırmalarında mekâna bir dönüş gerçekleşmekte ve yaşlıların mekânla olan ilişkileri disiplinler arasında giderek ilgi görmektedir (Andrews vd., 2013). Mekân ile yaşlanma arasındaki dinamikleri ortaya koymaya çalışan coğrafya disiplini de, 1970’li yıllardan beri gelişmiş dünyada yürütülen yaşlanmayla ilgili çalışmalarda aktif olarak yer alan çok sayıdaki bilim dalından sadece biridir. Coğrafya ile gerontoloji¹⁹ bilimlerinin kesişiminden doğan “Coğrafi Gerontoloji” neredeyse 50 yıldır Batı’da bilinen disiplinlerarası bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlıların mekân, mekânın da yaşlılar üzerindeki etkilerini, yaşlanmanın nerede oluştuğunu, farklı yerlerde farklı insanlar tarafından yaşlanmanın nasıl deneyimlendiğini, demografik dönüşümün toplumu nasıl etkilediğini anlamaya çalışmaktadır (Skinner vd., 2018; Yakar, 2018). Disiplin gerek yaşlanma sürecinin gerekse yaşlılık döneminin her daim mekân faktörleri bağlamında ele alınması gereken olgular olduğuna vurgu yapmaktadır.

Bugün yaşlanmayla ilgili çalışma yapan coğrafyacılar çalışmalarını doğrudan beşeri coğrafyanın alt dallarından biri olan “yaşlanmanın coğrafyaları” ile disiplinlerarası bir alan olan “coğrafi gerontoloji” şemsiyesi altında yürütmektedirler (Skinner vd., 2015). Yaşlanmanın coğrafyaları, dünden bugüne Graham Rowles, Stephan Golant, Glenda Laws, Mark Rosenberg, Gavin Andrews gibi coğrafyacılardan etkisiyle gelişim göstermiştir. Coğrafyanın gerontoloji bilimiyle işbirliği ilk olarak pozitivist gelenek (pozitivist yaklaşım ve davranışsal paradigmlar) içinde gelişmiş ve ilk sorular yaşlıların mekânsal dağılışı ve yoğunlaşmaları üzerine olmuştur (Harper ve Laws, 1995). 1970’lerin sonlarında ise ABD’li coğrafyacı Graham Rowles’in hümanist gelenek içinde yaşlı insanların

¹⁹Gerontoloji, yaşlanma ve yaşlılık olgularının biyolojik, psikolojik, toplumsal, tarihsel ve kültürel yönlerini ele almakta ve bunlara müdahale olanaklarını incelemektedir (Tufan, 2016:17). Bu bilim dalının amacı, yaşlanmanın nedenlerinin ve koşullarının araştırılması, yaşla ilişkili davranış değişimlerinin incelenmesidir (Koç, 2002). Kısacası, yaşlılığın bütün yönlerinin bilimsel yöntemlerle çalışıldığı bir alandır.

yaşadıkları yerlerle ilgili deneyimlerine yönelik çalışmaları oldukça ilgi görmüş, ayrıca kullandığı yöntemler yaşlıların yere dair gömülü deneyimlerini anlama ve yerin yaşlılar için sembolik anlamlarını ortaya koyması açısından oldukça önemli görülmüştür. “Prisoners of Space? Exploring the Geographical Experiences of Older People” (Mekânın Mahkûmları: Yaşlıların Coğrafi Deneyimlerini Açıklamak) adlı eseri hala yaşlanma konusunda en fazla atıf alan eserlerden biridir. Ayrıca ilerleyen dönemlerde beşeri coğrafyadaki sosyal teorinin bazı uygulamaları sayesinde gerontolojiye katkılar sağlanmıştır. Özellikle 1990’larda politik ekonomi ve feminist teoriden yararlanan coğrafyacıların günümüzde postmodern life course (yaşam seyri) yaklaşımına yöneldikleri görülmektedir (Hopkins ve Pain, 2007). Son 10 yılda özellikle sosyal ve kültürel coğrafya alanlarında yaşlanma çalışmalarına coğrafyacıların ilgisi artsa da (Del Casino, 2009), gerontolojiye coğrafi katkılar hala yeterli değildir. Bununla birlikte coğrafya disiplininin gerontolojiye teorik, kavramsal ve metodolojik anlamda katkılar sunduğu görülmektedir (Cutchin, 2009).

Demografik yaşlanmanın hızını giderek arttırması ve çok sayıda genç yaşlı (65-74 yaş arasındakiler) bireyin yaşlılıklarının ilk dönemlerinde serbest zaman destinasyonlarına doğru hareket etmesi, dünya genelinde yaşlı bireylerin mobilite paternlerini anlamaya yönelik ilgiyi arttırmıştır (Howe, 2017; Moniruzzaman vd., 2013). Coğrafi gerontolojinin ilk dönemlerinde birçok coğrafyacı yaşlıların hareketliliği ve seyahat davranışları üzerine çalışmalar yapmış ve yaşlıların seyahat etme amaçlarını, seyahat sıklıklarını vs. çeşitli sosyal, ekonomik ve fizyolojik özelliklerine göre sınıflandırmışlardır (Belnap, 1980; Golant, 1976). Günümüzde ise coğrafyacıların yaşlılık dönemine ilişkin yeni mobilite çalışmalarına bir ilgisi söz konusudur. Bu bağlamda yaşlıların turizm ve serbest zaman etkinlikleriyle ilgili motivasyonları, hareketliliğe yükledikleri anlamlar ve hareketlilik paternleriyle ilgili çalışmalar üzerinde durulmaktadır (Andrews vd., 2018; Schwanen ve Ziegler, 2011).

Birçok coğrafyacı çalışmalarında genç ve yaşlı insanların seyahat davranışlarını kıyaslamışlardır. Onların seyahat amaçlarının neler olduğu (serbest zaman değerlendirme, rekreasyon, sağlık, alışveriş vs.), seyahat sıklığının lokasyonel bağlamı ve zamansal özellikleri (varış ve aktivite süresi) ve seyahatlerinde kullandıkları ulaşım türleri üzerinde durmuşlardır. Çalışmaların sonucunda gençlerle yaşlıların seyahat paternleri arasında ekonomik, sosyal ve psikolojik yönlerden

önemli farklılıkların olduğu; cinsiyet, medeni durum, etnik köken, sağlık durumu, maddi durumun bu bakımdan belirli ayrımları ortaya çıkardığı görülmektedir (Golant, 1984b).

Coğrafya ve gerontoloji arasındaki kesişme, yapısal olarak kurumlarda, entelektüel anlamda ise hem akademik tartışmalarda hem de ampirik araştırma alanlarında ortaya çıkmaktadır (Andrews vd., 2009). Coğrafya ve gerontolojinin kurumsal geçmişlerinin birbirlerinden ayrı oldukları bilinse de, coğrafyacılar ve gerontologlar artık akademide yaygın olan ve araştırmalar için yeni bir kalite ölçütünü temsil eden çok disiplinli araştırma merkezlerinin, enstitülerin ve girişimlerin faaliyetleri aracılığıyla buluşabilmektedirler. Her ne kadar son yıllarda coğrafya ve gerontoloji arasında teorik anlamda artan bir yakınlaşmaya tanık olunsada (ki bu, araştırmalar için her zaman verimli bir zemin oluşturmaktadır), bir dizi çağdaş sosyal konunun çalışılması bakımından iki disiplinin ortak işbirliğine çok fazla girmemeleri dikkat çekmektedir (Andrews vd., 2009).

8. YAŞLANMA KURAMLARI

Kuramları, uygulamalı çalışmaların destekleyicisi olarak görebiliriz. Kuramların her biri yaşlanmanın farklı yönlerini ele almaktadır. Gerontolojinin kısa tarihi geçmişine rağmen, yaşlanmayla ilgili zengin bir kuramsal bakış söz konusudur (Şentürk, 2018). Disiplinlerarası bir araştırma konusu olan yaşlanma ve yaşlılığın farklı yönlerini açıklamak amacıyla 130'dan fazla kuram ileri sürülmüş (Akın, 2006:97) ve bu kuramlar tarihsel dönemler boyunca yaşlılığa yüklenen anlamlar ile dönemin yaşlılarla ilgili mevcut bilgi birikimine göre yeniden şekillenmiştir (Yakar, 2018:357)²⁰. Bunlar biyolojik ve sosyal kuramlar olarak sınıflandırılmakta ve 1980'lerin sonlarından beri yeni bakış açılarıyla, hem mikro hem de makro düzeylerde anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmaktadır (Akçay, 2013:29). Kuramlar bazı yönleriyle eleştirilmekte ve hiç biri tek başına yaşlılığı ve yaşlanmayı açıklayamasa da, yaşlılık çalışmalarının teorik çerçevesinin oluşturulmasında önemli katkılar sağlamaktadır.

²⁰Yaşlanma süreci ve yaşlılık dönemi, zaman ve mekân faktörleri göz önüne alınarak incelenmesi gereken olgulardır. Yaşlanma ve yaşlılığı açıklamaya çalışan sosyolojik teoriler de, konuyu ancak topluma ve kültüre göre açıklayabilmektedir. Bu yüzden teorilerin hangi toplumun, hangi zaman dilimi içindeki yaşlılığını açıklamaya çalıştığını bilmek gerekir (Tufan, 2016:66).

Yaşlanma kuramları tarihsel olarak dört ayrı döneme ayrılmıştır. İlki 1960 yılından önceki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde etkinlik, modernizasyon ve rol olmak üzere üç ayrı kuram geliştirilmiştir. İkinci dönem, 1960- 1980 yılları arasında içermektedir ve bu dönemde süreklilik ile çözülme kuramları üretilmiştir. 1980- 1990 yılları arasındaki dönemde kuramsal çalışmaların önemli bir artış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca 1980’li yılların sonlarından itibaren kuramların yeniden formüle edildiği ve kuramlarla ilgili yeni bakış açılarının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. 1990 yılı sonrası dönemde ise radikal kuramların öne çıktığı bilinmektedir (Akçay, 2013).

Yaşlanma teorileri modernleşmenin bir ürünüdür. Bilindiği gibi modern öncesi dönemde yaşlılık çok az insanın erişebildiği ve şimdikine nazaran daha kısa süren bir yaşam dönemi idi. Modern dönemde, özellikle tıp ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte, yaşlılık neredeyse yaşamın yarısını kaplayan bir dönem ifade etmiştir. Ayrıca yaşlılık günümüz modern toplumunda sadece birkaç kişinin erişebildiği bir dönem olmaktan ziyade, artık tüm insanların erişebildiği bir dönem haline gelmiştir. Yaşlanmayla ilgili teoriler özellikle toplumsal yaşlanmanın ortaya çıkardığı sosyoekonomik sorunların giderilmesiyle ilgili çözüm önerileri sunmak amacıyla geliştirilmiştir. Ayrıca sağlıklı ve aktif bir yaşlılık geçirmenin nasıl mümkün olabileceğiyle ilgili açıklamalarda bulunmaktadır (Ceylan, 2015a).

Sosyal gerontolojideki kuramsal perspektifler köklerini psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinden almıştır. Sosyal yaşlılık teorileri 1950’li yıllar ve 1960’lı yıllarda geliştirilmiş, o dönemlerden itibaren teorilerin sayısı artmıştır (Bacanlı ve Terzi, 2016). Yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin sosyal teoriler, toplumsal ilişki ve sistemlerde yaşlı bireylerin değişen konumunu anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır (Şentürk ve Altan, 2015). Sosyolojik teoriler, yaşlanma ve yaşlılık olgularını ancak topluma ve kültürüne göre tarif edebilmektedir. Dolayısıyla yaşlanma ve yaşlılık teorilerinin hangi toplumun, hangi zaman dilimindeki yaşlılığını açıklamaya çalıştığının bilinmesi gerekmektedir. Mesela bugünün yaşlısının sosyal statüsünün sanayileşmeyle birlikte değişen üretim biçimleriyle bağlantılı olması gibi (Tufan, 2016).

Yaşlı insanların seyahat motivasyonları, davranışları, mobilite paternlerini ve aktif yaşlanmayı ele alan çalışmalarda genellikle aktivite ve süreklilik kuramları ile yaşam seyri yaklaşımı çerçevesinde bulguların yorumlandığı görülmektedir. Bu tez çalışmasında da, araştırma konusuyla ilgili aktivite ve süreklilik kuramları ile son dönem yaşlanma çalışmalarında ilgi görmeye başlayan lifecourse (yaşam süreci) kuramından yararlanılmaktadır.

8.1. Aktivite (Etkinlik) Kuramı

1953 yılında Havighurst ve Albrecht adlı yaşlanma araştırmacıları tarafından geliştirilen aktivite teorisi, yaşlılarla ilgili kalıp yargıları reddetmektedir. Kuram, yaşlılıkta yaşlı bireylerin kendilerini yaşamdan soyutladıkları ve çevreleriyle ilişkilerini kestikleri düşüncelerine karşı olarak ortaya çıkmıştır (Dağlı, 2018). Aktivite kuramı yaşlıların psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının diğer yaş gruplarından farklı olmadığından (Yazıcı, 2014), dolayısıyla yaşlılıklarında da toplumda önemli bir yer edindiklerinden bahsetmektedir. Teori, yaşlılarda etkinlik düzeyi arttıkça yaşam memnuniyetinin arttırabileceğini savunmaktadır (Akçay, 2013:49). Aktivite kuramı, yaşlının yaşlılığa nasıl başarılı bir şekilde uyum sağlayabildiğini incelemeyi amaçlamaktadır (Öztop ve Şanlı Akkurt, 2016:46). Yaşlının etkinliği üzerine odaklanan bu kuram, bireyin değişen sosyal durumlara davranışlarını değiştirerek başarılı bir biçimde ayak uydurması üzerinde yoğunlaşır (Emiroğlu, 1984).

Etkinlik teorisi, insanları birbirinden ayıran temel niteliğin yaşları değil, etkinlikleri ve topluma faydalı olma durumları olduğunu öne sürmektedir. Kurama göre yaşlının ruhsal ve sosyal anlamdaki istekleri ve gereksinimleri bir gencin istek ve ihtiyaçlarından farklılık göstermemektedir. Bu sebepten dolayı yaşlılıkta pasiflik hiç istenmeyen bir durumdur ve bireyi mutsuzluğa sürükleyen en önemli etkenlerden biridir (Ceylan, 2015a; Emiroğlu, 1984).

Aktivite kuramına göre yaşlılık sosyal bir sorundur. Sorun yaşamamanın bir yolu da aktif yaşamı benimsemektir. Çünkü bireylerin ancak aktif kalarak başarılı bir yaşlanma geçirebilmeleri mümkün olabilmektedir. Kurama göre başarılı yaşlanma doğrudan aktif olmayla ilişkili bir durumdur (Şentürk ve Altan, 2015). Genel olarak yaşlı bireylerin yaşamında sosyal etkinliklerin önemine vurgu yapan bu teori, aktif

olan yaşlıların aktif olmayan yaşlılara göre daha fazla yaşam doyumuna ve pozitif yaşam algısına sahip olduklarını, dolayısıyla toplum içinde daha uyumlu olduklarını savunmaktadır (Hooyman ve Kiyak, 2017). Teoriye göre aktivite yaşlılıkta mutlu olmayı sağlamaktadır. Yaşlı bireyler, kendilerine iyi gelecek etkinlikler yaptığı sürece yaşam doyumları yükselecek ve mutluluğu kendiliğinden elde etmiş olacaklardır. Ayrıca sosyal aktivitelerde bulunmak yaşlıların toplumla bütünleşmesine yardım edecektir (Canatan, 2008).

Kuram, gündelik hayatta yaşlıların bazı etkinliklerden uzak kalmasını, toplumun yaşlı bireylere bu bakımdan imkân sunmaması ve toplumdaki yanlış yaşlı imajından kaynaklandığını öne sürmektedir. Mesela ülkemizde genellikle yaşlı bireylerin eğlenceden, değişik deneyimler yaşamaktan uzak durdukları görülmektedir. Çünkü toplumumuzdaki yaşlıların geneli eğlenmenin kendilerine göre uygun bir eylem olmadığını söylemekte ve bunu gençlerin yapması gereken etkinlikler olarak değerlendirmektedirler. Fakat bu durum yaşlıların eğlenme ihtiyacının olmadığı anlamına gelmemektedir (Kaygusuz, 2008). Ayrıca birçok yaşlı birey, toplum yararına faaliyetlerde önemli roller üstlenerek yaşlılıklarında da ne kadar aktif bir yaşam sürdürebildiklerini kanıtlamışlardır.

Yaşlının etkinlik durumunu önceki yaşam biçimi, sosyoekonomik durumu, sağlık düzeyi belirlemektedir (Kalınkara, 2016:27). Bu teoriye göre, birey meslek yaşamında başkalarına bağımlı olarak hayatını idame ettirmişse, yaşlılığında da toplumdan geri çekilmeye eğilimli olmaktadır. Meslek yaşamında bağımsız olanlar ise, yaşlılıklarında daha fazla etkinliğe önem vermektedirler (Tufan, 2016). Teorinin en fazla eleştirilen tarafı ise, yaşlı insanı devamlı aktif bir insan olarak yansıtmadır (Akçay, 2013:51; Tufan, 2016:147). Kuram, sınırlılıkları içinde barındırıyor olsa da²¹, bugün yaşlılara yönelik çok sayıda sosyal politika ve uygulamada aktivite teorisinin izleri bulunmaktadır. Nitekim aktif yaşlanma kavramının teorik arka planı da aktivite kuramına dayanmaktadır (WHO, 2002). Rekreatyon çalışmaları, gezi programları, aktif yaşam merkezleri yaşlı bireylerin aktif yaşamlarını destekleme

²¹Aktivite kuramı, yaşlanma kuramları içinde en eski kuram olmasına rağmen, ez az eleştirilen ve yaygın kabul gören bir kuramdır. Bu da bireylerin yaşlılıklarında, özellikle yaşam doyumuna ulaşmalarında, etkinliklerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Dağlı, 2018).

amacıyla ortaya çıkan ve aktivite teorisi bağlamında değerlendirilen bazı uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

8.2. Süreklilik Kuramı

Atchley (1989) tarafından geliştirilen süreklilik kuramı, bireyin yaşlılık dönemini orta yaşlılık döneminin bir devamı olarak kabul eder. Bu teoriye göre yaşlı bireyler yetişkinlik sürecinde edindikleri birtakım alışkanlıklarını, ilişkilerini, becerilerini, tercihlerini, yaşam tarzlarını yaşlılık sürecinde de devam ettirme eğilimi göstermektedirler (Akçay, 2013). Kuram, bireyin hayatı boyunca geliştirdiği değişimlere uyum stratejilerini yaşlılık dönemindeki değişimlere uyum konusunda da kullanabileceğini ve böylece karşılaşacağı sorunlarla baş edebileceğini ileri sürmektedir (Atchley, 1989; Dağlı, 2018).

Kuram, bireyin yetişkinlik dönemindeki alışkanlıklarını yaşlanma sürecinde de devam ettirebildiklerini, bu alışkanlıkların devam ettirilmesini engelleyen sorunlarla karşılaşıldığıdaysa yeni rolleri yerine koyabildiklerini öne sürmektedir (Şentürk ve Altan, 2015). Kuram ayrıca, bireyin yaşamının son dönemindeki tecrübeleri anlamaya çalışmanın onun yaşamı ve biyografisini anlamayı gerektiğini vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, gençliğimizin yaşlılığımızı yansıttığını söylemektedir. Hayatı boyunca pasif ve çekingen olan biri, yaşlılığında da çok aktif olamaz. Aynı şekilde her zaman aktif olan bireyler de yaşlandıklarında kabuklarına çekilemezler. Kuram, yaşlılık dönemi deneyimlerini anlamlandırma noktasında bireyin önceki yaşam dönemleri arasında bir bağ kurulması gerektiğine dikkat çeker (Victor, 2005). Bireylerin gençlik döneminden itibaren, özellikle de emeklilik öncesi dönemde yaşlılığın farkında ve bilincinde bir yaşam şekli geliştirmeleri, aktif, sağlıklı ve mutlu bir yaşlılık dönemi geçirmek için son derece önemlidir. Dolayısıyla yaşlılık, bireyin yaşamının tamamının bir sonucu olarak kendini gösteren bir dönemdir (Ceylan, 2015a).

Yaşlılar kaybettikleri rollerin yerine yenilerini koyarak çevrelerine uyum sağlamaya devam ederler. Yeni yaşama uyum sağlamak yaşlılar için o kadar da kolay değildir. Bu uyumu sağlayamamak onları korkutabilmektedir. Bireyler önceki rollerini ilerleyen yaşlarına göre uydurabildikleri takdirde yaşamdan zevk alırlar.

Başarılı bir yaşlanma için yetişkinlik dönemindeki tutum ve davranışların yaşlılıkta da sürdürülmesi oldukça önemlidir (Öztop ve Şanlı Akkurt, 2016:49).

Atchley'in süreklilik teorisi (1989) yaşlıların seyahatleriyle ilgili birçok şeyi açıklamaktadır. Teori, turizm çalışmalarında da yaygın olarak uygulanmaktadır. Teoriye göre yaşlıların seyahatleriyle ilgili davranışları geçmiş seyahat deneyimlerinden önemli ölçüde etkilenmektedir.

8.3. Yaşam Seyri Kuramı

Son yıllarda özellikle postyapısalcı yaklaşımlar yaşlı insanları ayrı bir kategoriye ayırarak kalıp yargıların içine yerleştirmek yerine, onları yaşam süreci perspektifinden değerlendirmektedir. Yaşlıların yaşlanma sürecini, yaşlılıktaki yaşam deneyimlerini, sosyal ilişkilerini anlamlandırma noktasında yaşam seyri yaklaşımına giderek daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Ekonomiden demografiye, şehir çalışmalarından coğrafyaya kadar birçok alanda yaşam süreci kuramından yararlanılmaktadır. Aktif ve başarılı yaşlanma konusundaki politik kararların da artık çoğunlukla bu yaklaşımdan beslenerek şekillendiği görülmektedir (Quadagn, 2013).

Bu kuram gelişimin yaş boyunca devam ettiğini ve gelişimin çok yönlü olduğunu belirtmektedir (Bacanlı ve Terzi, 2016). 1990'lardan itibaren yaşlılık çalışmalarında yaygınlaşmaya başlayan yaşam seyri yaklaşımı, yaşlanma ve yaşlılığın bireysel yaşam öyküsüyle ilişkiselliğine dikkat çekmektedir. Yaşam döngümüzün önceki döneminde yaşadıklarımız, nasıl bir yaşlılık dönemi geçireceğimize dair ipuçları içerir (Danış ve Günay, 2019). Eğer yaşlılığı insan yaşamının tamamının bir parçası olarak dikkate almazsak, yaşlılığı yorumlamada sıkıntı yaşayabiliriz (Moddy, 2006). Bu yaklaşıma göre yaşlılık dönemi deneyimlerini belirleyen, yaşam boyunca edinilen avantaj ve dezavantajlardır. Mesela savaş, ekonomik zorluklar vs. yaşayan bir kuşağın yaşlılarının bu olaylardan etkilenmesi normaldir. Kişilerin cinsiyetleri, sınıfsal konumları, eğitim düzeyleri ve meslekleri de yaşlılık dönemlerinde ne yapacakları konusunda az çok bir fikir verebilmektedir (Yanardağ Kocabaş, 2019). Çünkü yaşlıların içinde bulundukları eşitsizlikler, yaşam seyri boyunca aktarılan mirastır (Arun ve Elmas, 2016).

İnsanların tüketici davranışları, emeklilik ve yaşlılık gibi yaşam döngüsü faktörleri tarafından şekillendirilir (Lawson, 1991). Bazı yaşam döngüsü faktörleri yaşlıların turizm davranışlarını sınırlandırabilmektedir. Özellikle yaş, sağlık ve gelir etmenleri uluslararası literatürde yaşlıların turizme katılımını kısıtlayan faktörler olarak belirtilmektedir (Fleischer & Pizam, 2002). Yaşam seyri teorisi dikkate alındığında, yaşlıların seyahat motivasyonunun diğer turistlere göre önemli ölçüde farklılık gösterdiği görülmektedir. Teoriye göre, insanların yaşlandıkça ihtiyaçları ve sosyal rolleri değişir, dolayısıyla seyahat motivasyonları da zaman içinde değişmektedir.

9. MEKÂN VE YER KAVRAMLARI ÜZERİNE

Mekân ve yer, yoruma açık iki kavramdır. Dinamik ve göreceli bir yapıya sahip olan mekân ve yer kavramları farklı bakış açılarıyla farklı anlamlar kazanmakta ve sürekli olarak kendini yeniden üretebilmektedir (Akyıldız, 2017). Mekân, 1970'lere kadar beşeri coğrafyacılar tarafından mutlak mekânın içinde boş bir konteyner olarak tanımlanmıştır. İnsan varlığının yok sayıldığı bu mekân anlayışı sonrasında psikolojiden esinlenerek davranışsal perspektifi geliştirmiştir (Hubbard & Kitchen, 2017). Mekân ve yer kavramları Türkçe'de genellikle aynı anlamda kullanılsa da, İngilizce'de "space" ve "place" diye iki ayrı kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yi- Fu Tuan, Edward Relph gibi birçok coğrafyacı yer kavramından insanların yaşam tecrübeleriyle inşa edilen bir mekân türü olarak bahsetmişlerdir. Bu iki hümanist coğrafyacılar göre yer, her bir birey için farklı anlamlara gelebilmektedir ve yerin belli bir özgünlüğü vardır. Yer, yaşamdan izler taşımakta ve yaşanmışlıkları barındırmaktadır.

Mekân, tarihsel olarak her zaman felsefi tartışmalar içinde yer almıştır. Mekânın gerçek doğası ve nasıl tanımlanabileceği, filozoflar, sosyologlar, bilim adamları ve diğerleri tarafından tartışma konusu olmuştur. Mekân tek başına mutlak, görelî veya ilişkisel değil, ama içinde bulunduğu duruma göre bunlardan biri veya birkaçı olabilmektedir (Harvey, 2016). Newton'a (1966) göre mutlak mekânın dış dünyadaki herhangi bir şeyle ilişkisi yoktur. Mutlak mekân hareket ettirilemez ve sürekli olarak aynı kalmaktadır. Görelî mekân, mutlak mekâna nazaran hareket ettirilebilir ve bunu duyularımız belirlemektedir. Yani görelî mekân başka nesnelerin

varlığına ihtiyaç duymakta ve kendi başına fazla bir anlam ifade etmemektedir. İlişkisel mekân ise çok sayıda ilişkilerin, işleyişin, ilişkiselliğin oluşturduğu bir mekândır (Kaygalak, 2020). Mekânın sadece fiziki değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olduğu da dikkate alınmalıdır. Toplumun mekâna yüklediği değer, zamanla mekânı yeniden şekillendirmektedir. Harvey (2016) için de mekân, ontolojik bir anlam taşımanın ötesinde, insanı biçimlendiren ve insan tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyuttur. Ona göre insan ile mekân arasında birbirini dönüştüren ve değiştiren bir ilişki söz konusudur. Dolayısıyla mekân sosyal olaylara bağlı olarak değişebilen ve ruhu olan bir varlıktır. O, her toplumsal faaliyet biçiminin kendi mekânını oluşturduğundan bahsetmektedir (Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011).

Mekânın üretimi politik bir mesele olup mekân politikleştiği gibi, politika da mekânsallaşabilmektedir. Marx'a göre sermaye birikim süreçleri mekânsal süreçlerle bağlantılı olarak gerçekleşmektedir (Kaygalak, 2020). Lefebvre, Soja, Massey gibi marksist düşünürler de mekânın üretimi üzerinde durmaktadırlar. Lefebvre her toplumun kendi mekânını ürettiğini, dolayısıyla da mutlak mekânın var olamayacağını dile getirmektedir (Hubbard & Kitchin, 2017). Çünkü ona göre mekân tek başına bırakılamaz, diyalektikleşir. “Ürün-üretici olan mekân, ekonomik ve toplumsal ilişkilerin de dayanağıdır.” (Lefebvre, 2016).

Tuan'a (1977) göre yerler, bir bireyin veya grubun ihtiyaçlarının karşılandığı ve tatmin edildiği “hissedilen değer merkezleri” dir. Yerler, görsel olarak çok az belirgin olsa da, her zaman görünür değildir. Ancak bir coğrafi bölgeye belirli bir anlam yüklediğimizde fiziksel alan bir yer haline gelir. Tuan'ın (1977, s. 6) belirttiği gibi, “farklılaşmamış mekân olarak başlayan şey, onu daha iyi tanıdıkça ve ona değer yükledikçe yer haline gelir.”

Mekân, kendini günlük hayatta deneyimleyebildiğimiz her şeyle birlikte tanımlar: gökyüzü, toprak, mezra, şehir, sokak, meydan veya herhangi bir bina mekân olabilir. Günümüz modern beşeri coğrafyası, mekânı çok farklı anlamlarda kullanmaktadır. Coğrafyacılar arasında birçoğu içinde bulunduğumuz yüzyılın “mekânsalın” yüzyılı olacağından bahsetmektedir. Coğrafyadaki yeni yaklaşımlar, üretici bir mekân anlayışının fark edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Birçok coğrafyacıya göre yer ve mekân arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Yer,

mekâna göre daha fazla yaşanan ve deneyimlenen bir çevre iken, mekân daha soyut ve matematikseldir. Araştırmacılar bazılarını göreyse yer daha kişisel ve yerelken, mekân daha az kişisel ve büyüktür. Yine bazılarını göre yer daha sınırlandırılmış ve özelken, mekân daha açık ve yayılmıştır (Kaya, 2013). Ayrıca her yer bir mekân olmakla birlikte, her mekânın bir yeri temsil etmediği bilinmektedir. Bununla birlikte mekân ve yerin çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Mekân ve yer tanımlamaları kesin olmamakla beraber, farklı bağlamlarda farklı anlamlarda kullanılabilmektedir (Bilgili, 2016). Yerler, deneyimler vasıtasıyla kendi kimliklerini kazanmakta ve diğerlerinden ayrılmaktadır. Başka bir ifadeyle yerler, şahsi deneyimler aracılığıyla anlamlı hale gelmektedir. İnsanlar ayrıca ev, mahalle, kent, ülke vs. gibi yerlerle kurdukları ilişkiler sonucu bu yerlere kişisel veya toplumsal anlamda anlamlar yükleyebilmekte ve bu ilişkinin yoğunluğuna bağlı olarak o yerle ilgili aidiyet geliştirmektedirler (Kaba, 2017). Tuan bu bağlılığı “yer sevgisi” olarak adlandırmaktadır. Dolayısıyla insanların yerle ilişkilerinin sadece fiziksel boyutuyla değil, aynı zamanda duygusal yönüyle de dikkate alınması önemlidir.

Bazı yerler, tıpkı kendi çocukluğumuzdan kalma yerler gibi, her birimiz için ayrı bir anlam taşır; sadece bir kişi tarafından çok özel bir şekilde hatırlanabilirler. Bu yerler zihnimizde, hafızamızda olduğu gibi başkaları tarafından o özel şekilde deneyimlenemezler. Bu yerler “kişisel yerler” olarak adlandırılmakta ve kendi deneyimimizi, saf bireyselliğimizi ve kimliğimizi yansıtmaktadır. Binlerce insan aynı yeri görebilir, ancak her biri burada kendi deneyimini yaşamakta; herkes ondan kendi kişisel alanını yaratmaktadır (Lipovac, 1997).

Coğrafyacıların mekân anlayışları, geleneksel mekân anlayışlarıyla benzerlikler göstermektedir. Geleneksel bölgesel coğrafyada mekanın bir konteynıra indirildiği, kantitatif devrimle birlikte gelen pozitivist coğrafya yaklaşımında mekanın insandan soyutlandığı ve matematiksel kavramlarla ifade edilen soyut bir kavrama dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda mekân çoğunlukla pasif ve edilgendir (Kaya, 2013). Hümanist coğrafyacılar ise insanı saf dışı bırakan bu yaklaşımı eleştirmiş ve mekândan deneyimlenen bir yapı olarak bahsetmişlerdir. Özellikle ev veya yuva ile ilgili yapılan çalışmalarda, mekânın insan yaşamının merkezinde yer alan bir yapı olduğu ortaya konulmuştur (Tuan, 1977). Marksist

coğrafyacılar, hümanistik coğrafyacıları eleştirerek, mekânın güç ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Gerek Marksist coğrafyacıların gerekse feminist ve postyapısalcı gelenekten gelen coğrafyacıların genel olarak mekân kavramına daha eleştirel baktıkları görülmektedir.

Turizmin de belirgin bir mekânsal boyutu vardır. Stachowski'ye (1993) göre, turizm mekânı gerçek coğrafi mekânın bir türevi, soyut mekân veya zihinsel mekân olarak incelenebilir. Turizm mekanının teorik, kavramsal ve ampirik yönleri coğrafya disiplini içinde ayrıca ele alınmaktadır. Włodarczyk'ye (2007) göre turizm mekânı, turizm faaliyetinin gerçekleştiği coğrafi mekânın bir parçasıdır. Turizm, ayrıca mekânın gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Więckowski, 2014). Turistik mekânlar kişiler, sermaye, nesneler ve bilginin ağ hareketleri doğrultusunda politik, ekonomik ve kültürel anlamda üretilmiştir (Avcı ve Hassan, 2019).

İnsanlar bir turistik yeri ziyaret ederken fiziksel ve duygusal anlamda mekânsal bir deneyim yaşarlar. Tarihi ve kültürel mekânlar ile eserlerin anlamı turistlerin kendi kültürel ve sosyal geçmişinden etkilenecek yeni anlamlar kazanır (Wearing & Wearing, 1996). Herhangi bir turistik mekân, ziyaretçileri tarafından farklı anlamlara bürünebilmektedir. Böylelikle o mekân turistler için artık bir yer anlamı kazanmaktadır.

10. KONUyla İLGİLİ LİTERATÜRÜN İNCELENMESİ

Dünya genelinde 1940'lara kadar yaşlanma ve yaşlılık çalışmalarıyla ilgili fazla bir gelişme yaşanmadığı bilinirken (Kalınkara, 2016:14), 20. yüzyılın ortalarından itibaren dünya nüfusunun yaş yapısında meydana gelen değişim (Kalkınma Bakanlığı, 2014) konuyla ilgili çalışmaların sayısında gözle görülür bir artışa neden olmuştur. Bu konudaki ilk bilimsel ve sistematik araştırmaların, yaşlanma sürecini önce yaşayan gelişmiş toplumlar içinde yapıldığı görülmektedir. Türkiye'de ise ancak 1990 yılı sonrasında yaşlanma ve yaşlılık çalışmaları üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir (Arun, 2008:326)²². Bununla birlikte ülkemizde

²²Ülkemizde 1990 yılı sonrasında yaşlı nüfus sayısında hızlı bir artış meydana gelse de (Dağlı, 2018:2; Canatan, 2008:26), özellikle 2000'li yıllara kadar yaşlı insanların toplam nüfus içindeki oranlarında önemli bir artış gözlenmemiştir (Özmete, 2019:18). 2000'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye nüfusunun yakın bir gelecekte nüfus dinamikliğini kaybedeceğinin anlaşılması (Yüceşahin, 2014:193) ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artacağıyla ilgili tahminler, yaşlılık çalışmalarına ağırlık

yaşlanma olgusuna hala ağırlıklı olarak yaşlı sağlığı penceresinden bakıldığı ve yaşlılığın sosyal yönleriyle ilgili çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir (Arun, 2018a)²³. Ayrıca yaşlı nüfusun giderek daha fazla gündeme getirdikleri seyahat ihtiyaçları, hareketlilikleri, motivasyonları ile ilgili uluslararası literatür çok zenginken, ülkemizde bu konuyla ilgili yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır.

Yaşlıların seyahat motivasyonlarıyla ilgili çalışmalar, onların seyahat etme nedenlerini (Hsu vd., 2007) ve onları seyahat etmeye güdüleyen faktörlerin neler olduğunu açıklamaya yöneliktir (Urbonavicius vd., 2017:97). Seyahat motivasyonları literatürde, psikolojik etmenlerden kaynaklı iç motivasyonlar ile destinasyon özellikleriyle alakalı dış motivasyonlardan oluşmaktadır. Araştırmacıların sıklıkla “itici ve çekici” faktörler üzerine yoğunlaştıkları çok sayıdaki seyahat motivasyonu araştırmasının genellikle Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisine dayandırılarak geliştirildiği görülmektedir (Simkova ve Holzner, 2014; Iso Ahalo, 1983)²⁴. Yaşlıların seyahat motivasyonlarıyla ilgili birçok çalışma, dinlenme ve öğrenme motivasyonlarına vurgu yapmaktadır (Guinn, 1980; Ward, 2014). Aileyle vakit geçirme ya da yeni insanlarla tanışma, sosyalleşme gibi sosyal amaçlar da yaşlıların önemli seyahat motivasyonları arasındadır (Huang & Tsai, 2003; You & O’Leary, 1999). Ayrıca sağlık amaçlı seyahat etme yaşlılar arasında önemli trendlerden biridir. Tiago ve diğerlerinin (2016) yaptıkları çalışmaya göre de Avrupalı yaşlılar sağlık amaçlı daha fazla seyahat etmektedirler. Bunların yanında kendini gerçekleştirme (Jang & Wu, 2006), sportif ve fiziksel aktivitelerde bulunma (Boksberger & Laesser, 2009), dini amaçları yerine getirme (Le Serre & Chevalier, 2012) ve nostaljik nedenlerle özel anlamı olan yerleri tekrar tekrar ziyaret etme isteği de (Cleaver Sellick, 2004) yaşlıların diğer seyahat motivasyonları arasındadır.

vermeyi zorunlu kılmıştır. Böylece ülkemizde hem kurumsal anlamda yaşlılara yönelik dernek ve vakıfların kurulmasında hem de akademik bilim çevrelerinde yürütülen makale, tez, kitap, proje çalışmaları vs. sayısında önceki yıllara oranla daha fazla gelişme kaydedilmiştir.

²³Arun (2018a) Türkiye’deki yaşlanma çalışmaları içerisinde; yaşlı ayrımcılığı, yerinde yaşlanma, toplumsal cinsiyet, göç, kent çalışmaları, kırsal yaşlanma gibi konuların hala ihmal edildiğini dile getirmekte ve yaşlanma sürecini bizden önce yaşayan ülkelerin yaptıkları çalışmaları da yakından takip ederek bu gibi sosyal konular üzerinde durulması gerektiğini önemle vurgulamaktadır.

²⁴Seyahat konusuyla ilgilenen bazı araştırmacılar, Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisini kullanarak teoriyi geliştirmişlerdir. Dann (1977) itici ve çekici faktörlerden özellikle iki ana faktör üzerinde durmuş, Crompton (1979) ise derinlemesine görüşme tekniğini kullanarak seyahat motivasyonunu etkileyen faktörleri dokuz farklı değişkenle açıklamaya çalışmıştır (Wu, 2010:8).

Jang ve Wu (2006) çalışmalarında giderek artan seyahat talepleriyle gündeme gelen Tayvanlı yaşlı vatandaşların seyahat motivasyonlarının beş itici (ego tatmini, kendine saygı, bilgi arayışı, dinlenme ve sosyalleşme) ve üç çekici (temizlik ve güvenlik, fiyat kolaylıkları, doğal ve tarihi manzara) faktörden etkilendiğinden bahsetmektedirler. Hsu ve diğerlerinin (2007) Çinli yaşlı bireylerin seyahat motivasyonlarına yönelik geliştirdikleri teorik model, biri yaşlıların gelir, zaman ve sağlık durumlarıyla ilgili dışsal faktörleri; diğeri ise rutinden kaçma, sosyalleşme, yenilenme gibi istekleriyle ilgili faktörleri içeren iki temel bileşenden oluşmaktadır. Bu çalışmada Pekin ve Şangay şehirlerinde gerçekleştirilen görüşmeler sayesinde, yaşlıların yurt içinde ve yurt dışındaki seyahat motivasyonlarını etkileyen faktörler detaylı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Ryu ve diğerlerine (2015) göre yaşlı Japon vatandaşlar seyahatleri arayıcılığıyla insan ilişkilerini geliştirmekte ve yeni insanlarla tanışmaktadır. Yaptıkları çalışma, Japonya'daki yaşlıların en önemli seyahat motivasyonun yeni arkadaşlar edinme olduğunu ortaya koymaktadır. Gonzalez ve diğerlerine (2009) göre yaşlı turistlerin seyahat motivasyonlarını açıklamada bilişsel yaşı dikkate almak gerekmektedir. Çünkü bilişsel yaş, kronolojik yaşa göre yaşlıların seyahatleri konusunda daha fazla şey söylemektedir. Çalışmanın bulgularına göre farklı bilişsel yaşa sahip olan yaşlılar farklı seyahat davranışları gösterebilmektedir. Urbonavicius ve diğerlerinin (2017) yaptıkları çalışma farklı bir konuya dikkat çekerek, önceden seyahatleriyle ilgili olumsuz deneyimler yaşayan yaşlı bireylerin, bu engeli yaşamayanlara göre daha farklı seyahat motivasyonlarına sahip olduklarını ortaya koymaktadırlar.

Musa & Ong (2010) Malezyalı yaşlıların seyahat davranışlarını inceledikleri çalışmalarında yaşlıların en önemli seyahat motivasyonlarının arkadaşlar ve aileyle birlikte zaman geçirmek, dinlenmek ve büyük şehirleri ziyaret etmek olduğunu söylemektedirler. Çalışmanın bulgularına göre yaşlılar seyahatlerini genellikle tur gruplarıyla birlikte deneyimlemeyi tercih etmekteyken; seyahat kararları çoğunlukla ailenin tavsiyelerinden etkilenmektedir. Yaşlılar ayrıca tatilleri boyunca yorgunluk, sağlık problemleri, güvenlik kaygılarıyla yüzleşmektedirler. Wang ve diğerleri (2007) Tayvanlı yaşlıların seyahat motivasyonlarını ele aldığı çalışmalarında, yaşlıların seyahatlerine karar verme aşamalarında ailelerinden fazlasıyla

etkilendiklerinden bahsedilmektedir. Özellikle eşlerin birbirlerinin seyahat kararları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Batra'nın (2009) Tayland'a seyahat eden yaşlıların seyahat davranışlarını incelediği çalışmasında yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, sağlık durumu gibi etmenlerin yaşlıların seyahat deneyimlerini etkilediğinden bahsetmektedir. Ayrıca güvenlik, dil gibi faktörlerin de yaşlıların seyahat davranışlarını etkileyebildiği görülmektedir. Prayag (2012) Fansa'nın Nice şehrini ziyaret eden yaşlı turistlerin seyahat motivasyonları ve gelecekteki seyahat niyetlerini itici ve çekici faktörler çerçevesinde anlamaya çalıştığı çalışmasında, katılımcıların genelinin dinlenme, rahatlama, aileyle birlikte vakit geçirmenin üç önemli motive edici faktör olduğundan bahsetmektedir. Yaşlıların ayrıca şehri seçmelerinde hava koşulları, iklim, su kaynakları, plajlar, manzara özelliklerinden etkilendikleri görülmektedir.

Araştırmalar, yaşlı bireylerin turistik mekân/yer seçimlerinde, demografik özellikler, motivasyon, kişisel engeller ile itici ve çekici faktörlerin önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Lee'ye (2016) göre yaşlıların seyahatleri sırasındaki mekânsal deneyimleri, onların seyahatleriyle ilgili memnuniyet düzeylerini ve seyahat sıklıklarını etkilemektedir. Losada ve diğerleri (2017), yaptıkları çalışmada yaşlıların konaklamalarıyla ilgili seçimlerinin, onların demografik ve sosyoekonomik özelliklerinden etkilendiğini, ayrıca mekânla ilgili güvenlik, ulaşılabilirlik, hijyen faktörlerinin de konaklama tercihlerini belirlediğini ortaya koymaktadır. Wijaya ve diğerleri (2018) ise çalışmalarında, yurtdışı seyahat deneyimi olan Endonezyalı yaşlı vatandaşların seyahatlerinde mekânsal yakınlık, bölgesel çekicilikler, hijyen ve maddi kolaylıkların olduğu yerleri tercih ettiklerinden bahsetmektedirler. Hamilton & Lau'ya (2004) göre iklim, yaşlıların seyahatleriyle ilgili mekansal tercihlerini etkileyen önemli bir etmenken, Jang & Wu (2006) Tayvanlı yaşlıların destinasyon seçimlerinde güvenlik faktörünün daha önemli olduğundan bahsetmektedirler.

Romsa ve Blenman (1989) çalışmalarında Almanya'da yaşayan vatandaşların yaşlarına bağlı olarak seyahatlerini etkileyen faktörler arasında çevresel etmenleri ön plana çıkarmaktadır. Çalışmada çevresel motivasyon modeli çerçevesinde, yaşlıların seyahatleriyle ilgili mekan seçimleri, seyahatlerinin uzunluğu, konaklamaları,

çevresel engeller ve yerle ilgili özel anıları üzerinde durulmaktadır. Çevresel motivasyon yaklaşımı; sosyoekonomik, fiziksel ve psikolojik özelliklerin yaşlı bireylerin seyahatleriyle ilgili mekan/yer seçiminde etkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Çalışmanın bulguları, yaşlı bireylerin seyahat kararlarını etkileyen en önemli faktörlerden birinin mekânsal/çevresel etmenler olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bulgular, yaşlı bireylerin yurt içi ve yurt dışındaki seyahat yoğunluğu, destinasyonun mesafe durumu (uzaklık/yakınlık), tatil yeriyle ilgili önceki deneyimler, destinasyon alanına ulaşım biçimleri, tatil alanındaki konaklama şekilleri ve kalış uzunluğu gibi değişkenlerin mekan/yer özelliklerine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir.

Yaşlı turistlerin seyahatleri boyunca, gittikleri yerlerdeki kalış sürelerini belirleyen faktörlerin neler olduğu (Alen vd., 2014), turistik mekânların nasıl yaşlı dostu mekânlar olarak tasarlanabileceği (Lee ve King, 2016), yaşlı turistler için otel seçiminin önemi (Caber ve Albayrak, 2014) üzerine de çalışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte yaşlıların seyahatleriyle ilgili mekân tercihlerine ilişkin çalışmalar hala sınırlı sayıdadır.

Seyahat, yaşlılar için ideal bir yaşam tarzı arayışı haline gelmiştir (Hsu vd., 2007). Araştırmalar da, yaşlılık döneminde seyahat etmenin, yaşlılarda yaşam memnuniyetini olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır. Milman'a (1998) göre seyahat etmek, yaşlı insanların psikolojik iyilik halleri ve mutluluk düzeyleri üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Mitas'ın (2010) çalışmasında da yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirme biçimi olarak turistik seyahatlere katılmalarının, onlarda hem pozitif duygular yarattığını hem de hayat kalitelerini olumlu şekilde etkilediğine dair bulgulara rastlanmaktadır. Gu ve diğerlerine (2015) göre turizme katılım sağlıklı yaşlanmanın en iyi yollarından biridir. Çalışmanın bulguları seyahat eden Çinli yaşlı vatandaşların bilişsel fonksiyonlarında iyileşme, sağlıklı yaşam tarzını devam ettirme, öz saygı kazanma, aile ve sosyal ilişkileri geliştirme, psikolojik ve ruhsal iyilik hallerinde ilerleme meydana getirdiğini ortaya koymaktadır. Tomka ve diğerlerinin (2015) yaşlıların seyahatlerinin hayat kaliteleri üzerine etkilerini ele aldıkları çalışmalarında yaşlıların seyahat ederek duygusal memnuniyet düzeylerini arttırdıklarından, rahatladıklarından, kişisel olarak geliştiklerinden, sağlık durumlarında iyileşme sağlandığından, sosyal ilişkilerini geliştirdiklerinden,

çevreleri hakkında farkındalık düzeylerini arttırdıklarından bahsetmektedirler. Böylece seyahat etmelerinin yaşlıları birçok bakımdan olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Literatürde yaşlılık döneminde önemli hayat olaylarıyla karşılaşıldığından ve bu gibi durumların yaşlıları birçok yönden etkilediğinden bahsedilmektedir. Gibson (2002) yaşlılıkta turizm deneyimlerini yaşam süreci yaklaşımıyla açıklamaya çalışan ilk araştırmacılardan biridir. Ona göre yaşam süreci perspektifiyle yaşlıların seyahat davranışlarını daha iyi anlayabilmek mümkündür. Çalışmasına göre seyahat etmek yaşlılık döneminde daha anlamlı bir etkinliktir. Nimrod'da (2008) çalışmasında yaşlıların seyahat davranışlarını yaşam süreci teorisiyle değerlendirmektedir. Çalışması, emeklilik döneminin yaşlıların seyahat etmesi için büyük bir fırsat yarattığını ortaya koymaktadır. Çünkü bu dönemde yaşlıların hem sorumlulukları daha azdır hem de daha fazla serbest zamana sahiptirler. Ayrıca çalışmalarda emeklilikle birlikte yaşlıların seyahat davranışlarında değişimin medana geldiğinden de bahsedilmektedir. Blazey'e (1992) göre emeklilik kişinin hayatında sosyal, politik, ekonomik anlamda birçok değişikliği de beraberinde getirmekte ve bu gibi durumlar yaşlıların seyahat davranışlarını etkilemektedir. Emeklilik bazı seyahat engellerini doğurabildiği gibi, aynı zamanda bazı seyahat kolaylıkları da sağlayabilmektedir. Dolayısıyla emeklilik statüsünün yaşlıların seyahatleriyle ilgili birçok ipucunu bünyesinde barındırdığı görülmektedir.

Birçok çalışma yaşlıların seyahatlerini engelleyen faktörler üzerinde durmaktadır. Nimrod (2008) seyahat partnerinin eksikliği, sağlık sorunları ve yetersiz maddi koşulların seyahat konusunda büyük kısıtlılıklar yarattığından bahsetmektedir. Huber (2019) çalışmasında yaşlıların seyahat engellerini üç farklı yönüyle değerlendirmektedir. Bunlardan fiziksel engeller erişilebilirlik, zaman, mobilite ve enerji ile ilgilidir. Bir de sosyal engeller vardır ki, bunlar finansal ve ailevi sorumluluklarla alakalıdır. Ayrıca seyahat korkusu duygusal faktörlerden kaynaklı bir diğer seyahat engelini oluşturmaktadır. Yine sağlık durumunun özellikle ileri yaştaki yaşlılar için seyahat etme konusunda ciddi bir engel yarattığından bahsedilmektedir. Patterson (2006) emekliliğin ilk yıllarında yaşlıların seyahat sıklıklarının arttığından, fakat ilerleyen yıllarda sağlık durumunun kötüleşmesiyle beraber seyahatlerde bir düşüşün meydana geldiğinden söz etmektedir. Nielsen

(2014) de yaşı turistlerin davranışlarını dört yaklaşım üzerinden ele aldığı çalışmada yaşı turistlerin oldukça heterojen bir grubu oluşturduğunu, ayrıca ilerleyen yaşları, mobilite problemleri, ekonomik ve sosyal açıdan bağımlı olmaları sebebiyle seyahatleri konusunda oldukça hassas olduklarını ve bu durumların turizme katılmalarını sınırladığını ortaya koymaktadır. Yine Fleischer & Pizam'ın İsrailli yaşı turistleri ele aldıkları çalışmaya göre (2002) “bilgilendirme eksikliği”, “sosyal ağ eksikliği”, “fiziksel ve duygusal sorunlar”, “enerji eksikliği”, “yetersizlik”, “maddi zorluklar” yaşlıların önemli seyahat engelleri arasındadır. Chen & Wu (2009) Tayvanlı yaşlıların deniz aşırı seyahatlerindeki motivasyonları ve seyahat engellerini incelediği çalışmada dinlenme, yeni deneyimler yaşama, günlük rutinden kaçma, sosyalleşme isteğinin yaşlıları seyahate yönelttiğini; risk algısı ve kişisel faktörlerin ise seyahat etmenin önünde engel oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Literatürde yaşı kadınlara ayrı bir pencere açıldığı görülmektedir. Gao & Kerstetter (2016) Çinli yaşı kadınların seyahat kısıtlılıkları ve bunlarla baş edebilme stratejilerini ele aldıkları çalışmalarında, katılımcıların seyahat hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarının, sağlık ve güvenlik endişelerinin, seyahatlerine eşlik edecek herhangi bir partnerlerinin olmamalarının, ulaşım konusunda eksik bilgiye sahip olmalarının, tur rehberleriyle ilgili kötü söylemlerin önemli seyahat kısıtlayıcıları arasında yer aldığından bahsetmektedirler. Bu engellerle baş etme stratejileri olarak yaşı kadınların genellikle arkadaş gruplarıyla seyahat etmeyi tercih ettikleri ve çocuklarından destek aldıkları görülmektedir.

Uluslararası literatürdeki birçok çalışmada yaşlıların önceki jenerasyona göre daha uzaklara seyahat ettikleri, gittikleri yerlerde daha uzun kaldıkları ve gençlere kıyasla daha fazla para harcadıklarından bahsedilmektedir. Badinelli ve diğerleri (1991) çalışmalarında Amerikalı yaşı turistlerin senede yaklaşık olarak üç defa seyahate çıktıklarını ve gittikleri yerlerde ortalama olarak dokuz gün konakladıklarını ortaya koymaktadırlar. Yine Swartz'a (1999) göre Amerikan yaşı vatandaşları seyahatleriyle ilgili harcamalarında oldukça rahat oldukları için tüketim talepleri diğer yaş gruplarına göre oldukça fazladır. Swartz çalışmasında aynı şekilde Fransız yaşı vatandaşların da satın alma potansiyellerinin seyahat harcamalarına olumlu yansıdığından bahsetmektedir.

Alanyazında yaşlı turist pazarının aynı zamanda heterojen olduğuna ve birçok alt segmente ayrıldığına vurgu yapılmaktadır. Birçok araştırmacının da çalışmalarında bu sınıflandırmayı yaptıkları görülmektedir. Yesawich (1989) çalışmasında bu pazarı yaş gruplarına göre bölüp incelemeyi başarmış ve her bir grubun benzersiz seyahat davranışlarına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bai ve diğerleri (1999) farklı yaş grubundan olan yaşlıların seyahat davranışlarını incelediği çalışmalarında daha genç yaşlı grupla daha ileri yaştaki yaşlı grubun seyahatleriyle ilgili tercihlerinde farklılaşmanın olduğundan bahsetmişlerdir. Daha yaşlı grubun finansal anlamda daha hassas olduklarını, daha genç grubun ise bu bakımdan daha bağımsız olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte her iki grubun seyahatleriyle ilgili benzer davranışlarda bulundukları da görülmüştür. Yine Shoemaker (1989) çalışmasında Pensilvanyalı yaşlı turistleri üç alt gruba bölerek incelemiştir. Burada “aile gezginleri”, “aktif dinleniciler” ve “eski takım” olarak kavramsallaştırdığı grupları seyahat davranışları yönüyle ayrı ayrı değerlendirmiştir. Cleaver ve diğerleri (1999) de Avustralyalı yaşlı turistleri seyahat motivasyonları bakımından dört büyük grupta ele almıştır. Burada “nostaljik” ler daha çok akrabalarını ve arkadaşlarını ziyaret amacıyla seyahat eden grubu oluşturmaktadır. Bir diğeri olan “dostluk” grubu seyahatleri sırasında yeni dostluklar edinmek ve sosyalleşmek amacıyla seyahat edenlerdir. “Öğrenme meraklıları” seyahatleri sırasında farklı destinasyonlarda yeni deneyimler yaşamak isteyenleri temsil etmektedir. Son olarak “hayalperetler” sıradan ve rutin hayattan kaçarak daha özgür bir hissetmek amacıyla seyahat edenlerden oluşmaktadır. Bazı araştırmalarda da üçüncü yaş pazarının kendi arasında genç yaşlılar, ileri yaşlılar gibi alt kategorilere ayrılarak incelendiği görülmektedir (Sund ve Boksberger, 2007). Yine bu pazarı çeşitli kuşaklara göre ayırarak inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. 1946 yılından önce doğan kidemliler (senior) kuşağı ile 1946- 1964 yılları arasında doğan bebek patlaması (baby boomer) kuşağını bu bakım ayrı ayrı inceleyen araştırmalar mevcuttur (Patterson, 2002).

Le Serre ve diğerleri (2012) çalışmalarında Batı kültüründen gelen yaşlılarla Avrupa kültüründen gelen yaşlıların gerek seyahat motivasyonları gerekse seyahatleriyle ilgili risk alma durumları açısından farklılıklar gösterebildiğinden bahsetmektedirler. Bu tarz kültürler arası kıyaslama çalışmalarının yapılmasıyla

farklı kültürlerden gelen yaşlı turistlerin taleplerine yönelik ürünler geliştirmenin daha kolay olabileceği düşünülmektedir.

Faranda & Schmidt (2000) çalışmalarında da bugünün yaşlılarına kıyasla geleceğin yaşlılarının seyahatleriyle ilgili tüketim davranışlarının değişim göstereceğine, bu yüzden şimdiden onların da düşünüldüğü turistik ürünlerin tasarlanmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Türkiye’de yaşlı vatandaşların seyahatleriyle ilgili literatüre önemli bir katkının sağlanmadığı, yapılan sınırlı sayıdaki çalışmanın daha çok yabancı yaşlı turist piyasasına odaklandığı görülmektedir. Kılıçlar ve diğerleri (2017) demografik değişimlerin turizm türlerinden biri olan üçüncü yaş turizmi üzerindeki etkisini ele almaktadırlar. Çalışmaya göre dünya genelinde giderek sayıları artan yaşlı turistler turizm sektörü için göz ardı edilmeyecek pazarlardan birini oluşturmaktadır. Çalışmada Türkiye’ye yurt dışından gelen yaşlı turistlerin profilleri tasvir edilmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre 2012- 2016 yılları arasında bu yaş grubundan ülkemize en çok turist gönderen ülke Almanya’dır. Bu grubun Türkiye’yi ziyaret etme amaçları arasında gezi, eğlence ve kültürel faaliyetlerde bulunma yer almaktadır.

Özdipçiner (2008) çalışmasında Türkiye’ye seyahat eden yaşlı yabancı tüketicilerin turistik tercihlerini incelemiştir. Antalya, Muğla ve İzmir illerinde tatil yapanları araştırma kapsamına alan çalışmanın sonucuna göre eğitim, gelir durumu ve farklı yaş grupları arasında turizm tercihleri bakımından farklılıklar söz konusudur. Üniversite eğitimi almış yaşlı bireyler genellikle kültürel amaçlı seyahat etmekte ve seyahatlerinde çoğunlukla paket turları tercih etmektedirler. Eğitim seviyesi düştükçe bağımsız seyahate doğru bir eğilim olduğu görülmüştür. Geliri daha düşük olan katılımcıların ise genellikle ölü sezon olan bahar aylarında daha çok seyahat etmeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Kılıçlar ve Aldoğan Şenol (2019) çalışmalarında üçüncü yaş turistleri İstanbul şehrine seyahat etmeye yönlendiren itici ve çekici faktörlerin neler olduğu üzerinde durmaktadırlar. Araştırmanın sonucuna göre İstanbul’a seyahat eden yerli ve yabancı turistlerin şehri tercih etmelerindeki en önemli itici faktörün bilgi öğrenmek olduğu görülmektedir. İstanbul’u tercih etmelerindeki en önemli çekici

faktörün ise şehrin tarihi ve kültürel çekiciliklere sahip olmasıyla ilgili olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Ceylan (2018) yaşlı turistlerin termal konaklama tesislerinden beklentileri üzerine yaptığı çalışmasında, yaşlıların genellikle konaklayacakları tesislerin öncelikle konumuna göre tercih yaptıklarından bahsedilmektedir. Ayrıca otelin doğal bir çevre içinde yer alması, ulaşım imkânlarının olması, merkezi bir yerde olması, tarihsel ve kültürel çekiciliklere yakınlığı tercihlerini etkilemektedir. Ayrıca çoğunlukla tedavi amacıyla termal otelleri tercih eden katılımcıların oteldeki uzun süreli kalışları nedeniyle, geldikleri otelin sosyal ve kültürel etkinliklerinin olup olmamasına da dikkat ettikleri görülmektedir.

Özkan (2014) çalışmasında ülkemizdeki üçüncü yaş turizmi işletmelerinde müşteri tatmini üzerinde durmaktadır. Bolu ilinin Karacasu termal tesislerinde konaklayan müşterilerin tatmin düzeylerini ölçen bu çalışmanın sonuçlarına göre; sağlık amacıyla bu tesisleri tercih eden üçüncü yaş grubundaki katılımcılar, tesislerdeki yiyecek- içecek hizmetlerine çok fazla önem vermektedirler. Yine kür merkezi hizmetleri onlar için önemli olmaktadır.

Arıcı (2019) çalışmasında Türkiye'nin üçüncü yaş turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğundan bahsetmekte ve bu amaca yönelik kaynak kullanımıyla ilgili önerilerde bulunmaktadır. Ülkenin potansiyelini bölge, alt bölgeler ve iller düzeyinde değerlendirdiği çalışmasında, bu bağlamda “cazibe şehirler” ve “turizm koridorları” oluşturmanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Belirtilen destinasyonlarda uygulanacak organizasyonların önemine değinmiştir. Son olarak üçüncü yaş grubu turistler için erişilebilirlik ve yaş dostu konaklama tesislerine yönelik çalışmaların yapılması gerektiği üzerinde durmuştur.

Aydemir ve Kılıç (2017) çalışmalarında dünyada ve Türkiye’de üçüncü yaş turizmiyle ilgili uygulamaları değerlendirmekte ve karşılaştırmaktadırlar. Çalışmada ülkelerin üçüncü yaş turizmini genellikle sosyal turizm kapsamında ele aldıklarından bahsedilmektedir. Gelişmiş ülkeler özellikle sosyal turizm ile ölü sezonda turizm sektörünü canlı tutabilmektedir. Böylelikle turizm sektöründeki mevsimsellik sorununa da çözüm üretilmiş olmaktadır. Ayrıca çalışmaya göre Türkiye de, özellikle

aktif yaşılanma politikaları çerçevesinde, üçüncü yaş turizmi alanında ilerleme kaydetmeye başlayan ülkelerden biridir.

Literatür değeriendirildiğinde 1980’li yıllardan itibaren konuyla ilgili, özellikle gelişmiş ülkelerde çalışma yapılmaya başlandığı ve ilerleyen yıllarda yaşlı turist davranışlarının gelişmekte olan ülkelerde de farklı bağlamlarda ele alındığı görülmektedir. Çalışmaların yapıldığı ülkeler incelendiğinde, ABD’nin bu bakımdan ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. ABD’nin hem yaşılanma deneyimini ilk yaşıyan ve yaşılanma çalışmalarına önem veren ülkelerden biri olması, hem de yaşlı turistlerin en çok tercih ettikleri destinasyonlar arasında yer alması bu durumun nedenlerindendir. Aynı şekilde yaşlı nüfusun fazla olduğu ülkelerden biri olan Avustralya’da da bu konuda yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Dikkati çeken bir diğer husus da, gelişmekte olan ülkeler içinde Tayvan’da bu konuda yapılan çalışmaların sayısında, özellikle 2000’li yıllardan sonra bir artışın olmasıdır. Bu durum Tayvan’ın dünyanın en hızlı yaşılanan ülkelerinden biri olması ve yaşlı turizmi sektöründe ucuz bir pazar oluşturmasıyla ilgilidir. Türkiye’de ise konuya hala yeterli önemin verilmediği görölse de, konunun giderek dikkat çektiği söylenebilir. Bir diğer konu çalışmaların konuyu ele alış biçimleri yani metodolojik yaklaşımlarıdır. Çalışmalarda hala ağırlıklı olarak nicel yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Bunların yanında konunun genellikle disiplinlerarası bir niteliği vardır. Yapılan çalışmaların çoğunlukla turizm disiplini içinde yer aldığı, son yıllarda gerontoloji disiplininin de bu konuya yöneldiği söylenebilir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmalar, temel aldıkları bakış açısına göre nicel, nitel ve karma olmak üzere ayrılır (Büyüköztürk vd., 2020:12). Nicel yöntemler daha çok sayısal verilerin toplanması ve analiz edilmesine dayalıyken, nitel yöntemler yorumsamacı bir analizi temsil eder ve saha çalışmasını birinci veri kaynağı olarak kullanır (Yanardağ, 2019:14). Tek bir gerçekliğin olmadığını savunan, durum ve olayları katılımcıların bakış açılarından anlamaya çalışan nitel araştırma metodolojisinde toplanan veriler nicel araştırmalarda olduğu gibi sayılara indirgenemez (Yıldırım ve Şimşek, 2016:48). Nicel ve nitel yöntemler birbirine zıt iki ayrı araştırma sürecini içermektedir (Bryman, 1988). Nitel araştırmanın özünde yeni keşifler vardır (Maxwell, 2018). Nitel araştırmayı ele alan çok sayıdaki metinde, diğer yöntemlerin aksine felsefi bir arka planının olduğuna vurgu yapılmaktadır. Nitel araştırmalar mevcut bir teoriye dayanmanın ötesinde tümevarımsal ve gelişen bir nitelikte olup, araştırmacının veri toplama ve analiz etme deneyimi ile şekillenmektedir (Creswell, 2018).

1960 ve 1970’li yıllarda nitel araştırmayı konu edinen birçok yayın ortaya çıkmıştır. 1970’li yılların sonu, 1980’li yılların başında nitel araştırmaların tanıtılması ve anlaşılmasına katkıda bulunan çalışmaların sayısında bir artış gözlenmiştir. 20. yüzyılın son yıllarında nitel araştırma tek başına bir metodoloji haline gelmiştir. İlk olarak antropolog ve sosyologların ele aldıkları nitel yöntem ilerleyen yıllarda eğitim, yönetim, sağlık gibi diğer birçok farklı alandaki araştırmacılar tarafından çalışmalarda uygulanmıştır (Merriam, 2018). Zamanla birçok dergide nitel çalışmalarla ilgili özel sayılar yayınlanmıştır. Bugün nitel araştırmayla ilgili sayısı yüzleri aşan çok sayıda kitap, dergi bulunmakta, ayrıca nitel araştırma temalı birçok konferanslar düzenlenmektedir.

Pozitivizm her ne kadar 19. yüzyıl sosyal teorisi ve felsefesinin zirve noktasında olsa da (Giddens, 2003), son dönemlerdeki bilim anlayışında pozitivist paradigmaya eleştiri olarak ortaya çıkan postyapısalcı yaklaşımlar, bilimsel araştırmaların nesnel ve indirgemeci tutumlarına karşı olarak daha öznel, bağlamsal,

keşifsel ve tümevarımcı ilerlemesini mümkün kılmaktadır. Nitel araştırmalarda var olan bir teoriyi veya bir araştırmacının bakış açısını doğrudan kullanmak yerine, tümevarımsal bir yol izlenmektedir (Creswell, 2018). Tümevarımsal çıkarımın üstünlüğü ise, sonucun öncüllerden daha fazla şey söylemesine dayanmaktadır (Reichenbach, 2013:77). Dolayısıyla iyi bir nitel veri, araştırmacıyı yeni ve beklenmedik bulgulara götürebilir (Miles ve Huberman, 2016).

Araştırmanın sınırlarını katı bir biçimde çizen yöntemler yerine, araştırma sürecinde biçimlenen, keşfetmeye ve anlamaya dayalı yöntemlere artık daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016:40). Bu bakımdan, varsayımlardan hareket etmek yerine, araştırma süresi boyunca elde edilen bilgiler üzerinden yeni sonuçların ortaya çıkmasını beklemek oldukça önemlidir. Popper'a göre bilimin mantığı eleştirel bakış, yanlışlanabilme ve deneyimlerden yararlanmaya dayanır (Popper, 2002). Genellemeler yapmak yerine küçük grupların kendilerine özgü durumlarının incelenmesi, karmaşık doğalarının olabildiğince ayrıntılı bir şekilde açıklanması ve katılımcıların kendi görüşlerinin de araştırma sürecinin farklı aşamalarında göz önünde bulundurulması artık daha fazla önemsenmektedir (Türk ve Ekşi, 2017:13). Nitel araştırmacılar, insanların kendi deneyimlerini nasıl yorumladıklarını ve deneyimlerine hangi anlamları yüklediklerini anlamaya çalışır. Örneğin, nicel yöntemde emekli olduktan sonra kaç kişinin yarı zamanlı bir işte çalıştığını araştırmak mümkünken, nitel yöntemde daha çok bireyin emekliliğine nasıl alıştıkları, emeklilikleriyle ilgili ne düşündükleri araştırılmaktadır (Merriam, 2018:5). Nitel yöntemde amaç, veriyi görüşülenle birlikte yeniden oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2017a:37). Epistemolojik açıdan bir nitel çalışmayı gerçekleştirmek demek, katılımcılarla mümkün olduğu kadar içli dışlı olmak demektir. Bu da olabildiğince çalışma sahasında araştırma yapmayı gerekli kılmaktadır. Araştırmacı çalışma sahasında ne kadar uzun kalır ve katılımcılara ne kadar içerden yaklaşır onları tanımaya çalışırsa onlarla ilgili daha fazla bilgi sahibi olabilir (Creswell, 2018). Bu yüzden nitel araştırmacılar vakitlerinin büyük bir kısmını sahada yani doğal ortamlarda geçirirler ve katılımcılarla sürekli yakın temas halindedirler.

Nitel araştırmalar aynı zamanda çoklu yöntemleri kullanmaktadır. Genellikle tek bir veri kaynağına güvenmemektedirler. Bunun yerine görüşmeler, gözlemler ve dokümanlar gibi çoklu veri kaynaklarıyla birlikte verileri toplamaktadırlar.

Sonrasında tüm verileri kategoriler ve temalar halinde gözden geçirir ve anlamlandırmaya çalışırlar (Creswell, 2018). Bu da nitel araştırmaların veri toplama açısından daha esnek olduğunu göstermekle birlikte, verilerin geçerlik ve güvenilirliğini arttırması yönüyle de oldukça önemlidir.

Nitel araştırma süreci uzun bir zaman alabilmektedir. Bu durum veri toplanmaya başladıktan sonra sürecin aşamalarının değişebileceğine işaret etmektedir. Bu süreçte araştırma soruları, veri toplama tekniklerinde değişimler meydana gelebilmektedir. Hatta araştırma sahası ile araştırmaya katılacak bireyler de bu süre zarfında değişebilmektedir.

Nitel araştırmacılar çalışmalarının sonunda araştırma problemiyle ilgili bütüncül bir resim sunmayı amaçlamaktadırlar. Böylelikle çalışmalarında bir yandan farklı bakış açılarını yansıtabilmeleri, bir yandan da çalışmalarıyla ilgili birçok faktörün belirlenmesini sağlayabilmeleri mümkün olabilmektedir. Araştırmacılar ayrıca faktörler arasındaki sebep-sonuç ilişkilerinden ziyade, her durumdaki faktörlerin karmaşık etkileşimlerini belirleyebilmektedirler (Creswell, 2018).

Nitel araştırmalar, bireylerin gerçek olanı sosyal dünyalarında nasıl inşa ettikleri üzerinde durmaktadır. Nitel araştırmacılar insanların yaşamlarını nasıl yorumladıkları, kendi dünyalarını nasıl inşa ettikleri, deneyimlerine hangi anlamları yükledikleri ile ilgilenmektedir. Nitel araştırmalardaki bütün amaç, bireylerin yaşamlarını ve deneyimlerini nasıl anlamlardıklarını anlamaktır (Merriam, 2018). Ayrıca nitel araştırmada bağlamsal anlamayı, genellenebilirliğe tercih söz konusudur (Maxwell, 2018:88). Çünkü bireylerin davranışlarının ancak bağlamlarla anlaşılabilceği, bağlamı ihmal ederek sadece bireysel davranışlara odaklamanın ise doğru olmayacağı kabul edilir (Miles ve Huberman, 2016:102). Böylece deneyimler hakkında söylenen şeylerin anlam dünyası keşfedilmeye çalışılır ve bunu yaparken indirgemeci bir yaklaşım içerisine girilmez.

Coğrafya disiplini içinde 1960'lardan sonra pozitivist paradigma terk edilip yerine fenomenolojik temel benimsenmiştir (Harvey, 2019). Coğrafyanın, gerontoloji disipliniyle işbirliği ilk olarak pozitivist gelenek içinde gelişse de (Harper ve Laws, 1995), 1970'lerin sonlarından itibaren özellikle hümanist gelenekle beraber nitel yöntemlerin önemine değinilmeye başlanmıştır. Şimdilerde coğrafya disiplini içinde,

ağırlıklı olarak sosyal ve kültürel coğrafya alanlarında, nüfus gruplarının veya tek başına yaşayan bireylerin sosyal hayattaki ilişkileri ile deneyimlerini anlamak amacıyla yorumlayıcı yaklaşımlardan yararlanıldığı, bu doğrultuda ağırlıklı olarak yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşmelerin yapıldığı görülmektedir (Dowling vd., 2016:680).

Günümüzde yaşlanma konusunda çalışma yapan Batılı coğrafyacılar arasında, nitel yöntemi destekleyen postmodern lifecourse (yaşam seyri) yaklaşımına, başka bir deyişle yaşlı bireyi kendi otobiyografisi bağlamında araştırmaya yönelik bir eğilim söz konusudur (Harper ve Laws, 1995; Hopkins ve Pain, 2007). Çünkü pozitif indirgemeci yaklaşım, yaşlanma çalışmaları alanında ilişkişel bir bakış geliştirememektedir (Arun, 2019a:82). Nitel analizler, yaşlılar ile çeşitli yerler arasındaki karmaşık ilişkileri ortaya koyabilmesi nedeniyle, giderek daha fazla önemsenmektedir (Andrews vd., 2007).

1960'lı yıllardan sonra beşeri coğrafya içinde gelişen temel ilgi alanlarından biri de, herhangi bir mekandaki insan davranışını anlamaktır (Cloke vd., 2004). Birçok coğrafyacı tarafından yaşlı insanların seyahat etme pratiklerini anlamak amacıyla yapılan araştırmalarda, nitel görüşme formları ile seyahat günlüklerinin tutulduğu görülmektedir (Berg vd., 2014; Nyblom, 2014).

Nitel yöntemler coğrafyanın zengin bilgi kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Dowling vd, 2016). Beşeri coğrafyadaki saha çalışmaları, tıpkı sosyal bilimlerin birçok alanlarında olduğu gibi, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak yürütülmektedir. Nitel yöntemleri kullanmak saha çalışma sürecini uzatmaktaysa da, bu yöntem sayesinde katılımcılara daha yakın olmak, onları anlamak ve onlar hakkında empati kurmak mümkün olabilmektedir (Mikkelsen ve Nucci, 2015).

Coğrafyadaki mevcut nitel araştırmaların çoğu, tümevarımsal bir yol izlemekte ve tanımlayıcı sonuçlar ortaya koymayı amaçlamaktadır. Coğrafyacılar uzun bir dönem nitel yönteme sessiz kalsa da, sonrasında insan davranışlarını anlama ve bu konuda bütüncül bakabilme noktasında nitel yönteme başvurma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ayrıca coğrafya disiplini içinde nitel yöntemlerin gelişmesine de katkıda bulunulduğu görülmektedir. Coğrafyacılar son zamanlarda post-hümanist

epistemolojileri ve doğa-toplum ontolojilerini keşfetmeye başlamış ve böylece nitel araştırmalara katkıda bulunmuşlardır (Hay ve Cope, 2021).

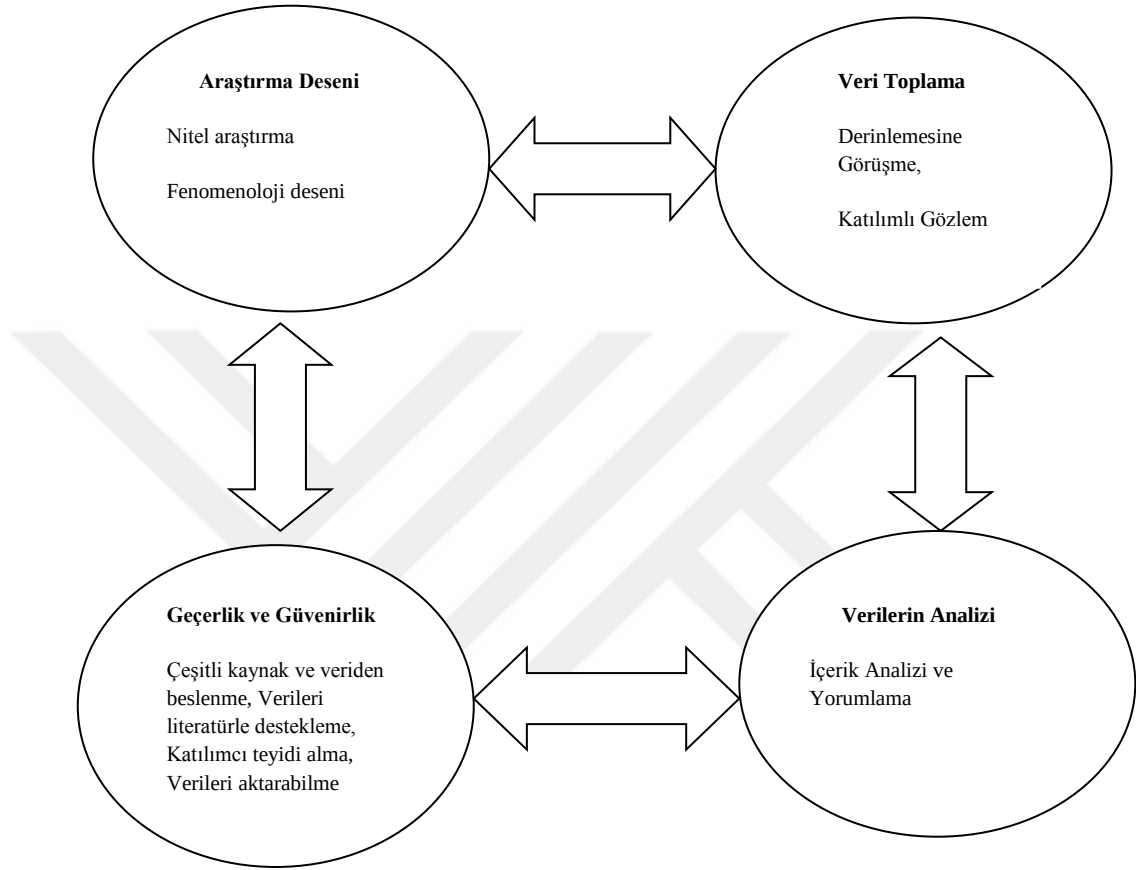
1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Son zamanlarda uluslararası literatürde yaşlıların turizme katılımları konusu sıklıkla ele alınmaktadır. Bu konu çoğunlukla nicel bakış açısıyla incelenirken, bazı araştırmacılar yaşlı turist davranışlarını anlamlandırmak için nitel yöntemle de başvurmaktadır (Glabinski, 2016:55). Bilindiği gibi nitel araştırmalar, dezavantajlı grupların sesi olmayı arzulamaktadır (Creswell, 2018). Habip'e (2020) göre yaşlılık farklı bir bakış olarak içeriden bakışı gerekli kılmaktadır. Bu yüzden yaşlanma çalışmalarının birçoğunda nitel yöntemle başvurulması gerekmektedir (Quadagn, 2013). Yaşlı profilini ortaya çıkarmak ve onlara götürülecek hizmetleri düzenlemek için nitel çalışmalara ihtiyaç vardır (Akçay, 2013:177). Böylece yaşlıları belli kalıplara sokarak, onlar için standart hedefler belirlemekten uzaklaşmış olur. Bu bakımdan nitel araştırma yöntemi, araştırmacıya çeşitli imkânlar sunmaktadır.

Nitel çalışmalarda kullanacağımız yaklaşımlar, araştırma problemimizi ve sorumuzu nasıl formüle edeceğimizi belirler. Bir gerçekliği anlamanın kendine özgü yöntemleri vardır (Bauman, 2017). Bu bakımdan, herhangi bir çalışmada araştırmanın problemi ve amacıyla ilişkili bir araştırma deseninin seçilmesi (Merriam, 2018) oldukça önemlidir. Bu tez çalışmasında, araştırma problemi olarak görülen gerçeklik fenomenolojik bakış açısıyla ele alınmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım, bireyin davranışlarını anlayabilmek için onun yine kendine özgü algılayışını ve yaşantısını bilmemiz gerektiğini savunur (Cüceloğlu, 2017:32). Fenomenoloji, yaşanmış deneyimleri keşfederek anlamlandırmayı amaçlamaktadır (Manen, 1990; Marrais, 2004:56). Araştırmacılar herhangi bir fenomenle ilgili deneyime sahip olan kişilerden veriyi toplar ve çalışmalarının sonunda bütün bireylerin deneyimlerinin özünü tanımlayan bütüncül bir yorumlama gerçekleştirir (Moustakas, 1994).

“Fenomenoloji, görerek, aydınlanarak, anlam belirleyerek ve anlam ayrımı yaparak yol alır” (Husserl, 2017:48). Fenomenolojide genel geçer bir bilgi elde etme kaygısı yoktur (Holtjensen, 2017:202). Fenomenolojik yaklaşımla, yaşlılığın

gerçekliklerini ortaya koymak amaçlanmaktadır (Tufan, 2016:11). Ayrıca seyahatle ilgili çalışmalarda da, yaşanmış deneyimleri anlamak amacıyla fenomenolojik analizden yararlanmak, gitgide önemli hale gelmektedir (Pernecky ve Jamal, 2010).

Şekil 7. Araştırma Sürecinin Aşamaları

“Türkiye’deki yaşlanma çalışmaları keşfedici olmaktan çok, nakledicidir” (Arun, 2019a:80). Yeni yaşlanma şekillerine ihtiyaç duyduğumuz bugünlerde, keşfedici araştırmaların daha fazla önemsenmesi gerekmektedir. Ayrıca araştırmacılar, yaşlıların seyahatleriyle ilgili deneyimlerini daha derinlemesine anlamayı amaçlıyorsa, nitel yöntemi tercih etmelidirler (Patterson, 2006:40). Bu çalışmada, nitel araştırma geleneği içinde yer alan fenomenoloji deseninden yararlanılarak; yaşlı bireylerin seyahat deneyimlerini ve seyahatleriyle ilgili mekân/yer tercihlerini öğrenmek amacıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada, araştırmanın baş aktörleri olan yaşlı bireylerle işbirliği içine girerek, onların seyahatlerine yükledikleri anlamın hikâyesel anlatımı verilmeye

çalışılmaktadır. Bunu yaparken, değişkenler belirleyip bunlar üzerinden bir neden-sonuç ilişkisi kurmaktan ziyade, durumları/olayları/olguları/tecrübeleri kendi bağlamlarıyla anlama arayışına girilmektedir. Bu amaçla, katılımcılarla hem derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmekte hem de katılımlı gözlemler yoluyla, konu içeriden bir bakışla anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Yaşlılık araştırmalarında etnografik yöntemden yararlanmak, araştırmacının yaşlı birey ile birebir iletişim kurmasına imkân verir (Korkmaz Yaylagül, 2017:172). Özellikle katılımlı gözlemler sayesinde, yaşlıların davranışları ile anlattıklarının arkasındaki anlamı ve yaşamı içindeki örüntülerini çözümleyip konu hakkında derinlemesine bilgiler (Canatan, 2018:56) elde edilebilmektedir.

2. ÇALIŞMA GRUBU

Nitel çalışmalarda, örneklem çerçevesi, evreni tümüyle temsil edebilecek unsurların bir listesidir (Neuman, 2014). Bu yüzden, öncelikle hedef evrenin belirlenmesi gereklidir. Ayrıca örneklem çerçevesi, araştırmanın geçerliğini ve tutarlığını doğrudan etkilediğinden, özenle belirlenmesi gerekmektedir. Nitel araştırmaların tekrarlanabilir ve inandırıcı sonuçlar sunması, örneklem evrenin tüm öğelerini barındırmasıyla ilgilidir (Creswell, 2013; Ritchie, 2003).

Nitel araştırmada ortamın ve katılımcıların seçimi, sürecin önemli bir parçasıdır. Nitel araştırmada bilgilerin genellenmesi amacı güdüldüğü için, araştırmacılar küçük bir örneklem grubuyla çalışılabilmekte (Cresswell, 2018:157; Miles ve Huberman, 1994:27; Ritchie vd., 2003)²⁵ ve mülakatların gerçekleştirildiği kişiler genellikle amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmektedir. Çünkü araştırmacılar ancak bu örnekleme yöntemi sayesinde katılımcılardan derinlemesine bilgi edinebilmektedirler (Kümbetoğlu, 2017; Maxwell, 2018). Amaçlı seçilen örneklem, araştırmacının incelediği olguyu açıklamada yardımcı olacak birey, mekân ve durumları çalışması için seçmesi anlamına gelmektedir (Baltacı, 2018:266; Silverman, 2014)²⁶. Başka bir deyişle örneklem seçimi sadece hangi kişilerle gözlem

²⁵Nitel araştırmalarda seçilen katılımcıların sayıca daha fazla olması değil, konu hakkında daha fazla bilgi sunabilecek bireylerden oluşması hedeflenmektedir (Büyüköztürk vd., 2013).

²⁶Nitel araştırmalarda tesadüfi örneklem yerine amaçlı örneklem tercih edilmektedir. Bunun nedeni, rastlantısal örnekleme yorumlanamayacak türde bir mantığı ve bağlamı olmasıdır (Miles ve Huberman, 2016:27).

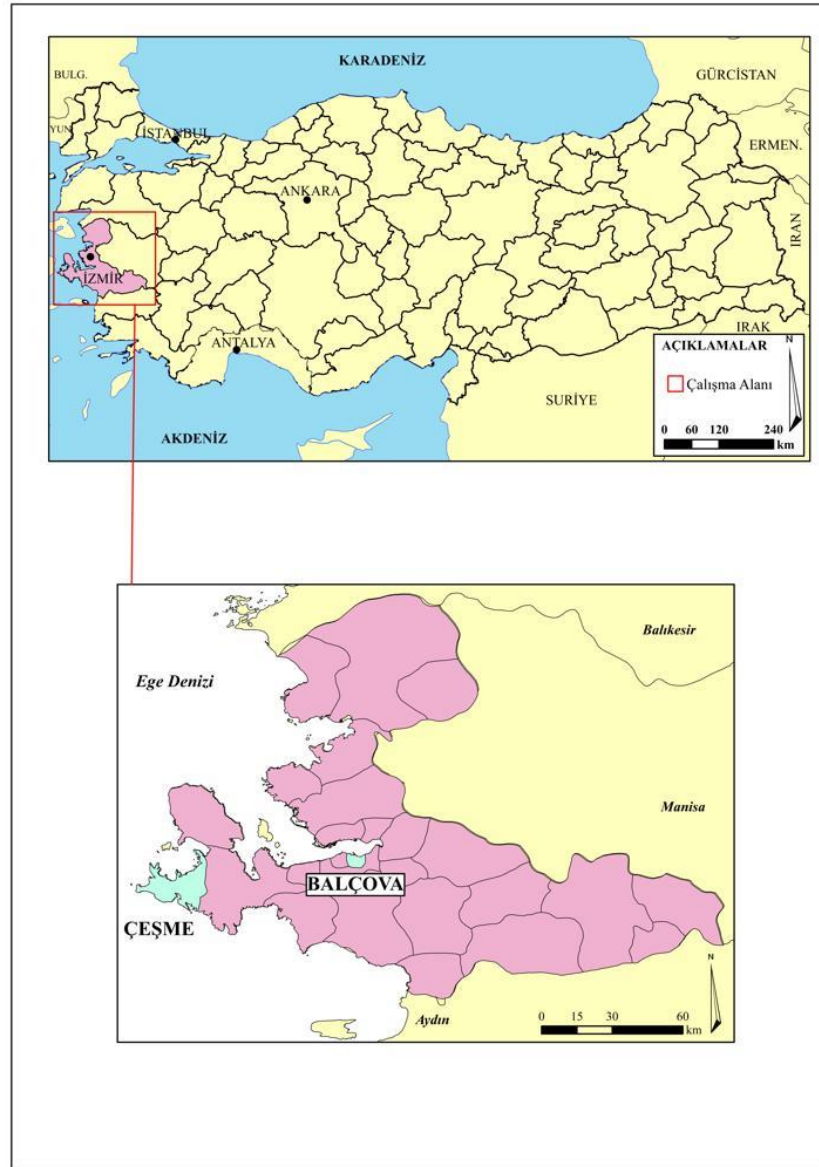
ve görüşme yapılacağına dair kararları değil, mekânlar, olaylar ve sosyal süreçlerle ilgili kararları da içerir (Miles ve Huberman, 2016:30). Miles ve Huberman (1994) tarafından 16 farklı amaçlı örnekleme stratejisi belirlenmektedir. Nitel araştırmacılar araştırma problemi ve amacına uygun olarak bu örnekleme yöntemlerinden birini seçmektedirler (Onwuegbuzie vd., 2004). Bu tez çalışmasında veriler toplanırken amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme, amaçlı rastgele örnekleme ve maksimum çeşitleme örneklemesine başvurulmaktadır. Araştırma probleminin doğası ve amacına uygun olarak, sözü edilen örnekleme yöntemlerinden amaçlı rastgele örnekleme tekniği (purposeful random sampling), nicel araştırmalarda sözü edilen tesadüfi örnekleme değildir ve araştırma bulgularını tüm durumlara genelleme amacı gütmemektedir (Patton, 2002). Araştırmacı ilk etapta rastgele yöntemleri kullanarak evrenden bir örnekleme grubu belirlemekte ve daha sonra bu grup içinden araştırmaya en çok katkı yapacağını düşündüğü küçük bir alt grubu seçmektedir (Patton, 2014). Bu örnekleme, genellikle rastgele örnekleme ile belirlenen durumlardan daha zengin verilere ulaşabilmek ve araştırmanın inanılabilirliğini arttırabilmek amacıyla seçilmektedir (Baltacı, 2018; Creswell, 2013). Ölçüt örnekleme ise, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016:122). Yani seçilecek olan durumların bilgi verme açısından zengin olması gerekmektedir (Patton, 2014: 238). Bir araştırmadaki belli niteliklere sahip kişiler, olay veya durumların örnekleme alınmasıdır (Büyüköztürk vd., 2020:94). Maksimum çeşitleme örnekleme de, bireylerin heterojenliğini maksimum oranda yansıtabilmeyi amaçlamaktadır. Hedef, bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koyabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Nitel çalışmalarda, her önüne gelen örnekleme alınmamaktadır (Balcı, 2013). Ayrıca alan ne kadar daraltılırsa, bu hem yapılacak çalışmada daha emin adımlarla ilerlemeyi sağlamakta hem de zaman ve maliyet açısından çalışma için büyük kolaylıklar sunmaktadır (Eco, 2020:45). Bu çalışmada, aktif olarak seyahat etkinliklerine katılan, bu konuda motivasyon ve deneyim sahibi olan yaşlı bireylere yer verilmektedir. Bu araştırmanın çalışma grubu, Balçova ve Çeşme’de konaklayan 65 yaş ve üstü bireylerden oluşmaktadır (Şekil 8).

Kaplıcalarıyla ünlü Balçova ilçesi, Agememnon yerleşmesi içinde yer almaktadır. Balçova kaplıcaları, orman ve deniz manzarasını birlikte bütünleştiren doğal yapıya sahip bir termal belde görünümündedir (Sarıçay, 2011). Sıcak su, çamur banyosu ve içme suyuyla ünlü Balçova kaplıcaları nefritler, üst solunum yollarının kronik iltihapları, romatizma sendromları, metabolizma bozuklukları ve deri hastalıklarının tedavisinde faydalı olmaktadır. Kaplıcalardaki su, sodyum bikarbonat ile klorür içermektedir. Kaplıca çevresindeki termal otellerde ayrıca fizik tedavi de yapılmaktadır (<http://www.izmirkulturturizm.gov.tr>, Son Erişim: 2.10.2021). Araştırma alanı kaplıca çevresindeki iki termal alandan oluşmaktadır. Bu termal otellerin ikisi de yan yana olup, çam ormanlarının ve oksijenin tam merkezinde yer almaktadır. Oteller şehrin kalabalığından ve gürültüsünden uzakta sakin bir çevre içerisinde bulunmaktadır. Otellerden biri, tedavi kapasitesi bakımından uluslararası standartları sağlayan Türkiye'nin en büyük termal oteli konumundadır. Diğeri ise, ülkemizin en modern kaplıca ve kür merkezlerinden birini bünyesinde barındırmaktadır. Her iki tesis de, yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir (Göçmen, 2008). Balçova, ulaşım bakımından da çeşitli çekiciliklere sahiptir. İzmir şehir merkezine 8 km, havaalanına 19 km mesafededir. İlçe karayolu bağlantıları bakımından merkezi bir konumda bulunmakla birlikte, aynı zamanda Üçkuyular'daki vapur iskelesi ve yat limanı ile da deniz ulaşımı sağlanmaktadır. İlçe ayrıca önemli destinasyon alanlarına yakınlığıyla da turistler tarafından rağbet görmektedir. Çeşme'ye 70 km, Efes ve Bergama antik kentlerine 76 km, Kuşadası'na 90 km mesafededir.

Bir diğeri araştırma sahası olan Çeşme, iç ve dış turizm açısından ülkemizin sayılı merkezlerindendir. İlçe doğal güzellikleri, iklimi, tarihi ve kültürel çekicilikleri, ulaşım imkânları açısından önemli bir yere sahiptir. Turizm Çeşme'de en gelişmiş ve en öne çıkan sektördür. İlçede kıyı turizmi, termal turizm, su sporları, festivaller ve kongre turizminin geliştiği görülmektedir. 2020 yılı ADNKS'ye göre, ilçenin toplam nüfusu 46.093 olup (TÜİK, 2021b), yaz sezonunda gelen turist sayısı ile beraber ilçenin nüfusu artmaktadır. Orta enlemlerde etkili olan batı rüzgârları sistemi içinde yer alan ilçenin iklim özelliklerini aynı zamanda topografya koşulları etkilemektedir (Koçman, 1993). Yaz döneminde bölgede etkili olan etezyen rüzgârları sezon boyunca sahadaki bunalıcı havayı kısmen hafifleterek turistler için

daha uygun iklim koşulları sunmaktadır. İlçe irili ufaklı çok sayıda koya sahiptir. Ayrıca plaj bakımından oldukça zengin olan ve 11 adet mavi bayraklı plajı bulunan ilçe, Çark, Boyalık, Ilıca plajı, Altınkum ve Pırlanta plajlarıyla ün salmıştır. İlçedeki Şifne ve Ilıca mahalleleri de kaplıcalarıyla meşhur yerlerdir. İlçede öne çıkan tarihi yapılar; Alaçatı taş evleri, Erytraı antik kenti, Çeşme kale ve müzesi, kiliseler, Osmanlı Dönemi kervansaray ve çeşmeleridir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). Aynı zamanda gece hayatı ve eğlence merkezi olan Çeşme, festivalleriyle de anılmaktadır. Çeşme Deniz Şenlikleri, Uluslararası Alaçatı Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali, Çeşme Kavun Festivali, Yarımada Spor Oyunları, Çeşme Müzik Etkinlikleri, Ege Sanat Festivali ve yıl boyunca düzenlenen konserler Çeşme'yi ülkemizin cazibe merkezlerinden biri haline getirmektedir.

Şekil 8. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları

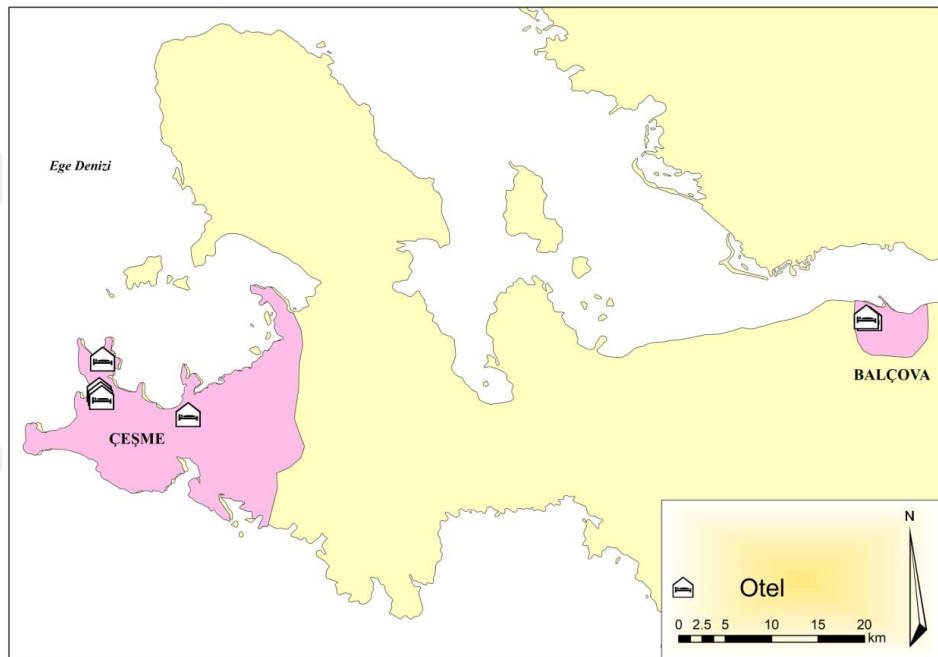
Çeşme ulaşım bakımından da çeşitli imkânlar sunmaktadır. İzmir şehir merkezine 80 km'lik mesafede bulunan Çeşme, karayolu taşımacılığı yanında denizyolu ulaşımıyla da öne çıkmaktadır. İlçe Merkezi'nde yer alan Çeşme Yat Limanı'nda turistik amaçlı gemilere hizmet verilmektedir. Özellikle yaz aylarında Çeşme ile İtalya'nın bazı limanları (Bari, Ancona gibi) arasında feribot seferlerinde yoğunluk yaşanmaktadır. 2019 yılında Çeşme'yi yaklaşık 666 bin yerli turist, 142 bin yabancı turist ziyaret etmiştir. İlçede konaklama yapan yerli ve yabancı turist sayısı 808 bin iken, bu turistlerin yaptığı toplam geceleme sayısı 2 milyonu aşmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

İzmir'in son yıllarda "Yaşlı Dostu Kent" olarak tanımlanması, bu şehri yaşlı bireyler tarafından çekici hale getiren uygulamalardan biri olarak görülmektedir. Nitekim yaşlı insanların turistik seyahatlerini desteklemenin en önemli yollarından biri de, onlar için yaşlı dostu kentler meydana getirmektir (Kunduracılar, 2015). Şehrin yaşlı dostu şehir çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca İzmir "ileri yaş dostu otelleri" ile de giderek daha fazla gündeme gelmektedir. Yine İzmir'e ilişkin <http://www.visitizmir.org> isimli websitesinde, şehrin üçüncü yaş turizmine yönelik sunduğu olanaklar üzerine bilgilendirmeler yapıldığı görülmektedir (İZKA, 2019). Bu bağlamda, ülkemizdeki yaşlı turist potansiyeline yönelik tanıtımlar da yapılmaktadır. Bunların yanında, İzmir iliyle ilgili turizm istatistikleri, şehrin İstanbul, Antalya ve Muğla'dan sonra en fazla turist çeken yer olduğunu ortaya koymakta, bu illerle kıyaslandığında şehrin daha çok yerli turistlere hitap ettiği ve bu amaçla iç turizme yönelik hizmetler sunduğu bilinmektedir (Yanardağ, 2014). Şu ana kadar ülkemizde yaşlı turistlerin ele alındığı çalışmalar, çoğunlukla Antalya ve Muğla illerinde gerçekleştirilmiştir. Ve bu çalışmaların tamamı, yabancı yaşlı turistleri incelemektedir (Cengiz, 2012; Cengiz ve Kantarcı, 2013; Gökdeniz, 1994; Özdiçiner, 2010). Yaşlı turistleri ele alan araştırmalarla ilgili İzmir ilinde yapılmış sadece bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, İzmir'e gelen yerli yaşlı turistlerin otellerdeki yiyecek ve içeceklerle ilgili karşılaştıkları sorunları incelemektedir (Albayrak, 2014). Tüm bunların yanında, pilot çalışmaların sonuçları da, Balçova ve Çeşme ilçelerinin araştırmanın problemi ve amacıyla ilgili yeterli veri elde edilmesi noktasında uygun çalışma alanları olduklarını göstermektedir. İki farklı konseptteki turistik yerin çalışma alanı olarak seçilmesinin nedeni ise, ülkemizde yaşayan farklı yaşlı turist tiplerini ortaya koymak ve araştırma konusuyla ilgili veri çeşitliliğini sağlamaktır.

Nitel araştırmalar için örneklem büyüklüğüne karar vermek, izlenmesi gereken net bir yol olmadığı için, nicel araştırmalara göre daha zordur (Büyüköztürk vd., 2020:97). Verinin doyum noktasına ulaşması önemli bir meseledir. Bu çalışmada 30 kişide karar kılınmasının nedeni, toplanan verinin derinliği ve genişliğiyle ilgili bir durumdur. Derinlemesine görüşmeler araştırma verisinin miktarını arttırmakta ve bu durum örnekleme dahil edilen bireylerin sayısını azaltmaktadır. Çalışmada iki farklı mekânda ayrı zamanlarda toplam 30 kişiyle görüşülmesi (18'i Çeşme, 12'si

Balçova’da), verilerin derinliği ve analiz aşamasının süresi açısından yeterli görülmüştür.

Araştırma kapsamında, İzmir’in Balçova ve Çeşme ilçelerine seyahat eden 65 yaş ve üzerindeki kişilerle yarı yapılandırılmış mülakat soruları çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Biri termal turizm, diğeri kıyı turizmi konseptine uygun iki farklı alanda çalışma yapılması, hem araştırma probleminin geniş bir çerçevede betimlenmesini sağlanmakta hem de araştırmanın amacına daha fazla hizmet etmektedir.

Şekil 9. Katılımcıların Konakladıkları Otellerin Dağılımı

Genel olarak oteller seçilirken ön saha araştırmalarından ve bu konuda bilir kişilerden tavsiyeler alınmıştır. Otellerin yaşlı dostu olup olmaması, yaşlılara yönelik indirim uygulamaları vb. kriterler dikkate alınmıştır. Ayrıca yaşlıların ekonomik durumları da göz önünde bulundurularak ortalama olarak 4 yıldızlı otellerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Şekil 9).

Şekil 10. İzmir’e Gelen Yaşlı Turistlerin İllere Göre Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan katılımcıların geldikleri yerlere bakıldığında (Şekil 10) çoğunlukla Batı şehirlerinde toplandığı görülmektedir. İstanbul bu bakımdan 6 katılımcıyla ilk sırada yer almaktadır. Son zamanlarda da genel olarak İstanbul’dan İzmir’e bir hareketlilik söz konusudur. Fakat İstanbul’dan İzmir’e gelen katılımcılar uzun yıllardır tatilleri için İzmir’i tercih ettiklerini söylemişlerdir. Katılımcılar arasında Ankara’dan gelenlerin de sayıca fazla olduğu (4 kişi) görülmektedir. Yakın çevreden de İzmir’e bir yaşlı turist akışı söz konusudur. Manisa (3), Aydın (2), Uşak (1), Denizli (1), Balıkesir (1), Bursa (1), Çanakkale (1) bu iller arasındadır. Ayrıca katılımcılar arasında Kahramanmaraş (1), Kayseri (1), Karabük (1), Yalova (1), Kocaeli’den (2) gelenler de vardır. Katılımcılar İzmir’i tercih etme nedenleri olarak şehrin mekânsal çekiciliklerin yanında İzmir’in bilindik bir yer olmasının, eş dost ve akrabaların İzmir’de yaşıyor olmalarının, yaşam tarzlarının ve dünya görüşlerinin İzmir’dekiyle uyuşmasının etkili olduğundan bahsetmişlerdir.

Yaşlanma ve ileri yetişkinliği çalışanlar için öncelikli nüfus 65 yaş ve üstündeki yaş grubudur (Erber, 2018:15). Türkiye’de yaşlıları tanımlamak ve yaşlılık dönemini başlatmak için araştırmalarda kullanılan yaş sınırı genellikle 60 veya 65’tir (Arun, 2019a). Ayrıca gerontoloji çalışmalarında çoğunlukla 65 yaş ve üzerindeki kişiler yaşlı olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada da, DSÖ’nün yaşlılık dönemiyle ilgili yaş gruplarına göre yaptığı sınıflandırma baz alınarak;

- 65-74 genç yaşlılar,
- 75-84 orta yaşlılar,
- 85 yaş üzeri ileri yaşlılar, olmak üzere üç ayrı yaş grubu ele alınmaktadır.

Bu sınıflandırmadaki amaç; yaşlılığın ilk, orta ve son dönemlerindeki seyahat aktivitelerinin nasıl bir çeşitlilik gösterdiğinin ve bu farklı yaş grubundaki yaşlı bireylerin konuyla ilgili ihtiyaç ve taleplerinin neler olduğunun ortaya konulmak istenmesidir.

3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

İyi bir nitel veri, araştırmacıları yeni ve beklenmedik bulgulara götürebilir (Miles ve Huberman, 2016). Nitel araştırmalarda en yaygın olarak üç veri toplama yönteminden bahsedilir. Bunlar; görüşme, gözlem ve dokümanların incelenmesidir. Fenomenoloji deseninde tasarlanan bu çalışmada, veri toplama araçları olarak görüşme ve gözlemlerden faydalanılması, çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırma noktasında büyük önem arz etmektedir. Ayrıca çoklu veri kullanarak çalışmaya derinlemesine bir bakış da kazandırılmaktadır (Creswell, 2013:98). Saha araştırması esnasında yeri geldiğinde görüşmelerle elde edilemeyen veriler gözlemler arayıcılığıyla elde edilmiş, bazen de gözlemlerin veremediği ipuçlarının görüşmeler arayıcılığıyla toplanması mümkün olmuştur.

Nitel bir araştırmada amaç, olaylara katılımcının penceresinden bakabilmektir. Bir bakıma katılımcıların sesi olmak istenir. Bu da emik veya içeriden bakışa karşılık gelmektedir²⁷. Bu sebeple nitel bir araştırma yapılırken katılımcıları bulundukları ortamda gözlemlemek, katılımcıların söylediklerini doğru anlamak açısından önemlidir. Fenomenoloji çalışmaları için gözlemin yapıldığı ortam, çalışmanın bağlamsal yönünü açıklama konusunda kolaylıklar sağlamaktadır. Ayrıca katılımcılarla mümkün olduğunca fazla vakit geçirmek, onların subjektif ifadelerine daha fazla tanık olmak demektir. Böylece araştırmacılar katılımcılarla daha fazla vakit geçirerek süreci doğal ortamında gözlemlene fırsatı elde ederler ve içeriden bir bakış kazanmış olurlar. Bu tez çalışmasında da, yarı yapılandırılmış görüşme

²⁷Emik yaklaşıma göre, insan davranışları onların yaşadıkları toplum içinde üretilen kavramlarla açıklanması gerekmektedir. Bu durum, topluma özgüdür ve “içeriden bakış” olarak nitelendirilmektedir (Erkenekli, 2012).

formları dışında, katılımcıların mekândaki deneyimlerinin doğal ortamında katılımlı gözlemler arayıcılığıyla incelenmesine özen gösterilmiştir.

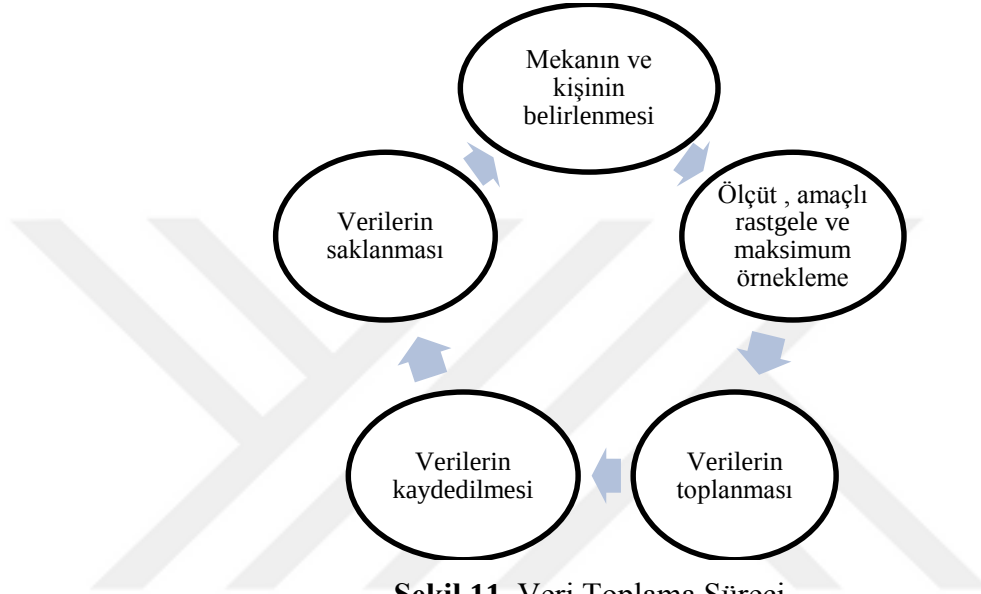

Foto 3. Çeşme’deki alan çalışmasından bir görüntü

Araştırma problemi belirlendikten sonra konuyla ilgili derinlemesine veri elde etmek amacıyla açık uçlu (yarı yapılandırılmış) mülakat soruları oluşturma yoluna gidilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunun geliştirilme aşamaları ve veri toplama süreci (Şekil 11) şöyledir:

- Öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılarak alanyazında hangi soruların cevaplarının arandığı konusunda genel bir çerçeve çizilmiştir. Ardından çalışmanın problem ve amacını yansıtan araştırma soruları hazırlanmıştır.
- Görüşme sorularını hazırlama sürecinde ilk olarak katılımcıyı tanımlayan sorulara, akabinde araştırma problemi ve amacıyla ilgili ana sorular ile bu soruları detaylandırma amacını güden sondalara (takip ve irdeleme sorularına) yer verilmiştir.
- Görüşme formu hazırlanırken ayrıca uzman görüşüne başvurulmuştur.

- Katılımcılarla pilot görüşmeler yapıldıktan sonra, soruların anlaşılabilirliği kontrol edilmiş ve süreç içerisinde sorular yeniden şekillendirilmiştir.
- Veriler katılımcı duyarlılığı ile doğal ortamında toplanılmıştır.
- Görüşme sırasında katılımcıyı sıkmamak adına, görüşmenin sohbet tadında geçmesine özen gösterilmiş ve katılımcıyı yönlendirmekten uzak durulmuştur.

Şekil 11. Veri Toplama Süreci

- Katılımcıların güvenini kazanmak adına, onlara öncelikle çalışmanın amacı açıklanmıştır. Ayrıca katılımcıya görüşme sırasında kendisini rahatsız edici bir durum yaşandığı takdirde mülakatı sonlandırma seçeneği sunulmaktadır.
- Bu çalışmanın veri toplama sürecinde etik ilkeler de göz önünde bulundurulmuştur. Özellikle mülakat ve gözlemler yoluyla veri toplarken oldukça hassas davranılmıştır. Bu noktada öncelikle güvenli bir ortam oluşturulmuş, görüşmeler katılımcıların izin vermeleri durumunda ses kaydına alınmış, izin alınmadığı durumlarda ise yazı ile notlar alınarak veriler toplanmıştır.
- Son olarak görüşmeler yapılırken yönlendirici sorulardan uzak durulmuştur.

Özellikle katılımlı gözlemler, araştırmayla ilgili verileri doğal ortamında toplamayı sağladığı için araştırmacılara çalışmalarıyla ilgili somut anlamda birçok şey sunmaktadır (Foto 3). Araştırma esnasında derinlemesine görüşmelerin yapıldığı yerler çoğu zaman otellerin resepsiyonları olurken, bazen de plajlar ile çeşitli

aktivitelerin yapıldığı restoran ve lobiler olmuştur (Foto 4). Verilerin toplanması aşamasına geçmeden önce hem otel yetkililerinden hem de katılımcılardan gerekli izinler alınmıştır. Olumlu yanıtların alındığı yerlerde keşfe çıkılmış ve ilk olarak rastgele yöntemler kullanılarak bir örneklem grubu seçilmiştir. Ardından bu grup içinden araştırmaya en çok katkı yapacağı düşünülen yaşlı bireylerle, yine onların gönüllü katılımları çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fakat mülakatların uzun zaman alması, öncelikle katılımcı güveninin kazanılmasını gerektirmiştir. Bu yüzden katılımcılarla yeterince vakit geçirilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca görüşmenin yapıldığı yer, görüşülen kişinin yaşı, cinsiyeti vs. de görüşme sürecinin farklı şekillerde ilerlemesine neden olmuştur. Görüşmeler esnasında katılımcının sorulardan sıkılmaması amacıyla, zaman zaman görüşme tarzında değişikliğe gidilmiştir. Böylece soruları cevaplandıran kişinin, kendisini doğru şekilde ifade edebileceği bir atmosfer yakalanmaya çalışılmıştır. Ayrıca katılımcılara geri bildirimler verilerek, karşılıklı etkileşim içinde veriler elde edilmiştir.

Foto 4. Balçova'daki saha çalışmasından bir kare

Veri toplama sürecine geçmeden önce Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun onayı alınmıştır. 2019 yılının Nisan ayında başlanan saha çalışmalarına, aynı yıl içinde yılın belli dönemlerinde aralıklarla devam edilmiş, en son 2020 yılının Şubat ayında sahaya çıkılarak alan araştırması tamamlanmıştır. Saha araştırması süresince, görüşme ve gözlemler gerçekleştirilmiştir. Toplam 30 katılımcıdan toplanan veri seti, yaklaşık 978 dakika

ses kaydının 95 sayfa yazılı belgeye dönüştürülmesiyle oluşmuştur. Tablo 4'te saha araştırmasının yapıldığı aylar ile hangi ayda ne kadar kişiyle görüşüldüğü ve görüşme sürelerinin ortalama olarak ne kadar sürdüğü gösterilmektedir.

Tablo 4. Veri Toplama Zaman Çizelgesi

Ay	Katılımcı Sayısı	Görüşme Süresi (ortalama)
Nisan (2019)	5	2 saat 43 dakika
Mayıs (2019)	2	1 saat 12 dakika
Temmuz (2019)	5	2 saat 32 dakika
Ağustos (2019)	7	3 saat 36 dakika
Eylül (2019)	4	2 saat 34 dakika
Şubat (2020)	7	3 saat 41 dakika

Derinlemesine bilgi toplama olanağı sağlayan görüşme tekniğinin en büyük dezavantajı, uzun zaman almasıdır. Dolayısıyla, katılımcıların belirlenmesinde kolay erişebilirlik ve gönüllülük esas alınmalıdır (Büyüköztürk vd., 2020). Bu sebeple, araştırma sırasında örnekleme ulaşmak amacıyla hem bir katılımcı gibi davranarak içeriden biri olmaya çalışılmış hem de bu konuda güvenilir kişilerin (otel sorumluları gibi) yardımlarından faydalanılmıştır. Görüşmeler haricinde, doğru veriyi elde etmek için, konuya ilişkin ortamı veya durumu bir süre gözlemlene de oldukça önemlidir. Araştırmacıların gördükleri ya da duydukları şeylerin zaman içinde tutarlılık göstermesi, güvenilirliği arttırmaktadır (Büyüköztürk vd., 2020:174). Ayrıca bu durum katılımcıların güvenini kazanmayı da sağlamaktadır.

Beşeri coğrafya araştırmalarında, görüşme formlarına ek olarak katılımlı gözlemler, fotoğraflar, günlükler, sosyal medya, videolar da yararlanılan nitel veri toplama araçlarındandır (Dowling vd., 2016; Rowles ve Schoenberg, 2002). Nitel araştırmalarda geçerliliği ve güvenilirliği arttırmak için kullanılan yöntemlerden birisi de veri çeşitlemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu amaçla çalışmada, nitel

araştırma yönteminin esnekliğinden faydalanarak farklı veri toplama araçlarından yararlanmaya özen gösterilmiştir.

4. PİLOT ÇALIŞMA

Araştırma sahasında ilerleyen dönemlerde herhangi bir sıkıntı yaşanmaması için pilot çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca önceden hazırlanan araştırma sorularının anlaşılabilirlik düzeyi ve geçerliliğini test etmek amacıyla da pilot çalışmalar önemsenmelidir. Bu amaçla ilk pilot çalışma, 2019 yılının Nisan ayında Balçova'daki bir termal otelde gerçekleştirilmiştir. Burada 67 ve 79 yaşındaki iki vatandaşımızla yarı yapılandırılmış görüşme formlarından yararlanarak mülakatlar yapılmıştır. Görüşmelerden biri 37 dakika, diğeri 55 dakika sürmüştür. İkinci pilot çalışma, aynı yılın Ağustos ayında Çeşme Merkez ve yakın çevresinde (Alaçatı, Dalyan, Ilıca) yapılmıştır. Burada da farklı mekânlarda (otelde, plajda vs.) 65 ve 76 yaşındaki iki kişiyle yaklaşık olarak 40 dakikayı bulan mülakat denemeleri yapılmıştır. Yapılan ön görüşmeler, hem katılımcıların rahatsız oldukları hem de gereksiz gördükleri soruların mülakat formundan çıkarılmasını sağlayarak soruların yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Ayrıca pilot uygulamalar, araştırmanın örneklem sahasının belirlenmesinde etkili olmuştur. Nitekim örneklem alanı, araştırmanın problemi ve amacına en çok katkı sağlayan yerler olmalıdır. Bu amaçla İzmir'in farklı turistik bölgelerinde ön saha gözlemleri yapılmıştır. Araştırmalar sonucunda, Balçova ve Çeşme ilçelerinin çalışmayla ilgili veri elde etme bağlamında, uygun iki örneklem sahası olduğu tespit edilmiştir. Yine katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmeler, katılımcıların aynı örneklem alanı içinde memnun kalıp tavsiye ettikleri mekânlarda da araştırma yapılmasına yöneltmiştir. Ön görüşmelerin gerçekleştirilmesi, aynı zamanda katılımcıların yaş alt sınırını belirleme noktasında ortaya çıkan belirsizlikleri gidermeye yardımcı olmuştur. Bu bağlamda, pilot çalışmalar aracılığıyla da, 65 yaş ve üzerindeki bireylerin çalışma grubu içinde yer alması kesinleştirilmiştir.

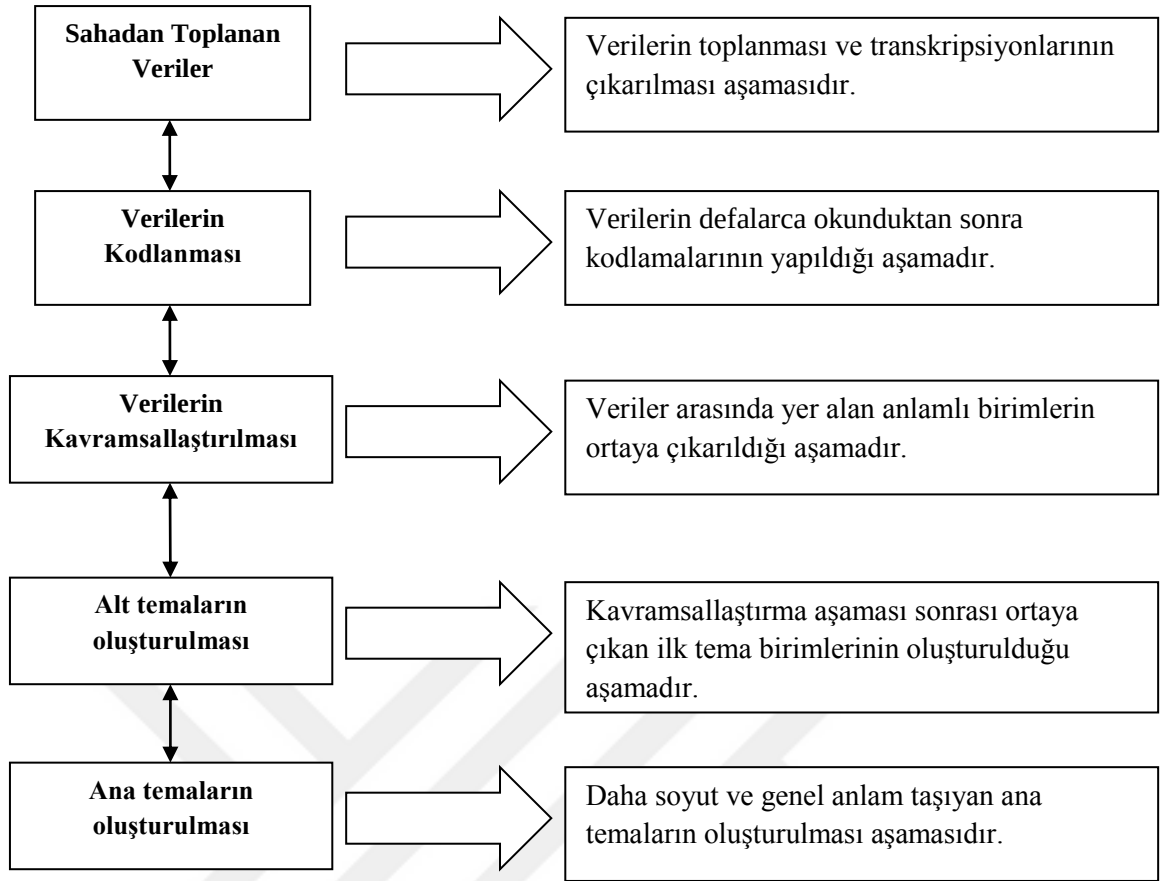
5. VERİLERİN ANALİZİ

Nitel araştırmalar, insanların yaşam biçimlerini, öykülerini, deneyimlerini anlamaya yönelik bilgi üretmektedir (Strauss ve Corbin, 1990). Nitel çalışmalar

genelde emek yoğun yapılıır, fakat bu yoğunluğun ayrıntıları nadiren açıklanır (Miles ve Huberman, 2016:46). Bu çalışmada nitel araştırmanın esnekliğinden yararlanarak yöntem çeşitlemesi (method triangulation) yapılmaktadır. Diğer adıyla üçgenleme olan bu teknik sayesinde, verilerin toplanması sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formları, gözlem notları ve konuyla ilgili dokümanlardan yararlanılmaktadır.

Nitel yorumlama anlamlar çıkarmayla başlar (Patton, 2014). Nitel araştırmanın doğası anlamaktır. “Nitel veri analizinde amaç, sosyal gerçekliğin içerisinde gizil bir biçimde bekleyen bilginin gün yüzüne çıkartılmasıdır” (Özdemir, 2010). Analiz yöntemi araştırmanın tüm tasarımıyla tutarlı olarak seçilmelidir. Farklı yollarla toplanan veriler arasında ilişkiselliğin kurulup yorumlanması için, baştan sona sistematik bir şekilde yürütülen bir analiz sürecine ihtiyaç vardır (Neuman, 2014).

Nitel verilerde kodlar sayılara karşılık gelirken, nitel veride kodlar kategori ve temalara karşılık gelmektedir (Kümbetoğlu, 2017). Kodlama aşağıdan yukarıya, somut ifadelerden soyut kavramlara doğru ilerlemektedir. Çalışmada tüm verilerin kodlamaları yapıldıktan sonra temalara ulaşılmıştır. Kodlamalar oluşturulurken bazen katılımcıların doğrudan kendilerinin kullandığı kelimeler (in vivo code) kullanılmış, bazen de katılımcıların söyledikleriyle ilişkili anlamlı yeni bir kod ifadesi oluşturulmuştur. Katılımcıların benzer ifadeleri ise aynı kod altında birleştirilmiştir.

Şekil 12. Nitel Veri Analizi Süreci

Bu fenomenoloji çalışmasında sahadan toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Genellikle sosyolojik ve psikolojik saha araştırmalarından elde edilen nitel verilerin içerik analizine sıklıkla başvurulmaktadır. İçerik analizi, çeşitli söylemleri yorumlama ve anlamada uygulanan ve bu söylemlerden çıkarım yapma esasına dayanan metodolojik bir analiz tekniğidir (Bilgin, 2014:1). Bir mesajın belli başlı özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir (Büyüköztürk vd., 2020:259). Ayrıca toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016:239). Verilerin nicel ve nitel olarak analiz edilebildiği içerik analizi uygulaması, birtakım aşamalar halinde gerçekleşmektedir. Bunlar Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre dört aşamada analiz edilir;

1. Verilerin toplanması
2. Temaların bulunması
3. Kodların ve temaların düzenlenmesi
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması.

Bu çalışmada veriler kategorik içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Bilgin'e (2014) göre kategorik içerik analizi, belli bir mesajın önce birimlere bölünmesini ve sonrasında bu birimlerin belli kriterlere göre kategoriler halinde sınıflandırılmasıdır. Kategorilendirme ile mesajlar kodlanarak anlamlı birimler halinde işlenmektedir.

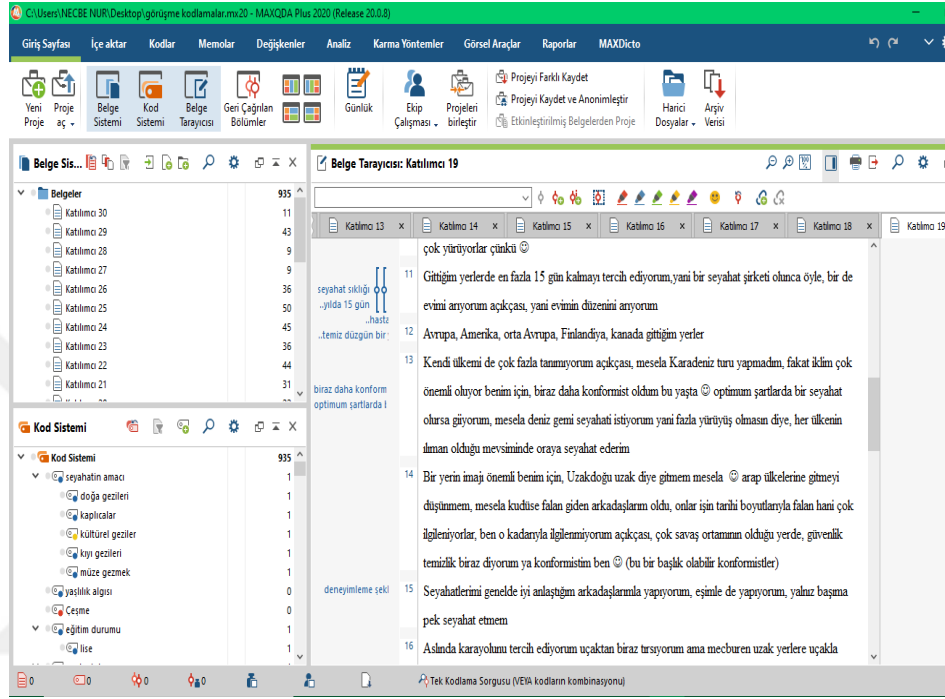
Bilindiği gibi nitel araştırmalar bağlamsal anlamayı genellenebilirliğe tercih eder (Maxwell, 2018:88). Nitel araştırma, problemi oluşturan değişkenleri birbirinden bağımsız inceleme yerine, bu değişkenlerin birlikteliğini ön plana çıkarmaya çalışır. Yani değişkenlerin kendi başına anlamlı olmadığını, her değişkenin ilgili diğer değişkenden etkilendiğini ve bu birlikteliğin ilgili değişkene gerçek anlamı kazandırdığını varsayar (Yıldırım ve Şimşek, 2016:45).

Nitel veri analizinde üç yaklaşımdan söz edilmektedir. Bunlardan betimsel analizde, verilerin orijinal şekillerine bağlı kalarak ve bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yaparak betimleyici bir yaklaşımla tanımlayıcı bir analiz yapılabilmektedir. Sistematiik analizde bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak için verilerin betimsel olarak sunulmasına ek olarak, veriler içindeki bazı kavram ve temaların arasındaki ilişkileri ortaya koyarak analiz yapılmaktadır. Yorumlayıcı analizde ise, her iki yaklaşıma ilave olarak verilerin araştırmacı tarafından yorumlandığı bir analiz yaklaşımından bahsedilmektedir (Kümbetoğlu, 2017:154). Bu çalışmada veriler analiz edilirken Kümbetoğlu'nun (2017) bahsettiği yorumlayıcı analiz yaklaşımı benimsenmiştir.

Analizin ilk aşamasında ses kaydına alınan görüşmeler yazıya geçirilerek transkripsiyonları çıkarılmıştır. Sonrasında tüm transkripsiyon metnlerinin ayrıntılı olarak bütüncül okumaları yapılmıştır. Ardından görüşme metinleri kodlanarak kategori ve temalar elde edilmiştir. Bir sonraki aşamada kategoriler arasındaki örüntüler belirlenmiş, en son aşamada ise bu örüntülerin araştırma problemi ile arasındaki bağ kurularak elde edilen bulgular alanyazın, katılımcıların doğrudan ifadeleri ve araştırma sahasındaki gözlemlerden destek alınarak yorumlanmıştır (Şekil 12).

Nitel veri analizi yapılırken, bilgisayar programlarından da yararlanıldığı görülmektedir. Araştırmacılar bu sayede topladıkları verileri, bir bütün olarak

bilgisayar ortamında bir metin haline getirebilmektedir (Kümbetoğlu, 2017:153). Son dönemlerde özellikle nitel yöntemle çalışan araştırmacılar arasında yaygın bir kullanım alanına sahip olan Maxqda yazılım programının, araştırma verilerinin düzenlenmesi ve görselleştirilmesinde kolaylıklar sunduğu görülmektedir. Çalışmada, Maxqda nitel yazılım programından yararlanılmıştır (Şekil 13).

Şekil 13. Maxqda Pencere Görüntüsü

Analiz süresince önyargılardan sıyrılarak, katılımcıların deneyimlerine yükledikleri anlama tarafsız yaklaşılmıştır. Yani kodlamalar yapılırken araştırmacı kendi algı ve tecrübelerini askıya alarak, katılımcıların söyledikleri üzerinden keşfedici ve sezgisel olarak kodlamaları yapmıştır. Ayrıca verilerle haşır neşir olmak ve bilgileri içselleştirmek amacıyla, metinler üzerinde belli aralıklarla sürekli okumalar gerçekleştirilmiştir.

6. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Geçerlik ve güvenilirlik, gerek araştırmacının kavramsal çerçevesinin oluşturulması gerekse verilerin toplanması, analiz edilmesi, yorumlanması ve bulguların sunulması aşamalarının tümünü ilgilendiren önemli kaygılardır. Geçerlik ve güvenilirlik kavramları nicel araştırmalarda iç geçerlik, dış geçerlik, güvenilirlik ve nesnellik kavramlarına karşılık gelirken; nitel araştırma literatüründe inanırılık,

nakledilebilirlik, doğrulanabilirlik ve güvenilirlik kavramları yerine kullanılmaktadır (Merriam, 2018). Yaşlanma ve yaşlılık konusunu ele alan çalışmalarda hala ağırlıklı olarak nicel yönetime başvurulsa da, son zamanlarda bu konuyu çalışanlar yaşlıların heterojen bir grup olması nedeniyle yapılan araştırmaların genellenmemesi gerektiğini söylemekte, bu sebeple nitel araştırmaya giderek daha fazla önem verilmesi gerektiğini dile getirmektedirler (Canatan, 2018; Leontowitsch, 2012). Nitel araştırmacıların büyük çoğunluğu güvenilirlik ve geçerlik ilkelerini farklı şekillerde uygulamaktadır. Nitel araştırmalarda araştırmacının güvenilirliğini sağlama açısından araştırmacılar görüşmeleri, gözlemleri yaparken tutarlı olmaya özen göstererek bir dizi veri kaynağını değerlendirme yoluna gitmektedirler. Ayrıca nitel araştırmacılar, nicel araştırmanın geçerliğe yaklaşımından farklı olarak, ekolojik geçerlik veya doğa tarihi yöntemleri gibi alternatifler geliştirmişlerdir. Bu bağlamda, içerdekinin bakışını diğerlerine iletmeyi amaçlamaktadırlar (Neuman, 2014). Bu tez çalışmasında da araştırmacının güvenilirlik ve geçerliliğini sağlamak amacıyla şu yollar izlenmiştir:

- Araştırma, çeşitli veri toplama aracı (üçgenleme tekniği²⁸) ile kaynaktan beslenmiştir.
- Örneklemeye ilgili hataların minimum düzeye indirilmesi amacıyla amaçlı rastgele örneklem yönteminde yararlanılmıştır.
- Bulguları literatürle kıyaslama ve destekleme yoluna gidilmiştir.
- Süreci yakından inceleme ve anlama amacıyla sahada uzun süreli gözlemler yapılmıştır.
- Araştırmayla ilgili olarak katılımcı grubuyla yakın temas kurulmuştur. Böylelikle deneyimin içine girme fırsatı elde edilmiştir.
- Bulgular kısmında doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilerek analizin inanırlığının artırılması amaçlanmıştır.
- Belirli bir doygunluğa ulaşana kadar verilerin analizi işlemine devam edilmiştir.
- Araştırmacı kişisel varsayımlarını ve sahip olduğu dünya görüşünü bir kenara bırakarak, çalışmayı eleştirel bir pozisyonda yürütmeye gayret göstermiştir.

²⁸ Çalışmada çoklu veri toplama yöntemi kullanılmıştır.

- Örneklem seçiminde çeşitlilik ve farklılıklar aranmıştır. Bu sebeple iki farklı konseptte uygun mekânda araştırma yapılmıştır. Böylece geçerliliği güçlendirmek adına araştırmanın birden fazla sahada tekrarlanması sağlanmıştır.
- Veriler transfer edilebilme ve denetlenebilmektedir.
- Araştırmacı düşünümselliğine uygun olarak araştırmacı kendini paranteze almaktadır.
- Veriler, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak adına, ayrıca en az 5 yıl araştırmacı tarafından saklanacaktır.

Her ne kadar nicel araştırmacılar tarafından, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliğini sağlama konusunda nitel araştırmacılara eleştiriler yöneltirse de, yukarıda izlenen yollar sayesinde bu eleştirilere karşılık verilebileceği düşünülmektedir.

4. BÖLÜM

YAŞLILARIN TURİZM DENEYİMLERİ VE MEKÂNSAL TERCİHLERİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak katılımcıların demografik ve sosyo-ekonomik durumlarıyla ilgili bilgiler sunulmuştur. Ardından araştırmanın ana ve alt problemleri hakkındaki sorularla ilgili veriler değerlendirilmiştir. Ülkemizde yaşayan yaşlı bireylerin seyahatleriyle ilgili yaşadıkları deneyimleri ve mekânsal tercihlerinin incelendiği bu nitel çalışmanın bulguları altı ana tema altında incelenmiştir: ı) yaşlıların seyahat motivasyonları, ıı) seyahat sıklığını etkileyen faktörler, ııı) seyahatlerini kimlerle ve nasıl deneyimledikleri, ıv) seyahatleriyle ilgili mekân/yer seçimleri, v) konaklama tercihleri, vı) seyahatleriyle ilgili karşılarına çıkan engeller.

Sahadan toplanan veriler metin haline getirildikten sonra (nitel veri transkripsiyonu) tümevarımcı bir yöntemle analiz edilmiştir. Nitel içerik analizine tabi tutulan metinlerden kodlama yoluyla elde edilen kavramlar, birbirleriyle ilişkili belli tema ve alt temalar altında sınıflandırılmıştır. Tanımlayıcı sorularla ilgili verilerin analizinde yüzde ve frekans dağılımlarından, yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla ilgili verilerin analizinde ise doğrudan alıntılardan yararlanılmıştır. Katılımcılar arasında aynı yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir durumunda olan bireylerin seyahatleriyle ilgili bazen farklı, bazen de benzer hikâyeler paylaştıkları görülmüştür. Bu yüzden katılımcı heterojenliği dikkate alınmış ve her bir katılımcı ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bulgular yorumlanırken literatürden, sahadaki gözlem, günlükler ve enformel görüşmelerden faydalanılmıştır.

1. KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK VE SOSYOEKONOMİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılan görüşmelere veriler anlamında doyuma ulaşıncaya kadar devam edilmiş; araştırmanın Balçova ayağında 12, Çeşme’de ise 18 kişi olmak üzere toplamda 30 katılımcıyla görüşülmüştür. Ölçüt,

maksimum çeşitleme ve amaçlı rastgele örneklem tekniklerine uygun biçimde seçilen katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Ek 4’te tablo halinde verilmiştir.

Katılımcıların kimliğini korumak amacıyla her bireye bir kod isim verilmiştir. Araştırmaya seçilen toplam 30 katılımcının medyan yaşı, 70.5’tir. En genç katılımcı 65 yaşındayken, en yaşlı katılımcı 85 yaşındadır. Katılımcılar arasında genç yaşlı dediğimiz 65-74 yaş aralığında olanların sayısı 21 iken, 75-84 yaş aralığındaki bireyler 8 kişidir. Görüşme yapılan katılımcılardan biri de 85 yaşındadır (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Yaş Dağılımları

Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde
65-74	21	70
75-84	8	26,6
85 yaş ve üstü	1	3,4
Toplam	30	100

Katılımcıların büyük çoğunluğunun 65-74 yaş aralığındaki genç yaşlı bireylerden oluştuğu görülmektedir. Uluslararası literatürde “baby boomer”lar olarak adlandırılan bu bireyler, kendilerinden önceki jenerasyona göre daha iyi bir eğitim seviyesine sahip olmaları, bağımsızlıklarına düşkünlükleri, aktif ve sağlıklı yaşamı tercih etmeleriyle bilinmektedirler. Birçoğu zamanlarını ve maddi birikimlerini kendi ilgi ve istekleri doğrultusunda değerlendirme yöneliminde olduklarını söylemektedirler. Bu kuşak sağlık ve ekonomik koşullar bakımından daha risksiz bir grubu temsil etmektedir. Ülkemizdeki sayıları giderek artan ve alan yazında da “yeni nesil yaşlılar” olarak bahsi geçen bu bireyler, seyahate düşkünlükleriyle de dikkat çekmektedirler. Ayrıca bu bireylerin sağlık durumlarının ileri yaştaki bireylere göre daha iyi durumda olması, turizm sektöründeki sayılarının fazla olmasına neden olmaktadır. Katılımcılar arasında da özellikle 75 yaşını aşmış bireylerde sağlıkla ilgili belli sıkıntılara daha fazla rastlanmıştır. Bu durumun seyahat sıklıklarını ve motivasyonlarını etkilediklerini söylemişlerdir. Araştırmanın verilerinden de anlaşıldığı üzere, 65-74 yaşları aralığındaki kişiler arasında seyahate yönelmede bir artış söz konusu iken, ilerleyen yaşlarda birçok faktör (sağlık

durumlarının kötüleşmesi, fiziksel ve bilişsel yeteneklerinde azalmalar vb.) turizme katılmaya engel oluşturmaktadır.

Çalışmanın bulguları yaşlıların seyahate katılmalarını sadece kronolojik yaşın etkilemediğini, hissedilen yaşın da bu durumda belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde de benzer bulgularla karşılaşılmaktadır. Wilkes (1992) çalışmasında kronolojik yaşın dışında, hissedilen yaşın yaşlı bireylerin seyahatleriyle ilgili davranışlarını değerlendirmede daha çok katkı sağladığından bahsetmektedir. Katılımcılar yaşlarıyla ilgili soru sorulduğunda takvim yaşlarını söylemekten çekinmezlerken, yaşlı olarak adlandırılmaktan hoşlanmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumda hissettikleri yaşın daha önemli olduğunu ve kendilerini normalden daha genç olarak gördüklerini söylemişlerdir. Katılımcılar arasında ayrıca yaşlı biri gibi hissetmenin seyahat etme konusunda büyük bir engel yaratabileceğini vurgulayanlar olmuştur.

Katılımcıların geneli hissettikleri yaşı yaşadıklarını ve seyahatlerinin bundan etkilendiğini dile getirirken, birçok yönden de birbirlerinden farklılaşmaktadırlar. 16 erkek ve 14 kadın katılımcıya yer verilen bu çalışmada, yaşlıların gerek seyahat motivasyonları, mekânsal tercihleri ve seyahate karar verme aşamasında gerekse seyahat engelleri konusunda cinsiyet değişkeninin önemli farklılıklar meydana getirdiği görülmüştür. Losada ve diğerlerinin (2016) yaptıkları çalışmada da, cinsiyetin yaşlıların seyahate katılmayı ve seyahat sıklığını belirleyen önemli bir faktör olduğundan söz edilmektedir. Kadın katılımcılardan bazıları özellikle ailevi sorumluluklarından kurtulduktan sonra daha fazla seyahat etmeye başladıklarını söylerken, erkekler genellikle maddi açıdan birikim elde ettiklerinde ve yeterli zaman bulabildiklerinde gezebildiklerinden bahsetmişlerdir.

Medeni durum, katılımcılar arasında seyahatleriyle ilgili farklılıkları ortaya koyan bir diğer değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgular, evli olup olmama durumunun yaşlı bireylerin seyahat motivasyonlarını, seyahat etme sıklıklarını ve seyahatleriyle ilgili mekânsal tercihlerini etkileyebildiğini ortaya koymaktadır. Dul kadınlar mekân seçimlerinde daha özgürken, evli erkek ve kadınların seyahat motivasyonları ve mekânsal tercihleri eşler arasındaki uyuma bağlı olarak değişebilmektedir. Medeni durum, yaşlıların seyahat partnerlerini de belirlemektedir.

Alan çalışması sırasında erkek katılımcıların genellikle eşleri ve arkadaşları ile birlikte seyahat ettikleri gözlemlenirken; kadın katılımcılardan bazılarının eşleriyle, bazılarının ise tek başına, çocukları veya yakın arkadaş gruplarıyla seyahat etmeyi tercih ettikleri görülmüştür.

Tablo 6. Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durum	Frekans	Yüzde
Evli	22	73,4
Eşi vefat etmiş	6	20
Eşinden boşanmış	2	6,6
Toplam	30	100

Katılımcılar arasında erkeklerin hepsi evliyken, eşinden boşanmış ve eşi vefat etmiş katılımcıların tamamını kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 6). Bilindiği gibi, kadınlar erkeklerden daha uzun bir ortalama ömre sahiptirler ve daha erken yaşlarında eşlerini kaybetme gerçeğiyle karşılaşabilmektedirler. Bir kadın katılımcı eşinin vefatından sonra seyahatlerinin sıklığında artışın meydana geldiğini söylerken (K16, 69, Kadın), bir diğeri eşinin vefatının ardından yaşadığı üzüntüleri ve boşluk hissini seyahat ederek atlatabildiğini dile getirmiştir (K29, 73, Kadın). Hawes'in (1988) yaşlı dul kadınların seyahat davranışları üzerine yaptığı çalışmasında da benzer bulgulara rastlanmaktadır.

Katılımcılar, seyahatleriyle ilgili çocuklarından da destek gördüklerinden bahsetmişlerdir. Bu desteğin bazen ekonomik anlamda, bazen yurtdışında yabancı dil konuşurken sorun yaşamama konusunda, kimi zamansa seyahatlerine eşlik edecek birini aradıklarında ortaya çıktığı görülmüştür. Ayrıca uygun seyahat rotaları ve konaklamayla ilgili ayarlamalarda çocuklarından destek aldıklarını söylemişlerdir.

Katılımcıların büyük kısmı (frekans 17) üniversite mezunu iken, geri kalanı lise (f.11) ve ilkokul (f.2) mezunlarından oluşmaktadır. Çoğunluğu belli bir kültürel sermayeye sahiptirler. Bu durumun yaşlıların seyahatleriyle ilgili motivasyonlarını ve yer seçimlerini etkilediği görülmüştür. Zimmer ve diğerlerinin (1995) çalışmasında da benzer bulgulara rastlanmaktadır. Yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre, yaşlı

bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça yaşadıkları şehirden uzakta, bazen de yurt dışında tatil yapma isteklerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların emeklilik öncesi icra ettikleri meslekler de seyahat davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu bakımdan emekli öğretmen, doktor, reklamcı, turizmci, kaptan, mühendis, memur ve diğerlerinin önceden yaptıkları meslekleriyle ilgili kazanımlarının seyahatleriyle ilgili tercihlerini etkilediği görülmektedir. Mesela, emekli öğretmen katılımcılardan biri (K16, 69, Kadın) başka ülke veya şehirlere seyahat etmesindeki en önemli motivasyon kaynağının o yerlerdeki eğitim sistemini gidip yerinde incelemek olduğunu dile getirmiştir. Yine emekli olduğu halde hala reklamcılık mesleğine devam eden bir katılımcı, işinden dolayı dünyanın birçok yerine seyahat etmeye devam ettiğini söylerken (K26, 67, Erkek), önceden turizm firmasında çalışan bir diğer katılımcı da mesleğinin onda seyahat etme alışkanlığı kazandırdığını ve bu yüzden imkân buldukça gezebildiğini söylemiştir (K1, 67, Erkek).

Gelir durumu, seyahate katılımı etkileyen en önemli faktörlerden biridir (Tablo 7). Sosyoekonomik durumları iyi olan insanların yaşlılıklarını daha rahat geçirdikleri ve hayatlarını istedikleri gibi şekillendirdikleri görülür. Katılımcılardan biri hariç (K27, 76, Kadın) tamamının emekli maaşları ve sosyal güvenceleri bulunmakla birlikte, katılımcıların tamamı tek başına emekli maaşıyla seyahat edebilmenin mümkün olmadığını söylemişlerdir. Bu bakımdan önceden bir birikiminin ve ek gelirinin olması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar arasında emekli olduğu halde çalışmaya devam edenler ve ek gelirleri olanlar seyahat ederken ekonomik açıdan çok zorlanmadıklarını dile getirirken, bir kısmı da bu konuda emekli maaşı ile birlikte ailesinden, özellikle çocuklarından, maddi olarak destek aldıklarından bahsetmişlerdir.

Tablo 7. Katılımcıların Aylık Gelirleri

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde
3 bin tl'den az	1	3,3
3-5 bin tl	19	63,4
5 bin tl'den fazla	10	33,3
Toplam	30	100

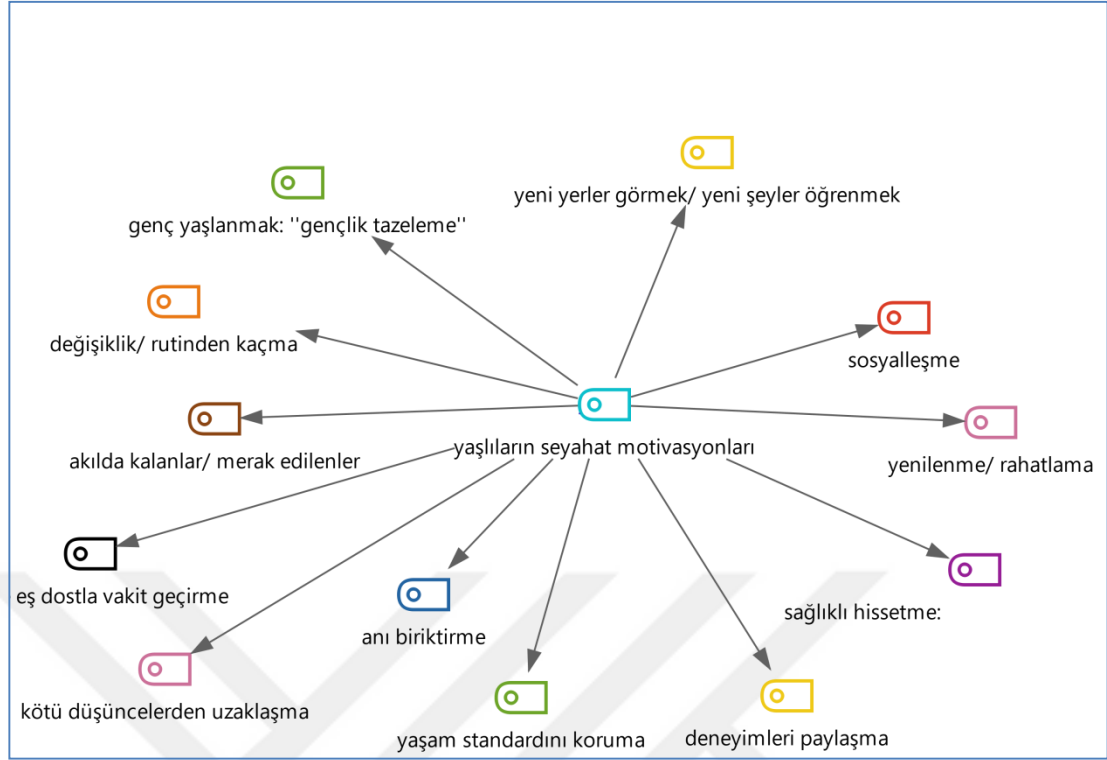
Katılımcılar emekli maaşları konusunda bir yandan dert yanarken, diğer yandan kendilerini orta sınıf içinde konumlandıklarını ve son yıllarda orta sınıfın da yok olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla seyahate katılma durumlarının ekonomik koşullardan eskisine göre daha fazla etkilendiğinden ve özellikle yurtdışı seyahatlerinde bunu fazlasıyla hissettiklerinden söz etmişlerdir.

2. YAŞLILARIN SEYAHAT MOTİVASYONLARI

“Ben seyahatin adını duyunca bile heyecanlanıyorum, bak şu anda sen söyledin ya kalbim küt küt atıyor.” (K16, 69, Kadın).

Yaşlı bireyler eskisine göre daha sağlıklı, daha iyi eğitilmiş ve daha bağımsız hareket eden bireylerden oluşmaktadır (Martin & Preston, 1994). Ayrıca günümüzün önemli bir turist kitlesini meydana getirmektedirler. Yaşlıların seyahat motivasyonları, ilerleyen yaşla beraber ihtiyaç ve taleplerin değişmesi nedeniyle diğer turist gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Alanyazında bahsedildiği gibi, yaşlılar heterojen bir grubu temsil ettiği için, yaşlı bireyler arasında seyahat ilgi ve tercihleri yönünden farklılıklar gözlenmektedir. Romsa ve Blenman'a (1989) göre yaş, cinsiyet, ekonomik statü gibi sosyoekonomik değişkenler yaşlıların seyahat motivasyonlarını etkilemektedir. Ayrıca Blazey (1987) sağlık durumunun iyi olmasını, yaşlıları seyahate katılmayı teşvik eden önemli bir faktör olarak görmektedir.

Şekil 14. Yaşlıların Seyahat Motivasyonlarına İlişkin Kelime Haritası

Katılımcıların seyahat motivasyonları 12 başlık altında incelenmektedir (Şekil 14). Bu başlıklar altında yaşlıların hangi amaçlarla seyahat ettikleri ve seyahat etme nedenleri değerlendirilmiştir.

2.1. Yeni Yerler Görmek ve Yeni Şeyler Öğrenmek

“Öğrenmenin yaşı yoktur.” Öğrenme isteği, tüm yaşam boyu devam etmektedir. Öğrenmenin yollarından biri de seyahat etmektir. Mark Twain’in de dediği gibi, “Öğrenmek istiyorsan seyahat etmelisin.” Yapılan çalışmalarda yaşlıların seyahat motivasyonları arasında öğrenme isteklerinin öne çıktığı görülmektedir. Tufan ve diğerleri (2017c) yaş ile birlikte gelen psikolojik, gelişimsel ve biyolojik değişimlere bağlı olarak öğrenme, kültürel temaslarda bulunma ve ülkeleri tanıma ihtiyacına dikkat çekmektedir. Katılımcılardan biri bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Kültürel amaçlı seyahat ederim daha çok, yeni ufuklar kazanmak isterim. Hangi yaşta olursa olsun insanların yaşam biçimlerini tanımak, kendi ülkendekiyle kıyaslamak, kulaktan dolma bilgilerle değil, gidip görerek kendi gözünle yorumlamak önemli bence.” (K30, 69, Erkek).

Seyahat ederken çok fazla öğrenme fırsatı elde edilebilmektedir. Bir restoranda yerel halkla etkileşime girmek, tarihi bir mekânda bulunmak veya rehberli bir tura çıkmak vb. gibi seyahat deneyimleri, turistler için çok sayıda benzersiz öğrenme fırsatı sunabilmektedir (Winkle ve Lagay, 2012). Katılımcılara “seyahat etmedeki amaçlarınız nelerdir?” sorusu sorulduğunda çoğunlukla verdikleri cevapların “yeni yerler görmek” ve “yeni şeyler öğrenmek” ile ilgili olduğu görülmüştür.

“10 kitap okumuş gibi oluyorsun, belki daha fazla... Bir yeri gezmek, yani o dönemi yaşamak, öğrenmek gibi oluyor. O çağı yaşıyorsunuz adeta o anda.” (K15, 65, Kadın).

Katılımcılar genel olarak seyahatleri sırasında farklı insanların yaşam tarzları ve kültürleri hakkında bilgi sahibi olmaktan büyük keyif aldıklarını dile getirmişlerdir. Seyahat etmenin bilişsel sağlıkları üzerinde de olumlu etkilerinin olduğunu belirten katılımcılar, ayrıca seyahatleri sırasında kendilerini yeniden keşfedebildiklerini söylemişlerdir.

Yaşlılık, aslında merakın yitirilmesinden başka bir şey değildir (Beauvoir, 1970:322). Henry Ford’un da dediği gibi “Öğrenmeyi bırakan her insan yaşlanmış insandır.” Katılımcıların geneli de bu düşünceye sahiptirler. Katılımcıların büyük kısmı seyahatleri sırasında yeni şeyler öğrenmeleri ve deneyimlemelerinden büyük bir memnuniyet duyduklarını söylemişlerdir. Yeni kültürler, yeni insanlar, yeni şehirler, yeni damak tatları, yeni bakış açılarının zihinsel anlamda kendilerine çok şey kattıklarından bahsetmişlerdir. Onlara göre seyahat etmenin entelektüel gelişimlerine büyük katkısı olmaktadır.

“Yaşam şu an... Yarın eğer olacaksa yeni bir yer olmalı ve yeni yerler keşfedilmeli...” (K14, 71, Kadın).

Aktivite ve süreklilik teorileri, yeni etkinlik ve deneyimler yaşamının yaşlılarda yaşam memnuniyetini arttırdığına ve yaşlılığa uyum sürecini kolaylaştırdığına vurgu yapmaktadır. İnsanların yaşlandıklarında seyahat etmeye devam etmelerinin bir nedeni de ‘yeni’ olan her şeyin arayışında olmalarıdır. Yeni yerler keşfetmek, yeni şeyler öğrenmek, kendime daha ne katabilirim düşüncesiyle

yeninin peşine düşmek yaşlılık sürecinde de insanların aradığı şeylerdir. Seyahat etmek belki de bu arayışı en çok tatmin eden aktivitelerden biridir. Böylece yaşlılar bitmek bilmeyen yeni şeyler öğrenme ve deneyimleme gereksinimlerini seyahat ederek de karşılayabildiklerini düşünmektedirler. Yarın yeni bir yerde uyanma düşüncesi bile onları mutlu etmeye yetebilmektedir. Çünkü yeni bir yer demek yeni ufuklar kazanmak, kendini yenilemek ve vizyonunu genişletmek demektir. Aynı zamanda süreklilik ve aktivite teorilerinde de belirtildiği gibi, öğrenmek için çabalayan kişi hayatında meydana gelen birçok değişikliğe uyum sağlayabilir. Tüm bunlar yaşamlarının son dönemlerinde olan yaşlılar için kendilerini gerçekleştirmek, bağımsız ve özgür davranabilmek adına yapabilecekleri en yararlı etkinliklerdendir.

2.2. Alışkanlıkları Devam Ettirme ve Yaşam Standartlarını Koruma

Seyahat etmek, bir bakıma geçmişten gelen bir alışkanlıktır. Gao ve Kerstetter (2016) çalışmalarında, Çinli yaşlı kadınların seyahat kısıtlayıcılarından birinin de, seyahat hakkında bilgi eksikliklerinin olmasından ve çocukluklarından itibaren böyle bir alışkanlıklarının olmamasından kaynaklandığını söylemektedirler. Katılımcılardan bazıları seyahat etmenin onlar için çocukluk ve gençlik yıllarından gelen bir kültür olduğunu belirtmişlerdir. Atchley'in (1989) süreklilik teorisine göre, yaşlıların seyahat örüntüleri geçmiş deneyimlerine dayanarak açıklanabilir. Bu kuramın temel önermesi, yetişkinlerin yaşamlarının son evrelerine kadar aynı etkinlikleri, davranışları ve alışkanlıkları sürdürmeye devam ediyor olmalarıdır. Dolayısıyla yaşlıların seyahat davranışlarının geçmiş yaşantılarından etkilenmesi çok normal bir durumdur.

Katılımcılardan bazıları seyahat etmenin onlar için temel gereksinimlerden biri olduğunu şöyle dile getirmişlerdir:

“Seyahat de yaşam standardı, bu bir alışkanlık ve bu standart artık bir ihtiyaç halini alıyor, bunu karşılamayınca sıkıntıya giriyorsun.” (K18, 65, Kadın).

Atchley'in (1989) süreklilik teorisi, yetişkinlerin yaşamlarının son evrelerine kadar aynı etkinlikleri, davranışları ve sosyal ilişkileri sürdürdüklerini öne sürmektedir. Süreklilik teorisine göre yaşlıların seyahat örüntüleri geçmiş

deneyimlerine dayanarak tahmin edilebilir. Bir katılımcı eskiden beri seyahat ettiğini ve artık bunun bir alışkanlık haline geldiğini şöyle belirtmiştir:

“....bizde alışkanlık olmuş bir kere. Her yıl çıkarız, seyahate çıkmadan yapamayız.” (K21, 72, Erkek).

Emekli olmasına rağmen hala çalışmaya devam eden bir diğer katılımcı, sahip olduğu yaşam standardını korumak için seyahat etmeye devam ettiğini söylemiştir:

“Belli bir seviyede yaşam tarzım var ve onu korumaya çalışır, o standartta yaşarım, onu sürdürmeye çalışırım. Mesleğimle ilgili beni ilgilendiren ne varsa mutlaka görmeye giderim, adamlar ne yapmış, ben ne yapabilirim diye... Bu yüzden gezmemde aslında işim çok etkili, bu vesileyle daha çok seyahat ederim.” (K26, 67, Erkek).

Görüldüğü gibi seyahat etmek geçmiş yaşantılarla doğrudan ilişkilidir. Katılımcılardan bazıları mesleklerinden, bazıları ise belli bir seyahat kültürüne sahip olmaları ve seyahat etmeyince büyük bir eksiklik hissetmelerinden dolayı seyahat etmeyi hayatlarının bir parçası haline getirmişlerdir. Bunu sürekli yenileme ihtiyacı duyduklarını ve böylelikle hayattan daha çok zevk alabildiklerini söylemişlerdir. Seyahat edememe durumu ise bazı sıkıntıları doğurabilmektedir. Dolayısıyla bazı katılımcıların en önemli seyahat motivasyonlarının sahip oldukları seyahat kültürünü devam ettirme istekleriyle ilgili olduğu görülmüştür.

2.3. Yenilenme ve Rahatlama

Lefebvre'nin (2017) sözünü ettiği “relaks olma talebi”, yaşlılar arasında da yaygındır. Katılımcılar seyahat etmenin kendilerini rahatlattığından ve tazelenme hissi yarattığından bahsetmişlerdir:

“...eve geldiğimde yeniden doğmuş gibi hissediyorum. Neşeli oluyorsun, sanki hayatının tüm olumsuzlukları silinmiş de, yeniden başlıyor gibisin... Dertleri unutuyorsun, tek derdin bavul toplamak oluyor...” (K20, 76, Erkek).

Yaşlanmayla birlikte bireyler özellikle mental anlamda daha fazla yenilenme ihtiyacı hissedebilmektedirler. Katılımcılar bu tazelenme gereksinimlerini seyahat ederek karşılayabildiklerinden bahsetmişlerdir:

“Hakikaten beynini boşaltıyor insanın... Bir kere zihnini tazeliyorsun, hatta ciğerlere kadar tazeleniyor insan.” (K22, 74, Erkek).

Seyahat etmenin en önemli nedenlerinden biri büyük bir haz sağlamasıdır (Urry, 2015:36). Seyahat etmenin yaşlı bireyleri aktif ve mutlu ederek yenilediğinden de söz edilmektedir (Hsu vd., 2006). Aktivite kuramında da bahsedildiği gibi, yaşlılar herhangi bir etkinliğin içinde yer aldıkları sürece kendilerini daha mutlu hissedebilmektedirler. Seyahat etmek de böyle etkinliklerden biridir. Bir katılımcı seyahatleri sırasında büyük bir haz yaşadığını ve bu hazzın bir süre etkisinin devam ettiğini söylemiştir:

“Seyahatten sonra eve gittiğimde bir hayli o bana yetiyor. Kendimi yenilenmiş gibi hissediyorum, ondan sonra bir daha düşünüyorum nereye gideyim diye.” (K27, 76, Kadın).

Özellikle yenilenme hissine kavuşma isteğinin yaşlıları seyahate motive ettiği görülmüştür. Seyahat etmeleri sayesinde zihinlerinin yenilendiğini, yaşadıkları olumsuzlukları unuttuklarını ve hayata yeniden pozitif baktıklarını söylemişlerdir.

2.4. Deneyimleri Paylaşma

Bireyler seyahat ederek aynı zamanda birçok tecrübe edinebilmektedirler. Katılımcılar seyahatleriyle ilgili deneyimlerini girdikleri bir sohbet ortamında yakınlarıyla paylaşmaktan büyük zevk duyduklarını söylemişlerdir:

“İnsan daha bilgili-görgülü oluyor. Komşularım orada şu da vardı deyince hemen sen de konuya dahil olabiliyorsun, gittiğin yerleri anlatabiliyorsun.” (K25, 75, Kadın).

Yaşlılıkla birlikte bireyin hayatındaki birçok şey sıradanlaşmaya başlayabilir. Bu durum yaşlıları strese ve mutsuzluğa sürükleyebilmektedir. Bazıları bu normalleşen hayata yeni bir renk katmak istemektedirler. Yeni deneyimler kazanmak onlar için önemlidir. Yaşlılar seyahatleri sayesinde bir yandan yeni tecrübeler

edindiklerini bir yandan da bu tecrübeleri aktarmanın mutluluğunu yaşadıklarını dile getirmişlerdir:

“...Vizyonumuzu genişletiyor, bir enerji yüklüyor, buradan gittiğin zaman en azından arkadaşlarıyla oturup konuşacağın, anlatacağın şeyler oluyor. Buraya geliyorsun bir hafta kalıyorsun, yaşadığın yere gidince onu bir ay anlatıyorsun, mesela şimdi arkadaşlar atmış biz şuradayız falan diye, ben de şimdi onlara attım daha biraz evvel yaptığımız şeyler bunlar....” (K20, 76, Erkek).

Yaşlanmayla birlikte bireyler bazı rollerini kaybetmektedirler. Yaşlılar seyahat etmeleri sayesinde bir bakıma kaybettikleri bazı rolleri yeniden kazanma şansı elde edebilmektedirler. Seyahatleri sayesinde toplum içinde daha fazla görünür olduklarını düşünen yaşlılar, bu farkındalıkla seyahat etmeye önem vermektedirler. Yaşlılık statü kaybını beraberinde getirse de, yaşlılar bu durumu iyileştirmenin yollarını aramaktadırlar. Seyahat ederek birçok açıdan deneyim elde ettiklerinden bahseden yaşlılar, böylelikle aynı zamanda saygınlık kazandıklarını düşünmektedirler.

2.5. Anı Biriktirme

İnsanlar seyahatleri sırasında birçok anı biriktirmektedirler. İyi bir arkadaş grubuyla, aileyle veya tek başına yapılan bir tatil aynı zamanda içinde birçok anıyı barındırmaktadır. Katılımcılar çoğunlukla seyahatleri sırasındaki yaşanmışlıkları güzel hatıralarla anmışlardır:

“....Geri döndüğümüzde o güzel hatıralara bakıyoruz, onları yeniden anıyoruz, aa şuraya gitmiştik, şurada şunu yapmıştık diye...” (K24, 70, Kadın).

Yaşlılar için sevdikleri kişilerle birlikte geçirilen her zamanın ayrı bir değeri vardır. Bu zamanlarda biriktirilen anıların onlar için anlamı büyüktür. Bir katılımcı maddi varlığını torunlarıyla birlikte seyahat etmeye harcamaktan mutluluk duyduğunu, çünkü seyahatleri sırasında onlarla biriktirdiği güzel anıları daha değerli ve anlamlı bulduğunu söylemiştir:

“Herkes miras olarak ev bırakır araba bırakır, ben torunlarımla birlikte gezerek onlara güzel anılar bıraktım.” (K16, 69, Kadın).

Görüldüğü gibi yaşlılar seyahatleri sırasında anılar biriktirmekte ve bu anıları anarlarken kendilerini iyi hissetmektedirler. Yeri geldiğinde ise o anıları tekrar tekrar yaşayarak mutlu olabilmektedirler. Bazıları için seyahatler sırasında biriktiren anılar birçok şeyden daha değerli olabilmektedir. Dolayısıyla bu durum yaşlıları seyahat etme konusunda motive etmektedir.

2.6. Aile ve Eş Dostla Vakit Geçirme

Prayag (2012) aile ile birlikte geçirilen zamanın yaşlıların en önemli seyahat motivasyonu kaynaklarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyo-duygusal seçicilik teorisi, aileye duygusal yakınlığın yetişkinlik boyunca arttığını (Carstensen, 1992) öne sürmektedir. Çoğunlukla daha yaşlı bireylerin kendilerini ödüllendirmek amacıyla aileleriyle birlikte seyahat etmeyi tercih ettiklerinden bahsetmektedir. Katılımcılardan bazıları seyahat etmenin çocukları ve arkadaşlarıyla bir araya gelmelerini sağladığını söylemişlerdir:

“Gezmeye öyle bir doydum ki, aslında usulen gidip geliyorum, çocuklarımla sırf daha fazla vakit geçirebilmek için. Yoksa ben çok gezmiş görmüş bir insanım, eşim sağ olsun beni gezme konusunda hiç kısıtlamadı.” (K25, 75, Kadın).

Katılımcılar seyahat etmeyi çocuklarıyla, eş dostla vakit geçirmenin bir yolu olarak görmektedir. Onlara göre seyahat etmek sevdikleriyle birlikte vakit geçirmek için bir fırsat sunmaktadır:

“Seyahatlerimi ailem ve dostlarımla çok yaparım. Hatta hep ben toparlıyorum onları. Kızım ve oğlumla da gezerim çok. Onlara bütçe ayıran bir insanım ve çok mutlu oluyorum onlarla bir arada olunca...” (K7, 77, Erkek).

Lee ve Bowes’in (2016) yaptıkları bir çalışmada da, yaşlıların aile ve akranlarıyla vakit geçirmek için seyahati bir fırsat olarak gördükleri ve yaşlıları bu

bağlamda motive ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bir katılımcı da benzer duygular paylaşmıştır:

“Ortamım olursa her yere giderim çok seçici davranmam. Tabi ortam olursa... Çok sevdiğim arkadaşlarım hadi Dubai’ye gidiyoruz derlerse giderim tabi. Benim aslında istediğim arkadaşlarımla vakit geçirmek.”
(K9, 65, Erkek).

Araştırmalara göre yaşlı bireylerdeki yaşam doyumu arkadaşlarıyla kurdukları ilişkilerden etkilenmektedir (Canatan, 2008). Seyahat etmek de yaşlıların arkadaşlarıyla birlikte yaptıkları etkinliklerden biridir. Arkadaşlar hem yaşlıların seyahat motivasyonunu etkilemekte, hem de birlikte kaliteli vakit geçirerek yaşam memnuniyetlerini arttırmaktadır.

4.2.7. Genç Yaşlanmak İsteği: “Gençlik Tazeleme”

Yaşlılık kaçınılmaz son olsa da, insanlar genellikle yaşlanmamanın veya yaşlılığı ertelemenin yollarını ararlar. Seyahat etmek, sürekli genç hissetmenin yollarından biridir. Katılımcıların büyük çoğunluğu seyahat etmenin sağlıklı ve başarılı yaşlanmayı sağladığından bahsetmişlerdir:

“Bana göre genç yaşlanmak en güzel olaydır. Yaptığım seyahatlerin de buna katkısının olduğunu düşünüyorum. Bir kere fiziksel ve mental olarak daha sağlıklı olduğunuzu düşünüyorsunuz. Bu da sizin genç hissetmenizi sağlıyor.” (K3, 78, Erkek).

Katılımcılar aynı zamanda seyahatleri sırasında genç insanlarla karşılaşmanın, yeri geldiğinde onlarla diyalog kurmanın, gençlik hissi yarattığını söylemişlerdir:

“...Bir gençlik tazeleme, kendi yaşını tazeleme... Geliyorsun, gençleri görüyorsun ya, onlar gibi olduğunu düşünüyorsun.” (K20, 76, Erkek).

Çeşme’deki saha çalışması esnasında yaşlılarla görüşme yapılırken çoğunlukla gençlerle bir arada olmayı tercih ettikleri ve bundan büyük keyif aldıklarını söyleyenler olmuştur. Katılımcılardan bazıları özellikle buna dikkat ettiklerini ve gençlerin takıldıkları mekânlarda bulunmak istediklerini söylemişlerdir:

“Ben gençlerle bir arada olmak istiyorum, onların hayat enerjisinden besleniyorum. Gezdiğiniz yerlerde onlarla bir araya gelmek, size daha çok enerji veriyor. 70 yaşındaki biriyle frekanslarımız uymayabiliyor, ama bir gençle anlaşılabiliyorum.” (K9, 65, Erkek).

Yaşlılar için genç gibi hissetmek çok önemlidir ve kimileri bunu gerçekleştirmek için birçok yolu denerler. Onlara göre seyahat etmek gençleşmeyi ve genç gibi hissetmeyi sağlamaktadır. Çünkü yaşlılara göre seyahat etmek aslında çoğunlukla gençlerin yaptığı bir etkinliktir ve bu etkinliğe katılmak onların gençler gibi davranabildiğini göstermektedir. Kronolojik yaşı değiştirmek imkânsız olsa da biyolojik ve psikolojik olarak yaşı genç tutmak mümkündür. Seyahat etmek de yaşlılara bu genç hissetme ve genç yaşlanabilme ihtimalini sunabilmektedir.

2.8. Değişiklik ve Günlük Rutinden Kaçmak

“Turistler gezilerine kendi seçimleriyle çıkıyorlar. Yola çıkıyorlar çünkü yuvayı sıkıcı, fazlasıyla bildik, çok az sürpriz barındıran ve cazibesiz buluyorlar; ya da başka yerlerde, yuvadaki rutin yaşamın vaat ettiğinden daha heyecanlı macera ve daha derin duygular bulmayı umuyorlar. Gerektiğinde her an dönebildiği için yabancı yerler keşfetmek amacıyla yuvayı terk etme kararı almak çok kolaydır. Gerçekten de otel odalarının rahatsız ortamları insana yuvasını özletebilir...” Bauman (2013) bireylerin seyahate çıkma amaçlarını bu şekilde özetliyor. Rutinden kaçmak, yeni maceralar keşfetme ve deneyimleme arayışı...

Jang ve diğerlerinin (2009) Tayvanlı yaşlı turistlerle ilgili yaptığı çalışmada “değişiklik arayışı”nın yaşlıların en önemli seyahat motivasyonlarından biri olduğunu ortaya koymaktadırlar.

“Değişik değişik yerler görüyorsun, karamsarlıktan kurtuluyorsun, ruhun bir başka oluyor, kendi çevremle gittiğim yerler bana bir müddet yetiyor. Sonrasında gözümde hep onu yeniden yeniden yaşıyormuş gibi oluyorum.” (K25, 75, Kadın).

“Yerinde duramayan bir dünyada turist olmak tek kabul edilebilir insani bir eylemdir. Yerinde durmak adeta ölüm demektir” (Bauman, 2017). Emekliliğe ayrılmış yaşlılar günlük rutin ve stresten daha fazla kaçmak ve yeni maceralar

yaşamak istemektedirler (Patterson & Pegg, 2009). Seyahat etmek ise, rutinden kaçmanın en mükemmel yollarından biridir.

“Hareket, değişiklik... Rutin bir hayat yaşamaktansa moral açısından tabii ki gezmenin bence çok büyük katkısı var. Ben şundan çok korkuyorum, bir yere bağlı kalıp oturduğum andan itibaren o zaman iş bitmiştir benim için, yani ihtiyarlamışım demektir bu. Bir de ömrüm çabuk kısalır diye düşünüyorum rutin hayatla...” (K3, 78, Erkek).

Katılımcılar evde oturmanın ve sürekli rutin işler yapmanın kendilerini yaşlı gibi hissettirdiklerini, bu yüzden arada seyahat etmenin bu düşünceden uzaklaşmalarını sağladığını söylemişlerdir:

“Değişiklik olsun diye seyahat ettiğimiz çok oluyor. Evde sepet gibi oturmaktansa gezmeyi tercih ediyoruz. Değişikliği severim. Yani sen şimdi evde hep aynı şeyleri yapmaktan sıkılırsın değil mi? Biz de öyle sıkılıyoruz. Gezmek istiyoruz, tıpkı siz gençler gibi.” (K17, 72, Kadın).

Katılımcıların görüşlerinden de anlaşıldığı üzere yaşlılar eve tıkalı kalmak istememektedirler. Değişiklik aramakta ve o çok sıkıldıkları rutin hayattan kaçmak istemektedirler. Hani bir söz vardır “yaşlının evi kalesidir” diye, yani yaşlıların evlerinden başka bir yere gitmekten çekindiklerini ifade eder, fakat katılımcıların çoğu bu söze karşı çıkmaktadır. Onlar eve hapsolmek istememekte ve ara ara seyahat ederek değişikliği deneyimlemeyi arzulamaktadırlar.

2.9. Akılda Kalanlar ve Merak Edilenler

“Ölmeden önce görülmesi gereken yerler...” ve “yapılacaklar listesi...” Modern insanın planlarının ve mutluluk arayışlarının vazgeçilmezleridir. Katılımcılar ilerlemiş yaşlarını önemsemeden akıllarında kalanları ve merak ettiklerini görmeyi ve deneyimlemeyi istemektedirler. Uzun yıllardır reklamcılık sektöründe olan, programcılığı ve sistemi bir yaşam felsefesi olarak kabul eden katılımcılardan biri, ilgi duyduğu alanla ilgili merak ettiği yerleri şöyle dile getiriyor:

“Amerika ve Japonya’yı görmeyi çok istiyorum, aklımda kaldı. Çünkü ben sitemi ve sistemciliği çok seviyorum ve bu iki ülkede böyle bir disiplin ve sistem var.” (K26, 67, Erkek).

Uzun yıllar Hindistan’a gitme hayalini kuran, ancak eşinin vefatından sonra bu hayalini gerçekleştirmeyi planlayan bir kadın katılımcı da, aklında kalan birçok ülke ve şehrin onu seyahat etmeye motive ettiğini söylemiştir:

‘‘Hep Hindistan’ı görmek istiyordum. Ama eşim istemiyordu. Eşim vefat ettikten sonra merak ettiğim, ama gidemediğim birçok yere gitme fırsatım oldu. Şu an Hindistan turu arıyorum habire, uygun bir şey bulursam aniden gidebilirim.’’ (K16, 69, Kadın).

Geçmiş yıllarda farklı nedenlerle gerçekleştiremedikleri şeyleri gelecek yıllarda da gerçekleştirme şansının olmaması yaşlıları umutsuzluğa sürükleyebilmektedir (Köknal, 2016). Bu yüzden yaşlılar geçmişteki hedeflerini yaşlılıklarında yerine getirmek için büyük çaba sarfedebilirler. Çünkü bu umutsuzluk hali bireye yaşlılığında fiziksel ve ruhsal anlamda büyük zararlar verebilmektedir. Katılımcılar da akıllarında kalanları gerçekleştirmenin gayreti içine girmekte ve seyahat planlamalarına devam ederek hayallerine doğru yol almaktadırlar.

2.10. Sosyalleşme İsteği

Seyahat etmek aynı zamanda insanların sosyalleşmesini sağlamaktadır. Sosyal sermaye sosyal grup paylaşımlarından edindikleri her türlü bilgi ve deneyimleri ifade eder, sosyal sermaye eksikliği bireyleri depresyona daha yatkın hale getirmektedir (Aydın Sayılan ve Aydın, 2019: 239). Alanyazında seyahat etmenin yaşlıların sosyalleşmelerine büyük katkı sağladığından bahsedilmektedir (Ryu vd., 2015). Katılımcılardan bazıları seyahatleri sırasında arkadaş edindiklerinden söz etmişlerdir:

‘‘Turistik yerlerde arkadaşlar ediniyorum, mesela buraya tek başıma gelmiştim, ama şimdi sen de dahil çok sayıda arkadaş edindim. Burada birkaç gündür yalnız bir bayan görüyorum bastonuyla ve yanına gittim, siz de benim gibi yalnızsınız dedim, sonra laf lafı açtı baya sohbet ettik.’’ (K24, 70, Kadın).

‘‘...Yeni insanlarla tanışmanıza da vesile oluyor. Genelde gittiğim yerlerde arkadaş edinirim ben... Yeri geliyor arkadaş ediniyorsun, sonra bir daha geldiğinde hediye getiriyorsun onlara....’’ (K6, 75, Erkek).

Yalnızlık yaşlılığın en önemli sorunlarından biridir. Yaşlıların sosyal çevresinde yaşanan kayıplar bu yalnızlık hissini ağırlaştırmaktadır. Bu yüzden yaşlıların toplumsal hayata katılmaları çok fazla önemsenmesi gereken konulardan biridir. Turizme katılım sayesinde yaşlıların sosyalleşmesi sağlanabilmektedir. Devletlerin bu yönde teşvikleri bulunmakla birlikte, hala yeterli düzeyde uygulama bulunmamaktadır.

2.11. Sağlıklı Hissetme: “Seyahat Et, Sıhhat Bul”

Turizme katılım, sağlıklı yaşlanmanın en etkili yollarından biridir. Gu ve diğerlerinin (2016) Çinli yaşlılar üzerine yaptıkları bir araştırmada, yaşlıların turizm deneyimlerinin sağlık durumlarını geliştiren önemli bir etmen olduğundan söz edilmektedir. Araştırmalar iyi bir seyahat deneyiminin yaşlıların hayat kalitelerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Batra, 2009).

Ferrer ve diğerleri (2016) ile Uysal ve diğerleri (2012) yaptıkları ampirik çalışmalarda da, yaşlıların seyahatleriyle ilgili deneyimlerinin onların hayat kaliteleri ve sağlık durumları üzerinde olumlu etki yarattığını belirtmektedirler.

“Biliyor musun seyahat etmek bana ilaç gibi geliyor, kendimi çok zinde hissediyorum, asıl ilaç bu... Kendi kendimizin doktoru oluyoruz aslında böylece. Neden hoşlanıyorsak onu yapacağız, oraya gideceğiz...” (K29, 73, Kadın).

“Kesinlikle daha dinç oluyorsun, sağlıklı hissediyorsun.” (K22, 74, Erkek).

Çalışmalar seyahat eden yaşlı turistlerin etmeyenlere göre daha bağımsız hareket edebilen, aktif ve sağlıklı olduğunu ortaya koymaktadır (Ferrer vd., 2015). Yaşlıların birçoğu da seyahat etmeyi hem fiziksel hem de zihinsel sağlıklarını iyileştirmenin bir yolu olarak görmektedir (Fleischer ve Pizam, 2002). Katılımcılar turistik seyahate katılmanın bir yandan sağlıklı hissetmede yardımcı olduğunu, diğer yandan da hayat kalitelerini arttırdığını söyleyerek seyahat etmenin kendileri için ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmışlardır.

2.12. Kötü Düşüncelerden Uzaklaşma İsteği

Yaşlılar genellikle eşlerinin, yakın arkadaşlarının veya akrabalarının vefatlarına tanık olmaktadır. Bu üzücü durumlar onları korku, depresyon gibi duygulara yöneltmektedir. Ayrıca araştırmalar sedanter yaşam tarzının yaşlılarda depresyonu arttırdığını ortaya koymaktadır (Marottoli vd., 1997). Depresyon yaşlılık döneminde en sık görülen rahatsızlıklarından biridir. Yaşanan bu kötü olayların ardından ortaya çıkan depresyon durumu yaşlıların turizme katılmalarına engel oluşturmaktadır. Bununla birlikte aynı zamanda seyahat etmek yaşlıların bu stresli durumlarla başa çıkmalarını da sağlamaktadır. Bu sayede yaşlılar bu tür duygulardan uzaklaştırılabilmekte (Jang vd., 2009) ve seyahat ederek yaşam kalitelerini arttırılabilmektedirler (Woo vd., 2014).

“Beyindeki tüm kötü düşünceleri boşaltıyor... Strese bire bir, psikolojik olarak büyük bir moral....” (K7, 77, Erkek).

Etkinlik kuramı da, yaşlıların herhangi bir etkinlik içinde yer almalarının onları depresyondan uzaklaştırdığını, yaşlılıkta stresle mücadele edebildiklerini öne sürmektedir (Akçay, 2013). Seyahat etme davranışı da yaşlının depresyona uğrama olasılığını azaltan etkinliklerden biri olarak görülmektedir.

Yaşlılar vakitlerinin çoğunu evlerinde, izole bir şekilde geçirmektedirler. Bu da depresyon riskini arttırmaktadır. Seyahat ise onların evlerinden ve depresyondan uzaklaşmaları için bir fırsat yaratmaktadır (Omelan vd., 2016). Bir katılımcı eşinin vefatından sonraki şoku henüz atlatamadığını, bu konuda psikolojik tedavi gördüğünü ve üzüntüsünü gidermek için seyahate yöneldiğini söylemiştir:

“....Eşim öldükten sonra bir süreliğine kendi kabuğuma çekildim, ama sonra hala devam eden tedaviler gördüm. Üzüntüden demans olmaktan korkuyorum. Gezmek, kafa dağıtmak bana biraz olsun iyi geliyor.” (K29, 73, Kadın).

Böylece kadın katılımcı seyahatleri sayesinde eşini kaybetmenin verdiği olumsuz duygulardan uzaklaştığını, dolayısıyla duygusal ve psikolojik olarak da kendini daha iyi hissettiğini belirtmiştir. Katılımcılar arasında özellikle yaşlı kadınlar stresli durumlarla baş etmek için seyahat etmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Çünkü seyahat etmek onlar için yaşanan kötü şeylerden uzaklaşmanın en iyi

yollarından biridir. Bu yüzden vakitlerini ve maddi birikimlerini bu harcama kalemine ayırmaktan kaçınmadıkları görülmektedir.

2.13. Değişen Seyahat Motivasyonları ve Yeni Yönelimler

Yaşlanmayla birlikte bireyin ilgi ve isteklerinde değişimler meydana gelebilmektedir. Bu değişim seyahat davranışlarına da yansımaktadır. Özellikle erkek katılımcılar arasında seyahat motivasyonlarının eskisine göre değiştiğini söyleyenler olmuştur:

“Eskiden doğaya daha çok meraklıydım, seyahatlerim doğa amaçlıydı, şimdi ise başka şeylere yöneldim. Her memleketin festival dönemlerini takip ediyorum. Mesela bu sene kızım ile katıldık bu tür etkinliklere. Portekiz’e festival dönemlerinde gidiyorum, inanılmaz güzel bir yer... Bu sene İsviçre seyahatimi yine festival dönemine denk getirmeye çalıştım. İtalya’da Siena bölgesine sırf festivali için gittim.” (K8, 67, Erkek).

Bazı katılımcılar da emekli olduktan sonra seyahat alışkanlıklarında değişimin meydana geldiğini söylemişlerdir:

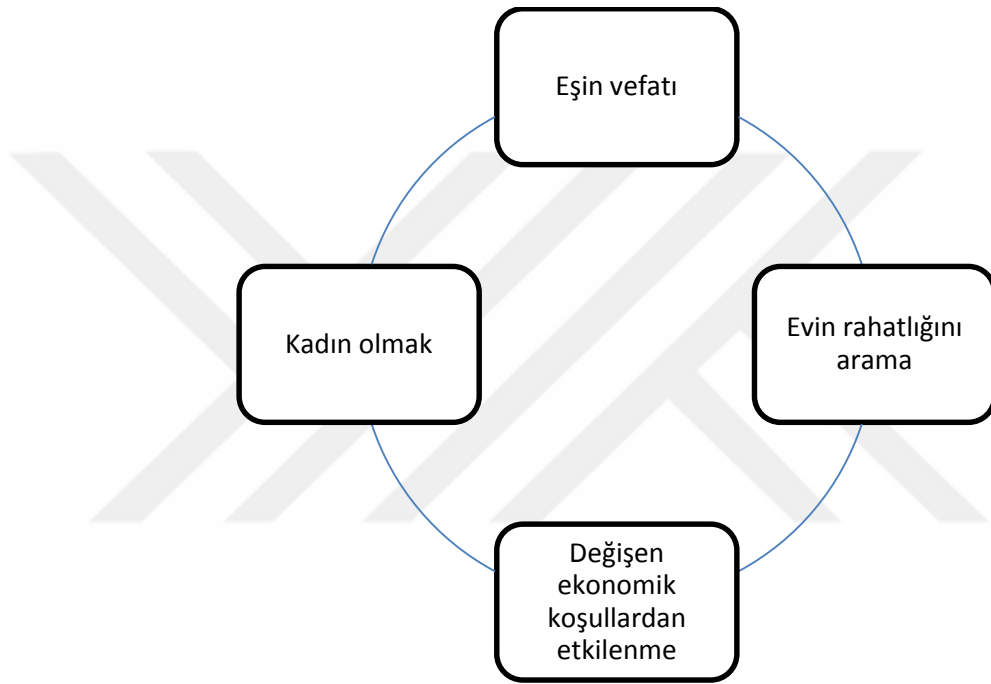
“Emekli olmadan önce işimle ilgili fuarlara sık sık katılırdım. Bu sayede birçok ülke ve şehir gezdim. Bu aralar imkânlarım vasıtasıyla tekneyle daha çok geziyorum, bu sayede tüm Yunan adalarını gezdim. Yeni hobim bu oldu. Arkadaşlarımı da yanıma alıp geziyorum.” (K26, 67, Erkek).

Katılımcıların seyahat motivasyonlarındaki bu değişikliklerin yeni ilgi alanlarının oluşması ve emeklilik sonrası değişen yaşam tarzlarından kaynaklandığı görülmüştür. Yaşlılığın getirdiği daha birçok şey bireylerin seyahat davranışlarını etkileyebilmektedir.

3. YAŞLILARIN SEYAHAT SIKLIĞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Toplumdaki sayıları giderek artan yaşlı bireylerin, turizm sektöründeki görünürlükleri de her zamankinden daha fazla dikkat çekmektedir. Dünya genelinde başta ulaşım olmak üzere birçok sektörde sağlanan kolaylıklar, ortalama yaşam süresinin uzaması ve sağlıklı yaşlanmanın öneminin artması, yaşlı turistlerin sayısında ciddi bir artışa neden olmaktadır. Alen ve diğerleri (2016) yaş, cinsiyet,

Çalışma durumu gibi sosyodemografik değişkenler ile sağlık, ekonomik durum, uygun zaman bulma gibi kişiden kaynaklı diğer faktörlerin yaşlıların seyahat sıklığını etkilediğinden bahsetmektedirler. Fleischer ve Pizam (2002) özellikle yaş ilerledikçe yaşlıların tatilde geçirdikleri gün sayısının azaldığını ortaya koymaktadır. 65-70 yaşları arasında en yüksek seviyesine ulaşan seyahat edilen gün sayısının, 75-85 yaş aralığında en düşük seviyesine indiğinden bahsetmektedirler.

şekil 15. Yaşlıların Seyahat Sıklığını Etkileyen Faktörler

Yaşlılar seyahat sıklıklarını birçok nedene bağlamışlardır (şekil 15). Katılımcılardan bazıları günümüzdeki seyahat konusunda sağlanan olanakları geçmişle kıyaslayarak, yaşlılar arasında da neden daha sık seyahat etme eğiliminin olduğunu şöyle belirtmişlerdir:

“Önceki nesilde pek fazla seyahat etme olanağı yoktu. Yani diyelim ki Elazığ’da oturan bir kişi İstanbul veya Ankara’yı ya görmüştür ya görmemiştir, başka gidemezdi. Yani görme olanağı da yoktu. Ama şimdi öyle değil, olanaklar daha fazla. Biz eskiye göre daha hareket halindeyiz, teknoloji bunu destekliyor, internet de bunu destekliyor...” (K27, 76, Kadın).

“Yaşlanmak diye bir şey yok artık. Maddi durumun iyiye gezip tozuyorsun, turlara katılıyorsun, onlar da bir değişiklik oluyor. Mesela eskiler çok gezemiyordu. O güç ve imkânları yoktu. Ama biz o bakımdan şanslıyız aslında, daha fazla geziyoruz.” (K25, 75, Kadın).

Görüldüğü gibi yaşlılar modern zamanın imkânlarından önceki nesle göre daha fazla yararlanmakta, bu sayede seyahatlerinin sıklıklarında artış meydana gelmektedir. Bununla beraber katılımcılar eşlerinin vefat etmesi, yaşlı kadın olmak, evin daha rahat bir yer olarak görmeleri ve değişen ekonomik koşulların kendilerinin seyahat sıklıklarını etkileyebildiğinden bahsetmektedirler.

3.1. Eşin Vefatı

Eşlerden birinin seyahat etme konusundaki isteksizliği diğerinin seyahat sıklığını olumsuz etkileyebilmektedir. Eşin vefat etmesi ise bireyin seyahat sıklıklarında artışa neden olabilmektedir. Altı yıl önce eşini kaybettiğini söyleyen kadın katılımcılardan biri, eşinin vefatının ardından seyahat sıklığının daha çok arttığını, bu konudaki fırsatları eskisine göre daha iyi değerlendirdiğini dile getirmiştir:

“...Hatta birkaç yıldır daha çok geziyorum, eskiden de geziyordum, ama eşim öldükten sonra onun vasiyetini yerine getiriyorum. Yani bir yerde gezmeği sevdiğimi bilir. Ben fırsat buldukça geziyorum. Eşim çok gezmeyi seven biri değildi, ben şimdi daha çok geziyorum, son yıllarda daha da arttı bu, özellikle eşimin ölümünden sonra....” (K16, 69, Kadın).

Hawes'in (1988) çalışmasında da benzer bulgulara rastlanmaktadır. Hawes çalışmasında yaşlı dul kadınların genellikle eşleri vefat ettikten sonra ya üzüntülerini hafifletebilmek için seyahat etmeye yöneldiklerini ya da eşlerin vefatından sonra kadınların birçok sorumluluğunun azalmasıyla birlikte seyahat etmeye başladıklarından bahsetmektedir. Saha çalışması sırasında da yaşlı kadınların genellikle eşlerinin vefat ettikleri ve seyahatlerini ya tek başlarına ya da arkadaşları veya çocuklarıyla birlikte deneyimledikleri görülmüştür. Yaşlı kadınların eşlerinin vefatıyla birlikte oluşan yalnızlık hissini gidermek amacıyla, çoğunlukla da çocuklarından destek alarak seyahat ettikleri anlaşılmıştır.

3.2. Evin Rahatlığını Arama

Ev, çoğumuz için konfor alanını temsil etmektedir. Evden dışarı çıkmak, seyahat etmek ise bu konfor alanının dışına çıkmak demektir. Yaşlılardan bu konfor alanının dışına çıkmaya cesaret etseler de, seyahatlerinin süresini çok uzun tutmadıkları görülmektedir. Katılımcılardan bazıları seyahatleri sırasında evlerini özlediklerinden, dolayısıyla seyahat sıklığı ve süresini daha az tutmayı tercih ettiklerinden bahsetmişlerdir:

“...65 yaşından önce seyahatlerim uzun oluyordu, şimdi en fazla iki gün, sonra evimize dönüyoruz. Yani ev daha rahat. Buraya geliyorsun tv seyretemiyorsun, ama evinde pc ile uğraşıyorsun. Yani daha rahatız evde. Üçüncü gün evimize dönme ihtiyacı hissediyoruz, daha fazlası beni sıkıyor zaten.” (K6, 75, Erkek).

“Gittiğim yerlerde en fazla 15 gün kalmayı tercih ediyorum. Bir seyahat şirketi olunca öyle, süreli... Bir de evimi arıyorum açıkçası, yani evimin düzenini arıyorum.” (K18, 65, Kadın).

Yaşlılar evlerini daha bağımsız ve rahat hareket edebildikleri yerler olarak görmektedir. Bu yüzden seyahatlerini çok uzun tutmamayı tercih ettiklerini söylemişlerdir. Çoğunluğu yaşlarının ilerlemesiyle birlikte seyahatlerinin sıklığında ve süresinde azalmanın meydana geldiğinden, evlerini özlemeye başladıklarından bahsetmişlerdir.

3.3. Değişen Ekonomik Koşullardan Etkilenme

Seyahat etmek belli bir maddi gücü gerektirmektedir. Bu maddi güç ise ülkenin değişen ekonomik şartlarından etkilenebilmektedir. Ekonomik koşullar katılımcıların seyahat sıklığında yıllar içinde değişime neden olmuştur. Katılımcılar özellikle son yıllarda ülkenin ekonomik koşullarından daha fazla etkilendiklerini ve bunun seyahatlerine yansındıklarını söylemişlerdir:

“Eskiden fakir gezemese bile orta kesim gezebiliyordu, şimdi orta kesim de gidemiyor.” (K29, 73, Kadın).

“3-4 senedir daha az seyahat ediyorum, daha önce daha fazla seyahat ediyordum, bu tabi herkesin kesesini ilgilendirdiği gibi benim de kesemi ilgilendiriyor.” (K11, 80, Erkek).

“Önceleri sık gidiyorduk, ama şimdi sık gidemiyoruz. Bunu tabi ekonomik duruma bağlıyoruz, enflasyona bağlıyoruz. Yurtdışına gitmek çok pahalılaştı, ama buna rağmen yılda en az 10-15 gün gideriz, tatilimizi yaparız. Türkiye olur, yurtdışı olur yani her yıl gezeriz biz. Eskiden yurtdışına senede iki sefer gidiyorduk, bir kasım ve haziran döneminde, bir de kurban bayramı veya şeker bayramı uzunsa gidiyorduk. Ama şimdi olmuyor, son iki yıldır her şeye çok zam geldi. Yani etkilenmeyen var mı bilmiyorum açıkçası...” (K15, 65, Kadın).

Bir katılımcı da emekliye ayrıldıktan sonra ekonomik gelirinin azalmasıyla birlikte daha az seyahat ettiğini söylemiştir:

“Daha önce yılın 12 ayı seyahat ediyordum işim nedeniyle, şu anda daha az, tabi emekliyim imkânlarım kısıtlandı.” (K26, 67, Erkek).

Katılımcılar ülkelerindeki paranın değeriyle seyahat etmenin zor olduğundan bahsetmişlerdir:

“Ülkenin ekonomisinden çok etkileniyorsunuz. Bizim paramızın değeri yok ki, elin yaşlısı gibi dilediğimizce gezelim.” (K28, 70, Kadın). “Tabi tamamen bütçe meselesi, doların vs. yükselmesi önemli bir seyahat engeli.” (K23, 66, Erkek). “En büyük engel para, euro 7 olunca dolaşmak biraz zorlaşıyor.” (K20, 76, Erkek).

Katılımcıların söylediklerinden de anlaşıldığı gibi ülkenin ekonomik koşulları yaşlıların seyahat sıklıklarını etkilemektedir. Çoğunluğunun emekli maaşına ilave olarak ek gelirleri olsa da, ekonomik dalgalanmaları fazlasıyla hissettikleri ve bu durumun da seyahat sıklıklarına yansıdığı görülmektedir.

3.4. Kadın Olmak

Seyahat motivasyonlarındaki cinsiyet farklılıkları, kadın ve erkeklerin hayatlarının diğer yönlerindeki önemli farklılıkları yansıtmaktadır. Tews'in yaşlılıkla

ilgili konseptlerinden biri de “yaşlılığın kadınlaşması” dır. Yaşlılık adeta bir kadın problemidir de denilebilir. İnsanlar yaşlandıkça yeni bir kadın toplumu ortaya çıkmaktadır (Tufan, 2003). Bu kişiler genellikle eşlerini kaybetmiş olurlar. O yüzden yaşlılıktaki yalnızlık problemi de daha çok kadınlara mahsustur. Yaşlılıkla birlikte kadınların ailevi sorumlulukları da eskisine göre azalmaktadır. Bu tarz durumlar yaşlı kadınların seyahat davranışlarını da etkilemektedir.

Kadınlar seyahat sıklıklarının özellikle emekli olduktan ve ev işleri azaldıktan sonra daha fazla arttığını dile getirmişlerdir:

“...Ben bu konuda, hanımların beylere göre seyahat konusunda, daha aktif olduklarını görüyorum. Hanımlarda böyle belli yaştan sonra bir seyahat etme isteği var. Herhalde çok eve kapandıkları için... Uzun yıllar çocuk bakımı, ev vs. işlerinden dolayı kendilerini daha böyle dışarı atmak istiyorlar ve de gerçekten büyük bir ihtiyaç bu. Benim gibi uzun yıllar çalışıp emekliye ayrılıp da kendine de bir gelir sağlayan hanımlar da genelde bunu yapıyorlar. Erkeklerse daha çok kapınıyorlar. Onlar daha dar alanda yaşamayı tercih ediyorlar. Erkekler genelde rahatı, eğlenmeyi sever, ama hep eşi onu organize eder. Bu yüzden seyahatlerini de eşinin zoruyla yapanlar oluyor. Kadınsa şu aralıkta da kendime bir fırsat bulayım diyor, işten güçten uzun yıllar zaman bulamayınca tabi.... Ve seyahate yöneliyor.” (K19, 67, Kadın).

Sakai ve diğerleri (2000) çalışmalarında erkeklerin 45, kadınların ise 55’ten sonra daha fazla seyahate yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Genç kadınlarda bu yönelimin daha az olmasının nedenini ise, ailevi sorumluluklarından daha fazla etkilenmeleri olarak açıklamaktadırlar. Bir katılımcı da benzer şekilde bir açıklamada bulunmuştur:

“Şimdi gençliğime göre daha fazla seyahat ediyorum. Gençlikte yok çocuğun vardı, okul vardı derken fazla fırsat bulamıyordum. Ama şimdi o türlü düşüncelerim olmadığı için kendime bu konuda daha fazla zaman ayırabiliyorum.” (K24, 70, Kadın).

Aslında gerek ekonomik özgürlüklerinin daha fazla olması gerekse eğitim seviyelerinin yüksekliğine rağmen erkeklerin kadınlara göre yaşlılıkta daha pasif bir hayatlarının olduğundan bahsedilmektedir (Tufan, 2017a). Kadınların yaşlılığa adapte olmada erkeklere göre daha başarılı oldukları bilinmektedir. Yukarıda katılımcıların görüşlerinden de anlaşılacağı üzere kadınlar yaşlılıklarında ellerini eteğini hayattan çekmemekte, aksine hayatla daha fazla mücadele etmektedirler. Bu aynı zamanda seyahat davranışlarına da yansımaktadır. Çünkü olara göre seyahat etmek yaşlılıkla yüzleşmemenin en iyi yollarından biridir. Sürekli bir yenilenme ve tazeliği beraberinde getirmektedir. O yüzden onlar için yaşlılıkta seyahat etmek birçok şeyden daha değerlidir.

4. YAŞLILARIN SEYAHATLERİNE KİMLER EŞLİK EDİYOR?

Yaş arttıkça yaşlı turistlerin dul kalma veya seyahat partnerlerini kaybetme olasılığı daha yüksektir (Kazeminia, vd. 2013). Bu yüzden seyahat partneri bulmak, yaşlıların seyahat motivasyonunu etkileyebilmektedir. Kazeminia ve diğerleri (2013) çalışmalarında, yaşlıların seyahatlerine eşlik edecek herhangi bir partnerin olmamasını önemli bir kısıtlılık olarak belirttiklerinden bahsetmektedirler. Yine Gao ve Kerstetter (2016) ile Huber'in (2019) çalışmalarında benzer bulgulara rastlanmaktadır.

Şekil 16. Yaşlıların Seyahatlerini Deneyimleme Biçimleri

Katılımcılar seyahatleriyle ilgili bazen turları tercih ettiklerini, bazen de eşleri, çocukları ve arkadaşlarıyla birlikte seyahatlerini deneyimlediklerini söylemişlerdir (Şekil 16). Aralarında eskisine göre turlara daha fazla yöneldiklerini söyleyenler olmuştur. Genellikle turları bu bakımdan güvenilir bulduklarını dile

getirirlerken, turlarda yaşadıkları bazı sıkıntıları ise önemli bir seyahat sorunu olarak değerlendirmişlerdir.

4.1. Seyahatlerinde Turları Tercih Edenler

Araştırmalar yaşlıların gençlerden daha çok paket turlara yöneldiklerini ortaya koymaktadır (Javalgi vd., 1992). Yaşlıların turları tercih etmelerinde dil engeli, eşini kaybetmiş olma, güvenlik endişeleri, turların sigortalama kolaylıkları gibi nedenlerden bahsedilmektedir (Patterson, 2006; Patterson & Pegg, 2011). Batra (2009) çalışmasında bazı evli çiftlerin turları tercih ettiğini; boşanmış, eşi vefat etmiş veya tek yaşayan yaşlıların ise daha çok bağımsız seyahat ettiklerini ortaya koymaktadır. Yine Batra'ya (2009) göre daha az eğitilmiş yaşlılar organize tur paketleri ile seyahat etmeyi tercih ederken, yüksek eğitilmiş yaşlılar bağımsız seyahat etmeyi tercih etmektedir.

“Seyahate çıkmadan önce özellikle tur şirketlerini araştırıyorum. Çünkü bazı yerlerin kültürel ve tarihi değerlerinin bize anlatılması gerekiyor, onları öğrenmemiz gerekiyor.” (K10, 66, Kadın).

Çalışmalar, yaşlıların seyahatleriyle ilgili diğer yaş gruplarına göre daha fazla güvenlik kaygısı ve endişe duyduklarını ortaya koymaktadır (Fleisher & Pizam, 2002; Patterson & Pegg, 2009). Bu da turları tercih etmelerindeki en önemli nedenlerden biridir.

“Güvenlik endişem oluyor genelde. Bu yüzden turla gitmeyi tercih ediyorum. Kendi başımıza çıkıp gidemiyoruz zaten, bir sigortanız oluyor giderken. Mesela bu bakımdan akademik turlar daha güvenilir, çünkü garantisi var, sigortalı, rehberleri var, yani güvenilir bir tur.” (K3, 78, Erkek).

Yaşlıların büyük çoğunluğu genellikle daha güvenli buldukları için turları tercih ettiklerini söylediler de, bazen turlarla ilgili olumsuz tecrübeler yaşadıklarını da dile getirmişlerdir:

“Balkan turunda bir tatil köyüne götürdüler. Orada bir otelde biz yaşlılara üçüncü katı verdiler. Valizlerle çıkmakta çok zorlandık. Turun

da işte böyle sıkıntıları oluyor. Ama açtık telefonu konuştuk. Sonrasında da o turu tercih etmedik.” (K27, 76, Kadın).

Turlara katılmak, yaşlı kadın gezginler için güçlü bir güvenlik ve koruma duygusu da sağlamaktadır (Lehto vd., 2001). Kadın katılımcılardan biri bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Tatile çıkmadan önce araştırmayı ben yapmıyorum, tura güveniyorum, tur zaten güvenli yeri seçiyor, rehberimiz oluyor.” (K25, 75, Kadın).

Görüldüğü gibi katılımcılar genellikle daha güvenli buldukları için turları tercih etmektedirler. Bununla birlikte turlarla ilgili çeşitli sıkıntılar yaşadıklarını da dile getirmişlerdir. Bu, yaşlıların seyahatleri konusunda sıkıntılı bir durum yaratsa da, katılımcıların çoğunun seyahatlerinde turları tercih etmelerinden vazgeçirememektedir.

4.2. Eşi, Çocukları ve Arkadaşlarıyla Seyahat Edenler

Katılımcılar arasında turları tercih etmeyenler genellikle eşleri, çocukları ve arkadaşlarıyla birlikte seyahat ettiklerini söylemişlerdir. Bir katılımcı arkadaşlarının onu seyahat etmeye motive ettiğinden şöyle bahsetmiştir:

“Yalnız olmuyor bu iş bir grubun olması lazım, o grubunla bir araya gelip gezmen lazım, o grup ne zaman oluşursa gidiyoruz. Mesela şimdi oluştu mu gidiyoruz, mesela yarın Uzakdoğu oluşursa giderim. Belki bir seneden sonra gideceğiz belki de üç ay sonra gideceğiz, yani arkadaş grubuna bağlı...” (K9, 65, Erkek).

Katılımcılar aynı zamanda seyahatleri konusunda çocuklarından büyük destek gördüklerini, seyahatleriyle ilgili çocuklarından yardım aldıklarını ve bunun seyahatlerini kolaylaştırdıklarını söylemişlerdir:

“....Yani o kadar büyük paralar da gitmiyormuş onu gördük, gençler şimdi her şeyi internetten ayarlıyorlar. Biz de ayarlıyoruz, ama onlar kadar değil. İşte onların yabancı dilinin olması da büyük avantaj oluyor. Harita da okumayı biliyorlar, haritalar elimizde oluyor öyle geziyoruz, telefonlarımızda da var, ama biz onlar gibi çabuk yönlenemiyoruz.

Haritaları çabuk anlamıyoruz. İki saat onu arayıp bulana kadar göz görmüyor. Bir yere kadar yok gözlük araştırıyorsun, o yüzden çocuklar işimizi çok kolaylaştırıyor.” (K15, 65, Kadın).

Katılımcılardan biri bacaklarındaki ağrıdan dolayı tek başına seyahat edemediğini, sadece özel araçla seyahat edebildiğini, kızının bu konuda çok yardımcı olduğunu ve ona çok güvendiğini dile getirmiştir:

“Yanımda kızım olduğu zaman her yere giderim, ona güveniyorum, direksiyonu iyi...” (K12, 79, Kadın).

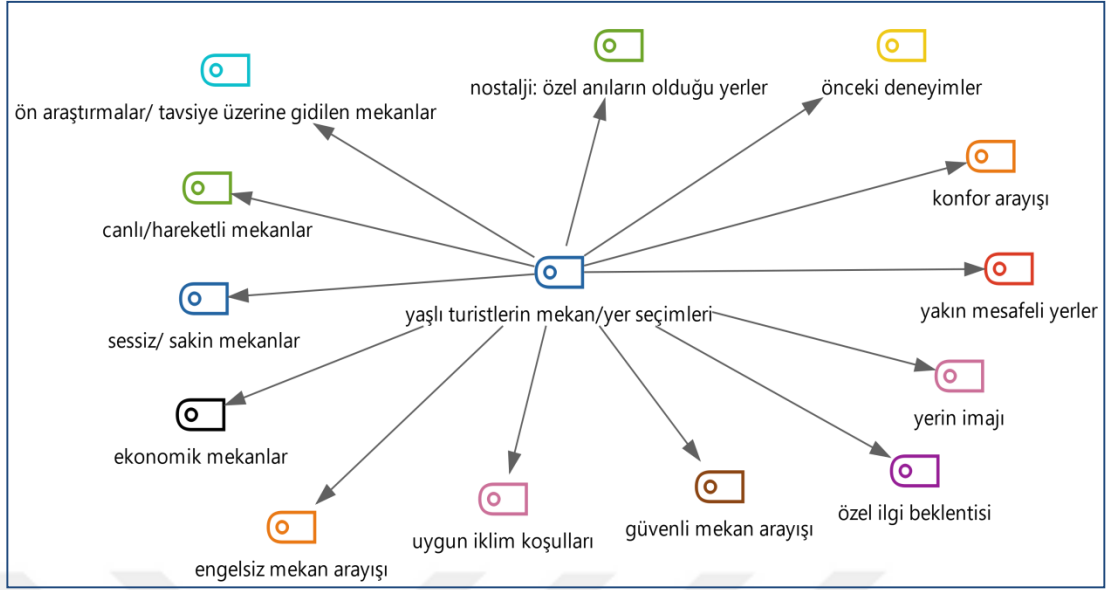
Görüldüğü gibi katılımcılar seyahatlerini ya turlarla ya da eşleri, arkadaşları veya çocuklarıyla deneyimlemeyi tercih etmektedirler. Katılımcıların seyahatleri konusunda özellikle çocuklarından büyük destek aldıkları görülmektedir. Bu da katılımcıları seyahat etmeleri konusunda cesaretlendirmektedir.

5. YAŞLI TURİSTLERİN MEKÂN/YER SEÇİMLERİ

Lanquar’a (1991) göre turistik davranışın nedenleri biyolojik gereksinimlerden başlayarak, sosyal çevreden etkilenme durumlarına kadar çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Yer değiştirme gereksinimi de temel ihtiyaçlardan biridir. Birçok yaşlı turist yer tercihleri konusunda gençlere göre çok daha hassas bir durumdadır (Reece, 2004). Prayag (2012) yaptığı çalışmada, yaşlı turistler için bölgenin çekici özelliklerinin seyahat motivasyonları kadar önemli olduğundan, hatta içsel seyahat motivasyonlarından daha fazla ilgi çektiğinden bahsetmektedir.

Kozak ve diğerlerinin (2019) çalışmasında, yaşlı turistlerin temel motivasyonlarının gidilecek yerin özelliklerinden etkilendiğinden söz edilmektedir. Jang ve Cai (2002) destinasyon tercihleri ile motivasyon arasında bir ilişki bulunduğundan bahsederken; Bieger ve Laesser (2002) de motivasyonun yer tercihlerini etkilediğini söylemektedir. Ayrıca itici ve çekici faktörler²⁹, yaşlıların seyahate karar verme sürecini ve yer tercihlerini etkilemektedir (You & O’Leary, 1999).

²⁹İtici faktörler, içsel seyahat motivasyonlarını; çekici faktörler ise destinasyon çekiciliklerini ifade etmektedir.

Şekil 17. Yaşlıların Seyahatleriyle İlgili Mekân/Yer Tercihleri

Katılımcıların seyahatleriyle ilgili mekân/yer seçimleri 13 başlık altında ele alınmaktadır (Şekil 17). Bazen dış kaynaklı faktörlerin bazen de içsel seyahat motivasyonlarının bu seçimlerde etkili olduğu görülmektedir.

5.1. Ön Araştırmalar ve Tavsiye Üzerine Gidilen Mekânlar

Yaşlılar seyahatleriyle ilgili mekân seçimlerinde oldukça seçici davranmaktadırlar. Özellikle seçtikleri mekânın güvenilir olması onlar için çok önemlidir. Katılımcılar seyahatleriyle ilgili mekân tercihlerinin, aileleri ve arkadaşlarının tavsiyelerinden etkilendiğini söylemişlerdir:

“Tavsiyeler alırım seyahatlerimde, mesela ben size nasıl dediysem Mardin’i gidip görün diye, ben de güvendiğim kişilerin tavsiyelerini alırım.” (K24, 70, Kadın).

“Seyahatlerim için tavsiye alırım, eğer bir ülke veya şehir hakkında bilgim yoksa, araştırmacı ruhum çoktur, araştırmadan gitmem bir yere.” (K26, 67, Erkek).

Özellikle ileri yaş grubundakiler daha fazla seyahat tavsiyeleri ve sağlık donanımı araştırmasına girmektedirler (Gautret vd., 2012). Onlar seyahatleri konusunda güvendikleri kişilerin tavsiyelerini almaya daha çok eğilimlidirler.

Böylelikle seyahatlerini daha az endişeyle gerçekleştirebilmeleri mümkün olmaktadır.

5.2. Önceki Deneyimler

Önceki seyahat deneyimleri yaşlıların bir yeri tercih etmelerinde etkili olmaktadır. Yaşlılar seyahatleri sırasında varış noktalarındaki mekânsal deneyimlerinden memnun kaldıklarında daha fazla seyahat etme isteğini taşımaktadırlar (Lee & King, 2016).

“Mesela GAP turuna gittim, bir daha gideceğim. Güneydoğunun yemeklerini de seviyorum, orayı da beğendim, insanını da seviyorum ben, o yüzden bir daha gideceğim.” (K26, 67, Erkek).

Katılımcılardan bazılarının gittikleri yerde yaşadıkları olumsuz bir deneyim ise, onların aynı yeri tekrar ziyaret etmek istememelerine neden olmaktadır.

“Bir yerde kötü bir deneyim yaşasam bir daha gitmem oraya... Yani uygun fiyat sunsa dahi tecrübe etmişsem kötü anlamda gitmem kesinlikle, yani rahat edemeyecek bir yere niye gideyim ki evim daha iyi.” (K17, 72, Kadın).

Gerek seyahatler için tavsiyeler alma gerekse önceki seyahat deneyimleri yaşlıların bir mekânı tercih etmelerindeki ön kriterlerdir. Yaşlılar seyahatleriyle ilgili genellikle ön araştırmalar yapmakta ve seyahatleriyle ilgili mekân seçimleri önceki deneyimlerinden etkilenmektedir.

5.3. Konfor ve Rahatlık Arayışı

Yaşın ilerlemesiyle beraber bireyler daha fazla konfor alanına ihtiyaç duymaktadırlar. Katılımcılar da seyahatleri esnasında gittikleri yerdeki bu ihtiyaçlarını sıklıkla dile getirmişlerdir:

“Yaşıma göre asgari konforu sağlaması gerekiyor, yoksa tercih etmem...” (K11, 80, Erkek).

“Ben rahatıma düşkün olduğum için, mesela kruvaziyerde seyahat etmek bana daha iyi geliyor.” (K28, 70, Kadın).

Uzun yürüyüşlerin olmadığı seyahatleri tercih ettiğinden bahseden bir başka katılımcı da bu yüzden turları tercih etmediğini, bunun yerine konforunu sağlayan alternatiflere yöneldiğini söylemiştir:

“...Biraz daha konformist oldum bu yaşta galiba. Mesela deniz, gemi veya tren seyahatini istiyorum, sırf fazla yürüyüş olmasın diye...” (K19, 67, Kadın).

Yaşlılar mümkün olduğunca rahat ve konforlu bir seyahat deneyimi yaşamak istemektedirler. Bu yüzden seyahatleriyle ilgili tercihlerinde oldukça seçici davranmaktadırlar. Çünkü rahatlıklarını bozacak herhangi bir durum seyahatleri konusunda sıkıntı doğurabilmekte, bu da seyahat deneyimlerini olumsuz etkilemektedir.

5.4. Yakın Mesafeli Yerler

Turizmin birçok türüne erişmek için belli bir mesafe kat etmek gerekmektedir (Özgüç, 2007). Wijaya ve diğerleri (2018) Endonezyalı yaşlı vatandaşların deniz aşırı destinasyon seçimlerindeki motivasyonlarını incelediği çalışmalarında destinasyonun bilinirliğinin ve yakınlığının yaşlıların seçimlerindeki itici faktörler olduğundan bahsetmektedir. Katılımcılardan bazıları eskisine göre seyahatleriyle ilgili varış yerlerinin daha kısa mesafede olmasına önem verdiklerini söylemişlerdir:

“Mesela Uzakdoğu çok uzak geliyor. Onun yerine tüm Avrupa’yı gezdik, hala da geziyoruz. Bundan sonra daha çok Türkiye’de gezmeyi düşünüyoruz.” (K11, 80, Erkek).

“Yani yakın yerlere artık daha çok gidiyoruz. İstanbul’a, Bodrum’a, İzmir’e, Marmaris’e... Ama Avrupa’ya gidelim denildiği zaman hanım yok diyor, istemiyor.” (K20, 76, Erkek).

Yaşın ilerlemesiyle birlikte uzun mesafeli yolculuklar yaşlılar için yorucu olabilmektedir. Katılımcıların birçoğu seyahatleri için eskisine göre daha kısa mesafeli yerleri tercih ettiklerini söylemişlerdir. Uzun mesafeli yolculukların kendilerini yıpratıklarından, bu yüzden yurtdışı seyahatlerinde Avrupa dışındaki

yerleri çok fazla tercih etmediklerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca son yıllarda yurt içi seyahatlerine daha fazla yöneldikleri görülmüştür.

5.5. Yerin İmajı

Bir yerin imajı, bireyin seyahat tercihlerini etkileyebilmektedir. Patterson (2006) son zamanlarda özellikle sağlık durumları yönünden zayıf olan yaşlıların ülke tercihlerinde seçici davrandıklarını ve o ülkeyle ilgili mevcut imajın seyahat tercihlerini etkilediğini söylemektedir.

Katılımcılardan bazıları da herhangi bir ülke veya şehirle ilgili kötü imajların o yere yönelik seyahatlerini olumsuz etkilediğinden bahsetmişlerdir:

“Şu anda İran hastalığı var, ama ben ilgilenmiyorum. Gitmem, oralar beni cezp etmiyor. Çünkü onlar kendi ülkesinin insanına değer vermiyor. Kadınlara değer vermeyen bir ülkeyi gezmek istemiyorum, kadınlara hala zulmeden insanlar onlar, ben niye para yedireyim onlara.” (K19, 67, Kadın).

“Mesela ben şimdi kalkıp Arabistan’a gitmem, Avrupa ülkelerine giderim ama o taraflara gitmem. Arap ülkelerine gitmeyi düşünmem yani. Mesela Kudüs’e falan giden arkadaşlarım oldu, onlar işin tarihi boyutlarıyla falan hani çok ilgileniyorlar. Ben o kadarıyla ilgilenmiyorum açıkçası, çok savaş ortamının olduğu bir yer orası, beni bu daha çok ilgilendiriyor.” (K26, 67, Erkek).

Yine katılımcılara “Neden İzmir’de bir seyahat deneyimi yaşamak istiyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde genellikle şehrin imajının bu durumu etkilediğinden bahsetmişlerdir. Doğal ve kültürel çekicilikleri yanında özellikle güvenli bir şehir imajının olması ve kentin yaşam biçimi yaşlıları bu şehre çeken etmenler arasındadır.

“Güvenli, hür bir şehir... Son zamanlarda biraz bozuldu ama, ben İstanbul’da yaşıyorum normalde, buraya gelince nefes aldığımı hissediyorum. İzmir’in Türkiye bakımından avantajları var. Diğer

bölgelere nazaran daha kültür seviyesi yüksek, aydın bir şehir...’’ (K27, 76, Kadın).

Katılımcılar genellikle İzmir’in yaş dostu bir şehir olduğunu ve tüm yaş gruplarına hitap ettiğini, bu yüzden şehirde rahatça hareket edebildiklerini söylemişlerdir:

‘‘İzmir’in insanlarını seviyorum, İzmirliiler cana yakın hemen böyle kaynaşıyorlar yol sorarsınız yol gösteriler, mekân sorarsınız mekân gösteriler. İzmir tüm yaş grubundaki kesimleri kucaklayan bir şehir...’’ (K28, 70, Kadın).

‘‘İzmir bana göre gençlere de yaşlılara da hitap ediyor seyahatler konusunda...’’ (K8, 67, Erkek).

Katılımcılara göre İzmir birçok yönden kendilerine özgür seyahat imkânı sunmaktadır:

‘‘İzmir daha rahat bir şehir, aydın bir kesim, yani seni sorgulamıyor, bu yüzden rahat edebiliyorum buradaki seyahatlerimde, yani rahatça etkileşim içine girebildiğimiz bir yer sıkıntı yaşamıyoruz.’’ (K19, 67, Kadın).

Yaşlıların seyahat tercihleri, özellikle güvenlik endişesinden dolayı, herhangi bir yerin imajından etkilenmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu terör bölgelerine seyahat etmekten çekindiklerini, bu kadar büyük maceralara atılmanın yersiz olduğunu söylemişlerdir. Genellikle Arap ülkelerinin kötü imaja sahip olduğunu düşünen katılımcıların, hiçbir şekilde bu ülkelere seyahat etmek istemedikleri görülmüştür. Yine bir şehrin yaşlılara hitap edip etmemesi, özgür seyahat imkânı sunup sunmaması imajları da katılımcıların seyahatleriyle ilgili mekân seçimlerini etkilemektedir.

5.6. Nostalji: Özel Anıların Olduğu Yerler

Yer, farklı insanlar için farklı anlamlara gelebilir (Hubbard & Kitchin, 2018). Katılımcılar özel anılar biriktirdikleri yerlere tekrar tekrar gitmek istemektedirler. Böylece o anı yeniden yaşama ve anma keyfine erişebileceklerini söylemektedirler.

“...Yüz defa Budapeşte’ye gidebilirim mesela. Orası bambaşka bir yer. Öğrencimle karşılaştım orada o beni çok etkiledi. Beni tanıması çok güzeldi, ben onu tanıyamadım ama... Yemekleriyle de çok güzeldi, ben orada kendimi işletmeci olarak düşündüm. Çok güzel bir şey bu, birçok kadın oraya giderse kraliçeler gibi yaşar.” (K16, 69, Kadın).

Anılarla yüklü geçmiş seyahat deneyimleri yaşlıların gelecek seyahat motivasyonlarını ve destinasyon seçimlerini etkileyebilmektedir. Bir katılımcı eşiyile yaşadığı güzel bir anıyı paylaşan bir yere özel anlamlar yüklemekte ve bu yeri tekrar tekrar ziyaret etmekten memnuniyet duyduğunu dile getirmektedir:

“Gideceğim yerin özel bir anlamı oluyor tabi, mesela eşimle Spil Dağı’nda tanışmıştık, hala oraya gittiğimde aynı heyecanı yaşarım.” (K21, 72, Erkek).

Yaşlılar için bazı yerler özel anlam ifade edebilmektedir. Rudzitis’e (1984) göre yaşlılar farklı yerlere duygusal anlamda farklı aidiyetler hissedebilmektedirler. Bir dini yapı, yerel bir park, bir restoran veya alışveriş merkezinde geçmişte yaşadığı bir deneyimin etkisiyle bu yerlere bir bağlılık duyabilmektedirler. Katılımcılardan birkaçının da ifade ettiği gibi bu yerler anılarla yüklü bir şehir vs. de olabilmektedir. Bu yerleri her ziyaret etmelerinde kendilerini mutlu eden duyguyu tekrar tekrar yaşayabilme ayrıcalığına sahip olabilmektedirler.

5.7. Özel İlgi Beklentisi

Yaşlılar seyahate çıkarken özellikle ulaşım ve konaklama konusunda bazı taleplerde bulunurlar. Ayrıca, personelinin tutum ve davranışları da yaşlıların tercihlerini etkilemektedir (Spasojevic & Bozic, 2016).

Kolunda engeli olan katılımcılardan biri bazı konularda mekânın sahiplerinin kendisine yardımcı olmasını istediğini söylemiştir:

“Burası açık büfe olduğu için yemeğinizi gidip kendiniz almanız gerekiyor. Ama çalışanlar durumumu bildikleri için bana özel hizmette bulundular. Bu da beni memnun etti.” (K27, 76, Kadın).

Yaşlı dostu otel kolaylıkları yaşlıların otellerdeki memnuniyet düzeylerini etkilemektedir (Chen & Shoemaker, 2014). Balçova'daki bir oteldeki saha çalışması sırasında bir katılımcı oteldeki ilgi alakadan memnun olduğundan, bu otelin talep ve ihtiyaçlarına karşılık verdiğinden bahsetmiştir:

‘‘Farkındaysanız benim odam her gün temizleniyor, düzenleniyor... Yani bakım güzel, ilgi güzel... Ben ilk defa geldiğim için beğendim. Herhalde yaş ortalaması yüksek bir otel olduğu için de bizler düşünülmüşüz diye düşünüyorum.’’ (K24, 70, Kadın).

Bir başka katılımcı da yurtdışında yaşlılara özel yapılan eğlence imkânlarına özendiğini ve bunları ülkemizde de görmek istediğinden bahsetmiştir:

‘‘Bu yaz Portekiz’de 60 yaş üzeri diskotek gördüm, böyle bir şey olabilir mi Türkiye’de. Ya inanamazsın 80’li yaşlarında, 90’lı yaşlarında insanlar tango yapıyor. Buna yönelik bir şeyi Türkiye’de hiç görmedim. Olursa böyle bir yer Türkiye’de de giderim, ki bence olmalı. Ben şimdi teenager bir diskoteğe nasıl gideyim bu yaştan sonra ya da ne işim var.’’ (K7, 77, Erkek).

Yaşlılar artık eğlence sektöründe de kendilerinin fark edilmesini istemektedirler. Ve bu konuda talepkar olmaktadır. Onlar için bu alanlarda yapılacak olan düzenlemeler seyahatlerinden daha büyük keyif almalarına ve daha fazla seyahat etmelerine yardımcı olması bakımından önemlidir.

5.8. Güvenli Mekân Arayışı

Günümüzün en önemli sorunlarından biri güvenliktir (Bauman, 2017). Özellikle yaşlılar için güvenlik çözülmesi gereken çok büyük problemlerden biridir. Güvensizlik duygusu yaşlıların toplumsal yaşama daha az katılmalarına neden olabilmektedir. Yapılan çalışmalar yaşlıların seyahat ederken yaşadıkları güvenlik endişesinin gençlere göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Hsu, 2001; Patterson, 2006).

Bir katılımcı kaldığı yerin özellikle güvenli olmasını önemseydiğini dile getirmiştir:

“Öncelikle kendimi güvende hissetmem lazım. Güvenli hissetmesem yalnız başıma burada kalamazdım, yoksa kızım ve oğlum beni arar sorarlardı, korktuysan seni gelip alalım diye. Hayır korkmadım diyorum, çünkü güvenli burası gerçekten.” (K24, 70, Kadın).

Jang ve Wu (2006) çalışmalarında, Tayvanlı yaşlı turistler arasında güvenliğin yer seçiminde önemli bir çekici faktör olduğundan bahsetmektedirler. Benzer bulgulara katılımcılar arasında da rastlanmaktadır.

“Herkes hacca umreye gidiyor, ama ben güvenemiyorum. Mikrop olur diye korkuyorum, benim sağlığım her şeyden önemli.” (K29, 73, Kadın).

Yaşlılığın getirdiği fiziksel ve psikolojik kayıplar, yaşlıların kendilerine olan güveni de yitirmelerine neden olabilmektedir (Tufan, 2018b). Bu durum girdikleri her toplumsal alanda kendilerini eskisi kadar güvende hissetmemelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla bu durum onların bilmedikleri yeni yerleri deneyimlemeleri konusunda engel yaratabilmektedir. Bu yüzden yaşlılar bu aşamada genellikle güvenli yer araştırmasına daha fazla girmekte ve bu konuda tavsiyeler almaya özen göstermektedirler.

5.9. Sessiz/Sakin Mekânlar

Yapılan çalışmalarda yaşlıların genellikle sakin ve dingin yerleri tercih ettiklerinden bahsedilmektedir. Katılımcıların bazıları da gidecekleri yerlerin kalabalık olmamasına özen gösterdiklerini söylemişlerdir:

“Kalabalık beni çekmiyor. Mesela Japonya çok kalabalık, seçmem. Kalabalığa ayak uyduracak enerjim yok artık, o yüzden sessiz sakin yerler daha çok ilgimi çekiyor.” (K3, 78, Erkek).

“Sağlığım nedeniyle aşırı kalabalık yerlere girmiyorum, eğer girersem maske takmak zorunda kalıyorum, o yüzden girmek istemiyorum.” (K16, 69, Kadın).

Balçova’da saha çalışması yapılırken katılımcıların neden burayı tercih ettikleri sorulduğunda, bu yerin özellikle sessiz sakin bir ortam sunmasından etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların bazılarının mekân seçimlerinde bu

kritere dikkat ettikleri görülmüştür. Kimileri fiziksel açıdan aşırı kalabalık ve tempoya ayak uyduramadıklarından, kimileri ise sağlık durumlarından dolayı daha sessiz ortamları tercih etmektedirler.

5.10. Canlı/Hareketli Mekânlar

Katılımcılardan bazıları sakin ve dingin yerler yerine, daha canlı ve hareketli yerleri tercih ettiklerinden bahsetmişlerdir:

“...Hareketli yerler olmalı, insanlar olmalı, canlı olmalı, bakacaksın, göreceksin, tanıyacaksın, insan hareket istiyor gerçekten...” (K20, 76, Erkek).

“...Şehrin içinde gezme imkânı sunmalı, kuytu köşede yerleri sevmiyorum, merkeze yakın olsun istiyorum, etrafımda insan olsun istiyorum.” (K4, 65, Kadın).

Balçova'nın aksine Çeşme oldukça hareketli, canlı bir ortam sunmaktadır. Çeşme'deki katılımcılar genellikle bu ilçenin canlılığını, merkezi bir konumda olmasını sevdiklerini dile getirmişlerdir. Onlara göre bu hareketliliğin içinde bulunmak daha büyük yaşama sevinci sunmakta ve kendilerini daha genç hissetmelerine neden olmaktadır.

5.11. Engelsiz Mekân Arayışı

Araştırmalar yaşlı insanların çevresel faktörlere karşı daha hassas olduklarını ortaya koymaktadır. Yaşlıların bundan dolayı seyahatleriyle ilgili yer seçimlerinde daha az risk taşıyan mekanları tercih ettikleri görülmektedir (Alon vd., 2010; Aro vd., 2009).

Katılımcılardan biri Eskişehir'deki bir seyahatinde engelli bir yaşlı kadına yapılan muamelenin her yerde yapılması gerektiğini, fiziksel çevrenin seyahat etmek için engel yaratmamasını söylemiştir:

“Eskişehir'e turla gitmiştim. Arabada yaşlı bir bayan vardı, arabadan inmedi, siz niye inmediniz dendiğinde, dizlerinden ameliyat olduğu için inmediğini söyledi. Hemen telefon ettiler belediyeye, tekerlekli sandalye

getirdiler. Hanımı aldılar, o da bizimle beraber gezmiş oldu, ne kadar güzel değil mi? Yaşamı kalitelendirsın bu tür şeyler. Hani ben dizlerim ağrıyor diye gidemem olmasın. O da gitsin görsün.'' (K27, 76, Kadın).

Bir başka katılımcı da dizindeki rahatsızlıktan dolayı, dizlerini zorlayıcı engellerle karşılaşmak istemediğini, bu bakımdan mümkün olduğunca engelsiz yerleri tercih ettiğini dile getirmiştir:

''Çok merdiven çıkılacak yerler bana çok büyük handikap gibi geliyor. Sen de dikkat ettiysen az önce indiğimiz merdiven yatıktı ve beni rahatsız etmedi, eğer dik olsaydı zorlanabilirdim. Şimdi mesela ben görevliye söyledim benim şu an odam ikinci katta, ben de beni bahçe katında bir yere verin dedim, ama yer yokmuş. Burada yeri en azından 15 gün öncesinden ayırtmak lazım, bundan sonra bu talimata uyacağım, önceden yer ayırtacağım burada.'' (K24, 70, Kadın).

Bireyler yaşlanmayla birlikte çevresel faktörlere karşı daha duyarlı hale gelmektedirler. Onların bu tür olumsuzluklardan daha az etkilenmesini sağlamak ve onlar için mekânı daha imkânlı hale getirmek oldukça önemlidir. Katılımcılar bu durumu göz önünde bulundurarak seçtikleri mekânların olabildiğince engel yaratmayacak yerler olmasına dikkat etmektedirler.

5.12. Ekonomik Mekânlar

Yaşlıların seyahatleriyle ilgili mekân tercihleri büyük çoğunlukla fiyattan etkilenmektedir. Katılımcılardan biri daha ekonomik olduğu için artık Avrupa seyahatlerinden vazgeçip, Ortadoğu'ya yöneldiğinden şöyle bahsetmiştir:

''Avrupa'nın hemen hemen çoğu yerine gittik, şu anda da gitmeyi düşünüyoruz, ama şimdi euro çıtayı yükseltti. O yüzden Avrupa ülkelerine gidemiyoruz. Onun yerine daha ucuz olduğu için Doğu ülkelerine gidiyoruz. Mesela çocukların şubat tatilinde Beyrut'a gittik. Lübnan'da çok güzeldi. Dubai'ye de gittik. Akıllı davranıldı mı geziliyor yani. Ekonomi çok da engel olmuyor. Evet belki kısıtlıyor bazı lükslerden ama, dediğim gibi euro yüksek Avrupa'ya gidemiyoruz belki ama, onun yerine daha uygun yerlere gidebiliyoruz.'' (K15, 65, Kadın).

Bir başka katılımcı da maddi durumu elvermesine rağmen, hesaplı davranmayı tercih ettiğini ve bu yüzden ekonomik mekânları seçtiğini söylemiştir:

“...Tabi orda şeyi hesaplıyoruz biraz ekonomik zihniyetli olduğumuz için, yani maliyetini düşünüyoruz, yani böyle bir imkânım varsa niye kullanmayayım diyorsunuz. Aynı şeyi yapıyorsun, ama bunu daha az parayla yapıyorsun, bunu kim olsa yapar zaten. Bir de bizde şu var, mümkün olduğunca az harcayıp çocuklara daha fazla para bırakalım....” (K6, 75, Erkek).

Katılımcılar seyahatleriyle ilgili mekân seçerlerken güvenlikten sonra bir yerin en fazla ekonomik olmasına dikkat ettiklerini söylemişlerdir. Güvenirlik ve ekonomiklik mekân seçimlerinde ilk aradıkları kriterlerdir. Bu yüzden yeri geldiğinde seyahat rotalarını değiştirdiklerinden ve hesaplı tatil arayışına girdiklerinden bahsetmişlerdir.

5.13. Uygun İklim Koşulları

İnsanlar yaşlandıkça, ısıya karşı daha duyarlı hale gelirler, özellikle ileri yaştaki bireyler, sıvı kaybı bakımından yüksek risk altındadır. Hamilton ve Lau’ya (2004) göre iklim, turistlerin yer seçimlerini belirleyen önemli bir faktördür. Prayag (2012) Fransa’nın Nice şehrini örneklem olarak aldığı çalışmasında yaşlı bireylerin iklim ve hava koşullarını dikkate alarak yer seçimi yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Katılımcılar sıcağa karşı daha hassas bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bunun da seyahatleriyle ilgili yeri tercihlerini etkilediği görülmektedir.

Bir katılımcı iklimden etkilendiğini *“Artık çok sıcaklara da, çok soğuklara da dayanamıyorum.”* (K12, 79, Kadın) şeklinde dile getirirken, bir başka katılımcı da *“...İklimi çok önemli oluyor benim için, optimum şartlarda bir seyahat olursa gidiyorum, mesela her ülkenin ılıman olduğu mevsiminde oraya seyahat ederim.”* (K19, 67, Kadın) demiştir.

Seyahat esnasında iklim değişiklikleri de kendini göstermektedir. Alışkanlıkların dışına çıkılması yaşlıların sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Katılımcılardan biri bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Biz güneyde oturduğumuz için alışkın olduğumuz şeyleri arıyoruz, yani soğuk yerleri çok tercih etmiyoruz.” (K20, 76, Erkek).

Katılımcıların İzmir’i tercih etmelerinde de şehrin aynı zamanda ikliminin uygun olmasının etkili olduğu görülmüştür:

“...Havası çok güzel bir kere, şimdi burada imbat rüzgarı esiyor ya bana o kadar iyi geliyor ki, hafıflemiş gibi hissediyorum.” (K15, 65, Kadın).

Yaşlılar her iklim koşuluna uyum sağlamada zorluk çekebilirler. Bu yüzden seyahat ettikleri yerlerin iklim koşullarının onlar için uygun olması gerekmektedir. Yaşlıların genellikle ılıman iklim bölgelerine seyahat etmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Aşırı sıcaklar veya soğuklardan olumsuz etkilendikleri için bu durum seyahat etmelerine engel oluşturabilmektedir.

6. YAŞLI TURİSTLERİN KONAKLAMA TERCİHLERİ

TÜİK verileri, Türkiye’deki 65 yaş ve üstü bireylerin geceleme sayılarının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda yaşlı turistlerin konaklamayla ilgili yoğunlukla otelleri, akraba ve arkadaşlarını, apart otelleri tercih ettikleri görülmektedir (Chen & Gassner, 2012).

Cai ve diğerlerinin (2001) çalışmalarına göre, yaşlı turistler diğer yaş grubundaki turistlere nazaran konaklamaya daha fazla bütçe ayırmaktadırlar. Bu durumun ise yaşlıların genellikle tur şirketlerini gençlere göre daha fazla tercih etmeleriyle ilgili olduğunu belirtmektedirler (Javalgi vd., 1992).

Yaşlıların seyahatlerinin süresi de konaklama tercihlerini etkilemektedir (Alen vd., 2014). Ayrıca sağlıkları, ekonomik durumları, tarihi ve kültürel yapıların varlığı ile doğal peyzaj da konaklamayla ilgili seçimlerini belirlemektedir (Losada vd., 2017). Konaklama tercihleri yaşa göre de değişebilmektedir (Batra, 2009).

6.1. “Akrabalarımda Kalmak İstemem”

Bai ve diğerleri (1999) yaptıkları çalışmada, son yıllarda 65 yaşın üzerindeki bireylerin konaklamalarıyla ilgili otellere yönelimlerinde bir artışın olduğundan

bahsetmektedirler. Batra (2009) da çalışmasında, Tayland'daki yaşlı turistlerin % 73.4'ünün bir otelde kalmayı tercih ettiklerinden söz etmektedir.

Katılımcılar da konaklamayla ilgili özellikle otelleri tercih ettiklerini, akrabalarında kalmak istemediklerini söylemişlerdir:

“...Akrabalarımı tercih etmem, Ankara’da kuzenlerim var, yine de kalmam onlarda ısrar etmelerine rağmen, çünkü rahat edemem, böyle bir psikoloji var bende.” (K26, 67, Erkek).

Katılımcılar akrabalarında kalmanın genellikle özgürlüklerini kısıtladıklarını belirtmişlerdir:

“Akrabalarımın yanında kalmam, özgürlüğüm kısıtlanır nedeni bu, kendi başıma davranmak isterim, kendi başıma gitmek isterim, gezmek isterim. Ben o seyahati yapacaksam özgürlüğümü kısıtlayacak hiçbir şey istemem...” (K20, 76, Erkek).

Yine akrabalarını rahatsız etmemek ve kendi rahatlarını bozmamak için de otellerde kalmayı tercih ettiklerini söylemişlerdir:

“Tatilimi akrabanın yanında geçirmem hem onları huzursuz etmek istemem hem ben rahat edemem. O ayrı bir görüşme olur sonra otelime dönerim.” (K10, 66, Kadın).

Geleneksel toplumlarda insan ilişkileri daha samimi ve yakınken, modernleşmeyle birlikte bu samimiyetten uzaklaşıldığı görülmektedir. Bu durum seyahatlerle ilgili konaklama tercihlerini de etkilemektedir. Önceden seyahatlerle ilgili konaklama tercihlerinde akrabalar ön sıralardayken, şimdilerde bu sayı düşmüştür. Yaşlılar da gerek daha özgür bir seyahat deneyimi yaşamak, gerekse kendisini ve akrabasını rahatsız etmemek adına otellerde kalmayı daha fazla tercih etmektedir.

6.2. “Otelde De, Çok Samimi Akrabamda Da Kalmayı Tercih Ederim”

Yaşlılar konaklamalarını genellikle otellerde, bazen de akrabalarında gerçekleştirebilmektedirler (Bai vd., 1999). Bazı katılımcılar ise akrabalarında

kalmayı kesin olarak reddetmediklerini, bazen yakın akrabalarında da kaldıklarını dile getirmişlerdir:

‘‘Konaklamalarımnda otelde de, akraba veya arkadaşlarda da kalırım. Mesela geçen sene Kaş’a gittik üç günlüğüne, Facebook’ta paylaşmışım bunu ve Antalya’daki akrabalarım görmüş, beni de ağırladılar. Bizde akraba bağlılığı hala kuvvetli, biz kalırız seyahatlerimizde de birbirimizde. Tanıdık yerlere gidersem mesela Ankara’da arkadaşım var, Antalya’da akrabam var ve beni otellerde bırakmazlar kalırım onlarda, kıramam.’’ (K24, 70, Kadın).

Görüldüğü gibi yaşlılar seyahatleriyle ilgili konaklama tercihlerinde genellikle hassas davranmakta, bu konuda daha bireysel takılmaya özen göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu akrabalarında kalmayı reddederken, hala aile bağları çok kuvvetli olan katılımcılardan bazıları akrabalarında da konakladıklarından bahsetmişlerdir. Fakat genel olarak yaşlıların da artık gençler gibi bireysel ve gelenekselci yaklaşımdan uzak seyahat paternleri gösterdikleri görülmektedir.

6.3. Yaşlıların Otel Seçimleri ve Aradıkları Kriterler

Katılımcıların motivasyonlarının konaklamalarıyla ilgili yer seçimlerini etkilediği görülmektedir (Şekil 18). Katılımcılardan bazıları kalacakları yerlerde doğal çekiciklerin varlığını önemsemektedirler.

‘‘Doğal yerlerde kalmayı tercih ederim. Doğa beni rahatlatıyor. Yeşillik, ormanlık yerler beni rahatlatıyor.’’ (K28, 70, Kadın).

Bir katılımcı da otellerin çeşitli imkânlar sunmasını beklediğini ve tercih ettiği otellerde bunu aradığını dile getirmiştir:

‘‘Yaşlı dostu otel olsun, temiz olsun, otellerin seyahat imkânları olsun, bütün gün otelde sıklırım, otelin etrafını da görmek isterim, sadece oteli görmek değil, çevreyi de tanımak isterim.’’ (K13, 85, Erkek).

Şekil 18. Yaşlıların Otel Seçimlerinde Aradıkları Kriterler

Yaşlılar konaklama konusunda ekonomik alternatifler arayışına da girmektedirler (Lieux vd., 1994).

“Beş yıldızlı otel falan düşünmem. Daha uygunu varken, neden daha fazla para vereyim ki. Bütçemize göre işte 3 yıldızlı, 4 yıldızlı...” (K15, 65, Kadın).

Bir katılımcı otellerin sağlık olanakları sunmasını da istemiştir:

“Otellerin doktorları da olsun sağlık açısından tabi ki, anında müdahale edilsin bize.” (K27, 76, Kadın).

Başka bir katılımcı kaldığı otelin konumunu önemseydiğini ve genellikle etrafında hareketliliğin olduğu yerlerde kalmak istediğini belirtmiştir:

“...Otellerde, sadece temiz otellerde kalıyoruz. Ama otelin de konumu çok önemli. Yani hareket olacak. Burada Rıdvan otelde kalmayı seviyoruz. Ben burada bir sürü yerde kaldım, Kervansaray, Ilıca'nın orada da bir sürü yerde kaldım. Burada iniyoruz aşağıda güzel bir ortam var, mesafemiz yakın, canlılık var, denizin karşına geçip oturmayı seviyoruz.” (K20, 76, Erkek).

Bahsedilen bu kriterler dışında yaşlıların özellikle seyahat motivasyonlarının otel seçimlerini etkilediği görülmektedir. Katılımcılardan bazıları sağlıklı hissetmek

ve alternatif tıp uygulamalarından faydalanmak amacıyla termal otelleri tercih ettiklerini söylemişlerdir. Termal suların özellikle bedensel rahatsızlıklarına çok iyi geldiğinden bir katılımcı şöyle bahsetmiştir:

“...Daha doğrusu son birkaç yıldır doktorumun da tavsiyesiyle daha çok termal otelleri tercih ediyorum. Dizlerime iyi geliyor. Onca doktor gezdim, onca tedavi gördüm, ama bu sular kadar hiçbiri iyi gelmedi bana...” (K27, 76, Kadın).

Katılımcılardan birçoğu ise termal otellerin yaşlılığı ve hastalığı çağrıştırdığını ve bu yüzden bu tarz otelleri tercih etmediklerini dile getirmişlerdir:

“.... Mesela benim yaşlarımda olup da termal otellere gidenler de çok. Ama ben kendimi o kadar yaşlı görmüyorum. Ben yaşlı mıyım ki termale gideyim...” (K16, 69, Kadın).

Otel konseptleri yaşlıların konaklama tercihlerini etkilemektedir. Balçova'daki bir termal otelde saha çalışması yaparken yaşlıların genellikle *“Bizim gibiler ancak buraya gelir, gençlerin termalde ne işi olur.”* dedikleri görülmüştür. Katılımcıların genelinde de bu algı vardır. Termaller adeta yaşlılarla özdeşleşmiş mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Daha genç hisseden yaşlılar ise termal oteller dışındaki yerleri daha çok tercih etme eğilimindedirler. Aslında ülkemizde üçüncü yaş turizminin genel olarak sağlık turizmi ve termal turizm bağlamında ele alınması da yaşlıların sadece sağlık amaçlı seyahat edebildikleriyle ilgili mevcut algıdan kaynaklanmaktadır. Oysa ki, yaşlılar oldukça heterojen bir gruptur ve saha çalışması esnasında da görülmüştür ki, yaşlılar farklı maceralar yaşayabilecekleri, farklı deneyimler tadabilecekleri turistik tercihlerde de bulunabilmektedirler. Dolayısıyla onların bu taleplerinin görmezden gelinmemesi gerekmektedir.

6.4. Yaşlıların Değişen Konaklama Tercihleri

Yaşlanmayla birlikte konaklama tercihleri de değişim gösterebilmektedir. Literatürde genç yaşlıların alternatif olarak kampları da seçtiklerinden söz edilmektedir (Batra, 2009). Fakat katılımcılar arasında kampları daha çok gençken tercih ettiklerini, şimdilerde ise böyle bir seçimlerinin olmadıklarını söyleyenler olmuştur:

“Gençken kampta çok kalırdık, çadırda kalırdık. Ama şu an hiç kullanmıyoruz.” (K6, 75, Erkek).

“Eskiden karavanda, çadırda bile kalırdık, ama onlar artık geçti...” (K9, 65, Erkek).

Yaşın ilerlemesiyle birlikte güvenlik kaygısı artmaktadır. Katılımcılar da sırf güvensiz buldukları için eskisine göre pansiyonlarda daha az kalmakta veya artık hiç kalmamayı tercih etmektedirler. Katılımcılardan biri güvenli bir yer aradığını, dolayısıyla pansiyonda kalmaktan çekindiğini ve daha tanınmış, güvenilir yerleri tercih ettiğini söylemiştir:

“...Mesela pansiyonları tercih etmem, genelde tabi iyi otellerde kalırım, temiz olmalı, güvenilir olmalı...” (K19, 67, Kadın).

Emekli öğretmenlerden biri eskiden mesleğinin de sunduğu imkânlar arayıcılığıyla orduievlerinde daha çok kaldığını, şimdilerde ise bu alışkanlığının değiştiğinden bahsetmiştir:

“Öğretmenken genelde orduievlerinde kalırdık, şimdi şimdi otellerde kalıyoruz.” (K4, 65, Kadın).

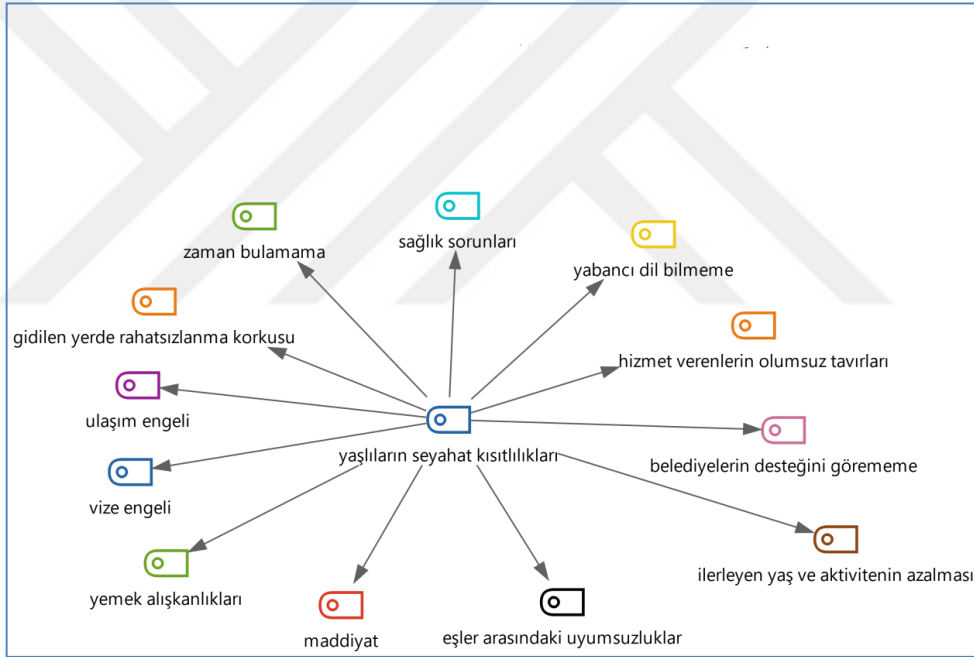
Katılımcıların dediklerinden anlaşıldığı üzere birçoğu önceki konaklama alışkanlıklarından yaşlarının ilerlemesi sebebiyle vazgeçmişlerdir. Kamp kurmayı veya karavanda kalmayı artık neredeyse hiç deneyimlemedikleri, genellikle daha güvenilir ve konforlu yerlerde konaklamaya özen gösterdikleri görülmektedir.

7. YAŞLILARIN SEYAHATLERİYLE İLGİLİ KARŞILARINA ÇIKAN ENGELLER

Yaşlılar, gençlere kıyasla seyahat ederken genellikle daha fazla engelle karşılaşmaktadır (Ji, 2012). Yaşlıların kişisel ve dış etmenlerden kaynaklı birçok seyahat engeliyle karşılaştıkları görülmektedir (Şekil 19). Bu engeller, onların seyahat motivasyonlarını, deneyimlerini ve seyahatleriyle ilgili mekân/yer seçimlerini etkileyebilmektedir. Sniadek & Zajadacz (2010) yaptıkları çalışmada, Polonyalı yaşlı vatandaşların seyahatleriyle ilgili karşılaştıkları en büyük engellerin,

aktif serbest zaman alışkanlıklarının olmaması, ekonomik durumun iyi olmaması ve fiziksel yetersizliklerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Literatürde sosyoekonomik faktörlerin seyahat kısıtlılıklarına neden olabildiğinden söz edilmektedir (Lee & Bowes, 2016). Ayrıca çevresel etmenler, fiziksel yetersizlikler vs. de engel yaratabilmektedir. Blazey'e (1992) göre yaşlılar seyahat etme konusunda birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Emeklilik statüsüyle birlikte kişinin hayatında sosyal, politik ve ekonomik anlamda değişimler meydana gelmektedir. Yine emekliler başta sağlık olmak üzere fiziksel ve bilişsel anlamda birçok yetersizlikle karşılaşmaktadır. Aynı şekilde Spasojevic ve Bozic (2016) çalışmalarında, ekonomik zorluklar ve sağlık endişelerinin Sırbistan'daki yaşlıların önemli seyahat engelleri arasında yer aldığından bahsetmektedir.

Şekil 19. Yaşlıların Seyahatleriyle İlgili Karşılarına Çıkan Engeller

Yaşlıların seyahat engellerinin altında yatan sebepler, aile yaşam döngüsü kuramıyla da açıklanabilmektedir (Lawson, 1991). Bu teori, yaşlıların seyahat etmek için daha fazla serbest zamana sahip olmalarına rağmen, aile içindeki sorumluluklarının fazla olması, ayrıca gelirlerinin azalması ve sağlık problemlerinin de seyahatleri konusunda engel oluşturduğuna vurgu yapmaktadır.

7.1. Sağlık Sorunları

Yaşlanmayla birlikte fiziksel ve bilişsel yetilerde kayıplar meydana gelebilmektedir. Kalp hastalığı, hipertansiyon, diyabet gibi kronik rahatsızlıklar yaşlı nüfusun en çok bilinen sağlık sorunları arasındadır. Sağlık sorunları, özellikle de yaş daha ilerlemiş turistlerde, seyahatleriyle ilgili kararlarını etkileyebilmektedir (Esichaikul, 2012). Pederson (1994) ileri yaş grubundaki yaşlıların (80 yaş ve üzeri) özellikle sağlık durumlarından ötürü seyahatleriyle ilgili diğer yaş gruplarına göre daha büyük engellerle karşılaştıklarını söylemektedir.

Katılımcılardan biri yaşının ilerlemesiyle birlikte fiziksel olarak zayıf düşme durumuna bağlı olarak seyahatlerinde azalmanın meydana geldiğine dikkat çekmiştir:

“Sandalye taşımak, ayakta beklemek zor. Bir yerde gezmeyi bırakacağız galiba. Çünkü zihnim ne kadar kuvvetli olsa da, çok yaşlandım. Bacaklarımın artık aynı kuvvette olmadığını hissedebiliyorum, seneye muhtemelen bir yere gidemeyecek duruma geleceğim.” (K12, 79, K).

Bir başka katılımcı dizlerindeki rahatsızlıktan dolayı kendisini çok fazla yormayan seyahatleri tercih ettiğini söylemiştir:

“En büyük engel dizlerim, bu yüzden uzun yürüyüş yapamıyorum. Turlara katılmak zor geliyor bana. Şu an mesela Doğu Expressi’ni düşünürüm veya Transsibirya’yı görmek çok isterim, o da bana uygun gibi geliyor, çünkü dizlerimden dolayı fazla beni yormayan, fazla yürüyüşü olmayan şeyleri yapmak istiyorum.” (K18, 65, Kadın).

Bir katılımcı da önceden yaşadığı bir sağlık probleminin seyahatlerini olumsuz etkilediğini söylerken, ciddi bir sağlık problemi olmadığı sürece seyahat etmeye devam edeceğini dile getirmiştir:

“Bundan üç yıl önce göğüs kanserine yakalanmışım ve inanır mısın gezmeyi bırak, hiçbir şey yapmak gelmiyordu içimden. Seyahat etmek benim hayattan en çok zevk aldığım şeylerden biridir. Ama işte sağlığını kaybettikten sonra başka şeyler yapman çok zor. Şimdi daha iyi

durumdayım, kanseri yendim ve arada ağrı sızım oluyor sadece. Ben ömrüm yettiğince ve sağlığım çok kötüleşmediği sürece seyahat etmeyi düşünüyorum.'' (K19, 67, Kadın).

Benzer şekilde sağlık sorunlarının seyahat etmenin önündeki önemli engellerden biri olduğuna vurgu yapan Jang ve Wu'da (2006) Tayvanlı yaşlıların sağlık sorunlarının seyahat motivasyonlarını önemli ölçüde etkilediğinden bahsetmektedir.

7.2. Zaman Bulamama

Her ne kadar yaşlı bireylerin boş zaman sorunlarının olmadığı ve bu bakımından seyahatleri konusunda daha esnek olduklarından söz edilse de (Aydemir ve Kılıç, 2017), yaşlıların seyahat etmek için zaman bulma konusunda sıkıntı yaşadıkları da görülmektedir.

Yeni emekli olmuş bir katılımcı aklında seyahat planları olmasına rağmen, eşi ve kızının uygun oldukları zamanı beklediğini söylemiştir:

“Eşim de kızım da çalışıyor, emekli olmadıkları için onların da tatil günlerini bekliyorum. Çünkü bizde hadi sen buraya git, ben buraya gideyim olmuyor.” (K8, 67, Erkek).

Bir başka katılımcı da iş gücün yoğunluğundan seyahate etmeye zor vakit bulabildiğinden bahsetmiştir:

“Engel pek yok da, zaman bakımından bazen sıkışıklıklar oluyor. Yani oraya yetişmek, buraya yetişmek, treni kaçırmak veya bu tür şeyler, zaman kısıtlaması yani bazen sıkışabiliyoruz.” (K6, 75, Erkek).

Aile içindeki sorumluluklar da yaşlıların seyahat etmeye zaman bulamamalarına neden olabilmektedir.

“Aslında son birkaç yıldır çok seyahat edemiyorum. Son birkaç yıldır ekonomik sebepli değil de, ailevi zorluklardan dolayı... Mesela oğlumun yanına Kanada'ya gidip geliyorum, Ankara'da işlerim çıkıyor, ee bakıma muhtaç bir annem var, yeri geliyor ona bakıyorum, çok yalnız

bırakamıyorum onu da, bunlardan vakit bulursam ancak gezebiliyorum işte...’’ (K19, 67, Kadın).

Yaşlılardan bazıları evde daha yaşlı bir bireye baktığı için seyahatleriyle ilgili uygun zaman bulamayabilmektedir. Literatürde sandviç kuşak olarak tanımlanan bu kişilerin, çocukları ve anne babalarıyla ilgilenmelerinin kendilerine zaman ayırma konusunda sıkıntı yaşattığı görülmektedir. Bu durum seyahatleri için de bir engel yaratabilmektedir.

7.3. Yabancı Dil Bilmeme

Batra (2009) çalışmasında, dil farklılığının Taylan’da seyahat eden yaşlı turistler arasında ciddi bir sorun oluşturduğundan bahsetmektedir. Katılımcılar yabancı dil bilmemelerinin yurtdışı seyahatleri için önemli bir engel oluşturduğundan söz etmişlerdir:

‘‘Ben yurtdışına yabancı dilim olmadığı için çok çıkmak istemiyorum. Daha doğrusu cesaret edemiyorum.’’ (K29, 73, Kadın).

Katılımcılardan bazıları dil bilmemelerine rağmen yurtdışına çıktıklarından bahsetseler de, bu konuda çok mağduriyet yaşadıklarını da söylemişlerdir:

‘‘...Yunanistan veya Bulgaristan’a gittiğinizde dil sıkıntınız pek olmuyor ama, Avrupa’da bunu çok yaşıyorsunuz.’’ (K27, 76, Kadın).

‘‘Seyahatlerimde en büyük engel dil, yani bir öğretmen olarak o kadar utaniyorum ki yurtdışında tarzanca konuşuyorum, bu çok büyük bir eksiklik, yani eğitim sistemi mağdurlarındanız biz de.’’ (K16, 69, Kadın).

Katılımcıların yurtdışı seyahatlerinde yabancı dil büyük bir sorun oluşturmakla birlikte bu konuda yeri geldiğinde çocuklarından yardım aldıkları görülmektedir. Bazıları ise sırf bu sorunu yaşamamak için rehberli turlarla seyahat etmeyi tercih ettiklerini dile getirmişlerdir.

7.4. Hizmet Verenlerin Olumsuz Tavırları

Yaşlı bireyler arasında turlara katılımın fazla olduğu görülmüştür. Çoğu, partnerinin olmaması veya daha güvenli buldukları için turları daha fazla tercih

etmektedir. Fakat katılımcılar turlardaki bazı olumsuz tavır ve davranışlardan kötü etkilendiklerini dile getirmişlerdir:

“Turlara katıldığında bazen agresif rehberlerle karşılaşabiliyorum. Tempoya ayak uyduramayınca kızıyorlar. Bu da moralimi bozabiliyor.”
(K7, 77, Erkek).

Katılımcılar ayrıca Türkiye’deki gümrüklerde polislerin davranışlarını büyük bir sorun olarak gördüklerinden bahsetmişlerdir:

“İlk zamanlar yurt dışına gittiğimizde Türk pasaportunu görüyorlardı ve ne zaman döneceksiniz falan demiyorlardı. Bu son dönemde, 6-7 senedir, Avrupa seyahatlerine gittiğimizde, daha hava alanlarındayken hemen ne zaman döneceksiniz diye soruyorlar. Geçişlerde, gümrüklerde falan baya arıyorlar. Abuk sabuk şeyleri aldılar. Bu bizi çok üzüyor, yani üçüncü sınıf insan vatandaşı muamelesi görüyorsunuz. Önceleri böyle değildi, ama şimdi yapıyorlar bunu. Ben Avrupa’ya çalışmaya değil, gezme amacıyla gidiyorum. Bunun bir standardı vardır. Zaten onlar bunu biliyorlar, ama ilk zamanları öyle davranmayıp da şimdi yapmaları kasıtlı bir şey...” (K15, 65, Kadın).

Yaşlılar seyahatleri sırasında özel ilgilerden hoşlandıklarından bahsetmekte ve taleplerine cevap verilmesini istemektedirler. Yaşlıların seyahatleri sırasında yaşadıkları herhangi bir olumsuz durum ise, bir sonraki seyahat davranışlarını negatif yönde etkileyebilmektedir. Özellikle turdaki rehberlerin anlayışsız tavırlarından kötü etkilendiklerini dile getiren yaşlılardan bazıları için turlar bir sonraki seyahatler için olumsuz bir imaj oluşturmaktadır.

7.5. Ekonomik Kısıtlayıcılar

Chen & Shoemaker’e (2014) göre ekonomik anlamdaki kısıtlılıklar, seyahat etmenin önünde büyük bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar seyahat etmenin önündeki engeller arasında maddiyatı ilk sıralara koymaktadırlar. Genel olarak sadece emekli maaşına bağlı olarak gezmelerinin mümkün olmadığını, bu bakımdan belli bir maddi birikimin veya ek gelirin olması gerektiğini söylemektedirler.

“Emeklilere devletin verdiği zam çok düşük, yani ek geliriniz olmasa veya çocuklarınız sizi desteklemese gezemezsiniz ki...” (K6, 75, Erkek).

“Türkiye’de emekli olmak hele ki emekli yaşlı olmak çok zor tamamen üçüncü sınıfa atıyor sizi, ancak kendi imkânlarınızla bir şey yapabilirsiniz yapıyorsunuz.” (K26, 67, Erkek).

Yaşlıların maddi açıdan sıkıntı yaşamaları ayrıca çocuklarından seyahat etmeleri konusunda ekonomik olarak da destek almalarına neden olmaktadır:

“Sadece emekli maaşı değil, birikimlerimiz de var olduğu için seyahat edebiliyoruz. Çoluk çocuktan borç da alıyoruz.” (K7, 77, Erkek).

Katılımcılardan biri her şeyin maddiyata dayandığını, ancak kenara para koyabilenin gezebildiğini söylemiştir:

“Ekonomi bence en büyük engel. Parası olan yaşlı gene geziyorsa geziyor.” (K22, 74, Erkek).

Katılımcılar emekli maaşı ve ek gelirlerine rağmen pahalılıktan şikâyet etmektedirler. Birçoğu yakın gelecekte maddi engelden dolayı eskisi gibi seyahat edemeyeceklerinden söz etmektedirler.

7.6. Belediyelerin Desteğini Görememe

Turistik mekân çekicilikleri ayrıca altyapı ve üstyapı düzenlemeleriyle de ilgili olduğundan, yerel yönetimler bu çekiciliklerin oluşturulması ve korunmasında sorumlu kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kozak ve diğerleri (2019) yaptıkları çalışmada, üçüncü yaş turizminde destinasyonun planlanması ve yönetiminde yerel yönetimin önemli bir role sahip olduklarından bahsetmektedir. Katılımcılar da yaşlıların seyahat etmeleri konusunda belediyelerin de ön ayak olmalarını istemişlerdir:

“....Bu anlamda belediyelerin yol açmaları gerekiyor, yasalar olmadan da sadece belediyelere verilen haklarla yaşlıların seyahat imkanları arttırılabilir.” (K30, 69, Erkek).

‘‘Bu konuyu belediyelerin ele alması lazım. Belediyeler yaşlıların aktif olmasını sağlayacak kişiler. Özel arabalar olsun mesela yaşlılar için, yaşlıları toplasın gezdiresin.’’ (K14, 71, Kadın).

Belediyeler yaşlılar için seyahat imkânlarının yaratılması, yaşlı dostu çevrenin oluşturulması konularında ön ayak olması gereken kurumlardır. Nitekim yaşlıların da birçok hizmeti belediyelerden talep ettikleri görülmektedir.

7.7. Ulaşım Engeli

Yaşlının yaşam biçiminin belirlenmesinde ulaşım büyük bir role sahiptir. Ulaşım, rekreasyon, seyahat ve diğer hizmetleri daha kullanışlı hale getirerek ihtiyaç duyulan ve talep edilen hizmetlere daha kolay ulaşabilmeyi sağlar. Ulaşımındaki çeşitli aksaklıklar ve engeller özellikle mobilite kaybı olan olan yaşlılar için büyük sorun oluşturabilmektedir (Öztop ve Şanlı Akkurt, 2016).

Katılımcılardan bazıları 65 yaş ve üstüne ücretsiz şehir içi ulaşım hakkının, başka bir şehre geçildiği takdirde bazı sıkıntılar doğurabildiğinden bahsetmişlerdir:

‘‘İstanbul’da, İzmir’de 65 yaş üstüne ulaşım ücretsiz. Bodrum’da da var o uygulama, ama burada şöyle bir sıkıntı var. Şimdi ben İstanbul’da yaşıyorum ve orada bu ücretsiz ulaşımdan rahatça yararlanabiliyorum. Ancak İzmir’e veya başka bir şehre gidince, herhalde birden sizi genç gibi görüyorlar ve o ilin kartını alıp ücretli binmek zorunda kalıyorsunuz. Yani o prosedürü yerine getirmek zorundasınız. Oysa öyle olmalı ki, hıviyetinizi gösterdiğinizde her yerde bu ücretsiz ulaşım geçerli olmalı. Mesela ben İsviçre’ye gittiğimde trene biniyorum, kartıma bakıyor ve adam okey diyor, teleferiğe biniyorum okey diyor. Ama budur yani, insan aldığı biletle her tarafı gezebilmeli. Bizde de belki yeni yeni olacak, belediyelerin taahhütleri arasında, gündemlerini aldılar çünkü.’’ (K7, 77, Erkek).

Yaşlılar şehir içinde ücretsiz ulaşım hakkından faydalanabiliyorken, aynı uygulamanın diğer illere geçildiğinde de geçerli olmasını istemektedirler. Böylece seyahatleri sırasında daha fazla ve özgür bir biçimde gezebileceklerini söylemektedirler. Çoğu bu konuda yurtdışındaki uygulamaları örnek göstererek

ülkemizi bu bakımdan kıyaslamaktadır. Bu konuda belediyelere sorumluluk düştüğünü ve belediyelerin bu konu üzerinde durması gerektiğini düşünmekte ve bu anlamda belediyelerden talepte bulunmaktadır.

Bir katılımcı da ülkemizdeki havalimanlarının şehir içindeki bağlantı ve yönlendirme sorununun seyahatlerinde engel oluşturduğundan söz etmiştir:

“Bakın Almanca bilmiyorum, Bahnhof’ta indim, dilini bilmenize gerek yok. Hangi trenin hangi bölgeye gittiğini oradan görüyorsunuz. Üç dakikada bir tren geliyor, kendi yönünüzü kendiniz seçiyorsunuz. Yani böyle organize, böyle yönlendirme var. Yine en azından İzmir’de İZBAN var havalimanına gidiyor, ama Ankara’da metro gitmiyor havaalanına. Havaalanına metro giden yeri İstanbul’da da kapattılar, şimdi yeni havalimanı gitmiyor metroyla. Ben oradan uçmam yani büyük bir ulaşım sorunu olarak görüyorum.” (K26, 67, Erkek).

Görüldüğü gibi şehir içindeki ücretsiz ulaşım hakkından tüm illerde yararlanamama ve havalimanlarında yönlendirme sorunu yaşamaları yaşlıların seyahatleriyle ilgi önemli engelleri oluşturmaktadır. Bu sorunların ele alınması ve bu konuda düzenlemelerin yapılması yaşlıların seyahatlerini kolaylaştırmak adına önemli olacaktır.

7.8. İlerleyen Yaş ve Aktivitenin Azalması

Katılımcılar arasında fiziksel olarak yorgun hissettiklerini söyleyen kişiler, hareket kabiliyetlerinin kısıtlanmasını seyahatleri için bir sıkıntı oluşturabildiğinden bahsetmişlerdir:

“Kendimizi yaşlı hissetmeyiz, yani öyle ah vah 60 oldum, yok 70 oldum gibi dertler falan yok bizde, ama diyorum ki bir taraftan da fiziki olarak yaşlısın, bunu reddedemezsin. Şimdi 30-40’lı yaşların verdiği aktivite imkânı yok açıkçası. Yani 60 ila 65 arası bile aktivitenizi etkileyebiliyor. Bir de tabi doktor olduğum için, çok yoğun bir çalışma programına maruz kaldığım için de yıprandım diyebilirim. Şimdi açıkçası zihin olarak aktifim, ama fiziken yorgun hissettiğim oluyor tabi.” (K8, 67, Erkek).

“Seyahat etmek spor gibi bir şey, yerinde oturmadan hareket etmektir bana göre. Yaş ilerledikçe aktiflik mecburen azalıyor, hareket etmek zorlaşıyor. Mutlaka belli bir yaş, kişileri ağırlştırıyor ister istemez. Bu da seyahatlerinizi etkiliyor.” (K4, 65, Kadın).

Yapılan bir çalışmaya göre fiziksel yetersizlik oranı genç nüfusta % 5 civarındayken, bu oranın yaşın ilerlemesiyle birlikte giderek arttığı görülmektedir (Akçay, 2013). Bu durum yaşlıların birçok etkinlikten uzak durmasına neden olabilmektedir. Birçok çalışmada yaşlılardaki fiziksel anlamdaki enerji eksikliğinin yaşlıların mobilite paternlerine yansıdığından bahsedilmektedir. Bu durum yaşlıların seyahat davranışlarına da yansımaktadır. Fiziksel olarak kendilerini zayıf hisseden yaşlılar genellikle seyahat etmemeyi tercih etmekte veya fiziksel yetersizlikleri seyahat etmek için önemli bir kısıtlılık ve engel olarak görmektedirler.

7.9. Eşler Arasındaki Uyumsuzluklar

Yaşlıların seyahate karar verme aşamasında eşler birbirlerini etkilemektedirler (Wang vd., 2007). Eşlerin tercihlerinin birbiriyle uyuşmaması önemli bir seyahat engeli (Huber, 2019) olarak görülmektedir.

Eşlerden birinin seyahat etmeyi sevmemesi, diğerinin seyahate çıkmasını olumsuz etkilemektedir.

“Uzakdoğu’ya gitmek istiyorum, ama benim hanım istemiyor. Ben de onsuz istemiyorum bir yere gitmeyi. Benim hanımum evini seviyor.” (K20, 76, Erkek).

Eşlerin farklı seyahat motivasyonları, eşler arasında seyahatleri konusunda çeşitli anlaşmazlıklara neden olmaktadır.

“...Eşim mesela Hindistan’a çok gitmek istiyor, ama ben istemiyorum.” (K9, 65, Erkek).

Eşlerden birinin hasta olması da seyahat konusunda engel yaratabilmektedir. Eşinin sağlık durumunun katılımcının seyahate karar verme sürecini önemli ölçüde etkilediği görülmektedir.

‘Eşimin hastalığından dolayı eskisi kadar çok gezemiyorum, ancak kızım ve yakın arkadaşlarımla yıl içinde uygun zamanlarda gezebiliyorum.’

(K13, 85, Erkek).

Eşler birbirlerinin seyahate karar verme süreçlerinde belirleyiciler olmaktadır. Farklı seyahat motivasyonları, eşlerden birinin seyahat etmeyi sevmemesi veya eşlerden birinin hastalığı bir diğerinin seyahat etme durumunu etkileyebilmektedir. Hatta öyle ki, eşlerden biri vefat ettikten sonra bir diğerinin seyahat sıklığında artışın meydana geldiği görülmektedir. Çünkü bu sayede birey seyahatleri konusunda daha bağımsız karar verebilmektedir. Bu bakımdan özellikle yaşlı kadınların eşleri vefat ettikten sonra daha özgür olarak seyahat etmeye başladıklarını görebilmekteyiz.

7.10. Vize Sorunu

Yurtdışı seyahatlerde vizenin süreli olmasını katılımcılardan bazıları büyük bir sorun olarak görmektedir.

‘Yurtdışına seyahat edeceksiniz, ama vizeler sorun yaratıyor. Ben bu vize belasına niye takılıyorum? Bunun üzerinde düşünmek gerekiyor. Eskiden seyahatlerimde uzun süreli vizeler arayıcılığıyla birçok yere giderdim, ama şu an vizelerin süresi 3 ay civarında.’ (K26, 67, Erkek).

‘Yeşil pasaportu olanlar daha rahat geziyor. Keşke vatandaşlara da vize kolaylıkları getirilse veya vizeler kaldırsın. Nasıl ki Türkiye vizelerini kaldırdı başka ülkelere, onlar da vizelerini kaldırsınlar.’ (K3, 78, Erkek).

Aslında pek çoğumuz için vizenin süreli olması sorun oluşturmaktadır. Yaşlılar da bu konudan muzdariptirler. Aralarında yeşil pasaportu olanlar bu bakımdan şanslı olsalar da, diğerleri bu durumdan sıkıldıklarını ve yurtdışı seyahatleriyle ilgili heveslerinin kırıldığını söylemişlerdir.

7.11. Yemek Alışkanlıkları

Sağlıklı beslenme davranışları özellikle ileri yaşlarda yaşam kalitesini yükselten etkenlerden biridir. Albayrak’a (2014) göre, yaşlılar bulundukları yaşam

döneminin özelliği gereği sağlıkları konusunda diğer yaş gruplarına göre daha hassas kişilerdir ve seyahatleri esnasında sağlık durumlarına bağlı olarak rahatsızlıklarını tetiklemeyecek yiyecek ve içeceklerle ulaşmayı talep etmektedirler.

“...Hatta dışarıda yediğimiz yemekten dolayı seyahati yarıda bırakıp döndüğüm oldu. Yaşımız artık bildiğimiz şeyleri yemeye yöneltiyor bizi, sağlığımızı da ona borçluyuz.” (K20, 76, Erkek).

Katılımcılar seyahat sırasında yemek alışkanlıklarını devam ettirememeyi bir engel olarak görmektedirler. Bu alışkanlıkların dışına çıkılması, yaşlı turistlerin sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

7.12. Gidilen Yerde Rahatsızlanma Korkusu

Yaşlıların seyahatleriyle ilgili bazı risk durumlarını yaşamaktan korktukları görülmektedir. Bunlar arasında, seyahat sırasında hastalanmak veya herhangi bir sorun yaşamak vardır. Bu durum seyahate karar verme süreçlerini etkilemektedir. Katılımcılardan biri seyahatleri sırasında herhangi bir rahatsızlık yaşamaktan çok korktuğunu ve bu korkusunun onun seyahatleri için engel oluşturabildiğini söylemiştir:

“Gittiğimiz yerde rahatsızlanmaktan çok korkarım ben. Bilmediğin yer sonuçta, evinden uzaktasın... Evet yardım alırsın belki, ama yine de korkuyorum işte.” (K14, 71, Kadın).

Yaşlılar olabildiğince risksiz bir tatil deneyimi yaşamayı arzu etmektedirler. Varış noktalarında yaşayabilecekleri en ufak bir aksaklık, bir sonraki seyahatlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Tezin bu bölümünde sahadan toplanan veriler literatürden ve sahadaki gözlemlerden destek alınarak yorumlanmıştır. Bir sonraki kısımda bu veriler değerlendirilmekte ve önerilerle birlikte tartışmaya açılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

‘‘Ne derler eskiler, insan gezdiğini gördüğünü götürürmüş, başka da hiçbir şey götüremezmiş bu dünyadan...’’ (K17, 72, Kadın).

20. yüzyılda özellikle tıp alanında meydana gelen gelişmeler demografik değişimleri de beraberinde getirmiştir. Demografik dönüşümler, 21. yüzyılın ortalarından itibaren yaşlı nüfusun toplum içindeki oranının artmasına neden olmuştur. Artık dünya genelinde deneyimlenen bir olgu olan yaşlılık, birçok ülkede farklı yönleriyle ele alınan bir konu haline gelmiştir. Ülkelerin yaşlanma politikaları incelendiğinde, yaşlanmanın genellikle bir sorun olarak ele alındığı görülmektedir. Son yıllarda ise özellikle Batılı ülkelerde, giderek gelişmekte olan ülkelerde, yaşlanma pozitif yönleriyle de değerlendirilmekte ve bu konuda farkındalık yaratılmaktadır. Nüfusu çok hızlı yaşlanan Türkiye’de de bu tür çalışmalara gün geçtikçe daha fazla önem verildiği görülmektedir.

Bugünün uzun ömürlü yaşlı bireyleri önceki jenerasyonlara göre daha sağlıklı, daha iyi eğitilmiş, ekonomik olarak daha güçlü, farklı ihtiyaç ve beklentileri olan, daha aktif, bağımsız ve bireysel hareket etmeyi tercih eden kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskisine göre daha farklı yaşam stilleriyle tanıdığımız bu yeni nesil yaşlılar, seyahat etmeyi sevmekte ve serbest zamanlarını olabildiğince kaliteli geçirmeyi istemektedirler. Dünya genelinde ortalama yaşam süresinin uzamasıyla beraber, ulaşım imkânlarının kolaylaşması ve benzeri birçok gelişmeyle birlikte yaşlı turistlerin sayısında da önemli bir artış gözlenmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, ülkemizdeki sayıları giderek artan 65 yaş ve üzerindeki vatandaşların seyahat etme nedenlerini ve seyahatleriyle ilgili mekân seçimlerini ele almak, anlamak ve yorumlamaktır. Ayrıca yaşlı bireylerin seyahat sıklıklarını etkileyen faktörleri, seyahatlerini kimlerle deneyimlediklerini ve seyahatleriyle ilgili karşılarına çıkan engelleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu fenomenoloji çalışması genellenebilir sonuçlara ulaşmaktan ziyade, araştırmanın kendi bağlamı içinde değerlendirilmektedir.

Çalışmada yaşlı bireylerin seyahat motivasyonları ve mekânsal tercihleri birlikte düşünülerek çalışma ilerletilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda yaşlıların seyahat etmedeki amaçları ve seyahatleriyle ilgili mekân/yer tercihleri iki (2) ana

tema altında incelenirken; yaşlıların seyahat etme sıklıkları, seyahat partnerleri, konaklama seçimleri ve seyahat engelleri araştırmanın alt temaları altında ele alınmıştır.

Çalışmaya dahil edilen 30 kişinin kişisel özellikleri ve sosyoekonomik durumları değerlendirildiğinde, çalışma grubunun heterojen bir yapıda olduğu görülmektedir. Farklı yaş ve cinsiyetteki katılımcılar birçok yönleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Genel olarak belli bir sosyal ve kültürel sermayeye sahip oldukları görülen katılımcılar sağlıklı ve aktif yaşlanmaya önem vermekte, sosyal ve kültürel etkinliklere katılmakta, yaşlılık dönemlerini sadece ev ve çevresinde geçirmek ya da torun bakmak yerine kendi ferdi istekleri doğrultusunda yaşamayı tercih eden bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Katılımcıların büyük kısmı genç yaşlılar dediğimiz 65-74 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır. Genellikle yeni emekli olmuş, belli bir maddi birikime sahip, ailevi sorumlulukları eskisine nazaran daha az olan, sağlık durumları kötüleşmemiş bu bireylerin belli seyahat motivasyonlarına sahip oldukları ve seyahatleri için planlar yaptıkları görülmektedir. İleri yaş grubundaki bireyler ise özellikle sağlık durumlarıyla ilgili birtakım engellerle karşılaşmakta, bu durum seyahat motivasyonlarını, seyahat sıklıklarını ve mekânsal tercihlerini etkilemektedir. Dolayısıyla bu iki yaş grubu birbirlerinden sayıca ve seyahat davranışları yönünden farklılıklar göstermektedir.

Yaş algısı da katılımcıların seyahat davranışlarını etkileyebilmektedir. Yaşlıların seyahat deneyimlerini anlama noktasında sadece takvim yaşını baz almak yeterli değildir. Çalışmanın bulguları yaşlıların seyahate katılmalarını sadece kronolojik yaşın etkilemediğini, hissedilen yaşın da bu durumda belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar genellikle kendilerini dinç, sağlıklı ve başkalarına bağımlı olmadan hareket edebilen bireyler olarak değerlendirdikleri için yaşlı olarak adlandırılmaktan hoşlanmadıklarını ve kendilerini yaşlı olarak görmediklerini dile getirmişlerdir. Çünkü onlara göre yaşlılık daha ileri yaştaki bir dönemi ifade etmektedir. Dolayısıyla 90 yaşın üstündeki birinin yaşlı olarak kabul edilmesi normalken, 65-80 yaşları arasındaki birinin yaşlı olarak görülmemesi gerektiği düşünülmektedir. İleri yaştaki bir kişi daha zayıf ve güçsüz bir kişi olarak algılanmaktadır. Yine hissedilen yaşa dikkat çeken katılımcılar, yaptıkları tüm faaliyetleri hissettikleri yaşa bağlamaktadırlar. Bir bakıma hissettikleri yaştan cesaret

aldıklarını söylemişlerdir. Onlara göre yaşlı biri gibi hissetmek ise seyahat etmenin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde cinsiyet farklılıkları açık bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle ailevi sorumluluklar kadınların seyahate karar verme süreçlerini etkilemektedir. Bu yüzden kadınların bu tür sorumluluklarının daha az olduğu, genellikle 60'tan sonraki yıllarda, seyahatlerinin sayısı ve süresi artmaktadır. Bu durumda özellikle eşin vefatı da belirleyici olmaktadır. Erkeklerin ise genel olarak yaşlılıktan önceki yaşamlarında da seyahat ettikleri, bu bakımdan evle ilgili sorumluluklardan çok fazla etkilenmedikleri anlaşılmaktadır.

Katılımcıların seyahatlerini kolaylaştıran en önemli etmenlerden biri belli bir ekonomik sermayeye sahip olmalarıdır. Seyahatleriyle ilgili genellikle çocuklarından destek görmeleri de onları seyahat etme konusunda teşvik etmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının yüksek öğretimden mezun olması da onları bu konuda cesaretlendiren bir diğer faktördür. Eğitim seviyesi arttıkça katılımcıların yaşadıkları yerin dışına çıkmada daha istekli oldukları görülmektedir. Yine katılımcıların emekli olmadan önceki mesleklerinin de seyahat davranışlarını etkilediği ve seyahatlerinin yönünü belirlediği anlaşılmaktadır.

Önceki bölümlerde bahsedildiği gibi yaşadığımız yüzyıl yaşlılık konusunun çokça dile getirildiği bir çağ olmaya devam edecektir. Dolayısıyla yaşlılarla ilgili birçok yeni soruyla karşılaşmamız kaçınılmaz olacaktır. Dünya genelinde yaşlıların sayısı arttıkça yaşlı turistlerin sayısında da bir artış meydana gelmektedir. Genel olarak toplam yaşlı nüfus içinde yaşlı turistlerin sayısı çok yüksek görünmese de, istatistikler yakın gelecekte bu sayının çok daha fazla olacağına işaret etmektedir. Bu sebeple gerek dünyada gerekse ülkemizde önemli bir yaşlı turist potansiyelinden bahsetmek mümkündür.

Peki, bu grubun seyahat etmedeki amaçları nelerdir? Çalışmanın bulguları daha önce gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilen bulgular ile örtüşmekle birlikte araştırma bağlamının özgünlüğünü yansıtan sonuçlar da içermektedir (Şekil 20). Bulgular yaşlıların seyahat motivasyonlarının bazı konularda benzerlik göstermediğini ve bu durumda çeşitli faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi, gelir durumu bu bakımdan belirleyici

faktörlerdir. Aynı zamanda katılımcıların kültürel geçmişi ve sağlık durumları da seyahat motivasyonlarını etkilemektedir.

Yaşlılar konfor alanlarından çıkarak belli amaçlar doğrultusunda seyahat edebilmektedirler. İlerleyen yaşlarına, yaşadıkları sağlık sorunlarına rağmen seyahat etmeye devam etmekte ve gelecek seyahat planları yapmaktadırlar. Öncelikle seyahat davranışı, bireyin geçmiş yaşantısıyla ilgili bir durumdur. Çalışmanın bulguları seyahat etmenin geçmişten gelen bir alışkanlık olduğunu ortaya koymaktadır. Ve katılımcılardan bazılarına göre bu alışkanlık zamanla bir gereksinim haline gelmekte ve eksikliği sorun oluşturabilmektedir. Dolayısıyla bazı yaşlılar için seyahat etmek aynı zamanda hayat standardını korumak ve yaşam stillerini devam ettirmek demektir.

Katılımcıların genel olarak seyahatlerini yeni yerler keşfetmek ve yeni şeyler öğrenmek amacıyla gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Uluslararası literatürde de benzer bulgulara rastlanmaktadır. Yaşlılar çoğunlukla tarihi ve kültürel yerleri ziyaret ederek bir şeyler öğrenmek ve yeni şeyler deneyimlemek istemektedirler. Böylece zihinlerini ve kültür seviyelerini geliştirerek seyahatlerinden büyük bir haz aldıklarını söylemektedirler. Yaşlılar seyahat ederek bir yandan yenilenip rahatlarlarken, bir yandan da seyahatleri sırasında edindikleri tecrübeleri başkalarıyla paylaşarak sosyal çevrelerinde daha görünür olmayı arzulamaktadırlar. Böylelikle yaşlanmayla birlikte kaybettikleri bazı rolleri yeniden kazanabilmektedirler.

Yaşlıların turizm deneyimlerinin öznel, duygusal ve sembolik anlamlarla yüklü olduğu görülmektedir. Bulgular yaşlılıkta seyahat etmenin çok daha anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Seyahat etmek bazen güzel bir anı bırakmak, aile ve eş dostla zaman geçirmek, bazen de sosyalleşebilmek ve yalnızlaşma duygusunu azaltabilmek için bir fırsat olarak görülmektedir. Yaşlılar seyahat etmeyi ayrıca gençleşmek için de bir fırsat olarak görmektedir. Onlara göre daha genç hissetmenin bir yoludur seyahat etmek...

Bugün özellikle kentte yaşayan yaşlıların “yaşlandım artık evde oturayım” düşüncesinde olmadığı görülmektedir. Seyahat etmek onların günlük rutinden kaçmalarını ve değişik deneyimler yaşamalarını mümkün kılmaktadır. Böyle yaparak yaşlı gibi hissetmenin de önüne geçilebildiklerini düşünmektedirler. Sağlıklı

Yaşlılar kendilerinden önceki nesillere göre daha fazla seyahat etmekle birlikte, çeşitli faktörlere bağlı olarak seyahatlerinin sıklığı ve süresi değişebilmektedir. Genel olarak eşi vefat etmiş kadınların eskisine göre seyahat sıklığının arttığı görülmektedir. Kimi, zamanında eşi seyahat etmeyi sevmediği için yarıda bırakmak zorunda olduğu seyahat planlarını eşi vefat ettikten sonra gerçekleştirme fırsatı bulmuş ve seyahatlerinin sayısını arttırmış, kimi ise eşinin vefatıyla ilgili yaşadığı derin üzüntülerden seyahatlerinin sayısını arttırarak kurtulmayı başarmıştır. Bazıları sırf evinin rahatlığından vazgeçemediği için seyahatlerinin süresini kısa tutmayı tercih edebilmekteyken, kimileri için ekonomik koşullardaki dalgalanmalardan dolayı seyahatlerin sıklığı ve süresi yıllar içinde değişim gösterebilmektedir.

Seyahat partneri bulmak yaşlılar için her zaman kolay olmayabilmektedir. Yaşlıların birçoğu ya eşlerini ya da yakın arkadaşlarını kaybedebilmektedir. Bu durum onların seyahat etmeleri konusunda ciddi bir engel oluşturabilmektedir. Çalışmaya dahil edilen katılımcılardan bir kısmı seyahatlerini çoğunlukla eşi, çocukları ve arkadaşlarıyla deneyimlediklerini belirtirken, özellikle yalnız yaşayan

kadınların genellikle turları tercih ettikleri ve seyahatleriyle ilgili turlara büyük güven duydukları görülmüştür.

Yaşlılar seyahat ederken aynı zamanda birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Kimi zaman herhangi bir sağlık sorunu, kimi zaman seyahat etmek için yeterli zamanı bulamama olarak karşımıza çıkan bu engeller yaşlıların seyahat sıklığını ve süresini, motivasyonlarını, mekânsal tercihlerini etkileyebilmektedir. Yaşlıların yurt dışı seyahatlerinde genellikle yabancı dil ve vize engeliyle karşılaştıkları görülürken, yurt içi seyahatlerinde belediyelerden destek görmeme ve ulaşım engeli öne çıkmaktadır. Yaşa bağlı olarak uzun mesafe yolculuklarını pek tercih etmediklerini dile getiren yaşlılar, turistik faaliyet için yer seçimi yapılırken havayolu ulaşımının olmasına da önem verdiklerini söylemektedirler. Gerek turlardaki rehberlerin olumsuz tavırları gerekse gümrüklerdeki davranış şekilleri yaşlıların seyahatleriyle ilgili gördükleri engeller arasındadır. Ayrıca büyük çoğunluğunun engeller listesinde maddiyatı ilk sıralara koydukları görülmektedir. Yine yemek alışkanlıklarını devam ettirememesi ve gidilen yerde rahatsızlanma korkusu diğer engellerdendir. Bazı engeller ise kişilerarası nedenlerden kaynaklanmaktadır. Mesela eşlerden birinin seyahat etmeyi sevmemesi, bir diğerinin seyahat etmesi önünde engel oluşturmaktadır.

Yaşlıların seyahatleriyle ilgili mekân/yer seçimlerinde oldukça seçici oldukları görülmüştür. Genel olarak seyahat motivasyonu mekân/yer seçimi kararlarında etkili olmaktadır. Yaşlılar mekân seçerken sıklıkla ön araştırma yapmakta ve seyahatleriyle ilgili güvenilir kişilerden tavsiyeler almaya önem vermektedirler. Önceki seyahat deneyimleri de bir yeri tekrar ziyaret edip etmemelerinde etkili olmaktadır. Yaşlılar genellikle konforlu, rahat ve engelsiz mekân arayışına girmekte, konaklamaları sırasında özel ilgi bekledikleri görülmektedir. Bazıları sessiz/sakin mekânları daha fazla seçerken, bazıları canlı/hareketli mekânları tercih etmektedir. Ayrıca sıcağa karşı oldukça duyarlı olan yaşlılar için varış noktalarında uygun iklim koşullarının olması oldukça önemlidir. Yaşlıların güvenlik endişelerinin fazla olması mekân seçerken bu konuda seçici davranmalarına neden olmaktadır. Onlar için her ne kadar bir mekânın ekonomik olması önemli olsa da, öncelikleri güvenli bir mekânda tatillerini geçirmek istemeleridir. Herhangi bir yerin imajı da yaşlıların seçimlerini etkileyebilmekte,

yaşlılar güven vermeyen bir yeri tercih etmemektedirler. Yaşlıların ziyaret ettikleri bazı yerlere zamanla özel anlamlar yükledikleri de görülmektedir. Dolayısıyla orası artık onlar için bir mekândan fazla bir anlam ifade edebilmektedir.

Yaşlıların seyahate çıkması, ulaştırılması, konaklaması ve eğlencesi bazı farklı düzenlemeleri gerektirmektedir. Dünyanın birçok yerinde hükümetler ve birçok sektör yaşlıların bu alanlara kolayca erişimlerini sağlamak için hizmet ve kolaylıkları geliştirmeye çalışmaktadırlar. Aşağıda yaşlıların seyahatleriyle ilgili talepleri çerçevesinde konuyla ilgilenen çeşitli kurumlara, sektörlerle ve araştırmacılara öneriler sunulmaktadır.

1. Politika Önerileri

Gelişmiş Batılı ülkelerin birçoğunda üçüncü yaş turizm pazarına oldukça önem verilmektedir. Bu konuda hükümetten gerekli politik desteği almak da çok önemlidir. Dünyanın birçok yerinde örneği bulunduğu gibi ülkemizde de yaşlı turizmi hükümet politikaları içerisinde yer almaktadır. Fakat konuyla ilgili henüz yeterli düzeyde program, proje ve mevzuat düzenlemelerine yönelik çalışmalar bulunmamaktadır. Bu durum Türkiye’de hala bu alana yönelik yeterli kaynak aktarımını engellemekte, ayrıca planlamalar ve uygulamalarda da eksikliklere neden olmaktadır.

Türkiye’nin yaşlı nüfusu iç turizm için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte ülkemizde yaşlı turizmüne yönelik alınan birçok kararın uygulanması konusuna yeterince ilgi gösterilmediği görülmektedir. 10. Kalkınma Planı içerisinde aktif yaşlanma hedefi altındaki 7. Eylem, gerektiğinde indirim yapılarak yaşlıların turizm hareketlerine katılımının desteklenmesini amaçlamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014:49). Fakat araştırmaya katılan yaşlılar gerek konaklamalarında gerekse ulaşımında kendilerine gözle görülür bir indirimin uygulanmadığını söylemişlerdir. İlgili kurum ve kuruluşların, yerel yönetimlerin ve turizm paydaşlarının işbirliğiyle gerçekleştirilecek olan indirim uygulamaları yaşlıların seyahatlerini teşvik edebilir, böylece ölü sezon da dahil tüm yıl boyunca iç turizm de canlı tutulabilir.

Yaşlılar, turizmde çeşitli engellerle karşılaşabilmektedirler. Sosyal turizm genellikle bu engellerin üstesinden gelebilmeyi amaçlamaktadır. Sosyal turizm

sayesinde en dezavantajlı bireyler için dahi turizm hizmetlerine erişilebilirlik sağlanabilmektedir. Avrupa’da İspanya başta olmak üzere birçok ülkede yaşlıların sosyal turizm programlarına katılmaları teşvik edilmektedir. Böylece onların daha az bütçeyle turizm etkinliklerine erişebilirlikleri sağlanmaktadır. Bu bakımdan ülkemizde de yaşlıların turizme katılımı ve teşviki için sosyal turizm programlarının geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Yaşlılar için en büyük seyahat engellerinden biri de maddiyattır. Katılımcılar bu yüzden emeklilik yaşının daha ileriye çekilmesini ve 65 yaşından sonra da çalışmaya devam etmeyi istemektedirler. Katılımcılardan biri “*Keşke 65’ten sonra çalışmamıza izin verseler de, biz de daha çok gezebilsek.*” (K1, 67, E) diyerek aktif olarak çalışmama durumunu seyahatleri için bir engel olarak görmektedir. Maddiyat yaşamın her alanına aktif olarak katılmak isteyen yaşlıların önünde büyük bir engel yaratmaktadır. Devletin bu problemi dikkate alarak yaşlıların belli bir yaşı aştıktan sonra da çalışabilmelerine yönelik politik çözümler sunması bu bakımdan önemlidir. Bunun için de öncelikle aktif yaşlanmayı desteklemesi gerekmektedir.

Avrupa’daki yaşlı turizm uygulamaları ülkemizde de yakından izlenmelidir. Türkiye Emekliler Derneği, ülkemizdeki emeklilere hesaplı tatil sağlanabilmesi için imkânlar sunmaktadır. İç turizme yönelik geliştirilen bu gibi projeler diğer ülkelerde uygulanan üçüncü yaş grubuna yönelik turizm çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca sadece emekliler için değil, toplumdaki diğer tüm yaşlı grupları için de böyle çalışmaların sayısı artırılabilir.

Her şeyden önce yaşlılarla ilgili politika oluştururken yeni bakış açılarına ihtiyacımız vardır. Yaşlılar artık politikanın “nesnesi” konumundan çıkıp, “özne” olarak algılanmalıdır (Tufan, 2003). Bilindiği gibi ülkemizde aktif yaşam tarzlarıyla dikkat çeken yeni yaşlıların sayısında bir artış söz konusudur. Gelecekte de bu kişiler kendi kişisel sorunlarıyla daha fazla ilgilenip çözüm yolları bulabileceklerdir. Bu da, yaşlıların toplum içindeki bağımlılık durumunu nispeten azaltacaktır. Bunun için ilk olarak yaşlılarla ilgili olumsuz algılardan sıyrılmamız ve onların oldukça heterojen olduklarını kabul etmemiz gerekmektedir. Ayrıca yaşlı bireylere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesinin, ancak onların ihtiyaç ve beklentilerinin anlaşılmasıyla mümkün olduğunu anlamamız gerekmektedir.

2. Yerel Yönetimlere Öneriler

Yaşlıların seyahatleriyle ilgili birçok konuda yerel yönetimlere de bazı sorumluluklar düşmektedir. Birçok ülkede turizm endüstrisi yaşlı turistler için daha erişilebilir altyapı sistemi inşa etmeye çalışmaktadır. Yerel yönetimler üçüncü yaş turistlere yönelik alt yapı ve üst yapı imkânlarını sağlayacak yetkili kişilerdir.

Yerel yönetimler aynı zamanda yaşlı dostu çevrenin oluşturulmasından sorumlu kişilerdir. Yaş dostu mekânlar, yaşlının toplumsal hayata katılımını amaçlamaktadır. Bu mekânlar, mekânı yaşlılar için engelsiz ve ulaşılabilir kılmaktadır. Böylece yaşlılar mekânın içinde özgürce hareket edebilme imkânı elde edebilmektedirler. Bilindiği gibi üçüncü yaş turizmi, yaşlı dostu şehir temasıyla iç içedir (Kozak vd., 2019). Yaşlıların seyahatlerini kolaylaştırmak için yaşlı dostu kentler oluşturmaya ihtiyacımız vardır. Yaşlı dostu kentler ise genel olarak yaşlıları hareket etmeye motive etmekte ve onlara erişebilirlik imkânı sunmaktadır. Bundan dolayı yaşlıların rahat ve bağımsız hareket edebildikleri ve sosyal ilişkilerini kolaylaştırıcı daha fazla umut mekânlarına ihtiyacımız vardır.

Yaşlıların seyahatlerini en çok kolaylaştıran hizmetlerden biri de ulaşımdır. Araştırmaya katılan yaşlılar genellikle yurt içi seyahatlerinde 65 yaş ve üstü kişilerin faydalandığı ücretsiz ulaşım hakkının, bulundukları şehirden başka bir şehre geçince geçersiz olmasından muzdarip olduklarını dile getirmişlerdir. 4736 sayılı “Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”da “Türk vatandaşı olan 65 yaş ve üzeri kişiler, belediyelere, bunların kurdukları şirketlere, birlik, müessese ve işletmelere veya belediyeler tarafından yetki verilen özel şahıs ya da şirketlere ait şehir içi toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanı” ibaresi yer almaktadır. Bu ibarenin şehirlerarası toplu ulaşım da geçerli olması konusunda belediyelere sorumluluklar düşmektedir. Belediyelerin yaşlılar için şehir içi ulaşımı tüm illerde ücretsiz yapması, yaşlıların seyahat etmelerini kolaylaştırıcı bir etki yaratacaktır.

3. Turizm Sektörüne Öneriler

Demografik dönüşümden en çok etkilenen sektörlerden biri de turizmdir. Bu yüzden turizm sektörü toplumdaki yeni demografik değişimlere cevap verebilmelidir.

Eğer sektör bu önemli pazarı ele geçirmek istiyorsa bu bölümün özel ihtiyaçlarını tatmin etmelidir. Üçüncü yaş turizmi, şimdilerde turizmin “yükselen motoru” olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü yaş turizmi, aynı zamanda önemli gelişim potansiyeli olan bir niş pazarıdır. Son zamanlarda bu pazar gerek akademisyenlerin gerekse uygulayıcıların daha fazla ilgisini çekmektedir.

Yaşlılar turizm sektöründe de artık kendilerinin fark edilmesini istemekte ve bu konuda taleplerini dile getirmektedirler. Turizmden gelir elde etmek istiyorsak dünyadaki bu demografik dönüşümü dikkate alıp yeni turist profillerine uygun düzenlemeler yapmalıyız. Bu çalışmanın amacı da, ülkemizdeki yaşlı bireylerin seyahatleriyle ilgili ihtiyaçlarını ve turistik mekân seçimlerini daha iyi anlamaktır. Görüldüğü gibi yaşlı bireylerin özel karakterleri ve ihtiyaçları turistik yer seçimlerini etkilemektedir. Çalışmanın bulguları, yaşlıların turistik mekânlarda neleri talep ettiği, nelerden memnun olup olmadıklarını ortaya koymaktadır. Yaşlıların bu talepleri dikkate alınmalı ve yaşlılar için çekici turizm ürünleri geliştirilmelidir. Oteller ve turizm acenteleri de bu bakımdan iş birliği içine girmelidir.

Mekân düzenlemeleri yanında personelinin tutum ve davranışları da yaşlıların seyahat motivasyonlarını ve yer seçimlerini etkilemektedir. Dolayısıyla, diğer turist gruplarına göre bu konunun farklı yaklaşımlarla ve özel uygulamalarla ele alınması gerekmektedir. Sadece kronolojik yaş dikkate alınarak mekân düzenlemeleri yapmak yerine, bu konuda yaşlıların hissettikleri yaş da dikkate alınmalıdır. Yani yaşlı turistlere birey odaklı bakılmalı, yaşlı heterojenliği göz önünde bulundurulmalıdır. Turizm işletmeleri yaşlılar için uygun turizm ürünlerini tasarlamalı ve yeterli hizmet kalitesi sunmalıdır.

Destinasyonlar açısından bakıldığında, üçüncü yaş turistleri için ilgi çekici ve memnuniyeti artırmaya yönelik içerikler hazırlanması önemlidir. Ayrıca daha fazla erişilebilir ve engelsiz mekânların sayısı arttırılmalıdır. Yaşlıların güvenli yolculuk yapmaları sağlanmalı, onlar için otellerde sağlık ve hizmet erişimi sunulmalıdır. Özellikle sağlık durumlarıyla ilgili daha fazla risk taşıyan ileri yaş grubunda olan yaşlı bireyler için önlemler alınabilir. Turistik yerlerdeki hizmet sağlayıcılar yaşlıların seyahatleri sırasında karşılaştıkları engelleri gidermede yardımcı olabilirler.

Yaşlılar için turistik mekânlar daha erişilebilir altyapı ve üstyapı sistemiyle inşa edilebilir. Yine otellerin yaşlıların tıbbi bakım ve konaklama ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Yaşlıların çoğunluğu turların ayarladığı mekânlarda kalmaktadır. Bu yüzden tur operatörlerinin turistik mekân seçimi yaparken yaşlıların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Veya yaşlılara bu mekânlar hakkında önceden bir bilgilendirme yapılabilir.

Yaşlılar heterojen bir grubu temsil etmektedir. Bu çeşitliliğin ihtiyaç ve taleplerini karşılamak için pazarın bölümlere ayrılması gerekmektedir. Yaşlıların gelir durumları, cinsiyetleri, medeni durumları bu bakımdan dikkate alınmalıdır. Ayrıca ülkemizde üçüncü yaş turizmi, sağlık turizminin alt segmentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yani üçüncü yaş turizmi tamamen sağlık turizmine indirgenmektedir. Fakat bu yaklaşımdan uzaklaşılması gerekmektedir. Yaşlı turizmi için termal kaynaklar önemli olmakla birlikte, kıyı turizmi, inanç turizmi vb. de potansiyel oluşturmaktadır. Çalışmanın bulguları da ortaya koymaktadır ki, yaşlılar deniz turizmi başta olmak üzere kültürel, doğa vs. amaçlı turizm çeşitlerine de yönelmektedirler. Dolayısıyla diğer destinasyon alanlarında da yaşlılar için düzenlemeler yapılmalıdır.

Yaşlı turistlere yönelik pazarlar oluşturulurken hissedilen yaş dikkate alınmalıdır. Fakat sektörde hala kronolojik yaşın dikkate alındığı görülmektedir. Bununla birlikte bilişsel yaşı dikkate almak, yaşlı turizmi piyasasını daha iyi anlama imkânı sunabilecektir. Yaşlıların gençleşmesi kapsamında bu olgu ele alınabilir. Bu bağlamda turistik ürünlerde gençlik olgusunun vurgulanması ve onları gençlik günlerine götürecek nostaljik öğelerin kullanması önemsenmelidir.

Yaşlılardan bazıları daha güvenli buldukları için turları tercih etmektedir. Fakat bazen turlarla ilgili sıkıntılar da yaşayabilmektedirler. Özellikle turlardaki rehberlerin olumsuz tavırlarından kötü etkilendiklerini dile getiren yaşlılar, bu durumu düzeltecek bir şeylerin yapılmasını talep etmektedirler. Bu sorunu çözmek için özellikle turların farklı yaş gruplarına hitap edecek uygulamaları yürütmeleri oldukça önemlidir.

Bir diğer konu kadınların erkeklerden daha uzun yaşamaları ve yeni tip bir yaşlı kadın profilinin ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Yaşlı kadınların giderek eğitim

seviyelerinin yükselmesi, ekonomik anlamda özgür olmaları ve aktif yaşamın içinde yer almayı tercih etmeleri yeni ihtiyaç ve talepleri beraberinde getirmektedir. Bu durum birçok sektörde olduğu gibi turizmi de etkilemektedir. Çünkü kadınların turizmdeki görünürlükleri giderek artmaktadır. Buna bağlı olarak yaşlı kadınların seyahat davranışlarına yönelik ürünlerin ortaya konulması oldukça önemlidir.

Turizm sektöründe hizmet sağlayanlar yaşlıların seyahat sırasında karşılaştıkları engelleri kaldırmada yardımcı olabilirler. Ayrıca otellerin yaşlıların tıbbi bakım ve konaklama ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Böylece bu hizmetleri sağlayan oteller diğerlerinden bir adım önde olacaktır.

İleride demografik değişimler turizmin yapısını arz ve talep yönünden daha fazla etkileyecektir. Turizm endüstrisinin bu değişikliklerden bazılarını ele almaya başladığı görüldüğü de, önümüzdeki birkaç yıl içinde bu konuda daha farklı ve köklü çözümlere ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir. Bu yüzden turizm ürünleri yaşlıların özel ihtiyaç ve kişisel özelliklerine uygun şekilde düzenlenmelidir. Türk turizm sektörünün henüz bu alana gerekli kaynağı ayırmadığı ve bu alana yatırımı yönlendirmediği görülmektedir. Fakat şu unutulmamalıdır ki, ülkemizde hem turizmin tüm yıla yayılması ve turizmden daha fazla gelir elde edilmesi hem de yaşlıların toplumla entegrasyonunu sağlamak için üçüncü yaş turizmi büyük bir fırsattır.

4. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Uluslararası literatürde turizm ve gerontoloji disiplinlerinin yaşlı turizmi temasının farkına vardıkları ve buna yönelik çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Bu çalışma İzmir'deki sınırlı sayıdaki bir örneklem ile gerçekleştirilmiş ve konuya yaşlıların perspektifinden yaklaşmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda yaşlı turizmi yönünden potansiyel oluşturan diğer bölgelerde de araştırmalar yapılabilir. Ayrıca iki farklı ilde örneklem alınarak konuyla ilgili karşılaştırmalı olarak analizler yapılabilir. Yine daha büyük bir örneklem grubuyla proje bazlı çalışmak çalışmanın sonuçlarını daha genellenebilir kılabılır.

Çalışmaya başlamadan önce saha araştırması yapılırken İzmir'e ilişkin <http://www.visitizmir.org/> websitesinde üçüncü yaş turizmine yer verildiği

görülmüştür. Bu tarz bilgilendirici uygulamaların diğer kentlerde de yer alması, konuyla ilgili çalışan araştırmacılara yol gösterecek olması bakımından önemlidir.

Bir diğer konu araştırma yöntemiyle ilgilidir. Yapılan çalışmalarda çoğunlukla nicel yöntemin baskınlığı söz konusudur. Bununla birlikte gerontologlar yaşlıların heterojen bir grup olmasından dolayı genellikle genellenebilir çalışmaların yapılmaması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarını keşfetmek ve yaşamlarını sürdürme çabalarının ne olduğunu ortaya koyabilmek için nitel çalışmalara da başvurulmalıdır (Canatan, 2018). Ayrıca yaşlıların seyahat deneyimlerine ne tür anlamlar yüklediklerini anlamak istiyorsak nitel ve katılımcı bir yaklaşımı benimsememiz gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, nitel araştırmalar sadece literatüre katkı bulunmakla kalmayıp, yeterince temsil edilmeyen grupların da sesi olmaktadır (Creswell, 2013).

21. yüzyılda yaşlı olmak bir önceki yüzyıla göre çok farklıdır. Önceki nesildeki yaşlılar da gelecektekileri temsil etmeyeceklerdir. Gelecekte gerek seyahat motivasyonları gerekse davranış kalıpları bakımından daha farklı bir yaşlı turist profili ile karşılaşılması beklenmektedir. Bu sebeple bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu durum dikkate alınarak yaşlıların tercihleri ve taleplerine yönelik tahminlerde bulunulmalıdır.

Yaşlılar artık seyahatleri konusunda da kendilerinin fark edilmesini ve kendi konum ve yaşlarına uygun hizmet anlayışlarının geliştirilmesi bakımından talepkar olmaktadır. Bu çalışmayla ülkemizde sayıları giderek artan yaşlı nüfusun seyahat deneyimleri ve seyahatleriyle ilgili mekân/yer seçimleri tümevarımcı bir bakış açısıyla ele alınmış ve yaşlıların bu alandaki taleplerine dikkat çekilmiştir. Çalışmanın çıktılarının literatüre iki yönden katkısı vardır. İlki, kapsamlı iki araştırma sorusuyla ulusal literatürdeki boşluğu doldurması ve bundan sonraki yapılacak benzer çalışmalar için bir kaynak sunmasıdır. İkincisi ulusal ve uluslararası literatürde daha az karşılaştığımız nitel araştırma yöntemini kullanarak konuyu ele almasıdır. Çalışmanın bulgularının ayrıca yaşlılık ve turizm alanında çalışma yapan araştırmacılara, tur operatörlerine, seyahat acentelerine ve politika yapıcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, K.B., vd. (2010). Changes in Activity and Interest in the Third and Fourth Age: Associations with Health, Functioning and Depressive Symptoms. *Occupational Therapy International*,18(1): 4-17.
- Ağaoğlu, Y.S., vd. (2006). Serbest Zaman Eğitimi ve Önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35(170):313-318.
- Akçay, C. (2013). Yaşlılık: Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Akın, G. (2006). Gerontoloji Her Yönüyle Yaşlılık, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Akyıldız, N. A. (2017). İnsan- Mekân İlişkisi Bağlamında Yaşlı Dostu Mekânlar. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Alaydın, N.N. (2019). Türkiye’de Lisansüstü Tezlerde Yaşlılık Çalışmaları: Bir İçerik Analizi Çalışması, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 12 (1): 60-72.
- Albayrak, A. (2014). Üçüncü Yaş Turistlerinin Otelere Bağlı Restoranlarında Yiyecek ve İçecekler ile İlgili Karşılaştıkları Sorunlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(31): 345-368.
- Alén, E., Nicolau, J.L., Losada, N., Domínguez, T. (2014). Determinant Factors Of Seniors’ Length Of Stay. *Annals Of Tourism Research*. 49: 19–32.
- Alén, E. & Nicolau, J.L. (2016). Travel Frequency Of Seniors Tourists. *Tourism Management*. 53: 88-95.
- Alon, D., Shitrit, P., & Chowers, M. (2010). Risk Behaviors And Spectrum Of Diseases Among Elderly Travelers: A Comparison Of Younger And Older Adults. *Journal Of Travel Medicine*.17(4): 250-255.
- Amman, T. (2007). Yaşlılıkta Serbest Zaman Faaliyetleri. İçinde: Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, (Ed.) Faruk Bayraktar, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Anderson, B. & Langmeyer, L. (1982). The Under-50 And Over-50 Travelers: A Profile Of Similarities And Differences. *Journal Of Travel Research*, 20 (4): 20–24.
- Andrews, G.J., vd. (2007). Geographical Gerontology: The Constitution of a Discipline. *Social Science & Medicine*, 65: 151–168
- Andrews, G.J., vd. (2009). Geographical Gerontology: Mapping a Disciplinary Intersection. *Geography Compass*, 3(5): 1641–1659.
- Andrews, G.J., vd. (2013). Re-Spacing and Re-Placing Gerontology: Relationality and Affect. *Ageing & Society*, 3: 1339-1373.

- Andrews, G.J., vd. (2018). Space And Place in Geographical Gerontology: Theoretical Traditions, Formations of Hope. In: Geographical Gerontology: Perspectives, Concepts, Approaches, (Ed.) Mark W. Skinner, Gavin J. Andrews, and Malcolm P. Cutchin, NY: Routledge.
- Arıcı, F. (2019). Türkiye’de Üçüncü Yaş Turizm Potansiyeli ve Kaynak Kullanımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 24 (42): 1-15.
- Aro, A.R., Vartii, A.M., Schreck, M., Turtiainen, P., & Uutela, A. (2009). Willingness To Take Travel-Related Health Risks-A Study Among Finnish Tourists In Asia During The Avian Influenza Outbreak. *International Journal Of Behavioral Medicine*. 16: 68-73.
- Arpacı, F. (2005). Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık. Ankara: Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Arun, Ö. (2008). Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2): 313-330.
- Arun, Ö. (2013). Ageing in Turkey: The Peter Pan Syndrome. In: Ageing in the Mediterranean, (Ed): J. Troisi & H. J. Kondratowitz, Britol University Press.
- Arun, Ö. (2014). ‘Que Vadis’ Türkiye? 2050’ye Doğru Yaşlanan Türkiye’yi Bekleyen Riskler, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32: 1-12.
- Arun, Ö. (2015). Eşitsizliklerin Kavşağında: Çağdaş Türkiye’de Yaşlılık ve Sağlık. İçinde: Hasta Toplum, (Ed.) Duygu Alptekin, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Arun, Ö. ve Elmas, Ç. (2016). Yaşlılıkta Ayrım: Çağdaş Türkiye’deki Yerel Yönetimleri Bekleyen Zorluklar. *Sosyoloji Dergisi*, 36(2): 351-372.
- Arun, Ö. (2018a). Türkiye’de Yaşlanma Çalışmaları Dün, Bugün, Yarın. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(2): 41-61.
- Arun, Ö. (2018b). Türkiye’de Yaşlanmak Bir Armağan ya da Lanet? İçinde: Yaşlanmayı Aşmak, (Ed.) Özgür Arun, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Arun, Ö. (2019a). Büroyla Saha Arasında: Yaşlanma Çalışmalarında İlişkisel. İçinde: Strata İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi, (Ed.) Funda Sönmez Öğütle, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Arun, Ö. (2019b). Yaşlanmayı Aşmak. İçinde: Beyond.İstanbul - Mekanda Adalet ve Yaşlılık, (Ed.) Didem Danış ve Yaşar Adnan Adanalı, İstanbul: Mekanda Adalet Derneği.
- Atchley, RC. (1989). A Continuity Theory Of Normal Aging. *The Gerontologist*. 29 (2): 183-190.

- Auge, M. (2018). Yaşsız Zaman, Çev. Öncel Naldemirci, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Avcı, C. & Hassan, A. (2019). Turistlerin Mekansal Tercihleri ve Mekansal Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Tarihi Yarımada Örneği. *Turizm Akademik Dergisi*. 6 (1): 91106.
- Avcı, S. (2014). Türkiye’de 65 ve Üzeri Yaştaki Nüfusun Gelişimi ile Mekânsal Dağılışı. *TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu 23-24 Ekim 2014 Bildiriler Kitabı*, Ankara.
- Aydemir, B. & Kılıç S. N. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Üçüncü Yaş Turizmi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1 (3): 18-29.
- Aydın Sayılan, A. ve Aydın, A. (2019). Sosyal Sermaye, Yaşam Boyu Öğrenme, Sosyal İnovasyon. (Ed.) Velittin Kalıncara. İçinde: Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. ve Terzi, Ş. (2016). Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi. İstanbul: Açılım Kitap.
- Badinelli, K., Davis, N., & Gustin, L. (1991). Senior Traveler Study: America's Mature Market Not Content To While Away Their Days. *Hotel & Motel Management*. 206: 31-34.
- Bai, B., Smith, W., Cai, L.A., O’Leary, J. (1999). Senior Sensitive Segments: Looking Attravel Behavior. In: Chon, K.S. (Ed.). *The Practice Of Graduate Research Inhospitality And Tourism*. New York: The Haworth Hospitality Press. Pp. 75–89.
- Balcı, A. (2013). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem Akademi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 231-274.
- Başlevent, C. (2010). Avrupa’da Yaşlılık Algısı: Kim Yaşlı, Kim Genç? *Radikal Gazetesi*, 7 Kasım 2010. <http://www.radikal.com.tr/yorum/avrupada-yaslilik-algisi-kim-yasli-kim-genc-1028203/> (Son Erişim Tarihi: 28.10.2019).
- Bath, P. A. ve Morgan, K. (1998). Customary Physical Activity and Physical Health Outcomes in Later Life. *Age and Aging*, 27: 29–34.
- Batra, A. (2009). Senior Pleasure Tourists: Examination Of Their Demography, Travel Experience, And Travel Behavior Upon Visiting The Bangkok Metropolis. *International Journal Of Hospitality & Tourism Administration*. 10 (3): 197–212.

- Bauman, Z. (2013). Postmodernizm Ve Hoşnutsuzlukları. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). Akışkan Modernite. Çev. Sinan Okan Çavuş. İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beauvoir, S.D. (1970). Yaşlılık- Son Çağı. Çev. M. Ali Kayabal. Milliyet Yayınları.
- Bektaş, O.E. (2017). Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 10(2): 9-18.
- Belnap, J.A. 1980: Transportation Accessibility and Quality of Life: A Time Geographic Analysis of Transportation Problems of The Urban Elderly. Department of Geography, University of Colorado, Unpublished MA Thesis.
- Berg, J., vd. (2014). Mobility in the Transition to Retirement – The Intertwining of Transportation and Everyday Projects. Journal of Transport Geography, 38: 48–54.
- Bieger, T., & Laesser, C. (2002). Market Segmentation By Motivation: The Case Of Switzerland. Journal Of Travel Research, 41: 68-76.
- Bilgin, N. (2014). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilgili, M. (2016). Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma. Coğrafya Eğitimi Dergisi. 2 (1): 11-19.
- Blazey, M. A. (1987). The Differences Between Participants And Nonparticipants In Senior Travel Program. Journal Of Travel Research. 25 (1): 7–12.
- Blazey, M.A. (1992). Travel And Retirement Status. Annals Of Tourism Research. 10: 771-783.
- Boksberger, P. E., & Laesser, C. (2009). Segmentation Of The Senior Travel Market By The Means Of Travel Motivations. Journal Of Vacation Marketing. 15 (4): 311-322.
- Bryman, A. (1988). Quantity and Quality in Social Research. NY: Routledge.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2020). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

- Caber, M. ve Albayrak, T. (2014). Does The Importance of Hotel Attributes Differ for Senior Tourists? A Comparison of Three Markets. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26 (4): 610-628.
- Cai, L.A., Schwartz, Z., Cohen, E. (2001). Senior Tourists In The Holy Land. *Journal Of Teaching In Travel & Tourism*. 1 (4): 19-33.
- Canatan, A. (2008). Sosyal Yönleriyle Yaşlılık. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Canatan, A. (2018). Gerontolojide Yöntem. İçinde: Temel Gerontoloji, (Ed.) Emine Özmete ve Ayşe Canatan. Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Carstensen, L.L. (1992). Selectivity Theory: Social Activity In Life Span Context In K.W. Schaie (Eds.), *Annual Review Of Gerontology And Geriatrics*. 11: 195-217. New York: Springer Publishing.
- Cengiz, F. (2012). Üçüncü Yaş Turistlere Yönelik Turistik Ürün Analizi: Alanya Uygulaması. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Cengiz, F. ve Kantarcı, K. (2013). Üçüncü Yaş Turistlere Yönelik Turistik Ürün Önem-Performans Analizi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5 (2): 29-35.
- Ceylan, H. (2015a). Yaşlılık ve Refah Devleti. İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi.
- Ceylan, U. (2018). Üçüncü Yaş Turistlerin Termal Konaklama İşletmelerinden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7 (4): 671-685.
- Chan, P., vd. (2014). Social Relationships, Leisure Activity, and Health in Older Adults. *Health Psychology*, 33(6): 516-523.
- Chen, SC. & Gassner, M. (2012). An Investigation Of The Demographic, Psychological, Psychographic And Behavioral Characteristics Of Chinese Senior Leisuretravelers. *Journal Of China Tourism Research*. 8 (2): 123-145.
- Chen, C. ve Wu, C. (2009). How Motivations, Constraints, and Demographic Factors Predict Senior's Overseas Travel Propensity. *Asia Pacific Management Review*, 14 (3): 301-312.
- Chen SC. & Shoemaker S. (2014). Age And Cohort Effects: The American Senior Tourism Market. *Annals Of Tourism Research*. 48: 58-75.
- Cicero. (2018). Yaşlılık Üzerine. Çev. Çiğdem Dürüşken. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cleaver, M., Muller, T., Ruys, H., & Wei, S. (1999). Tourism Product Development For The Senior Market, Based On Travel-Motive Research. *Tourism Recreation Research*. 24 (1): 45-65.

- Cleaver Sellick, M. (2004). Discovery, Connection, Nostalgia: Key Travel Motives Within The Senior Market. *Journal Of Travel & Tourism Marketing*. 17 (1): 55-71.
- Cloke, P., vd. (2004). *Practising Human Geography*. New Delhi: Sage Publication.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches*. New York: Sage Publications.
- Creswell, J.W. (2018). Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, Çev. Mesut Bütün & Selçuk Demir, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Crompton, J. L. (1979). Motivation for Pleasure Vacation. *Annals of Tourism Research*, 24: 425–439.
- Cutchin MP (2009) Geographical Gerontology: New Contributions and Spaces for Development. *The Gerontologist*, 49: 440–444.
- Cüceloğlu, D. (2017). İnsan ve Davranışı – Psikolojinin Temel Kavramları. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayır, K. (2018). Ders Kitaplarında Yaşlılık Temsili. İçinde: Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları, (Ed.) Alen Duben, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çuhadar, S.G. ve Lordoğlu, K. (2016). Demografik Dönüşüm Sürecinde Türkiye’de Yaşlanma ve Sorunlar, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 54: 63-80.
- Dağlı, Y. (2018). Yaşlılığa Hazır Mıyız? Ankara: Pegem Akademi.
- Danış, D. ve Adanalı, Y.A. (2019). Mekanda Adalet ve Yaşlılık. İçinde: Beyond.İstanbul - Mekanda Adalet ve Yaşlılık, (Ed.) Didem Danış ve Yaşar Adnan Adanalı, İstanbul: Mekanda Adalet Derneği.
- Danış, M.Z. ve Efe, F. (2016). Aktif Yaşlanma. İçinde: Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2, (Ed.) Velittin Kalinkara, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Danış, M.Z. ve Günay, G. (2019). Yaşlılık öneminde Karşılaşılan Psikososyal Sorunlar. İçinde: Yaşlılık ve Sosyal Hizmet, (Ed.) Umut Yanardağ ve Melek Yanardağ, Ankara: Nika Yayınevi.
- Dann, G.M.S. (1977). Anomie, Ego-Enhancement and Tourism. *Annals of Tourism Research*, 4 (4): 184–194.
- Davies, A. ve James, A. (2011). *Geographies of Ageing: Social Processes and The Spatial Unevenness of Population Ageing*.

- Del Casino Jr V (2009) Ageing and The ‘New’ Social Geographies of Older People. In: Social Geography: A Critical Introduction, (Ed.) Del Casino Jr V., Chichester: Wiley-Blackwell, 238–263.
- Dowling, R., vd. (2016). Qualitative Methods 1: Enriching the Interview. Progress in Human Geography, 40(5): 679–686.
- DPT, (2007). Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. Ankara.
- Duben, A. (2018). Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dunn, N. ve Wilhite, B. (1997). The Effects of a Leisure Education Program on Leisure Participation and Psychosocial Well-Being of Two Older Women Who Are Home-Centered. Therapeutic Recreation Journal, 31(1):53-71.
- Durak, M. (2004). Yaşadığı Ortamda Yaşlığa Hizmet Modeli. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yaşlılara Hizmet Merkezi.
- Durak, M. (2016). Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim, (Ed.) Hasan Bacanlı ve Şerife Terzi, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi (içinde), İstanbul: Açılım Kitapevi.
- Dülger, İ. (2012). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılığın Değişen Görünümü, Değişen Politikaları ve Gelişen Aktif Yaşlanma Kavramı. 18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Bildirileri, Ankara.
- Eco, U. (2020). Tez Nasıl Yazılır? İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Emiroğlu, M. (1988). Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Artışı ve Coğrafi Dağılım Özellikleri. DTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 11: 25-49.
- Emiroğlu, V. (1984). Sosyal Gerontoloji Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar ve Araştırma Bulguları. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi. 2 (1-3): 1-11.
- Emiroğlu, V. (1995). Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Erber, J.T. (2013). Aging and Older Adulthood. Third Edition, UK: Wiley-Blackwell.
- Erber, J.T. (2018). Yaşlanma ve İleri Yetişkinlik. Çev. Zehra Uçanok. Ankara: Nobel Yayınları.
- Erden Aki, Ö. (2019). Yaşlılık Psikiyatrisi – Yaşlılarla Nefes Almak: Yaşlandıkça Çeşitlenmek. İçinde: Yaşlılara Bir Yer Var Mı? Birikim Dergisi (362-363), İstanbul: Birikim Yayınları.

- Erkenekli, M. (2012). Kültürel Değer Çalışmalarında Yöntem ve Sosyolojik Araştırmalar İçin Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33: 221-230.
- Esichaikul, R. (2012). Travel Motivations, Behavior And Requirements Of European Senior Tourists To Thailand. *Revista De Turismo Y Patrimonio Cultural*. 10 (2): 47-58.
- Faranda, W.T. ve Schmidt, S.L. (2000). Segmentation and the Senior Traveler: Implications for Today's and Tomorrow's Aging Consumer. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 8 (2): 3-27.
- Ferrer, J. G., Vd. (2015). Social Tourism And Healthy Ageing. *International Journal Of Tourism Research*.
- Ferrer, J. G., Sanz, M. F., Ferrandis, E. D., McCabe, S., & García, J. S. (2016). Social Tourism And Healthy Ageing. *International Journal Of Tourism Research*. 18 (4): 297-307.
- Fleisher, A. & Pizam, A. (2002). Tourism Constraints Among Israeli Seniors. *Annals Of Tourism Research*. 29 (1): 106-123.
- Foster, L. ve Walker, A. (2014). Active and Successful Aging: A European Policy Perspective. *The Gerontologist*, Forum Special Issue: Successful Aging, pp. 1-8.
- Gao, J. & Kerstetter, D.L. (2016). Using An Intersectionality Perspective To Uncover Older Chinese Female's Perceived Travel Constraints And Negotiation Strategies. *Tourism Management* 57: 128-138.
- Gautret, P., Gaudart, J., Leder, K., & Schwartz, E, et al. (2012). Travel-Associated Illness In Older Adults (>60 Y). *Journal Of Travel Medicine*. 19 (3):169-177.
- Gibson, H. J. (2002). Busy Travelers: Leisure-Travel Patterns And Meanings In Later Life. *World Leisure Journal*. 44 (2): 11-20.
- Giddens, A. (2003). Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi. Çev. Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız. İstanbul: Paradigma Yayınevi.
- Glabinski, Z. (2016). Analysing The Tourism Activity Of Seniors By Applying The Method Of Participant Observation. *Bulletin Of Geography. Socio-Economic Series*, 33: 55-70.
- Golant, S.M. (1976). Intraurban transportation needs and problems of the elderly. In: *Community Planning for an Aged Society*. (Ed.) M.P. Lawton, R.J. Newcomer and T.Q. Byerts Stroudsburg, PA: Dowden, Hutchinson, and Ross, pp. 282-316.

- Golant, S.M. (1984a). Factors Influencing the Locational Context of Old People's Activities. *Research on Aging*, 6(4): 528-548.
- Golant, S.M. (1984b). The Geographic Literature on Aging and Old Age: An Introduction. *Urban Geography*, 5(3): 262-272.
- Goldstein, J.R. (2009). How Populations Age. In: *International Handbook of Population Aging 1*, (Ed.) Peter Uhlenberg, USA: Springer.
- Göçmen, Z. (2008). Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında İzmir'de Termal Turizmin Tedavi Amaçlı Kullanımı ve Ekonomik Değeri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2017). Sosyal Güvenlik Hakkı Açısından Yaşlı Bakımı- İsveç Modeli ve Uluslar arası Belgeler Işığında Bir İnceleme. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Gökdeniz A. (1994). Turistlik Ürün Çeşitlendirme Stratejisi ve Türkiye'de Üçüncü Yaş Turizminin Analizi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Balıkesir.
- Gu, D., Zhu, H., Brown, T., Hoenig, H., Zeng, Y. (2015). Tourism Experiences and Self-Rated Health Among Older Adults in China. *Journal of Aging and Health*, pp.1-29.
- Gu, D., Zhu, H., Brown, T., Hoenig, H. ve Zeng, Y. (2016). Tourism Experiences And Self-Rated Health Among Older Adults In China. *Journal Of Aging And Health*, 28 (4): 675-703.
- Guinn, R. (1980). Elderly Recreational Vehicle Tourists: Motivations For Leisure. *Journal Of Travel Research*. 19 (1): 9-12.
- Habip, B. (2020). Psikanalizde Yaşlılık. (Ed.) Şeyda Öztürk. İçinde: Cogito Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hamilton, J.M., & Lau, M.A. (2004). The Role Of Climate Information In Tourist Destination Choice Decision-Making. Germany: Centre For Marine And Climate Research.
- Harper, S. ve Laws, G. (1995). Rethinking the Geography of Ageing. *Progress in Human Geography*, 19(2): 199-221.
- Harvey, D. (2016). Sosyal Adalet ve Şehir. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2019). Dünyanın Halleri. Çev. Kolektif (Şükrü Alpagut vd.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Haustein, S. ve Siren, D. (2015). Older People's Mobility: Segments, Factors, Trends. *Transport Reviews: A Transnational Transdisciplinary Journal*, 35(4): 466-487.

- Hawes, D.K. (1988). Travel-Related Lifestyle Profiles Of Older Women. *Journal Of Travel Research*. 26: 22–32.
- Hay, I. & Cope, M. (2021). *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Canada: Oxford University Press.
- Hazer, O. ve Aslan, Ö. (2009). Yaşlılıkta Sosyal İlişki ve Toplumsal Hayata Katılım, Akademik Geriatri 2009 Kongresi, Antalya.
- Heinze, R.G., vd. (2017). Gümüş Ekonomi: Bir Alman Vakası: “Aktif Yaşlanma” ve “Yaşlıların Üretkenliği” İçin Yeni Bir Eylem Alanı Mı? İçinde: Gerontoloji Kapsam, Displinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Holtjensen, A. (2017). Coğrafya Tarihi, Felsefesi ve Temel Kavramları. (Ed.) Erdem Bekaroğlu, Ömer Faik Anlı, Hatice Turgut, Suat Tuysuz, İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Hopkins, P. ve Pain, R. (2007). Geographies of Age: Thinking Relationally. *Area*, 39(3): 287-294.
- Hooyman, N.R. ve Kiyak, H.A. (2017). *Social Gerontology: A Multidisciplinary Perspective*. Tenth Edition, NY: Pearson Education.
- Howe, J., vd. (2017). İleri Yaştaki Sürücüler İçin Taşıtlar. İçinde: Gerontoloji Kapsam, Displinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Hsu, C. H. (2001). Importance And Dimensionality Of Senior Motorcoach Traveler Choice Attributes. *Journal Of Hospitality & Leisure Marketing*. 8 (3–4): 51–70.
- Hsu, C.H.C., Cai, L.A., & Wong, K.K.F. (2006). A Model Of Senior Tourism Motivations – Anecdotes From Beijing And Shanghai. *Tourism Management*. 28 (5): 1262–1273.
- <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr>, Son Erişim: 2.10.2021.
- <http://www.facebook.com.hagtag/istanbulsenindurmakos/>, Son Erişim: 21.09.2021.
- <http://www.cnnturk.com/yasam/iste-2018in-en-iyi-seyahat-fotograflari>, Son Erişim: 21.09.2021.
- Huang, L. & H.T.Tsai. (2003). The Study Of Senior Traveler Behaviour In Taiwan, *Tourism Management*. 24: 561-574.
- Hubbard, P. & Kitchin, R. (2018). Mekân ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler. Çev. Betül Duman & Emek Şevket Ataman. İstanbul: Litera Yayıncılık.

- Huber, D. (2019). A Life Course Perspective To Understanding Senior Tourism Patterns And Preferences. *International Journal Of Tourism Research*. 2: 1-16.
- Hsu, C., vd. (2007). A Model of Senior Tourism Motivations—Anecdotes From Beijing and Shanghai. *Tourism Management*, 28: 1262-1273.
- Husserl, E. (2017). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. Çev. Harun Tepe, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Iso Ahalo, S.E. (1982). Towards a Social Psychology of Recreational Travel. *Leisure Studies*, 2(1): 45-56.
- İçöz, O., vd. (2007). Genel Turizm - Turizmde Temel Kavramlar ve İlkeler. (Ed.) Orhan İçöz, Ankara: Turhan Kitabevi.
- İlgar, L. (2008). Yaşlılık Dönemi Sosyal Özellikleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri. (Ed.) Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan. İçinde: Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açıdan Yaşlılık. Akara: Pegem Akademi.
- İnce, A. (2015). Yaş, Cinsiyet, Sosyo-ekonomik Düzey ve Dindarlık Algısı Değişkenlerine Göre Yaşlanma Sürecinde Boş Zaman Uğraşları. Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu 26-27 Kasım 2015, Bursa.
- İZKA, (2019). Third Age Tourism: Geriatrics-Senior Tourism-Third Age Tourism. <http://www.visitizmir.org/en/page/ne-yapmalı/-610037/-702387> (Son Erişim Tarihi: 10.09.2019).
- Jang, S., & Cai, L. A. (2002). Travel Motivations And Destination Choice: A Study Of British Outbound Market. *Journal Of Travel And Tourism Marketing*, 13(3), 111–133.
- Jang, S. S., Bai, B., Hu, C., & Wu, C. M. E. (2009). Affect, Travel Motivation, And Travel Intention: A Senior Market. *Journal Of Hospitality & Tourism Research*. 33 (1): 51–73.
- Jang, S. & Wu, C. (2006). Seniors' Travel Motivation And The Influential Factors: An Examination Of Taiwanese Seniors. *Tourism Management*. 27: 306–316.
- Javalgi, RG., Thomas, EG., Rao, SR. (1992). Consumer Behavior In The U.S. Pleasure Travel Marketplace: An Analysis Of Senior And Nonsenior Travelers. *Journal Of Travel Research*. 31 (2): 14–19.
- Ji, T. (2012). A Study Of Chinese Senior Citizens' Attitudes Toward Travel Attributes. Master's Thesis. Indiana.
- Kaba, B. (2017). Kapalı Yerleşmelerde İnsan ve Yer İlişkileri: Mavi Şehir (İzmir) Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

- Kalinkara, V. (2016). Temel Gerontoloji: Yaşlılık Bilimi. 3.Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kalkan, M. (2008). Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler. İçinde: Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (Ed.) Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan, Ankara: Pegem Akademi.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Onuncu Kalkınma Raporu 2014-2018, Ankara.
- Kaya, İ. (2013). Coğrafi Düşüncede Mekân Tartışmaları. Possible Düşünme Dergisi. 2 (4): 1-13.
- Kaygalak, İ. (2020). Mekân ve Ekonomi Ekonomik Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaygusuz, C. (2008). Yaşlılık kuramları. İçinde: Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, (Ed.) Kurtman Ersanlı ve Melek Kalkan, Ankara: Pegem Akademi.
- Kazeminia, A., Chiappa, G.D., Jafari, J. (2013). Seniors' Travel Constraints And Their Coping Strategies. Journal of Travel Research. 54 (1): 1-14.
- Kılıçlar, A., Aysen, E., Küçükergin, F. (2017). Demografik Değişimlerin Turizm Türleri Üzerindeki Belirleyici Etkisi: Üçüncü Yaş Turizmi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi. 2: 80-100.
- Kılıçlar, A. ve Aldoğan Şenol, F. (2019). Üçüncü Yaş Turistlerin Seyahat Motivasyonu ile Seyahat Memnuniyeti Arasındaki İlişki. Journal of Tourism and Gastronomy Studies. 7 (4): 3249-3261.
- Kinsella K. ve Gist YJ. (1995). Older Workers, Retirement, and Pensions. A Comparative International Chartbook. Washington, DC: U.S. Government Printing Office; 1995. U.S. Census Bureau Report IPC/95-2RP.
- Kinsella K, Wan H.U.S. (2009). Census Bureau: International Population Reports. An Aging World: 2008, Washington: U.S. Government Printing Office, DC. 1-209.
- Kinsella, K. ve Phillips, D. R. (2005). Global Aging: The Challenge of Success. Population Bulletin, 60(1): 1-40.
- Koç, M. (2002). Yaşlılık Psikolojisi İle İlgili Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü Üzerine Bir Araştırma. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6(2), 289-308.
- Koçman, A. (1993). İnsan Faaliyetleri ve Çevre Üzerine Etkileri Açısından Ege Ovalarının İklimi. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Kontula, O. ve Söderling, I. (2008). Demographic Change and Family Policy Regimes. In: People, Population Change and Policies: Demographic Knowledge – Gender – Ageing, Vol. 16(2), (Ed.) Charlotte Höhn, Dragana Avramov, Irena E. Kotowska, NL: Springer.
- Korkmaz Yaylagül, N. (2017). Sosyal Antropoloji ve Yaşlılık. İçinde: Gerontoloji Kapsam, Disiplinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Kotler, P. (1997). Geleceğin Pazarının Haritasını Çıkarmak: Geleceği Yeniden Düşünmek. Çev. Sinem Gül, İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- Kozak, M., Acar, D., Zencir Çiftçi, E. (2019). Üçüncü Yaş Turizminin Geliştirilmesinde Yaşlı Dostu Şehir (YDŞ) Teması. Turizm Akademik Dergisi. 6 (2): 99-114.
- Köknel, Ö. (2016). Yaşlanmayan Yaşlılar. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Kunduracılar, Z. (2015). Aktif Yaşlanma - 3. Yaş Turizmi. Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu Bildiri Kitabı, 26-27 Kasım 2015, Bursa.
- Küçükaltan, D. (1991). Türkiye’de Üçüncü Yaş Turizmi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). İzmir İli –Çeşme İlcesi – Şifne Durmuş Mevkii Turizm Merkezi 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Araştırma Ve Açıklama Raporu. Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). Turizm İstatistikleri. Ankara.
- Kümbetoğlu, B. (2017). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lanquar, R. (1991). Turizm - Seyahat Sosyolojisi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Laslett, P. (1987). The Emergence of the Third Age. Ageing and Society. 7(2): 133-160.
- Lawson, R. (1991). Patterns Of Tourist Expenditure And Types Of Vacation Across The Family Life Cycle. Journal Of Travel Research. 29 (4): 12-18.
- Lee, B. & Bowes, S. (2016). A Study Of Older Adults' Travel Barriers By Examining Age Segmentation. Journal Of Tourism And Hospitality Management. 4 (2): 1-16.
- Lee, C. (2016). An Investigation of Factors Determining Destination Satisfaction and Travel Frequency of Senior Travelers. Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism, (17)4: 471-495.

- Lee, C. ve King, B. (2016). Determinants of Attractiveness for A Seniors Friendly Destination: A Hierarchical Approach. *Current Issues in Tourism*, pp. 1-20.
- Lee, J.H., Lee, J. H., Park, S.H. (2014). Leisure Activity Participation As Predictor Of Quality In Korean Urban-Dwelling Elderly. *Occupational International Therapy*. 3 (21): 124-132.
- Lefebvre, H. (2016). Mekanın Üretimi. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2017). Gündelik Hayatın Eleştirisi 1. Çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lehto, X.Y., O’Leary, J.T., & Lee, G. (2001) Mature International Travellers: An Examination Of Gender And Benefits. *Journal Of Hospitality And Leisure Marketing*. 9: 53–72.
- Leontowitsch, M. (2012). Introduction. In: *Researching Later Life and Ageing Expanding Qualitative Research Horizons*, (Ed.) Miranda Leontowitsch, NY: Palgrave Macmillan.
- Le Serre, D., & Chevalier, C. (2012). Marketing Travel Services To Senior Consumers. *Journal Of Consumer Marketing*. 29 (4): 262-270.
- Lieux, E. M., Weaver, P. A., Mccleary, K. W. (1994). Lodging Preferences Of The Senior Tourism Market. *Annals Of Tourism Research*. 21 (4): 712–728.
- Lipovac, N. (1997). Space And Place. *Prostor*. Vol. 5. No. 1(13): 1-34.
- Losada, N., Alén, E., Domínguez, T. Y Nicolau, J.L. (2016). Travel Frequency Of Seniors Tourists. *Tourism Management*. 53: 88-95.
- Losada, N., Alen, E., Nicolau, J., Dominguez, T. (2017). Senior Tourists’ Accommodation Choices. *International Journal Of Hospitality Management*. 66: 24-34.
- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlıların Demografik Özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*. 49 (3): 39-45.
- Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience Human Science for an Action Sensitive Pedagogy*. USA: The State University of New York Press.
- Mansvelt, J. (1997). Working at Leisure: Critical Geographies of Ageing. *The Royal Geographical Society*, 29(4): 289-298.
- Marangoz, M. (2006). Yaşlı Tüketiciler ve Yaşlı Tüketicilerin Harcama Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(1): 79-96.

- Marottoli, R.A., Deleon, C.F.M., Glass, T.A., Williams, C.S., Cooney, L.M., Berkman, L.F., Tinetti, M.E. (1997). Driving Cessation And Increased Depressive Symptoms: Prospective Evidence From The New Haven EPESE. *Journal Of The American Geriatrics Society*. 45: 202–206.
- Marrais, K. (2004). Qualitative Interview Studies: Learning Through Experience. In: *Foundations for Research*, (Ed.) Kathleen Marrais ve Stephen Lapan, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Martin, L. G., & Preston, S. H. (1994). *Demography Of Aging*. Washington D.C.: National Academy Press.
- Maxwell, J.A. (2018). Nitel Araştırma Tasarımı Etkileşimli Bir Yaklaşım. Çev. Mustafa Çevikbaş, Ankara: Nobel Yayınları.
- McMillan, J.H. (2000). *Educational Research: Fundamentals For The Consumer*. NewYork: Longman.
- Merriam, S.B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulamaları İçin Bir Rehber. Çev. Selahattin Turan. Ankara: Nobel Yayınları.
- Mikkelsen, C. & Nucci, J.D. (2015). Qualitative Methodologies In Geography, Contributions To The Study Of Quality Of Life. In: *Qualitative Studies In Quality Of Life*. (Ed.) G. Tonon. Springer International Publishing.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage Publications.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (2016). Nitel Veri Analizi. Çev. Sadegül Akbaba Altun ve Ali Ersoy, Ankara: Pegem Akademi.
- Milman, A. (1998). The Impact of Tourism and Travel Experience on Senior Traveler's Psychological Well-Being. *Journal of Travel Research*, 37(2): 166–172.
- Mitas, O. (2010). Positive Emotions in Mature Adult's Leisure Travel Experiences. Degree of Doctor of Philosophy, The Pennsylvania State University, USA.
- Moniruzzaman, M., vd. (2013). Mode Use and Trip Length Of Seniors in Montreal. *Journal of Transport Geography*, 30: 89-99.
- Moody, H. (2006). *Aging Concepts and Controversies*. USA: Pine Forge Press.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological ResearchMethods*. Thousand Oaks. CA: Sage.
- Musa, G. & Ong, F.S. (2010). Travel Behaviour: A Study Of Older Malaysians, Current Issues In Tourism. 13(2): 177-192.

- Nathan Bilig, M.D. (2000). Üçüncü Bahar Yaşlılık ve Bilgelik. Çev. Gültekin Yazgan, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Neuman, L.W. (2014). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Essex: Pearson Education Limited.
- Newton, I. (1966). Mathematical Principles Of Natural Philosophy And His System Of The World. Çev. Florian Cajori. Kaliforniya: Berkeley Üniversitesi Yayınları.
- Nielsen, K. (2014). Approaches To Senior's Tourist Behaviour. Tourism Review. 69 (2): 111-121.
- Nimrod, G. (2008). Retirement And Tourism Themes In Retirees' Narratives. Annals Of Tourism Research. 35 (4): 859-878.
- Omeland, A., Podstawski, R., Raczkowski, M. (2016). Tourist Activity Of Senior Citizens (60+) Residing In Urban And Rural Areas. Physical Culture And Sport Studies And Research. 72 (1): 51-65.
- Onwuegbuzie, A.J., vd. (2004). Library Anxiety: Theory, Research, and Applications (Research Methods in Library and Information Studies). Lanham: Scarecrow Press.
- Önder Erol, P. (2010). Boş Zaman Toplumunun İmkânlılığı: Türkiye'de Varlıklı Yaşlılarda Boş Zamanın Metalaşması. Sosyoloji Dergisi, 22: 67-77.
- Önet Doğanıyigit, S. (2018). Yaşlı Sağlığında Gerontechnolojik Ürünlerin Kullanımı. İçinde: Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları, (Ed.) Alan Duben, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1): 323-343.
- Özdipçiner, N.S. (2004). Üçüncü Yaş Turizmi. İçinde: Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler, (Ed.) Velittin Kalıncara, Ankara: Odak Yayınevi.
- Özdipçiner, N.S. (2008). Türk Turizm Pazarında Yaşlı Yabancı Tüketicilerin Turistik Tercihleri. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1(2): 134-146.
- Özdipçiner, N.S. (2010). Yaşlı Alman Turistlerin Tatil Tatmini: Hastalık ve Çalışma Durumlarına İlişkin Bir Araştırma. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 2(4): 25-40.
- Özer, G. (2019). İnsan Halleri. İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- Özgüç, N. (2007). Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler. İstanbul: Çantay Kitabevi.

- Özgür, E.M. (1999). Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 7: 159-174.
- Özgür, E.M. (2010). Türkiye'nin Yaşlanma Sürecine Coğrafi Bir Bakış. 1. Ulusal Nüfusbilim Kongresi, 9-10 Ekim 2010, Ankara.
- Özgür, E.M. (2013). Türkiye Nüfusunda Doğurganlık Düşüşü ve Yaşlanma Eğilimi. Dernekler Dergisi, 23: 30-35.
- Özgür, E.M. (2018). Coğrafi Gerontoloji: Coğrafya ile Gerontolojinin Kesişiminde Bir Disiplinin Oluşumu. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 3-6 Ekim 2018, Ankara.
- Özgür, E.M. (2019). Yaşlanmanın Coğrafyaları: Coğrafi Gerontolojide İlerleme, Tartışmalar ve Araştırma Gündemi. Coğrafi Bilimler Dergisi, 17(1): 78-109.
- Özkan, A. (2014). Bir Modern İşletme Yaklaşımı Olarak Dünya Sağlık Ve Üçüncü Yaş Turizmi İşletmelerinde Müşteri Tatmininin Rolü: Bolu Karacasu Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Özmete, E. (2016). Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Özmete, E. (2019). Yeni Yüzyılda Yaşlanma İçin Gündem: Temel Kavramlar ve Yaklaşımlar, İçinde: Yaşlılık ve Sosyal Hizmet, (Ed.) Umut Yanardağ ve Melek Yanardağ, Ankara: Nika Yayınevi.
- Özsel, D. ve Güler, Z. (2016). Siyasal Düşünce ve Siyasal Pratikte Yurttaşlık-Yaşlılık İlişkisi. İçinde: Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2, (Ed.) Velittin Kalınkara, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Öztop, H. ve Şanlı Akkurt, S. (2016). Yaşlılıkta Uyum Sorunları. İçinde: Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler, (Ed.) Velittin Kalınkara, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Patterson, I. R. (2002). Baby Boomers And Adventure Tourism: The Importance Of Marketing The Leisure Experience. World Leisure Journal. 44 (2): 4- 10.
- Patterson, I. (2006). Growing Older. Tourism And Leisure Behaviour Of Older Adults. Cambridge: CABI.
- Patterson, I.R. And Pegg, S. (2009). Marketing The Leisure Experience To Baby Boomers And Older Tourists. Journal Of Hospitality Marketing & Management. 18 (2-3): 254-272.
- Patterson, L. & Pegg, S. (2011). Ageing Travellers: Seeking An Experience – Not Just Destination. (Ed.) Dimitrios Buhalis & Simon Darcy. In: Accessible Tourism: Concepts And Issues. UK: Channel View Publications. Pp: 174-190.

- Patterson, L. & Balderas, A. (2018). Continuing And Emerging Trends Of Senior Tourism: A Review Of The Literature. *Journal Of Population Ageing*.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. USA: Sage Publications.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Paul, C., vd. (2012). Active Ageing: An Empirical Approach to the WHO Model. *Current Gerontology and Geriatrics Research*, pp. 1-10.
- Pederson, B. (1994) Age And Cohort Effects An Examination Of Older Japanese Travelers. *Journal Of Travel And Tourism Marketing*. 9 (2): 21-42.
- Pernecky, T. ve Jamal, T. (2010). (Hermeneutic) Phenomenology In Tourism Studies. *Annals of Tourism Research*, 37(4): 1055–1075.
- Phillipson, C. (2014). Yaşlanma ve Küreselleşme: Eleştirel Gerontoloji ve Ekonomi Politik Sorunları, İçinde: Küreselleşme ve Yaşlılık, (Ed.) Nilüfer Korkmaz ve Suzan Yazıcı, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Popper, K. (2002). *The Logic of Scientific Discovery*. NY: Routledge.
- Prayag, G. (2012). Senior Travelers' Motivations And Future Behavioral Intentions: The Case Of Nice. *Journal Of Travel & Tourism Marketing*. 29 (7): 665-681.
- Quadagn, J. (2013). *Aging and Life Course: An Introduction To Social Gerontology*. Sixth Edition, NY: McGraw-Hill.
- Reece, W. (2004). Are Senior Leisure Travelers Different? *Journal Of Travel Research*. 43: 11–18.
- Reichenbach, H. (2013). *Bilime Yeni Pozitivist Bakış*. Çev. Nusret Hızır ve Halil Vehbi Eralp, Ankara: Epos Yayınları.
- Ritchie, J., vd. (2003). *Qualitative Research Practice A Guide for Social Science Students and Researchers*. (Ed.) Jane Ritchie ve Jane Lewis, London: Sage Publications.
- Romsa, G. Ve Blenman, M. (1989). Vacation Patterns Of Elderly Germans. *Annals Of Tourism Research*. 16 (2):178-188.
- Rowland, D.T. (2009). Global Population Aging: History and Prospects. In: *International Handbook of Population Aging*, (Ed.) Peter Uhlenberg, USA: Springer.
- Rowles, G. ve Schoenberg, N.E. (2002). *Qualitative Gerontology: A Contemporary Perspective*. NY: Springer Publishing Company, Inc.

- Rudinger, G. (2017). Hareketlilik ve Yaşlanma. İçinde: Geontoloji 1: Kapsam, Displinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Yayınları.
- Rudzitis, G. (1984). Geographical Research and Gerontology: An Overview. *The Gerontologist*, 24 (5): 536-542.
- Ryu, E., Hyun, S. & Shim, C. (2015). Creating New Relationships Through Tourism: A Qualitative Analysis Of Tourist Motivations Of Older Individuals In Japan. *Journal Of Travel & Tourism Marketing*. 32 (4): 325-338.
- Sakai, M., Brown, J. And Mak, J. (2000). Population Aging And Japanese International Travel In The 21st Century. *Journal Of Travel Research*. 38: 212-220.
- Samancı Tekin, Ç. & Kara, F. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 3 (1): 219-229.
- Sarıçay, N.Y. (2011). Sanuas Per Aquam Sudan Gelen Sağlık ‘SPA’. İzmir Ticaret Odası Bülteni. Temmuz. 9-15.
- Schmid, W. (2015). Sakin Olmak - Yaşlanırken Kazandıklarımız. Çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schwanen, T. ve Ziegler, F. (2011). Wellbeing, Independence and Mobility: An Introduction. *Ageing & Society*, 31: 719–733.
- Sedgley, D., Pritchard, A., & Morgan, N. (2011). Tourism And Ageing: A Transformative Research Agenda. *Annals Of Tourism Research*. 38: 422-436.
- Shoemaker, S. (1989). Segmentation Of The Senior Pleasure Travel Market. *Journal of Travel Research*. 27: 14-21.
- Silverman, D. (2014). Interpreting Qualitative Data. New Delhi: Sage Publications.
- Simkova, E. ve Holzner, J. (2014). Motivation of Tourism Participant. *Social and Behavioral Sciences*, 159: 660-664.
- Skinner, B.F. ve Vaughan, M.E. (1984). Yaşlılığın Tadını Çıkarın, İstanbul: E Yayınları.
- Skinner, M.W., Clouties, D., Andrews, G.J. (2015). Geographies of Ageing: Progress and Possibilities After Two Decades of Change. *Progress in Human Geography*, 39(6): 776–799.
- Skinner, M.W., vd. (2018). *Geographical Gerontology: Perspectives, Concepts, Approaches*. NY: Routledge.

- Sniadek, J. & Zajadacz, A. (2010). Senior Citizens And Their Leisure Activity: Understanding Leisure Behaviour Of Elderly People In Poland. *Studies In Physical Culture And Tourism*. 17 (2): 193-204.
- Spasojevic, B. & Bozic, S. (2016). Senior Tourists' Preferences In The Developing Countries – Measuring Perceptions Of Serbian Potential Senior Market. *EJTHR*. 7 (2): 74-83.
- Spradley, J.P. (1980). *Participant Observation*. USA: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Stachowski, J. (1993). O Pojmowaniu Przestrzeni W Geografii Turyzmu. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Geografia. Nauki Matematyczno-Przyrodnicze*. 24 (82): 171-180.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: Sage Publications.
- Sund, K. J. And Boksberger, P. (2007). Senior And Non-Senior Traveller Behaviour: Some Exploratory Evidence From The Holiday Rental Sector In Switzerland. *Tourism Review*. 62 (3-4): 21-26.
- Südaş, İ. (2009). Uluslararası Emekli Göçünün Türkiye'nin Kıyı Kentleri Üzerindeki Etkileri, 5. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Swartz, L. N. (1999). Marketing To Maturity. *Franchising World*. 31: 47-50.
- Şener, A. (2019). Yaşlılık, Yaşam Doyumu ve Boş Zaman Faaliyetleri, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu.pdf> (E.T.08.08.2019).
- Şentürk, M. ve Altan, R.B.(2015). Giriş: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması. İçinde: İstanbul'da Yaşlanmak: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durum Araştırması, (Ed.) Murat Şentürk ve Harun Ceylan, İstanbul: Açılım Kitabevi.
- Şentürk, Ü. (2018). Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri. Bursa: Dora Yayınları.
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri. *Çalışma ve Tolum*, 1: 175-202.
- Temurçin, K. & Alaydın, N.N. (2021). Üçüncü Yaş Turist Davranışlarının Değerlendirilmesine Yönelik Çalışmalar: Bir Literatür İncelemesi. 11. Ulusal Yaşlılık Kongresi, 9 - 11 Nisan 2021, ss.77-82, Erzurum.(Tam Metin Bildiri).
- TGD, (2013). Kuruluşunun 10. Yıl Etkinlikleri Kapsamında 1 Ekim Uluslararası Yaşlılar Günü, Genişletilmiş Basın Bildirisi.

The World Bank,
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=TR> (Son
Erişim Tarihi: 14.11.2019).

Tiago, M. T. P. M. B., De Almeida Couto, J. P., Tiago, F. G. B., & Faria, S. M. C. D. (2016). Baby Boomers Turning Grey: European Profiles. *Tourism Management*, 54: 13-22.

Tinker, A. (1994). A Review of The Third Age Concept. *Reviews in Clinical Gerontology*, 4: 177-179.

TNSA, (2018). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

Toepoel, V. (2013). Ageing, Leisure, And Social Connectedness: How Could Leisure Help Reduce Social Isolation Of Older People? *Soc Indic Res.* 113: 355–372.

Tomassini, C. ve Lamura, G. (2009). Population Ageing in Italy and Southern Europe. In: *International Handbook of Population Aging 1*, (Ed.) Peter Uhlenberg, USA: Springer.

Tomka, D., vd. (2015). Quality Of Life As A Travel Motivational Factors Of Senior Tourists – Results Of Research In Novi Sad. *Preliminary Communication*. 48 (1-2): 62-70.

Tuan, Y.F. (1977). *Space And Place: The Perspective Of Experience*. Minneapolis: University Of Minnesota Press.

Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Tufan, İ. (2014). *Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tufan, İ. (2016). *Antikçağdan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tufan, İ. (2017a). *Yaş Almış Öyküler*. Ankara: Elma Yayınevi.

Tufan, İ., vd. (2017b). *Sosyal Gerontoloji*. İçinde: *Gerontoloji Kapsam, Disiplinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika*, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.

Tufan, İ., Tamer Köse, M., Ayan, F. S. (2017c). *Türkiye Ve Üçüncü Yaş Turizmi*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi. 1(1): 29-36.

Tufan, İ., vd. (2018a). *60+ Tazelenme Üniversitesi: Sorumluluk Meşalesi*. İçinde: *Gerontoloji 1*, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Yayınevi.

- Tufan, İ. (2018b). Gerontolojik Söyleyişler, Ankara: Nobel Yayınları.
- Tuna, M. ve Tenlik, Ö. (2017). Türkiye’de ve Dünyada Yaşlanma. İçinde: Gerontoloji: Kapsam, Disiplinlerarası İşbirliği, Ekonomi ve Politika, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Yayınları.
- TÜİK, (2018a). 65+ Yaş Yurtdışı Turizm Verileri 2012-2018, Ankara.
- TÜİK, (2018c). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları 2007-2018. Ankara.
- TÜİK, (2020a). Hanehalkı Yurtiçi Turizm Verileri 2009-2018, Ankara.
- TÜİK, (2020b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2020. Ankara.
- TÜİK, (2020c). İstatistiklerle Yaşlılar, 2020. Ankara.
- TÜİK, (2020d). Hayat Tabloları 2017-2019, <http://t24.com.tr/haber/tuik-verilerine-gore-turkiyede-ortalama-yasam-suresi-78.6-yil,709370>, (Son Erişim Tarihi: 17.08.2021).
- TÜİK, (2021a). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021, Ankara.
- TÜİK. (2021b). Çeşme Nüfusu- İzmir. ADNKS Genel Nüfus Sayımı. Ankara.
- TÜİK, (2019). Hayat Tabloları 2016 – 2018, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/09/24/turkiyede-beklenen-yasam-suresi-78.3-yil> (Son Erişim Tarihi: 30.10.2019).
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2017). Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân, İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türk, T. ve Ekşi, H. (2017). Nitel Desenler – Etnografya. İstanbul: Edam Yayıncılık.
- UN, (1983). Vienna International Plan of Action on Aging, New York.
- UN, (2008). Guide to the National Implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing, New York.
- UN. (2015). World Population Prospects The 2015 Revision: Key Findings and Advance Tables. Department of Economic and Social Affairs Population Division, New York.
- UN. (2019). World Population Ageing 2019. New York.
- UNFPA, (2012). Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge. NY: HelpAge International.
- Urbanavicius, S., vd. (2017). Push and Pull Factors of Senior Travelers: The Lingering Influence of Past Restrictions. Market-Tržište, 29(1): 93-108.

- Urry, J. (2009). Turist Bakışı. Çev. Enis Tataroğlu ve İbrahim Yıldız, Ankara: BilgeSu.
- Urry, J. (2015). Mekânları Tüketmek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Usta, Ö. (2014). Turizm: Genel ve Yapısal Yaklaşım. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uysal, M., Perdue, R., & Sirgy, M. J. (2012). Handbook Of Tourism And Quality-Of-Life Research: Enhancing The Lives Of Tourists And Residents Of Host Communities. Springer Science & Business Media.
- Üstün, O. (2018). Aktif Yaşlanmada Egzersiz. İçinde: Yaşlılığı Kontrol Etme Sanatı, (Ed.) Gülten Kaptan Ateşoğlu ve Nüket Güz, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Victor, C.R. (2005). The Social Context of Ageing A Textbook of Gerontology, NY: Routledge.
- Villa, F. (2018). Yaşlılığın Gücü. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Walker, A. (2012). Active Ageing: A Source of Empowerment? Daniel Thursz Memorial Lecture IFA 11. Global Conference on Ageing, Prague.
- Walker, A. (2018). Aktif Yaşlanma Kavramı. İçinde: Gerontoloji 2: Bakım ve Sağlık, (Ed.) İsmail Tufan ve Mithat Durak, Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Wang, K., Chen, J., Chou, S. (2007). Senior Tourists' Purchasing Decisions In Group Package Tour. Anatolia. 18 (1): 23-42.
- Ward, A. (2014). Segmenting The Senior Tourism Market In Ireland Based On Travel Motivations. Journal Of Vacation Marketing. 20 (3): 267-277.
- Wearing, B. And S. Wearing (1996). Refocusing The Tourist Experience; The Flaneur And The Choraster. Leisure Studies. 1: 229-43.
- WHO. (1994). Health for All: Updated Targets. Copenhagen.
- WHO, (2002). Active Ageing A Policy Framework. Geneva.
- Wiğckowski, M. (2014). Tourism Space: An Attempt At A Fresh Look. Tourism. 24 (1): 17-24.
- Wijaya, S., Wahyudi, W., Kusuma, C.B., Sugianto, E. (2018). Travel Motivation Of Indonesian Seniors In Choosing Destination Overseas. International Journal Of Culture, Tourism And Hospitality Research. 12 (2): 185-197.
- Wilkes, R.E. (1992). A Structural Modelling Approach To The Measurement And Meaning Of Cognitive Age. Journal Of Consumer Research. 19: 292-301.

- Winkle, C.M.V. & Lagay, K. (2012). Learning During Tourism: The Experience Of Learning From The Tourist's Perspective. *Studies in Continuing Education*. 34 (3): 339-355.
- Włodarczyk, B. (2007). Przestrzeń Turystyczna – Pojęcie, Wymiary i Cechy. *Turyzm*. 17 (1-2): 149-162.
- Woo, E., Kim, H., Uysal, M. (2014). A Measure Of Quality Of Life In Elderly Tourists. *Applied Research Quality Life*. 11: 65–82.
- Woo, E., vd. (2016). A Measure of Quality of Life in Elderly Tourists. *Applied Research Quality Life*, 11: 65–82.
- Wu, Y. (2010). Acculturation and Travelmotivation for Chinese-American Seniors. Degree of Master of Science, San Jose State University, USA.
- Yakar, M. (2012). İç ve Dış Göçlerin Kırsalda Nüfusun Yaş Yapısına Etkisi: Emirdağ İlçesi Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(2): 129-149.
- Yakar, M. (2014). Türkiye’de İlçelere Göre Medyan Yaş Dağılımının Mekânsal ve İstatistiksel Analizi. *Turkish Studies*, 9(11):559-591.
- Yakar, M. (2015). Hem yaşlı, hem yalnız: Türkiye’de Yaşlı Dul Nüfusun Gelişimi ve Mekânsal Dağılımı. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, IV. Nüfusbilim Konferansı, 5-6 Kasım 2015, Ankara.
- Yakar, M. (2017). From Old Age to Advanced Agedness: The Spatial Distribution and Growth of Population Ageing In Turkey. *International Symposium on GIS Applications in Geography and Geosciences (ISGGG)*, October 18-21, Çanakkale.
- Yakar, M. (2018). Yaşlanma ve Yaşlılığa Coğrafi Bir Yaklaşım. İçinde: Sosyal Coğrafya, (Ed.) Nurettin Özgen, Ankara: Pegem Akademi.
- Yanardağ Kocabaş, P. (2019). Feminist Yaşlılık Çalışmalarına Bir Bakış: Kocakarılığı Kucaklamak. *Birikim Dergisi* (362-363), İstanbul: Birikim Yayıncılık Anonim Şirketi.
- Yanardağ, M.Ö. (2014). İzmir’de Turizm yatırımlarının İhtiyaç Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1): 81-104.
- Yanardağ, A.A. (2019). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Ana Akım Yaklaşımlar, Alternatif Açılımlar. (Ed.) Güney Çeğin, Vefa Saygın Öğütle, Ali Esgin. İçinde: *Strata İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 0. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yazıcı, S. (2014). Gerontoloji ve Gelişim Süreci. İçinde: *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş*, (Ed): Nilüfer Korkmaz ve Suzan Yazıcı, Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Yesawich, P. (1989). Seniors: A Maturing Opportunity. *Lodging Hospitality*. 45 (1): 19.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M.Z. & Alaeddinoğlu, F. (2011). Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Algılayışları. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Ankara.
- You, X. & O’Leary, J. (1999). Destination Behavior Of Older UK Travelers. *Tourism Recreation Research*. 24 (1): 23-34.
- Yüceşahin, M. (2011). Küresel bir süreç olarak demografik dönüşüm: Mekânsal bir değerlendirme, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1): 11-27.
- Yüceşahin, M. (2014). Nüfus Coğrafyası Üzerine. İçinde: Bir Disiplinin İç Dünyası Modern Türk Coğrafyası Üzerine Söyleşiler, (Ed.) Erdem Bekaroğlu ve Ali Rıza Özdemir, İstanbul: İdil Yayıncılık.
- Zimmer Z., Brayley R.E., Searle M. (1995). Wheter to Go and Where to Go: Identification Of Important Influences On Senior’s Decisions to Travel. *Journal Of Travel Research*. 33: 3-10.

EKLER

EK 1. Gözlem Formu

Gözlem Yeri ve Tarihi:

Gözlem Süresi:

Betimsel Notlar

Değerlendirme Notları

Ek 2. Gönüllü Katılım Formu

Sayın katılımcı, bu görüşme Süleyman Demirel Üniversitesi Coğrafya Bölümünde bir doktora tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın temel amacı, Türkiye’de yaşayan 65 yaş ve üstü yaşlı bireylerin seyahat deneyimlerini ve seyahatleriyle ilgili mekânsal tercihlerini incelemektir. Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler, yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Katılımcıların isimleri ve kimlikleri gizli tutulacaktır. İsterseniz görüşme metnini inceleyebilir ve rahatsız olduğunuz sorular varsa cevaplamayabilirsiniz. İzin verirsiniz zamanı doğru kullanmak adına görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz soru varsa cevaplayabilirim. Bu görüşmeyi kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim.

İletişim: Necibe Nur Alaydın,

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Ad-Soyad

Tarih

İmza

----/----/----

Ek 3. Görüşme Formu

Demografik Bilgilere İlişkin Sorular

Yaş:

Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek

Eğitim Durumu: ☐ Okuryazar değil
☐ İlkokul
☐ Ortaokul
☐ Lise
☐ Üniversite
☐ Yüksek lisans/Doktora

Meslek:

Medeni Durum: ☐ Evli
☐ Bekâr
☐ Eşi vefat etmiş
☐ Eşinden boşanmış

Aylık Gelir: ☐ 3000 tl ve altı
☐ 3001-5000 tl arası
☐ 5001 tl ve üstü

Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

Çocuğunuz var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

Evet ise kaç tane?

- 1. Seyahat etmenin sizin için anlamı nedir? Neden?**
 - a. Seyahat etmedeki amaçlarınız nelerdir? Neden?
- 2. Ne kadar sıklıkla turistik seyahat edersiniz? Neden?**
 - a. Senede kaç defa seyahate çıkarsınız? Neden?
 - b. Gittiğiniz yerde ne kadar süre kalırsınız? Neden?
- 3. Seyahatlerinizi kim veya kimlerle deneyimlersiniz? Neden?**
- 4. Seyahatlerinizle ilgili mekân/yer seçimlerinizi etkileyen faktörler nelerdir? Neden?**
 - a. Seyahatleriniz sırasındaki mekânsal arayışlarınız nelerdir? Neden?
 - b. Seyahatleriniz sırasında nerede konaklamayı tercih ediyorsunuz? Neden?
- 5. Seyahatlerinizle ilgili önünüze çıkan engel veya engeller nelerdir? Neden?**
 - a. Seyahatleriniz öncesinde ne tür engellerle karşılaşıyorsunuz?
 - b. Seyahatleriniz sırasında hangi engellerle karşılaşıyorsunuz?
- 6. Neden İzmir’de bir seyahat deneyimi yaşamak istiyorsunuz?**
 - a. Sizce İzmir yaşlı insanların seyahatleri konusunda hangi çekicilikleri ve engelleri bünyesinde barındırıyor? Neden?

Ek 4. Katılımcılara İlişkin Demografik ve Sosyo-ekonomik Bilgiler

Katılımcı Kodu	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Medeni durum	Gelir Durumu ³⁰	Meslek ³¹	Sosyal Güvence	Çocuk Sayısı
K1, 67, Erkek	67	Erkek	İlkokul	Evli	3-5 bin tl	Turizmci	Var	2
K2, 72, Erkek	72	Erkek	Üniversite	Evli	5 bin tlden fazla	Mühendis	Var	3
K3, 78, Erkek	78	Erkek	Lise	Evli	3-5 bin tl	İşletmeci	Var	2
K4, 65, Kadın	65	Kadın	Üniversite	Eşinden boşanmış	3-5 bin tl	Öğretmen	Var	2
K5, 67, Erkek	67	Erkek	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Pazarlamacı	Var	2
K6, 75, Erkek	75	Erkek	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Esnaf	Var	3
K7, 77, Erkek	77	Erkek	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Yönetici	Var	2
K8, 67, Erkek	67	Erkek	Üniversite	Evli	5 bin tlden fazla	Doktor	Var	1
K9, 65, Erkek	65	Erkek	Lise	Evli	5 bin tlden fazla	Kaptan	Var	2
K10,66, Kadın	66	Kadın	Üniversite	Evli	5 bin tlden fazla	Doktor	Var	1
K11,80, Erkek	80	Erkek	Lise	Evli	3-5 bin tl	Bankacı	Var	-
K12,79, Kadın	79	Kadın	Lise	Eşi vefat etmiş	3-5 bin tl	Ev hanımı	Var	2
K13, 85,Erkek	85	Erkek	Lise	Evli	3-5 bin tl	Serbest ticaret	Var	2
K14, 71,Kadın	71	Kadın	Üniversite	Eşinden boşanmış	3-5 bin tl	Çevirmen	Var	2
K15, 65,Kadın	65	Kadın	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Öğretmen	Var	2

³⁰Gelir durumu, sosyal güvenceye ek olarak, aylık ele geçen para miktarının ortalamasını ifade etmektedir.

³¹Emekli olmadan önce yaptığı meslek kastedilmektedir.

K16, 69,Kadın	69	Kadın	Üniversite	Eşi vefat etmiş	5 bin tlden fazla	Öğretmen	Var	2
K17,72,Kadın	72	Kadın	Lise	Evli	3-5 bin tl	Memur	Var	-
K18, 65,Kadın	65	Kadın	Üniversite	Eşi vefat etmiş	3-5 bin tl	Öğretmen	Var	1
K19, 67,Kadın	67	Kadın	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Mühendis	Var	1
K20, 76,Erkek	76	Erkek	Üniversite	Evli	5 bin tlden fazla	Avukat	Var	1
K21, 72,Erkek	72	Erkek	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Öğretmen	Var	-
K22, 74,Erkek	74	Erkek	Lise	Evli	3-5 bin tl	Polis	Var	2
K23, 66,Erkek	66	Erkek	Üniversite	Evli	3-5 bin tl	Öğretmen	Var	2
K24, 70,Kadın	70	Kadın	Üniversite	Eşi vefat etmiş	5 bin tl den fazla tl	Eczacı	Var	2
K25, 75,Kadın	75	Kadın	Lise	Eşi vefat etmiş	3-5 bin tl	Ev hanımı	Var	2
K26, 67,Erkek	67	Erkek	Lise	Evli	5 bin tlden fazla	Reklamcı	Var	2
K27, 76,Kadın	76	Kadın	Lise	Evli	5 bin tlden fazla	Terzi	Yok	3
K28, 70,Kadın	70	Kadın	Lise	Evli	3-5 bin tl	Memur	Var	-
K29, 73,Kadın	73	Kadın	İlkokul	Eşi vefat etmiş	3 bin tl den az	Ev hanımı	Var	4
K30, 69,Erkek	69	Erkek	Üniversite	Evli	5 bin tl den fazla	Öğr. Üyesi	Var	2

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Necibe Nur ALAYDIN

Eğitim Durumu:

Lisans : Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, 2013.

Yüksek Lisans : Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Coğrafyası Anabilim Dalı, 2015.

Doktora : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, 2015- devam ediyor.